

**ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА
ТА ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ**

**Матеріали
XVI Міжнародної
науково-практичної
конференції**

Одеса 2023

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Одеська політехніка»
Одеська національна наукова бібліотека
Одеська обласна універсальна наукова бібліотека
імені М. С. Грушевського
Національний університет «Львівська політехніка»
Західноукраїнський національний університет
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Київський національний університет культури та мистецтв
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України
Університет Країни Басків (Іспанія)**

**Інформаційна освіта
та професійно-комунікативні технології
XXI століття**

**МАТЕРІАЛИ
XVI Міжнародної науково-практичної конференції**

Одеса, 13 – 15 вересня

2023 р.

За загальною редакцією
В. Г. Спрінсяна

Одеса
2023

УДК 378.4.007(477.74)(063)

I-741

Редакційна колегія:

Г. О. Оборський — доктор технічних наук, професор, дійсний член Академії інженерних наук України, заслужений працівник освіти України, ректор Національного університету «Одеська політехніка»;

В. Г. Спрінсян — кандидат мистецтвознавства, доцент, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка», голова Асоціації документознавців України;

О. В. Шевченко — доктор наук з соціальних комунікацій, професор кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка»;

В. Ю. Жарких — доктор філософських наук, професор кафедри філософії, історії та політології Національного університету «Одеська політехніка»;

Т. В. Розова — доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка»;

Т. В. Новальська — доктор історичних наук, професор, зав. кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв;

О. М. Анісімова — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем управління факультету математики та інформаційних технологій Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Ю. С. Амельченко — заслужений працівник культури України, директор Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.С. Грушевського;

І. О. Бірюкова — Генеральний директор Одеської національної наукової бібліотеки;

Ю. І. Палеха — кандидат історичних та культурологічних наук, професор кафедри інформаційно-аналітичної діяльності та інформаційної безпеки Національного транспортного університету;

О. В. Лаврик — кандидат філологічних наук, доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка»;

М. Г. Якубовська — кандидат філологічних наук, доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка»;

Т. А. Зінов'єва — кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка»;

О. В. Бурлука — кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка»;

О. О. Татакі — старший викладач кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка».

Відповідальні за випуск — **О. В. Лаврик, О. О. Татакі**.

Друкується за рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська політехніка» (протокол № 3 від 18 жовтня 2023 року)

Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI I-741 століття: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 13–15 вересня 2023 року) / за заг. ред. В. Г. Спрінсяна ; ред. кол.: Г. О. Оборський, В. Г. Спрінсян, О. В. Шевченко [та ін.] ; відп. за вип. О. В. Лаврик, О. О. Татакі. Одеса, 2023. 312 с.
ISBN 978-966-927-534-9

Збірник укладено на основі матеріалів XVI Міжнародної науково-практичної конференції з проблем інформаційної освіти, комунікативної компетенції, інформаційної культури сучасного фахівця, філософії кроскультурної комунікації та розробки й впровадження інноваційних освітніх технологій. До збірника також увійшли статті й тези доповідей, в яких розглядаються актуальні проблеми кола наук із соціальних комунікацій та суміжних галузей знань.

Розрахований на наукових працівників, фахівців інформаційної сфери, викладачів, аспірантів, студентів і всіх, хто цікавиться заявленою проблематикою.

УДК 378.4.007(477.74)(063)

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції
Відповідальність за зміст статей покладається на авторів

**Ministry of Education and Science of Ukraine
National University "Odesa Polytechnic"
Odesa National Scientific Library
Odesa regional universal scientific library of M. S. Grushevsky
National University "Lviv Polytechnic"
Western Ukrainian National University
Donetsk National University named after Vasyl Stus
National Academy of culture and arts management
National Center for Euro-Atlantic Integration of Ukraine
University of the Basque Country (Spain)**

**Informational education
and professional-communicative technologies
of XXI centuries**

MATERIALS
of the XVI International scientifically-practical conference

Odesa, September, 13-15th, 2023

Under the general editorship
V. G. Sprinsyan

Published by the decision of the National University "Odesa Polytechnic"
Academic Council (protocol № 3, 18.10.2023)

Proceedings concluded a based on materials the XVI International Scientific and Practical conference on problems of Information Education, communicative competence, professional modern of information culture, philosophy, cross-cultural communication and the development and implementation of innovative educational technologies. The collection also includes articles and abstracts that address actual problems range of social communications sciences and related branches of knowledge.

Computed on the research workers experts of information sphere, teachers, students and all those interested in the stated issues.

The conference proceedings are published in author's edition
Responsibility for the content of articles rests with the authors

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

<i>Біловус Л. І., Яблонська Н. М.</i>	Лексико-семантичні відносини в термінології управління документацією	11
<i>Гринько Д. О.</i>	Філософсько-культурологічні аспекти інформаційної діяльності	21
<i>Дерев'янка Л. І., Дорошенко С. М.</i>	Особливості використання електронного каталогу в роботі бібліотеки	25
<i>Збанацька О. М.</i>	Проекти цифрової трансформації (напрямок «Культура та інформаційна політика»)	29
<i>Зірчак Г. П.</i>	Інноваційні процеси в бібліографічній діяльності бібліотек України в умовах війни	34
<i>Кравець Л. О.</i>	Актуальні тенденції реалізації функцій бібліотек України в сучасних умовах	38
<i>Недошитко І. Р., Патряк О. Т.</i>	Професійна етика фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи	42
<i>Осієвський В. В.</i>	До питання про культурний туризм як фактор збереження та розвитку культурної спадщини Кіровоградщини	46
<i>Охріменко Г. В.</i>	Ринок книжкового маркетингу: основні складові маркетинг-міксу	51
<i>Палеха Ю. І.</i>	Документаційні системи в установі	55
<i>Петрович В. В.</i>	Аудіовізуальні документи як невід'ємна складова національного архівного фонду України	60
<i>Прилуцька А. Є.</i>	Практики візуалізації в умовах дистанційної діяльності бібліотек: від віртуальних виставок до онлайн-івентів	68

<i>Смоляр О. І.</i>	Актуальні проблеми формування концепції підготовки основних документів ЗСУ з урахуванням вимог стандартів НАТО в умовах мінливого безпекового середовища	71
<i>Спрінсян В. Г.</i>	Інформаційно-документаційний менеджмент вищої школи: пропозиції до оптимізації	75
<i>Стягайло В. В.</i>	Український «Booktube» як інструмент промоції читання	78
<i>Татакі О. О.</i>	Система документів щодо забезпечення захисту інформації на підприємстві	83
<i>Тур О. М., Шабуніна В. В.</i>	Проблеми цифрового збереження	89
<i>Федотова О. О.</i>	Аналітичні документи як допоміжний засіб прийняття якісних керівних рішень	93
<i>Чорний Р. В.</i>	Філософсько-культурологічні аспекти інформаційної діяльності	98
<i>Шевченко О. В.</i>	Роль бібліотек у збереженні національних надбань України	100

**ФІЛОСОФСЬКЕ ОСЯГНЕННЯ КУЛЬТУРИ: ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАЦІЇ
КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

<i>Афанасьєв О. І., Василенко І. Л.</i>	Наративні підвалини порозуміння в комунікативному просторі	104
<i>Боднарчук Ю. Ю.</i>	Комунікативні інновації у системі функціонування музейних установ	108
<i>Вільчинська І. Ю.</i>	Психологічно-соціальна концепція мотивації В. Парето	113
<i>Жарких В. Ю.</i>	Особливості онлайн-комунікації в сучасних реаліях	116
<i>Ковбаско О. М., Лутай Л. А., Рибалко Я. В.</i>	Оцінка якості наукових заходів: сучасні підходи	119

<i>Кудлай В. О., Пономарьова В. А.</i>	Організація інформаційних комунікацій Маріупольського державного університету з вступниками в онлайн середовищі	125
<i>Лись Д. А.</i>	Філософсько-культурологічні аспекти бібліотеки нового типу в Digital Space	130
<i>Михайлюк О. В., Вершина В. А.</i>	Культура як семіотична система	136
<i>Омеко А. В.</i>	Особливості волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану	139
<i>Рибка Н. М.</i>	Інформація та економіка знань vs людини	143
<i>Rozova T., Lykhatskyi A.</i>	AI and the reimagining of ethics and agency	147
<i>Сухотеріна Л. І.</i>	Забута робота з міжнародного права	150
<i>Федорова А. І.</i>	«Корисні ідіоти» в умовах російсько-української війни	154
<i>Чередник Л. А.</i>	Інформаційне суспільство сьогодення: виклики і проблеми	158
<i>Чістякова І. М., Озернюк Г. В.</i>	Витоки нормативного закріплення права на свободу слова: європейський досвід	164
<i>Янушевич І. А., Серебрякова Д. М.</i>	Філософський аналіз концепту «свободи» в контексті соціальної взаємодії в Україні	167

СУЧАСНІ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>Бурлука О. В., Меліхова Ю. А.</i>	Самоосвіта особистості як один із аспектів вищої професійної освіти	172
<i>Гарнійчук В. М.</i>	Сутність та основні компоненти патріотизму учнів старшого підліткового віку в умовах повномасштабної війни росії проти України	177

<i>Жарінова А. Г., Чуприна Х. М., Цибенко І. О.</i>	Шляхи удосконалення наукових інформаційно-комунікативних технологій	186
<i>Крупа О. П.</i>	Використання новітніх технологій та «медіа-гібридів» на івент-заходах: соціокультурний аспект	190
<i>Лавренюк В. В., Задзік А. Р.</i>	Культура невербального спілкування як складова професіоналізму	195
<i>Марковець О. В., Думанський Н. О., Комова М. В., Вовк Н. С.</i>	Актуальне трактування галузей знань і спеціальностей в національних стандартах вищої освіти	201
<i>Павлова Н. С.</i>	До питання використання інформаційно-освітніх технологій у закладі вищої освіти	205
<i>Соломенко Л. І.</i>	Небезпека поширення російської пропаганди в соціальних мережах (на прикладі Telegram)	209
<i>Судніков Є. О., Прокопенко А. А., Шкуренко О. М.</i>	Застосування сучасних інформаційно-освітніх технологій в системі військової освіти	214
<i>Ткаченко І. В.</i>	Національно-патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів: виклики та перспективи	218
<i>Чорна Л. В.</i>	Вплив інформаційних технологій на процес формування світогляду людини	223
<i>Чурсін М. М.</i>	Призначення та зміст підготовки фахівців з інформаційної діяльності: сучасний контекст	227

ЖУРНАЛІСТСЬКА НАУКА І ОСВІТА: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

<i>Баландіна Н. Ф.</i>	Шляхи подолання проявів ейджизму щодо підлітків у ЗМІ	233
<i>Велика І. А.</i>	Трансформація українських медіа під час війни: здобутки, виклики та перспективи	237

<i>Вілях С. А.</i>	Фейкові новини в інформаційній війні на прикладі авіаційно-космічної галузі України	241
<i>Дронь А. В., Войтович Н. О.</i>	PR-діяльність «Видавництва Старого Лева» у процесі популяризації українських книг	246
<i>Ищенко А. В.</i>	Медіа під час війни: ризики та проблеми	253
<i>Zinovieva Tetiana</i>	Data journalism games: analyzing the use of Ukrainian video games for geopolitical messaging	255
<i>Коваленко А. Ф.</i>	Екологічні медіа та екологічна тематика в ЗМІ в умовах війни: проблеми та перспективи	259
<i>Лаврик О. В.</i>	Штучний інтелект у медіа в епоху постправди: ризики та перспективи	264
<i>Литвинська С. В.</i>	Антиукраїнські фейки про війну в інформаційних повідомленнях: технології створення	269
<i>Мельник О. В.</i>	Деякі аспекти застосування історичних міфологем в засобах масової інформації під час російсько-української війни 2014-2023 рр.	271
<i>Мельникова- Курганова О. С.</i>	Сучасні прийоми деструктивної пропаганди в інформаційній війні	275
<i>Нагорняк М. В.</i>	Дискурс довкола телемарафону «Єдині новини»	279
<i>Пристай Г. І.</i>	Ефективність контент-менеджменту сайтів ЗВО України зі спеціальності «Журналістика»	294
<i>Татакі Д. Д.</i>	Розвиток інституту таємниці авторства в Україні щодо журналістської діяльності	298
<i>Струтинська Т. І.</i>	Глянцеве видання VOGUE UKRAINE: структура, контент, аудиторія	304
<i>Якубовська М. Г.</i>	Засоби інтерактивності в публіцистиці Анатолія Погрібного	308

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 002.1

Л. І. Біловус,
д. істор. н., проф. кафедри інформаційної та
соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету
Н. М. Яблонська,
канд. філол. н., ст. викладач кафедри
інформаційної та соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ВІДНОСИНИ В ТЕРМІНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ

Виявлено специфіку лексико-семантичних відношень мовних засобів, що формують понятійно-термінологічний апарат предметної галузі управління документацією: виокремлено антоніми, синоніми, варіанти, розмежовано полісемію. Встановлено, що відносини антонімії та градації є системоутворювальними, тоді як полісемія, синонімія та варіантність, що відображають асиметрію мовного знака, пов'язані з динамічністю цієї терміносистеми. Різноманітність типів, видів, моделей і способів утворення термінологічних одиниць свідчить про процес розвитку і якісного перетворення розглянутої терміносистеми на даному етапі її формування.

Ключові слова: управління документацією, полісемія, антоніми, градація, варіантність, синонімія, термін.

The specificity of lexical and semantic relations of language means that form the conceptual and terminological apparatus of the subject area of documentation management is revealed: antonyms, synonyms, variants are distinguished, polysemy is delimited. It has been established that the relations of antonymy and gradation are system-forming, while polysemy, synonymy and variation, which reflect the asymmetry of a linguistic sign, are associated with the dynamism of this terminosystem. The diversity of types, kinds, models and ways of forming terminological units indicates the process

of development and qualitative transformation of the considered terminosystem at this stage of its formation.

Key words: documentation management, polysemy, antonyms, gradation, variation, synonymy, term.

Дослідження лексико-семантичних відносин у термінології управління документацією є актуальним у сучасному інформаційному суспільстві. І це можна обґрунтувати наступними параметрами. Управління документацією надзвичайно важливе у контексті цифрової трансформації організацій. Зміна форматів документів, збільшення обсягів інформації та використання різних інструментів для обробки документів потребує адекватної термінології для взаєморозуміння. Водночас процес управління документацією інтернаціоналізується, і важливо мати спільну термінологію для сприяння співпраці між різними країнами та організаціями. Дослідження лексико-семантичних відносин може сприяти створенню єдиної мови для обміну документами. Не можна оминати й того факту, що управління документацією включає в себе контроль за доступом до документів і захист важливої інформації. У цьому відношенні чітка термінологія допомагає уникнути непорозумінь та підвищує безпеку інформації.

Використання спеціалізованої термінології управління документацією сприяє підвищенню продуктивності та ефективності роботи працівників, оскільки вони можуть швидше розуміти і використовувати необхідні терміни та поняття, а функціонування однозначних та уніфікованих термінів допомагає організаціям виконувати вимоги законодавства та уникати порушень.

Наукова праця Вакуленка М. О. присвячена встановленню передумов і особливостей постановня, функціонування та системної організації термінів і терміноелементів на різних мовних рівнях [4]. Дослідження Василяка І. Ю., Ментинської І. Б., Токаря Є. Б. та ін. аналізують лексико-семантичні відносини у термінології різних галузей. Колективна стаття Білушак Т., Комової М., Пелещишина А. [3] розглядає питання розвитку поняттєво-термінологічного апарату процесів комп'ютеризації документування управлінської діяльності установ і керування документацією, як і монографія Комової М. щодо української документознавчої термінології [5]. Форум Київського національного університету культури і мистецтв – науково-практичні

семінари «Термінологія документознавства та суміжних галузей знань» – від 2007 року впродовж десятиріччя демонстрував активне прагнення його учасників вирішувати теоретичні та практичні термінологічні проблеми галузі. Монографія Тур О. М. представляє дослідження документознавчої терміносистеми, уніфікації та стандартизації термінології у сфері документально-комунікаційної діяльності суспільства [10]. Інформаційний документ як елемент терміносистеми документознавства, а також формування терміносистеми інформаційно-аналітичної діяльності досліджувала Сілкова Г. В. [8]. Увагу до термінології документознавства та інформаційної діяльності демонструє у своїх працях професор Матвієнко О. В. [7]. Термінологічні стандарти документально-комунікаційної сфери життя суспільства були об'єктом аналізу Бездрабко В. В. [1], Кудлая В. О. [6], а дослідження Біловус Л.І, Гомотюк О.Є., Ліщинської Н.М., Недошитко І.Р. [2] пов'язане із визначенням особливостей формування термінів предметної області управління документацією як компонентів документного тексту, вивченням кількісного та якісного складу термінологічної системи цієї області.

Незважаючи на значний доробок учених у царині спеціалізованої термінології управління документацією, є ще чимало проблемних, дискусійних або нез'ясованих моментів.

Серед якостей, які мають характеризувати «зразкові терміни», однозначність, відсутність формальної та семантичної варіативності ставлять на одне з перших місць, оскільки саме однозначне співвідношення означальника з означуваним є основою плідного професійного спілкування [9; 11].

Більшою мірою це важливо для термінології документного тексту, якому притаманні стандартизованість та уніфікованість, організація мовних засобів якого, насамперед, орієнтована на передавання точної й недвозначної інформації.

Обмеження асиметрії мовного знака часто розглядається стосовно термінології як даність. Проте реальні умови функціонування термінів постійно створюють такі мовні ситуації, які призводять до порушення симетрії знака і означальника. У термінологічних підсистемах, як і в загальноживаній лексиці, проявляється асиметричний дуалізм мовного знака, що породжує нестійку рівновагу мовної системи, дія якої призводить до неоднозначності, синонімії, варіантності та інших явищ,

у принципі, не характерних для термінології, але представлених у ній досить широко.

В якості причин полісемії виокремлюють специфіку самого термінологічного значення, яким є «чисте» (наукове) поняття; співіснування систем понять, що відображають певні етапи розвитку науки та погляди представників різних шкіл і напрямів; здатність наукових понять розвиватися, переходити одне в інше, відбиваючи уявлення, що змінилися, про об'єктивну дійсність; особливий різновид «довільності» терміна як мовного знака (значення терміна припускає свідоме втручання) [9; 11].

Синонімія у термінології пояснюється такими причинами: активним запозиченням, унаслідок чого з'являються і співіснують у тій чи тій підмові пари термінів, один з яких – споконвічний, а інший – запозичений; метонімічним вживанням одного з термінів синонімічної пари (або низки); наявністю у досліджуваній реальії різних найменувань залежно від того, з позицій якої предметної галузі реальію розглядають [9; 11].

З поняттям синонімії тісно пов'язане поняття варіантності: видозміна мовних одиниць видається закономірним і регулярним процесом. Реалізація лексичної варіантності в найменуванні одних і тих самих понять відбувалася в початковий період створення наукової мови в трьох основних різновидах: коли у мові вживали кілька різномовних запозичень одного й того ж поняття; коли запозичення вживалося одночасно із споконвічним словом; коли з появою запозичення спеціально створювалося українське слово, рівнозначне йому за значенням. Усі ці прояви лексичної варіантності стали наслідком стихійних результатів різноспрямованих мовних контактів і тенденцій до свідомого встановлення зіставних рядів аналогічних слів [9; 11].

Антонімія в науковій мові проявляється внаслідок загальних із загальнолітературною мовою передумов, тобто як найменування протилежних понять, що відповідають відмінностям об'єктивної дійсності.

Розгляд семантики термінологічних одиниць управління документацією дав змогу виявити лексико-семантичні відносини антонімії, градації, полісемії, синонімії та варіантності.

Системну організацію термінології управління документацією підтримує антонімія. Терміни-антоніми позначають поняття з

протилежним змістом і відображають понятійну структуру предметної області.

Відношення градації термінів управління документацією дає уявлення про класифікацію документів, структуру державних організацій і масивів інформації та дає змогу уточнити місце терміна в ієрархії понять.

Явище полісемії у термінології зазвичай розглядають як негативне явище, яке ускладнює наукове та ділове спілкування. Проте полісемічні терміни відзначаються в багатьох терміносистемах. Полісемічні терміни були виявлені нами і в терміносистемі управління документацією.

Для терміносистеми управління документацією характерні кілька видів синонімів. Залежно від ступеня семантичної спільності ми виокремлюємо:

1) терміни-дублети – спеціалізовані одиниці, що співвідносяться з одними й тими самими денотативними компонентами і понятійними характеристиками терміна;

2) ідеографічні синоніми – терміни, що позначають одну й ту саму мовну реалію з різних точок зору;

3) стилістичні синоніми – відносні синоніми, що розрізняються емоційно-експресивним забарвленням, ціннісними характеристиками.

У терміносистемі управління документацією відзначено таке явище, як варіантність. Під варіантами ми розуміємо терміни з незначною зміною форми та синтаксичної структури, що належать до одного поняття.

Найширше представлені лексико-семантичні відносини в базових понятійних класах.

Так, у *документній складовій* виявлено такі види антонімів: лексичні (різнокореневі) (зовнішні нормативні документи – внутрішні нормативні документи, традиційний носій – електронний носій, документи тимчасового терміну зберігання – документи постійного терміну зберігання) і словотворчі (однокореневі) (вхідні документи – вихідні документи; паперові носії – непаперові носії, традиційні носії – нетрадиційні носії).

Градація дає уявлення про ієрархію архівних організацій на території України: державний архів – національний архів – особистий архів.

Для документної складової характерна наявність багатозначних термінів. Виявлені випадки належать до полісемії, що виникла на основі метонімії. У такому прикладі відбулося перенесення назви одного предмета на інший, що перебуває з першим у відношенні «частина – ціле»: термін «текст» розуміють як один із реквізитів документа («повідомлення електронної пошти, що містить картинку та ЕЦП, буде складатися з щонайменше чотирьох компонентів (заголовки повідомлення, текст, картинка та ЕЦП)»; «уніфікацію документів, що застосовуються в діяльності організації, здійснюють за кількома напрямками: уніфікацію складу документів; уніфікацію форм документів; уніфікацію текстів документів»; розглядають як вербальне повідомлення («управлінські документи, їхній текст слід розглядати, насамперед, як найважливішу частину систем адміністративного управління»; «багато в чому ці параметри задано офіційно-діловим стилем викладення текстів документів») та вживається в значенні «інформація документа» («тексти документів, бланків, печаток, штампів, штемпелів та вивісок із найменуваннями державних органів, організацій, підприємств та установ оформлюють державною мовою»; «досвід розроблення політики в галузі якості свідчить про те, що політика – це документ невеликого обсягу (один, максимум – два аркуші тексту), який визначає основні пріоритетні напрями діяльності організації щодо забезпечення якості продукції (товарів, послуг), що підписується керівником організації»).

Синоніми документної складової класифікуються таким чином:

- 1) терміни-дублети (вхідний документ – документ, що надходить);
- 2) ідеографічні синоніми (інструкція з діловодства – інструкція з документаційного забезпечення управління);
- 3) стилістичні синоніми (підсумковий документ – кінцевий документ, закриття документа – засекречування документа, паперове діловодство – традиційне діловодство).

Документна складова характеризується наявністю варіантів. Ми розрізняємо морфологічні варіанти (робота з документами – робота з документацією, управління документами – управління документацією), словотвірні варіанти (документальні потоки – документаційні потоки – документні потоки; документальний масив – документний масив; документальне забезпечення управління – документальне забезпечення управління; прийом на зберігання – прийняття на зберігання; індексація

– індексування, документопотік – документний потік), синтаксичні варіанти (спеціалізована система для управління документами – спеціалізована система управління документами, функції документаційного забезпечення управління – функції з документаційного забезпечення управління, документний масив – масив документів).

Інформаційна складова управління документацією характеризується наявністю антонімічних відносин, градацією термінів, полісемією та синонімією.

Було виявлено такі антоніми: лексичні (зовнішня інформація – внутрішня інформація; зовнішнє джерело інформації – внутрішнє джерело інформації; конфіденційна інформація – інформація, що вільно поширюється; конфіденційність інформації – загальнодоступність інформації; клієнт – адміністратор), словотворчі (достовірна інформація – недостовірна інформація тощо).

Зазначені випадки градації характеризують рівні територіальної структури інформаційних систем та інформаційних ресурсів: державна інформаційна система – регіональна інформаційна система – корпоративна інформаційна система; інформаційні ресурси держави – інформаційні ресурси регіону – інформаційні ресурси організації.

Багатозначні терміни інформаційної складової можна класифікувати так: терміни, що виникли на основі метонімії (дані, інформація, запис, знак), терміни, що виникли на основі метафори (клієнт).

Було виявлено ідеографічні синоніми (видозміна даних – перетворення даних; графічний образ – графічне зображення – графічне рішення; відкритість інформації – загальнодоступність інформації; актуальність інформації – своєчасність інформації – оперативність інформації; документальна інформація – документована інформація – документна інформація).

В інформаційній складовій було зафіксовано словотворчі варіанти термінів: електронний цифровий підпис – електронно-цифровий підпис, модифікація інформації – модифікування інформації.

Семантичні процеси в *науковій складовій* управління документацією менш різноманітні й представлені наявністю синонімічних і антонімічних пар. Як синоніми ми виокремили такі терміни:

- 1) дублети (дефініція – визначення);

2) ідеографічні синоніми (створення – розробка; місія організації – призначення організації).

До антонімів належать пари: створення – знищення, розробка – знищення, зовнішні потреби – внутрішні потреби (лексична антонімія).

В *організаційній складовій* управління документацією було визначено антонімію, відносини градації термінів, полісемію та синонімію.

Антоніми розмежують тип організації та сторони трудових відносин: комерційна організація – некомерційна організація (словотворча антонімія); працівник – роботодавець (лексична антонімія).

Виявлений випадок градації дає змогу уявити ієрархію управління в організації: керівник верхнього рівня – керівник середньої ланки – керівник нижчої ланки.

Різні значення терміна *служба*, що належить до організаційної складової управління документацією, виникли на підставі метонімічного перенесення (структурний підрозділ, сфера діяльності, робота).

Синоніми характеризують вид діяльності, найменування посад та інструктивні документи у сфері роботи з документами. Було виявлено такі види синонімів:

1) терміни-дублети (функціональні обов'язки – посадові обов'язки);

2) ідеографічні синоніми (посадова інструкція – посадовий регламент; спеціалізовані підрозділи – структурні підрозділи);

3) стилістичні синоніми (паперова робота – документальна діяльність).

Регулювальна складова управління документацією характеризується відносинами антонімії (пряме управління – розподілене управління, об'єкт управління – суб'єкт управління, державне управління – місцеве самоврядування (лексична антонімія)) і синонімії термінів (терміни-дублети: управління – менеджмент; синтаксичні синоніми: діяльність із забезпечення якості – управління якістю).

Випадок градації, виявлений у регулювальній складовій, дає уявлення про класифікацію стандартів залежно від ступеня поширення

їхньої дії: міжнародний стандарт – національний стандарт – стандарт організації.

Відносини синонімії та антонімії в *правовій складовій* управління документацією стосуються позначення юридичних актів і найменування учасників правового процесу.

До антонімів належать пари: об'єкт права – суб'єкт права, орган місцевого самоврядування – орган державної влади (лексична антонімія).

Було виявлено ідеографічні синоніми (законодавча база – нормативно-правова база, законодавчі акти – нормативно-правові акти, нормативно-правові акти – нормативно-правові документи; треті особи – третя сторона) і варіанти термінів: морфологічні (права громадян – права людини), синтаксичні (звертаються – подали звернення).

Техніко-технологічна складова характеризується наявністю синонімів і варіантів. Виявлено ідеографічні синоніми (комп'ютерна техніка – обчислювальна техніка – електронно-обчислювальна техніка, обладнання – техніка) і синтаксичні варіанти (технологія комунікації – комунікаційні технології).

В *економічній, діловій і комунікативній складових* представлено переважно синонімічні відносини, виражені такими видами термінів: 1) терміни-дублети (бізнес-середовище – ділове середовище, бізнес-процес – діловий процес, бізнес-ціль – ділова мета; канал зв'язку – комунікаційний канал, засоби зв'язку – комунікаційні засоби); 2) ідеографічні синоніми (ринкова організація господарства – економіка ринкового типу).

У *лінгвістичній складовій* управління документацією відношень синонімії, антонімії, полісемії не було визначено.

Таким чином, для термінологічного забезпечення управління документацією характерні лексико-семантичні відносини полісемії, синонімії, варіантності, антонімії та градації термінів.

У терміносистемі УД виявлено лексичні та словотвірні антоніми, притаманні практично будь-якій терміносистемі, що відображають видове протиставлення понять. Використання спеціальних одиниць для позначення ієрархії державних організацій, масивів інформації та документів різного рівня визначає наявність градаційних відносин.

Виявлено види полісемії: на основі метонімічних переносів, на основі метафоричного переносу. Розмежовано морфологічні,

словотворчі, синтаксичні варіанти; синоніми (дублети, ідеографічні, стилістичні).

Як свідчить матеріал, явища антонімії, градації, полісемії та варіантності притаманні термінам базових і додаткових складових предметної галузі управління документацією; у залучених складових нами зафіксовано явища синонімії та лексичної антонімії, що можна пояснити, з одного боку, розширенням наукового комунікативного простору та, як наслідок, інтернаціоналізацією термінології, з другого – необхідністю різноаспектного розгляду та різнорідного найменування об'єктів наукового аналізу.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. Термінологічний стандарт із діловодства й архівної справи: яким йому бути? *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань*: зб. наук. пр. Київ, 2017. Вип. 10. С. 8–20.
2. Біловус Л. І, Гомотюк О. Є., Ліщинська Н. М., Недошитко І. Р. Спеціальні лексеми у предметній області управління документацією. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 14 – 22.
3. Білушак Т., Комова М., Пелецишин А. Поняттєво-термінологічний апарат керування документаційними процесами. URL: https://www.researchgate.net/publication/309529670_Ponattevo-terminologicnij_aparat_keruvanna_dokumentacijnimi_procesami (дата звернення: 06.06.2023)
4. Вакуленко М. О. Сучасна українська термінологія: методологія, кодифікація, лексикографічна практика. Дис. на здобуття наук. ступеня доктора філологічних наук: 10.02.01. Київ: Український мовно-інформаційний фонд НАН України, Національна академія наук України, 2023. 445 с.
5. Комова М. Українська документознавча термінологія: шляхи творення та функційні особливості: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. 316 с.
6. Кудлай В. О. Керування документами на підприємстві в умовах імплементації стандартів ДСТУ ISO серії 30300. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань* : зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 9. С. 47–53.

7. Матвієнко О. Навчальний термінологічний словник з документознавства та інформаційної діяльності: дидактичний аспект. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 6. С. 23 – 25.
8. Сілкова Г. В. До питання формування терміносистеми інформаційно-аналітичної діяльності. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань*: зб. наук. пр. Київ, 2010. Вип. 4. С. 63 – 66.
9. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
10. Тур О. М. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації: монографія. Кременчук : ПП Щербатих, 2018. 301 с.
11. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: монографія / М. О. Вакуленко. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.

УДК 001.82:316.74

Д. О. Гринько,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти групи МІД-181
Національного університету «Одеська політехніка»;
наук. керівник – доктор наук із соц. ком.,
професор Шевченко О. В.

ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядаються філософсько-культурологічні аспекти інформаційної діяльності, аналізуються основні завдання, функції філософії у контексті інформаційної діяльності, специфіка сучасної інформаційної культури суспільства.

Ключові слова: інформаційна діяльність, інформаційна культура, сучасне суспільство, філософія, культура.

The article is devoted to the analysis of philosophical and cultural aspects of information activity. Its main tasks, the functions of philosophy in the context of information activities, the specifics of modern information culture of society.

Key words: information activity, information culture, modern society, philosophy, culture.

Інформаційна діяльність стала невід'ємною частиною сучасного суспільства, де інформаційні технології та комунікації змінюють не лише спосіб взаємодії, але і осмислення світу навколо нас. Філософсько-культурологічні аспекти інформаційної діяльності набувають важливого значення у контексті розуміння її впливу на суспільство, культуру та людську свідомість.

Філософія, як наука, завжди пронизувала всі аспекти життя, включаючи сферу інформаційної діяльності. Вона ставить перед нами запитання про природу істини, джерела знання, роль технологій у розвитку людської цивілізації. Філософія аналізує різноманітність думок, що поширюються завдяки інформаційним потокам, допомагає зрозуміти, як ця різноманітність впливає на уявлення людей про світ і самих себе. Вона виступає критичним фільтром, що допомагає відокремлювати правдиву інформацію від маніпулятивних джерел. Зростання інформаційної культури суспільства ставить перед нами завдання збереження культурної спадщини та створення нових ціннісних орієнтирів. Культурологія допомагає зрозуміти, як інформаційні технології впливають на культурні процеси, як змінюється сприйняття мистецтва, літератури та інших аспектів культурної сфери через зростання доступу до інформації. Інформаційна культура стає ключовим чинником у формуванні толерантного і багатогранного світу, де різні культури можуть співіснувати та взаємодіяти.

Характерною особливістю інформаційного суспільства є наявність потужного інструментарію впливу на масову свідомість. Це пов'язано із проблемою більш високого порядку – світоглядного, яка полягає у тому, що через мас-медіа у свідомості індивідів фіксується певний набір стереотипів, вигідних даному конкретному суспільству, у такий спосіб, що людина сприймає привнесені соціальні програми, суспільні догми, ідеологеми за «власну думку» та керується запрограмованим набором так, якби це виходило з її особистих інтересів.

Серйозною проблемою сучасного інформаційного суспільства є виникнення нового понятійного апарату, певні зміни і диференціювання вже сталих термінів, пов'язаних з його

функціонуванням. Непринциповою стає різниця у змісті понять «інформація» – «дезінформація» – «дифамація», «інформування» – «доносництво» (яке в жодному випадку недоцільно заохочувати) [3, с. 168].

Поняття інформаційного простору виникло та запроваджене у науковий обіг досить пізно, в умовах розгалуження інформаційних і комунікаційних технологій, проте поза інформаційним простором культура існувати не може.

На сучасному етапі розвитку філософського знання можна говорити про синтез трьох етапів розвитку уявлень про простір: міфологічного, класичного та інформаційного (маючи на увазі сучасну інтерпретацію останнього). Цей синтез знову гостро ставить проблему співвідношення наших уявлень про простір з реальним простором світу [4, с. 27].

В інформаційному суспільстві формується у певному значенні «нова людина», тобто змінюється образ мислення людини, її погляди на світ і трансформується її культура. Як зазначають вітчизняні дослідники О. Данильян та О. Дзьобань, інформаційне суспільство трансформує картину світу людини. Відбувається становлення «людини інформаційної», «телематичної», «вона – оператор віртуальності, і її дії націлені на інформацію й комунікацію; насправді йдеться про те, щоб випробувати всі можливості програми, подібно до того, як гравець випробовує всі можливості гри». Таким чином, разом із віртуалізацією в культурі посилюється роль ігрових елементів. Усе це сприяє і розширенню горизонту культури, і, відповідно, горизонту особистості [1; 2].

Також важливо висвітлити роль інформаційної діяльності у збереженні та трансляції культурної спадщини. Цифрові архіви, музеї, бібліотеки дозволяють зберегти і доступно представити різноманітні аспекти культурної ідентичності. Такі ініціативи зближують різні покоління та допомагають зберегти традиції.

У відкритому світі інформаційних технологій індивідууми та суспільства стикаються з новими викликами. Вивчення філософсько-культурологічних аспектів інформаційної діяльності допомагає зрозуміти ці виклики та знайти баланс між розвитком технологій і збереженням глибоких цінностей людства.

Список використаних джерел

1. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційна картина світу в контексті перспектив сучасної науки й культури. *Інформація і право*. 2013. №1 (7). С. 21–28. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/272200> (дата звернення: 24.08.2023)
2. Данильян О. Г. Інформаційна картина світу як соціокультурна реальність. *Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр.* 2013. Вип. 70 (№3). С. 573–578. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=89> (дата звернення: 24.08.2023)
3. Кушакова-Костицька Н.В. Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія. Київ: Логос, 2019. 346с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17589/1/монографія%20%20Кушакова-Костицька%20Н.В..pdf> (дата звернення: 24.08.2023)
4. Яковенко М. Інформаційний простір: філософські аспекти формування поняття. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2011. № 692. С. 22–27. URL: http://umo.edu.ua/images/content/aspirantura/zabezp_discipl/Яковенко_філософія_інф%20простір.pdf (дата звернення: 24.08.2023)

Л. І. Дерев'янюк,
к. філол. н., доц. кафедри українознавства,
культури та документознавства
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»,
С. М. Дорошенко,
к. філол. н., доц. кафедри українознавства,
культури та документознавства
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГУ В РОБОТІ БІБЛІОТЕКИ

Розглянуто переваги застосування електронного каталогу, проаналізовано специфіку його використання в роботі сучасної бібліотеки.

Ключові слова: електронний каталог, бібліотека, інформаційні ресурси, пошукові можливості.

The advantages of using the electronic catalogue are considered: the specify of its use in the work of a modern library is analyzed.

Key words: electronic catalogue, library, information resources, searching opportunities.

Сучасні технології значно вдосконалили традиційні бібліотечні послуги, зробивши пошук необхідної бібліотечної інформації ефективнішим, швидшим і зручнішим. З розвитком інформаційно-комунікаційного середовища бібліотеки значного поширення набули технології корпоративної каталогізації, довідкового обслуговування та надання спільного доступу до онлайн-відалених ресурсів.

Автоматизація бібліографічних процесів дає такі переваги для бібліотек:

1) виконання автоматизованої обробки нових надходжень до бібліотеки;

2) звільнення працівників від низки рутинних робіт з підготовки картотек, видань, списків, замовлень, листів, звітної документації;

3) формування бази даних про надходження;

4) здійснення операцій зі створення та копіювання тематичних архівів літератури.

У сучасній бібліотечній практиці дедалі частіше використовують електронні каталоги. Вони уможливають оперативний і якісний доступ до ресурсів бібліотеки.

Електронний каталог – машиночитаний бібліотечний каталог, що працює в реальному режимі часу та надає доступ до ресурсів каталогу в режимі офлайн/онлайн [1, с. 4].

Електронний каталог передбачає основні процеси введення, пошуку, розміщення та видачі інформації. Він розкриває наповнення бібліотечного фонду, забезпечує вільний доступ до інформації і працює в режимі реального часу.

Від якості електронного каталогу залежить ефективність використання бібліотечних інформаційних ресурсів. Інтерактивний каталог представляє бібліотеку в глобальних інформаційних мережах та уможливорює значне розширення бібліотечної аудиторії.

Електронний каталог задіяний у всіх основних бібліотечних технологічних процесах, тому знання його властивостей, уміння працювати з ним необхідне й укладачам інформаційної бази, і бібліотечним технологам, і всім користувачам [3, с. 38].

Прикметно, що електронний каталог поєднує пошукові можливості алфавітного, систематичного та предметного каталогів і забезпечує виконання кількох функцій, з-поміж яких: унесення бібліографічних записів у діалоговому режимі з віддалених чи локальних терміналів, редагування чи видалення бібліографічних записів, пошук інформації за разовими запитами в режимі онлайн/офлайн і вибіркоче її поширення тощо.

Каталог містить записи про кожен ресурс і вказує на його місцезнаходження у фонді. Електронний каталог забезпечує принципово нові можливості пошуку порівняно з традиційними бібліотечними каталогами. Електронний каталог уможливорює одночасний багатоаспектний та оперативний пошук за автором, укладачем, редактором, заголовком, місцем видання, видавництвом, роком видання, ключовими словами та предметними рубриками, серією, місцем зберігання тощо.

Сучасний електронний каталог складається з трьох основних частин:

- бібліографічні відомості;
- авторитетні відомості;
- відомості про екземпляр.

Електронний каталог є багатофункціональним ресурсом, адже інформацію вводять один раз, її можна використовувати з різною метою, замінюючи дані цілої системи традиційних карткових каталогів: алфавітного, систематичного, предметного, топографічного.

Організація електронного каталогу передбачає такі процеси:

- 1) систематизація масиву машиночитаних бібліографічних записів;
- 2) створення ефективної пошукової системи;
- 3) формування вихідних форм за результатами пошуку (бібліографічних списків, покажчиків, вимог);
- 4) налагодження зв'язку між пошуком та наданням документів читачам;
- 5) оформлення та реклама електронного каталогу [2, с. 30].

Основне завдання електронного каталогу – забезпечення максимально сприятливих умов для ефективного пошуку релевантної інформації.

Робота з електронним каталогом передбачає основні технологічні операції:

- каталогізація документів;
- облік ресурсів бібліотечного фонду;
- багатоаспектний бібліографічний пошук документних ресурсів у фонді книгозбірні;
- формування вихідних зразків документів (книжковий формуляр, каталожна картка тощо).

З-поміж переваг електронного каталогу над картковим слід назвати:

- 1) багатократне, багатоцільове використання одноразово сформованих записів;
- 2) можливість машинного дублювання повних та відібраних за різними ознаками масивів бібліографічних записів на магнітних чи оптичних носіях;
- 3) можливість пошуку за будь-яким елементом бібліографічного запису та багатоаспектного пошуку інформації практично за будь-якою комбінацією ознак в одному формуванні структури бази даних;

- 4) компактність;
- 5) можливості інтеграції в загальні мережі бібліографічної інформації;
- 6) оперативність ведення та використання каталогів;
- 7) багатофункціональність.

Бібліотеки, що створюють свої електронні каталоги та переходять до повної автоматизації основних технологічних процесів, вдало оптимізують основні етапи роботи з електронними бібліографічними ресурсами. Саме тому дотримання основних принципів електронної каталогізації забезпечує високий рівень обслуговування читацьких запитів і позиціонує бібліотеку як «заклад нового покоління» на ринку сучасних інформаційних послуг.

До функціональних можливостей електронних бібліотечних каталогів нового покоління належать:

- 1) додавання гіперпосилань на анотації, зміст документів, зображення обкладинок, рецензії, повнотекстові документи, рекомендовану літературу й коментарі читачів до традиційних коротких бібліографічних описів видань;

- 2) створення і надання доступу до більших за обсягом та авторитетніших колекцій електронних ресурсів шляхом збору метаданих. Бібліотеки прагнуть перейти від застарілих форматів представлення записів до стандарту XML для опису своїх колекцій з метою полегшення обміну даними між бібліотеками й репозиторіями електронних ресурсів;

- 3) оптимізація електронних каталогів та вебсайтів бібліотек для полегшення їхнього індексування безкоштовними пошуковими системами мережі Інтернет;

- 4) упровадження онлайн-ових довідково-бібліографічних послуг електронною поштою та через вебсайти бібліотек.

Отже, можна стверджувати, що модернізація технологічних рішень, упровадження нових послуг і сервісів електронних каталогів, а також зміни в принципах і підходах до каталогізації документів можуть значно оптимізувати взаємодію користувачів (передусім, віддалених) з працівниками бібліотечної сфери.

Список використаних джерел

1. Луцишина Т. Електронний каталог як основний інформаційний ресурс бібліотек ВНЗ Західного регіону України в сучасному вебпросторі. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 4. С. 3–4.
2. Медведєва В. Мультимедійні інформаційні технології в інформаційно-бібліотечному середовищі. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 2. С. 29–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2019_2_9 (дата звернення: 12.08.2023).
3. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 36 – 48.

УДК 008:004:005.8(477)

О. М. Збанацька

д. н. із соц. ком., канд. істор. н., доцент,
проф. кафедри журналістики і міжнародних відносин
Київського університету культури,
головний бібліотекар,
відділу лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових систем,
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,

ПРОЄКТИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ (напряму «Культура та інформаційна політика»)

Висвітлено основні завдання Міністерства цифрової трансформації України в контексті формування та реалізації державної політики щодо цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності. Розглянуто проекти цифрової трансформації напряму «Культура та інформаційна політика»: «Цифрова трансформація бібліотек та книговидавничої справи (e-Книга)» та «Цифрова трансформація охорони культурної спадщини (e-Спадщина)», їх підпроекти. Підкреслено, що цифрова трансформація робить акцент на технологічних змінах.

Ключові слова: культура, проекти, цифрова трансформація.

The main tasks of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine in the context of the formation and implementation of state policy regarding digitization, open data, national electronic information resources, interoperability are highlighted. It is considered the digital transformation projects of the "Culture and information policy" direction: "Digital transformation of libraries and book publishing (e-Book)" and "Digital transformation of cultural heritage protection (e-Heritage)", their sub-projects. It is emphasized that digital transformation focuses on technological changes.

Key words: culture, projects, digital transformation.

Світ цифрових технологій є новим логічним етапом розвитку технологічної сфери людства, а цифровізація – найважливішим фактором економічного зростання країни, сучасним трендом, що покращить всі бізнес-процеси економіки та пов'язані з нею соціальні сфери, прискорить взаємний обмін інформацією, забезпечить її доступність та захищеність. Використання цифрових технологій для вирішення традиційних проблем інноваційними способами називається цифровою трансформацією [1]. Цифрова трансформація відбувається в усіх сферах життєдіяльності суспільства, і передбачає розгляд того, як продукти, процеси та організації можуть бути змінені завдяки використанню нових цифрових технологій.

У вересні 2019 р. створено Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) – центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності – взаємодії мережевих систем бази уніфікованих інтерфейсів або протоколів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян.

Основними завданнями Мінцифри є формування та реалізація державної політики:

✓ у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства;

✓ у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;

✓ у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтеперабельності, розвитку інфраструктури ширококугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу;

✓ у сфері надання електронних та адміністративних послуг;

✓ у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації;

✓ у сфері розвитку ІТ-індустрії.

На сайті Мінцифри представлено «Проекти цифрової трансформації» [2]. Станом на 23 серпня 2023 р. їхня кількість – 94. Пошук потрібного проекту можна здійснювати за назвою або ключовими словами. Є можливість обрати конкретний напрям (юстиція; соціальна політика; захист довкілля та природних ресурсів; розвиток громад та територій; охорона здоров'я; економіка та торгівля; фінанси; освіта і наука; реінтеграція; культура та інформаційна політика; оборона; ветерани; енергетика; закордонні справи; внутрішні справи; сільське господарство; інфраструктура; молодь і спорт; державне майно; антимонопольний; статистика; кіберзахист; цифрова трансформація).

Обравши напрям «Культура та інформаційна політика» система знайшла 4 проекти, поділено на підпроекти. Розглянемо кілька з них.

Проект «Цифрова трансформація бібліотек та книговидавничої справи (е-Книга)» пов'язаний з впровадженням автоматизованої бібліотечної інформаційної системи, української цифрової бібліотеки, автоматизацією подання документів для отримання грантової підтримки, ведення електронного каталогу з інформацією про доступні книжки на національному ринку.

Підпроекти:

«Електронна картотека книжок та бібліотек» – система спрямована на створення єдиної бази бібліотечних записів. Пришвидшує процедуру наповнення бібліотеки, підвищує якість наповнення. Продукти: «Електронна картотека книжок», «Електронна картотека бібліотек», «Електронна картотека авторів»; дата запуску – 29.12.2022.

«Українська цифрова бібліотека» – платформа, де будуть зібрані сучасні книжки українських та іноземних авторів (переклади), підручники для школярів в форматі ерив, забезпечений доступ до них через мобільний застосунок на смартфоні (для індивідуального

користування) та через веб-інтерфейс (для бібліотек). Продукти: «Мобільні застосунки для перегляду публікацій формату epub», «Облік завантаженого контенту в розрізі правовласників»; дата запуску – 30.12.2021.

«ПЗ для роботи з проєктними грантами» – система управління проєктами для створення та приймання заявок на надання грантів, їхнього технічного та змістовного оцінювання. Визначення переможців, підписання та контролю виконання угод на опрацювання звітів. Продукт «Адаптація ПЗ СУП від УКФ»; дата запуску – 30.12.2021.

Проєкт «Цифрова трансформація охорони культурної спадщини (e-Спадщина)» пов'язаний з цифровізацією інфраструктури музеїв, створенням реєстрів культурної і нематеріальної спадщини, народними художніми промислами, електронною системою музейного фонду України тощо.

Підпроєкти:

«Цифрова інфраструктура музеїв на базі Microsoft 365» – навчання сучасним засобам цифровізації інфраструктури музеїв, що стане основою для осучаснення та прозорості ведення процесів. Продукти: «Впровадження цифрових технологій Microsoft 365», «Навчання працівників музеїв роботі з відповідним ПЗ», «Впровадження системи обліку»; дата запуску – 30.12.2021.

«Реєстр культурної спадщини» – онлайн-реєстр, що містить інформацію про об'єкти культурної спадщини (будівлі, пам'ятники, охоронні зони тощо). До інформації належать відомості про розташування об'єктів, їх поточний стан та деталі, про те, яким може бути об'єкт. Ця інформація необхідна для коректного планування видатків, відновлення об'єктів у первинному вигляді та надання дозволів. Продукти: «Електронний реєстр, що агрегує актуальні дані про культурну спадщину та культурні цінності», «Персональні кабінети органів охорони культурної спадщини, органів державної влади, отримувачів адміністративних послуг у сфері охорони культурної спадщини, археологів, громадян», «API для інтеграції у реальному часі з будівельними та просторовими GIS системами для проєктно-планувальної та містобудівної документації»; дата запуску – 28.12.2023.

«Реєстр нематеріальної спадщини» – онлайн-сервіс, що містить у собі всі елементи національного переліку нематеріальної культурної спадщини у вигляді списку та облікових карток, посилання на інші

сайти, що зберігають культурну спадщину. Продукт «Електронний реєстр, що агрегує актуальні дані про культурну спадщину та культурні цінності»; дата запуску – 30.12.2021.

«Музейний фонд України» – ресурс, що акумулює інформацію про цінності, які зберігаються у музеях та бібліотеках. Інтегрується з базою прикордонної служби та базами Інтерполу для протидії незаконного вивезення культурних цінностей та повернення їх до України. Продукти: «Електронний реєстр, що агрегує актуальні дані про культурну спадщину та культурні цінності», «API для інтеграції з прикордонними системами», «Онлайн-сервіс для надання дозволу на вивезення культурних цінностей за кордон»; дата запуску – 28.12.2023.

Отже, цифрова трансформація робить акцент на технологічних змінах; відбувається фундаментальне переосмислення різних сфер життя, каталізатором яких є цифрові технології. Розглянуті проекти і підпроекти цифрової трансформації напряму «Культура та інформаційна політика» дозволять створити умови для осучаснення та прозорості ведення процесів у сферах охорони культурної спадщини, бібліотек та видавничої справи.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення реалізації деяких питань цифрового розвитку : наказ Державного агентства з питань електронного урядування України від 09.04.2019. № 24 // Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0024883-19#Text> (дата звернення: 30.07.2023).
2. Проекти цифрової трансформації // Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://plan2.diia.gov.ua/projects> (дата звернення: 30.07.2023).

УДК 025:016

Г. П. Зірчак,
старший викладач
кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В БІБЛІОГРАФІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті розглянуто інноваційні процеси та сучасні інформаційні технології в бібліографічній діяльності вітчизняних бібліотек.

Ключові слова: бібліографічна діяльність, інформаційні послуги, інформаційно-бібліографічна робота, бази даних.

The article examines innovative processes and modern information technologies in the bibliographic activities of domestic libraries.

Key words: bibliographic activity, information services, information and bibliographic work, databases.

У наш час інформація стала ресурсом соціально-економічного розвитку, а інформаційні послуги – одними з провідних у секторі економіки країни та її безпеки. А отже, значно зростає роль бібліотечних організацій як форми зберігання знань людства та універсальних інформаційних центрів. В бібліотеках відбуваються трансформаційні процеси: здійснюється перехід від традиційного бібліотечного закладу до динамічного центру інформації. За останнє десятиріччя поруч із традиційними напрямками й формами роботи бібліотеки в практику широко ввійшли новітні інформаційні технології, а разом з ними поширилося таке поняття як «інновації». Зміни, що відбуваються в організації роботи бібліотек зумовлені глобальними процесами інформаційного оновлення, потребують якісного інформаційно-бібліографічного обслуговування.

У цілому система засобів бібліографічної практичної діяльності характеризується великою різноманітністю і динамічністю. Впровадження сучасних інформаційних технологій і розвиток самої бібліографії створюють передумови для включення в неї нових предметів і явищ.

У своїй роботі бібліотеки поєднують інформаційно-бібліографічну та науково-бібліографічну діяльність. Для задоволення інформаційних потреб своїх користувачів використовують як власні (традиційні каталоги та картотеки, електронний каталог, повнотекстові ресурси, репозитарій, веб-сайт та ін.) так і віддалені ресурси. Випускають власну бібліографічну продукцію, як у паперовому, так і електронному вигляді. Бібліографічна діяльність бібліотек представлена на слайдах. Сучасні бібліотеки створюють веб-сторінки для кращого задоволення інформаційних потреб своїх користувачів та залучення нових. Доступ до інформації, пошук у каталогах, перегляд електронних ресурсів проводиться в режимі реального часу.

Фахівець продовжує виконувати традиційну роль посередника між інформаційним ресурсами та їх споживачами. Та, попри всю традиційність, щодо відповідної фахової кваліфікації постійно зростають професійні вимоги, зокрема, опанування сучасних технологій пошуку, обробки, зберігання й доставки інформації. Зважаючи на зростання ролі бібліотеки як осередку навчальної, наукової та культурологічної інформації університету, діяльність окремих категорій бібліотечних працівників (зокрема, бібліографів) дедалі більше набуває характеристик, притаманних представникам наукової сфери. Адже бібліограф, по суті, створює кардинально нову, систематизовану, стислу інформацію, організатором і технологом якої він є [3, с. 47].

Основна мета бібліографічної діяльності бібліотек – це забезпечення локальних та віддалених користувачів інформацією, необхідною, перш за все, для наукових, навчальних, професійно-виробничих потреб. Підготовка бібліографічної інформації для розповсюдження та використання й доведення цієї інформації до споживачів – одне з найважливіших завдань сучасних бібліотек [5, с. 48].

Головна функція інформаційно-бібліографічної роботи бібліотеки полягає в інформаційному забезпеченні процесів, що має широкий спектр діяльності: інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів, інформування професорсько-викладацького складу, створення бібліографічних покажчиків, власних баз даних тощо. Повнота та оперативність задоволення інформаційних потреб користувачів є основою цієї діяльності.

Впровадження новітніх технологій, орієнтованих на переміщення взаємодії з користувачами до віртуального інфопростору, змінює форми та методи інформаційно-бібліографічної роботи, які, в свою чергу, передбачають використання нових джерел інформації, впровадження інноваційних послуг і бібліотечних технологій.

Посилення в останні роки наскрізної функції бібліографії пов'язано із запровадженням комп'ютерних технологій. Бібліографічні процеси поєднують бібліотечну та науково-інформаційну діяльність у задоволенні інформаційних потреб користувачів. Сьогодні інформаційно-бібліографічне обслуговування значною мірою визначає характер бібліотеки як науково-освітнього, інформаційного та культурного центру.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій впливає на зміст та форми довідково-бібліографічної роботи. Довідково-бібліографічний фонд в його звичайному вигляді доповнюється та замінюється електронними джерелами, які створюють основу для виконання різноманітних запитів користувачів. Дуже широко використовуються в університетських бібліотеках такі види електронних джерел, як бази даних.

У зв'язку з проведенням державної політики України в сфері науки, що спирається на засади євроінтеграційного спрямування, підвищилась зацікавленість вчених у розповсюдженні результатів своїх досліджень, збільшилась кількість індивідуальних запитів науковців університету, які потребують звернення до наукометричних, повнотекстових баз даних та ін.

Для того, щоб надати якісну кваліфіковану допомогу науковцям, бібліографи опанували роботу зі світовими базами даних DOAJ, Scopus, Google Scholar, ScienceDirect тощо [2, с. 28].

У той же час робота фахівця інформаційно-бібліографічного відділу спрямована на навчання та широке ознайомлення з особливостями моніторингу наукових публікацій у міжнародних наукометричних базах. За останні роки істотно змінився та набув нових форм традиційний напрямок наукової роботи бібліотек – створення бібліографічних покажчиків. Вторинний бібліографічний ресурс у вигляді науководопоміжних, тематичних, бібліографічних покажчиків, викладених у вільному доступі, дає змогу оприлюднити результати

наукової діяльності, а користувачеві – бути проінформованим про важливі публікації науковців.

Очевидно, що функція сучасної бібліотеки трансформується нині з інформаційної в інформаційно-аналітичну, тому науково-технічна бібліотека інтегрує свої продукти та послуги у мережеве середовище. Велика кропітка робота зі збирання та систематизації матеріалу проводиться при укладанні бібліографічних покажчиків. Це розкриває науковий доробок вчених, подає бібліографічні відомості й літературу про їх життя та діяльність і виконує ряд важливих функцій: інформаційне забезпечення потреб користувачів, відображення стану розвитку науки, освіти і сприяння проведенню наукових досліджень.

Підвищення дієвості інформації та зростання її ролі залежить від того, як ця інформація накопичується, аналізується та надається користувачам. Ефективний процес інформаційного забезпечення має базуватися на сучасних досягненнях інформаційних технологій, на використанні сучасних інформаційних форм та методів.

Як бачимо, різнобічна робота висококваліфікованих фахівців та впровадження інновацій в інформаційно-бібліографічну діяльність наукових бібліотек дають змогу розширити межі інтелектуального розвитку, а отже впливати на формування інтелектуальної еліти. Основна місія бібліотечних працівників та інших інформаційних працівників – забезпечувати необмежений і неопосередкований доступ до інформації задля власного розвитку, освіти, культурного збагачення тощо. В умовах війни вітчизняні бібліотеки намагаються бути ближче до кожного користувача, пропонують скористатися широким спектром бібліотечно-інформаційних онлайн послуг.

Список використаних джерел

1. Богун Н. Корпоративна культура в бібліотеці. *Бібліотечна планета*. 2013. № 1. С. 11-13.
2. Буй Д. Scopus та інші наукометричні бази: прості питання та нечіткі відповіді. *Вища школа*. 2014. № 5-6. С. 27–40.
3. Калашникова С. В. Новий рівень інтелектуалізації бібліотечних кадрів ВНЗ як обов'язкова вимога технологічних віянь ХХІ ст. Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24–25 жовт. 2013 р. Дніпропетровськ, 2013. С. 46–50.

4. Колесникова Т. О. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 1. С. 19-24.
5. Ніколаєнко Н. Роль бібліотеки у формуванні науково-освітнього інформаційного простору ВНЗ. *Вища школа*. 2013. № 5. С. 48–59.
6. Пашкова В. Міжнародний кодекс етики. *Бібліотечна планета*. 2012. № 3. С. 8-9.
7. Ракова Л. Н., Карпенко К. В. Інтелектуалізація праці та тенденції її розвитку в Україні. *Вісник Східноукраїнського національного університету*. № 1(172). 2012. С. 206-211.
8. Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографознавства: навч. посіб. Рівне, 2011. 231 с.

УДК 021.1-044.922

Л. О. Кравець,
аспірантка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Виокремлено актуальні тенденції реалізації функцій бібліотек України в сучасних умовах.

Ключові слова: бібліотеки України, бібліотечна справа, цифровізація, російсько-українська війна.

Current trends in the functioning of Ukrainian libraries in modern conditions are highlighted.

Key words: libraries of Ukraine, librarianship, Tsofrovisation, Russian-Ukrainian war.

Базовим концептом еволюції діяльності бібліотек є інтеграція та диференціація їхніх функцій, з одного боку, а з іншого, успішна реалізація традиційних та вдала апробація інноваційних функцій.

Найзначніший внесок у розробку питання функцій бібліотек належить таким українським теоретикам та практикам, як О. Бруй, О. Василенко, О. Воскобойнікова-Гузева, Т. Вилегжаніна, С. Гарагуля, В. Горовий, Т. Гранчак, Л. Грінберг, І. Давидова, В. Добровольська, Л. Дубровіна, В. Загуменна, С. Закірова, О. Збанацька, Т. Коваль, О. Клименко, Т. Колесникова, О. Кузьменко, К. Лобузінна, Н. Любовець, О. Мар'їна, О. Матвійчук, Т. Новальська, О. Онищенко, В. Пальчук, Ю. Половинчак, В. Попик, Г. Пристай, Н. Розколупа, Т. Сидоренко, М. Слободяник, О. Сокур, Я. Сошинська, Л. Чередник, Г. Шемаєва, Т. Ярошенко.

Необхідно зауважити, що методологічною основою нашого дослідження були формально-логічний та соціально-комунікаційний підходи і застосування таких методів наукового пізнання, як системного (дозволив розглянути бібліотеку як систему), структурно-функціонального (сприяв розгляду особливостей впливу застосування інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну практику на інтеграцію та диференціацію її функцій) та узагальнення.

Бібліотечна справа України в цифрову епоху характеризується організацією доступу до інформаційних ресурсів бібліотек 24/7, максимально повне обслуговуванням усіх категорій користувачів в електронному середовищі, перенесенням комунікації в соціальні мережі. «Диверсифікація бібліотечної діяльності стала провідною тенденцією в умовах воєнного стану в Україні, що підтверджує прогресивну динаміку утвердження бібліотеки як чільного соціокультурного центру, що зазнав якісних системних трансформацій та еволюції від місця зберігання та накопичення документів до комфортного творчого простору, де народжуються нові знання та ідеї і формується свідомий громадянин самостійної незалежної України як повноправний член великої європейської сім'ї та цивілізованого світу» [3].

Російсько-українська війна, яка точиться з 2014 р., має згубне значення для функціонування бібліотечної справи України загалом: скоротилася мережа публічних бібліотек, тривають матеріально-технічні втрати бібліотечних закладів; знищуються фонди особливо на окупованих територіях та там, де відбуваються бойові дії. Але, не зважаючи на «продовження збройної агресії, публічні бібліотеки намагаються проводити волонтерську, просвітницьку, інформаційну діяльність» [4, с. 110].

Тобто, саме зміна пріоритетів у культурній, освітній та культурній діяльності бібліотек України в умовах воєнного стану спонукала до трансформації основних напрямів роботи бібліотечних закладів, серед яких Ю. Новальська виокремила такі: «інформаційний спротив; формування Національної цифрової бібліотеки України; просвітницько-гуманістична та освітньо-творча робота; багатоаспектна онлайн підтримка; нові бібліотечні послуги для тимчасово переміщених осіб (у тому числі соціально-психологічна, медична і правова допомога); різнопланові волонтерські проєкти; усіяка благодійна діяльність» [5, с. 78].

У пору, коли фактично вся територія нашої держави знаходиться під загрозою постійних ракетних обстрілів, бібліотеки як соціально-орієнтовані заклади перелаштовують свою роботу відповідно до викликів часу та нагальних суспільних запитів. «Діяльність публічних бібліотек України з інформаційного забезпечення освіти, культури, науки, дозвілля тощо набуває особливого значення. Адже функціональне навантаження вітчизняної бібліотечної сфери визначається залежно від інформаційних потреб як окремих користувачів, так і запитів суспільства в цілому. Саме ця тенденція нині визначає вектор розвитку інформаційної функції через створення бібліотечно-інформаційного контенту на сайтах публічних бібліотек України, блогах та сторінках у соціальних мережах» [6, с. 51].

Розкриваючи трансформацію діяльності бібліотек в епоху входження в соціокультурне середовище в умовах цифровізації, автори статті «Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства» слушно наголошують: «Віртуальний інформаційний простір бібліотечних установ, сформований для задоволення інформаційних потреб користувачів, охоплює такі віртуальні представництва, як: сайти, блоги, сторінки груп користувачів у популярних соціальних мережах тощо» [1, с. 10].

Соціально-відповідальна ініціативність бібліотек як відкритих до співпраці та допомоги закладів в умовах повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації на територію суверенної України слугувала зміцненню пріоритетів у діяльності. Тому «найзначніших трансформацій зазнала і посіла лідируючі позиції власне соціальна функція бібліотек саме через врахування загальнолюдських та національних пріоритетів в умовах нагальної необхідності захисту

Української Держави і зміцненні національної ідентичності, збереження духовного та фізичного стану громадян через утворення соціалізуючого середовища» [2, с. 196].

Отже, чільною тенденцією реалізації традиційних та інноваційних функцій бібліотек України в умовах російсько-української війни стала диверсифікація усіх напрямів бібліотечної діяльності, що сприяє утвердженню бібліотечного закладу як чільного соціокультурного центру (лідуючі позиції власне соціальна функція бібліотек). Серед інших тенденцій виокремлюємо: зміна пріоритетів у культурній, освітній та культурній діяльності; акцент на волонтерську діяльність; створення бібліотечно-інформаційного контенту затребуваного змісту (новини громади, інформування тимчасово переміщених осіб, оголошення про заходи тощо); активізація електронної комунікації в блогах та сторінках у соціальних мережах.

Список використаних джерел

1. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5–11.
2. Кравець Л. О. Еволюція соціальної функції бібліотек України в умовах російсько-української війни. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів, здобувачів, магістрів*. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023. 330 с. С. 193–197.
3. Кравець Л. О. Функціонування бібліотечної справи України в умовах воєнного стану. *Бібліотека. Наука. Комунікація: Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : Міжнар. наук. конф. Київ, 3–5 жовтня 2023 р. Київ, 2023. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1646>. (дата звернення: 11.06.23).
4. Кузнецова Л. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану: втрати і виклики. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 105–113.
5. Новальська Ю. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану. *Бібліотека. Наука. Комунікація: Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали Міжнар. наук. конф. (4–6 жовт. 2022 р.) / НАН

України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 77–79.

6. Ярема І. Цифрові комунікації як інструмент інноваційної діяльності публічних бібліотек України. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2022. № 10. С. 49–59.

УДК 378:016

І. Р. Недошитко,

канд. істор. н., доц. кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності,

О. Т. Патряк,

канд. екон. н., доц. кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності

Західноукраїнського національного університету

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Розглядаються морально-етичні норми фахової діяльності працівників бібліотек, архівів, інформаційних відділів з огляду на широкий спектр їхніх посадових обов'язків і тенденції розвитку сучасного інформаційного суспільства.

Ключові слова: професійна етика, етичні норми, конфіденційність, інтелектуальна чесність.

The article examines the moral and ethical norms of professional activity of employees of libraries, archives, and information departments, taking into account the wide range of their duties and trends in the development of the modern information society.

Key words: professional ethics, ethical standards, confidentiality, intellectual honesty.

Кожна професія приділяє особливу увагу професійній етиці, і архівісти, інформаційні працівники та бібліотекарі не є винятком. Насправді, з огляду на характер їхньої роботи, застосування

професійної етики в цьому секторі є вкрай важливим. Ці фахівці відповідають за збереження і захист інформаційних ресурсів, багато з яких мають значну історичну, культурну або наукову цінність. Для того щоб діяти в інтересах своєї справи, установи та її відвідувачів (користувачів чи клієнтів), фахівці інформаційної, бібліотечної та архівної справи повинні дотримуватися низки етичних норм і принципів, що визначають їхню поведінку та професійну діяльність.

Бібліотекарі відповідають за вплив на людей і громади як фахівці з організації інформаційних ресурсів і підвищення грамотності. Вони, як і фахівці інших галузей, зобов'язані дотримуватися кодексу професійної етики, який регулює їхні рішення та поведінку щодо клієнтів. Це показує, наскільки серйозно бібліотекарі ставляться до своєї ролі створення та поширення знань. Зауважимо, що працівники бібліотеки повинні зберігати особисту інформацію користувачів бібліотеки в таємниці, щоб здобути довіру відвідувачів бібліотеки. Це вимагає професійного рівня поваги до приватності, коли бібліотекарі намагаються не розголошувати записи або діяльність користувачів бібліотеки. Водночас вони повинні стимулювати інтелектуальну свободу користувачів, уникаючи цензури чи упереджень і надаючи доступ до різноманітних джерел інформації та висловлюючи різні думки. Бібліотекар не повинен бути упередженим і суб'єктивним, допомагаючи споживачам подолати їхні особисті упередження. Це означає, що вони повинні надавати рівний доступ до інформації та ресурсів усім користувачам, незалежно від їхнього походження, соціальної ролі, статусу чи поглядів. Співробітники повинні зберігати інтелектуальну чесність, надаючи споживачам точну та правдиву інформацію.

Професіоналізм, зацікавленість і обізнаність з інноваціями, які з'являться в бібліотечній сфері, також повинні бути притаманні працівникам бібліотек. Вони повинні обізнаними з новітніми технологіями, тенденціями і досягненнями в бібліотечній та інформаційній науці, а також підтримувати високий рівень знань і досвіду у своїй професії. Бібліотекарі також повинні розвивати і підтримувати шанобливі стосунки зі своїми колегами, начальством і відвідувачами бібліотеки [1].

Наше суспільство значною мірою залежить від роботи досвідчених бібліотекарів, які надають відвідувачам інформацію та ресурси, необхідні для навчання, розвитку та кар'єрного зростання. Як

фахівці своєї справи, вони повинні дотримуватися високих етичних стандартів, максимально керуючись у своїх рішеннях і діях інтересами своїх клієнтів і громади [2].

Оскільки інформаційні працівники часто відповідають за управління секретними матеріалами, конфіденційність є фундаментальним компонентом їхньої етики. Ця інформація може містити особисті, фінансові або майнові дані, які, якщо їх розкриють або отримають несанкціоновані особи, можуть завдати шкоди або збитків. Багато компаній мають власну політику конфіденційності, що визначає, яка інформація вважається секретною та приватною, а також процедури, які необхідно вжити для її захисту. Інформаційні працівники повинні знати і суворо дотримуватися стандартів, що регулюють цю сферу. Для захисту приватної інформації фахівці можуть використовувати різні засоби контролю доступу – від унікальних паролів до біометричної верифікації. Ці заходи можуть допомогти забезпечити доступ до конфіденційної інформації лише уповноваженому персоналу.

У певних ситуаціях працівників можуть змусити підписати угоду про конфіденційність. Ці угоди визначають обов'язки та відповідальність сторін в управлінні конфіденційною інформацією. Навіть за відсутності відповідних законодавчих зобов'язань щодо конфіденційності, інформаційні працівники повинні дотримуватися концепції секретності як етичного зобов'язання. Вони повинні вживати розумних запобіжних заходів для захисту конфіденційної інформації та утримуватися від будь-яких дій, які можуть становити загрозу безпеці або конфіденційності певної інформації [3].

Головний етичний принцип працівників архіву, який регулює їхню поведінку, стосується конфіденційності та недоторканності приватного життя. Цей принцип має важливе значення для захисту права на приватність як окремих осіб, так і організацій, чії документи зберігаються в архіві. Працівники архівів несуть відповідальність за захист конфіденційної та приватної інформації, яка може міститися в історичних документах. Тому вони повинні вживати відповідних заходів, щоб забезпечити доступ до таких матеріалів лише уповноваженому персоналу. Медичні записи та юридичні документи містять конфіденційну особисту інформацію, яка потребує захисту. Архівісти повинні гарантувати збереження такої інформації та

документів, а також обмежити доступ до них лише уповноваженому персоналу. Рекомендується вживати відповідних заходів безпеки для захисту будь-якої особистої інформації, що міститься в історичних документах, щоб запобігти її несанкціонованому розголошенню [4].

Архівісти повинні брати до уваги етичні наслідки, пов'язані з оцифруванням архівних документів. Процес оцифрування має потенціал для підвищення доступності документів. Однак він також викликає занепокоєння щодо конфіденційності та захисту персональних даних, що містяться в таких документах. Необхідно вжити відповідних заходів, щоб гарантувати безпеку цифрових документів та обмежити доступ до них. Ці працівники зобов'язані розуміти та бути обізнаними з різноманітними етичними моментами, пов'язаними з приватним життям. Під час виконання своїх обов'язків від осіб може знадобитися надання доступу до архівних документів, які містять конфіденційну інформацію, що може завдати шкоди конкретній особі чи організації. За таких обставин архівістам рекомендується вирішувати це питання, пропонуючи компромісне рішення, яке збалансовує принципи доступності та конфіденційності.

Слід зазначити, що професійна етика архівістів, інформаційних фахівців і бібліотекарів має вирішальне значення для забезпечення того, щоб ці особи виконували свої обов'язки чесно, добросовісно і з повагою до матеріалів, які вони зберігають. Щоб і надалі завойовувати та підтримувати довіру громадськості, фахівці цього сектору повинні поважати ці цінності та дотримуватися найвищих стандартів етичної поведінки.

Важливо пам'ятати, що моральні настанови, якими керуються бібліотекарі, інформаційні експерти та архівісти, змінюються з плином часу. Етичні проблеми, які виникають у цій галузі, розвиваються разом із суспільством і технологіями. Робітники повинні бути в курсі нових винаходів і проблем, що виникають з їхньою появою, і відповідно змінювати свою етичну поведінку.

Сьогодні професійна етика виходить за межі простого набору правил чи рекомендацій. Вона означає стиль мислення і відданість дотриманню моральних принципів навіть у складних і відповідальних ситуаціях. Архівісти, інформаційні працівники та бібліотекарі можуть підтримати головну мету побудови більш справедливого та рівноправного суспільства, дотримуючись етичних принципів і пропагуючи моральні цінності.

Список використаних джерел

1. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 252 с.
2. Лубенець О.В. Культура бібліотекаря як невід’ємний чинник професійної діяльності / О.В.Лубенець. Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: стратегічні орієнтири». Київ : УБА, 2018. 88 с.
3. Калакура Я.С. Професійна етика архівіста та запобігання конфліктів: контекст менеджменту. Архіви України. Вип.4, 2012. С.15 – 31.
4. Калакура Я. С. Архівний менеджмент як галузь наукового знання і навчальна дисципліна. Студії з архівної справи та документознавства. Т. 15. К., 2007. С. 18–26.

УДК 338.48-6:7/8 (477.65)

В. В. Осієвський,
викладач кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Київського національного університету культури і мистецтв

ДО ПИТАННЯ ПРО КУЛЬТУРНИЙ ТУРИЗМ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглядаються малодосліджені аспекти розвитку культурного туризму в Кіровоградській області як важливого фактору збереження та розвитку культурної спадщини регіону.

Ключові слова: Кіровоградська область, культурний туризм, культурна спадщина, історико-культурний потенціал регіону.

Understudied aspects of the development of cultural tourism in the Kirovohrad region are considered as an important factor in the preservation and development of the cultural heritage of the region.

Key words: Kirovohrad region, cultural tourism, cultural heritage, historical and cultural potential of the region.

Аналізуючи тенденції актуалізації та інтеграції культурної спадщини в Кіровоградській області у зв'язку з креативними індустріями, Ю. Осієвська [1] акцентує увагу на популярності в регіоні такого різновиду культурного туризму як подієвий туризм. Численні заходи, які проводяться у м. Кропивницькому (свято театрального мистецтва «Вересневі самоцвіти», фестиваль виконавців на народних музичних інструментах «Провесінь», мистецький фестиваль «Кропивницький-фест», фестиваль камерної та симфонічної музики «Травневі зустрічі», Центрально-український музейно-туристичний фестиваль, Фестиваль національних культур тощо) та інших регіональних локаціях (свята фольклору «Невичерпні джерела» у різних районних центрах області, туристичний фестиваль «Світле місто» у Світловодську, етнофестиваль «Дика груша» у с. Овсяниківка Кропивницького р-ну, фестиваль народної творчості «Folk Долинська» у м. Долинська Кропивницького р-ну, фестиваль української народної творчості «Степограй» у с. Карбівка Новоукраїнського р-ну, інтерактивний форум на базі Казавчина на Гайворонщині та ін.) розвивають соціально та економічно міста, селища та села, призводять до їх етнокультурного збагачення, а також збагачують і розвивають у культурно-пізнавальному плані відвідувачів з інших регіонів і країн. Подієвий туризм є одним з важливих засобів акумуляції, трансляції та актуалізації культури краю, що допомагає кіровоградцям зберегти та розвивати культурні традиції надалі як основу своєї регіональної етнокультурної ідентичності.

Якщо повернутись до сільського «зеленого» туризму або екотуризму як одного з найперспективніших напрямів актуалізації спадщини Кіровоградщини, то цікаву деталь підмітив І. Трохименко, коли зауважив, що всі господарства пов'язані з лісовими масивами, водними артеріями, пішими, велосипедними та кінно-верховими сплавами на човнах і байдарках по річках, завдяки чому має місце паралельне знайомство туристів з пам'ятками архітектури та археології, з історичними місцями та видатними місцями козацької слави, а також видами народно-прикладного мистецтва регіону [5, с. 164]. У такий спосіб відбувається цікава колаборація сільського та культурного різновидів туризму.

Також важливу та допоміжну роль у сприянні цих процесів відіграють регіональні медіа та видання. Так, йдеться про канал «UA: Кропивницький», на якому з'являються проєкти і репортажі,

присвячені культурі регіону, проблемам її збереження та впливу на сучасне життя краю. Відзначимо цікавий проєкт останніх років «Бабка Єлька. Експедиція на піч» – 12 історій про подорожі трьох кропивничанок регіоном, які спілкуються з місцевими старожилами про давні звичаї, традиції, свідчення про трагічні події. Чи програма «Недалечко», в якій двоє ведучих подорожують 12 містами області у пошуку локацій для фото у соціальних мережах, і, звісно ж, паралельно знайомлять глядачів з культурною специфікою окремих селищ і міст регіону (Гайворон, Благовіщенське, Долинська, Новомиргород, Мала Виска та ін.). На сторінках газети «Вісник Кіровоградщини», як і на її сайті, та тижневиків «Кіровоградська правда», «Нова газета», «Україна-Центр», «Народне слово» та ін. міститься інформація про центри, музеї та найвидатніші пам'ятки культурної спадщини області, котрі до сьогодні є важливими туристичними ресурсами краю: Церква святих Косьми і Даміана у с. Салькове Голованівського району, діяльність Новоархангельського краєзнавчого музею, театральнотуристичний маршрут «Марко Кропивницький на Бобринеччині», заповідник «Гайдамацька Січ» у с. Цибулеве, Знам'янського району, Знам'янський краєзнавчий музей та багато інших. Попри явні виклики і складнощі впродовж останніх років різні медіапортали («Рідний край», «Перша електронна газета», «СВН», «Точка доступу», «Акула» «Dozor», «Кіровоград24» та ін.) вряди-годи намагаються публікувати інформацію про окремі об'єкти, фестивалі, виставки чи заходи в області, відкривати та популяризувати унікальні продукти, постаті та територіальні об'єкти (брендинг регіону) [2].

Оцінюючи ефективність використання історико-культурного потенціалу регіонів, дослідники особливу увагу при цьому звертають на розрахунок рейтингових балів ефективності його використання у контексті соціально-економічного розвитку, типізацію регіонів за цими балами, а також їх типізацію згідно з системою «рівень історико-культурного потенціалу – ефективність його використання історико-культурного потенціалу» [3, с. 218]. Так, К. Поливач, опираючись на 8 індексів (на тис. осіб населення), – відвідування музеїв; кількість туристів; кількість підприємств, що надавали послуги; обсяг наданих послуг й середньооблікова кількість працівників; кількість екскурсантів; місткість готелів і прибутки від їх експлуатації, – виявила суттєву диференціацію, де максимальне середнє значення показника

ступеня реалізації історико-культурного потенціалу, як-от, у Києві (середній бал 0,876), перевищує мінімальне середнє значення усієї Кіровоградщини, яка знаходиться на 25 місці з середнім балом 0,031 [4, с. 206]. На основі цього середнього показника дослідниця, по-перше, розробила типізацію регіонів «за рівнем використання культурної спадщини» (найнижчий, нижчий від середнього, середній, вищий від середнього, найвищий), де перші місця станом на 2012 р. займали Київ, Львівська, Одеська, Дніпропетровська, Харківська області, а також Донецька та АР Крим до анексії, а, по-друге, до групи «Аутсайдерів», тобто з найнижчим рівнем використання об'єктів культурної спадщини в якості туристичних ресурсів, К. Поливач віднесені Миколаївська, Кіровоградська, Житомирська та Сумська області.

Повертаючись до вищезазначеного підходу І. Волошина, в рамках якого ним запропонована картосхема з геопросторовим розташуванням 44 найбільш привабливих об'єктів культурної спадщини і, водночас, туристичних ресурсів краю, важливо додати до них туристично-екскурсійні маршрути загальнодержавного та місцевого значення: «Природа Кіровоградщини» (дендропарк «Веселі Боковеньки», «Чорноліський заказник», «Онуфріївський парк»); «Золотими стежками Ексампею»; Заповідник-музей І.К. Тобілевича (Карпенка-Карого) Хутір Надія; Урочище «Каскади»; Ландшафтний заказник «Монастирище»; «Раєвські – династія героїв»; Музейно-природний заповідник «Тобілевичі» (с. Арсенівка Новоукраїнського району) [6].

Одним із важливих та інноваційних напрямків соціокультурного розвитку Кіровоградської області на сучасному етапі, а також збереження та актуалізації культурної спадщини краю, є конструювання культурно-туристського простору, беручи до уваги зміну інтересів, пріоритетів й мотивації українських туристів, а також важливий у методологічному плані концепт «туристського наративу», що дозволяє по-новому поглянути на конфігурацію смислових зв'язків у структурі цього простору та на туристський кластер. Під час створення такого простору та музейних продуктів важливо максимально залучити природні та культурні ресурси, формуючи у такий спосіб фундамент розвитку культурного туризму в області. Креативні індустрії охоплюють проекти відносно підтримки народних ремесл й традиційної кухні, збереження рідкісних книг та ін., тоді як віртуалізація туристично-рекреаційних ресурсів потребує залучення передових інформаційних та цифрових технологій, що особливо важливо з позиції

теорії комодифікації, адже поширений мережею образ об'єкту культурної спадщини закріплюється у свідомості туриста як споживача та перетворюється на «бренд», тобто на ідентифікатор історико-культурного місця.

Список використаних джерел

1. Осієвська Ю.С. Культурна спадщина Кіровоградської області: сучасний стан і проблеми актуалізації. *Питання культурології*. 2022. Вип. 40. С. 242–253.
2. Осієвська Ю. С. Культурна спадщина Кіровоградщини в регіональному медіапросторі. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні»*, Київ, 26–27 березня 2022 р. Київ : КНУКіМ, 2022. С. 238–241.
3. Паньків Н.С., Гаврилишин О.М. Вплив культурної спадщини на розвиток туризму в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Сер.: Економічні науки*. 2021. №6 (1). С. 212–224.
4. Поливач К.А. *Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України* / Наук. ред. Руденко Л.Г. Київ: Інститут географії НАН України, 2012.
5. Трохименко І. Суспільно-географічне дослідження послуг сільського зеленого туризму Кіровоградської області. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Географія*. 2017. 3(68)/4(69). С. 160–164.
6. Щоголева І. Розробка нових туристсько-екскурсійних маршрутів як інструмент підвищення туристської привабливості Кіровоградської області. *Пошуки туристської привабливості Кіровоградської області: наукові розвідки* / За заг. ред. д.г.н. О.В. Колотухи. Дніпро: ФОП Середняк Т.К., 2020. С. 124-125.

УДК 655.4/5

Г. В. Охріменко

канд. істор. н., доц., завідувачка кафедри
інформаційно-документних комунікацій
Національного університету «Острозька академія»

РИНОК КНИЖКОВОГО МАРКЕТИНГУ: ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МАРКЕТИНГ-МІКСУ

Розглядається ринок книжкового маркетингу під призмою характеристики складових маркетинг-міксу. До базових складових книжкового маркетингу належить книга як товар, цінова та збутова політика, а також промоційна складова.

Ключові слова: книга, книжковий маркетинг, реклама, сегментація ринку.

The market of book marketing has considered under the prism of the characteristics of the components of the marketing mix. The basic components of book marketing include the book as a product, price and sales policy and the promotion.

Key words: book, book marketing, advertising, market segmentation.

Книжковий маркетинг – це сукупність стратегій і тактик, застосовуваних для просування та реклами книг з метою залучення читачів та збільшення їх продажів. Він є важливою частиною видавничого та книжкового бізнесу, допомагаючи авторам та видавцям досягти широкої аудиторії та підвищити упізнаваність їхніх книг.

Книжковий маркетинг є складовою маркетингу книговидавничої справи та забезпечує безпосередньо процес комерціалізації книговидавничої продукції та має на меті задоволення інтелектуальних потреб споживачів.

Основними цілями маркетингу книги є:

1. вивчення цільової (читацької) аудиторії, тобто кола читачів, якому адресується книга відповідно до специфіки видання;
2. вибір стратегії ціноутворення на книжкову продукцію, а також на видавничі послуги;

3. створення привабливих умов для авторів (замовників видавничих послуг);

4. формування найбільш ефективної збутової мережі для реалізації книжкової продукції (наприклад, сьогодні дуже популярні Інтернет-магазини);

5. пошук нових форм та засобів комунікацій для просування книжкової продукції (наприклад, мерчандайзинг);

6. стимулювання попиту на книжкову продукцію та формування книжкової культури;

7. пошук конкурентних переваг над альтернативними засобами отримання інформації (кіно, телебачення, Інтернет) тощо [1, с. 28].

Комплекс книжкового маркетингу (маркетинг-мікс) містить чотири базові складові.

1. Товар. Книговидавнича продукція може розглядатися як товар, що має подвійну природу. По-перше, це продукт духовної творчості, що створюється з метою інтелектуального розвитку людини. Впливаючи на її духовну сферу, спонукаючи удосконалюватися у напрямі зміни дійсності (влада, культура, економіка), книга залишається головною ідейною зброєю в руках людини. По-друге, книгу можна розглядати як товар, що створює свій власний ринок – ринок книжкової продукції.

Книга як товар переживає три основні етапи та, за можливості, два додаткові:

1. In print – книга є в наявності, у продажу;

2. Out of stock – запаси даного видання на складі підприємства або його розповсюджувача вичерпані, але підприємство має намір додрукувати певну кількість екземплярів і забезпечити наявність книги в продажі;

3. Out of print – книга розпродана й більше не пропонується;

4. In media – книга отримує «друге життя» через недруковані носії (на дисках та інших електронних та віртуальних носіях, аудіо книги, а також екранізація у відеоряд);

5. In web – книга стає доступною через мережу Інтернет за умови порушення авторських прав і перестає приносити прибуток видавництву і автору [2, с. 94].

Життєвий цикл книги залежить і від правильної сегментації ринку. Приймаються до уваги два види характеристик ринкового сегменту:

кількісні, такі, що дають уявлення про масштаб потенційних покупців у межах сегменту і, отже, про місткість ринку; якісні, які можна отримати шляхом серйозного вивчення читацької аудиторії. До якісних характеристик належать:

- демографічні показники (національний склад, вікові дані);
- географічні характеристики, тобто розподіл населення на сегменти за територіями;
- психографічні характеристики потенційних читачів (традиції і звичаї, звички, культурний і освітній рівень, належність до тієї або іншої релігійної конфесії і т.д.);
- адресні характеристики (для широкого кола споживачів, для дітей та юнацтва, бібліотечні видання, видання службового користування, бібліофільські);
- жанрові характеристики (наукові та науково-популярні книги, літературно-художні видання, навчальні видання, довідкові тощо) [3, с. 5].

2. **Ціна.** Формування цін на книгу є складним і багатофакторним процесом, до якого залучена значна кількість учасників. Визначальним рівнем у цьому процесі є видавництво, від його ціни залежить політика ціноутворення інших учасників товароруху. Виокремлюють три основні методи ціноутворення: 1) орієнтація на витрати; 2) орієнтація на попит і кон'юнктуру ринку; 3) орієнтація на нормативи витрат та техніко-економічні параметри продукції.

3. **Збутова політика.** Основними суб'єктами збуту книжкового маркетингу є торговельні представники, оптові та роздрібні торговельні точки, комівоєжери, Інтернет-магазини.

4. **Інструменти маркетингових комунікацій.** До основних інструментів комунікацій належать: 1) реклама у ЗМІ, реклама в мережі Інтернет, друкована реклама (кольорові закладки), зовнішня реклама (афіші), пряма реклама. 2) персональний продаж, який включає виявлення потенційних клієнтів, їх потреб, умов продажу й укладання угод. 3) стимулювання збуту посередницької мережі, торговельного персоналу та стимулювання споживачів (промоакції, сувеніри, надання знижок). 4) прес-посередництво та ПР-акції. 5) прямий маркетинг – розсилка інформації щодо своєї продукції (каталоги, поштові відправлення у вигляді рекламних листівок, телефонні звернення). 6) реклама на місці продажу та мерчандайзинг.

Таким чином, Комплекс маркетингу (система засобів маркетингу) – це сукупність заходів та методів, конкретний інструментарій, який використовується видавництвом для досягнення поставленої мети, виконання відповідних завдань. Видавництву, як і будь-якому суб'єкту ринку, необхідно знаходити своїх цільових споживачів, з'ясувати їхні потреби, готувати їм якісні, унікальні пропозиції, вести з ними маркетинговий діалог, уміти продавати свою продукцію, захищатися від конкурентних тисків, розширювати ринки.

Список використаних джерел

1. Афанасенко О. Сучасний книжковий ринок України як об'єкт професійного дослідження. *Вісник книжкової палати*. 2004. № 3. С. 28-30.
2. Мельник Ю.М., Драчук О.В. Аналіз комплексу маркетингу книговидавничої справи. *Маркетинг та менеджмент інновацій*. 2010. № 1. С. 90-101.
3. Сенченко М. Світове книговидання: випуск творів друку в Україні. *Вісник книжкової палати*. 2003. № 4. С. 3–9.

УДК 930.22:372.8

Ю. І. Палеха,
канд.істор. н., професор кафедри
інформаційно-аналітичної діяльності та інформаційної безпеки
Національного транспортного університету (м. Київ)

ДОКУМЕНТАЦІЙНІ СИСТЕМИ В УСТАНОВІ

У публікації розкрито суть інфраструктурної та галузевої документаційних систем автотранспортної установи, проаналізовано призначення кожної з них, досліджено їх складові, запропоновано класифікаційний поділ.

Ключові слова: система, автотранспорт, установа, документація, норматив.

The publication reveals the essence of the infrastructural and branch documentation systems of the motor transport institution, analyzes the purpose of each of them, examines their components, and proposes a classification division.

Key words: system, motor vehicle, institution, documentation, regulation.

У кожній організації, незалежно від відомчого підпорядкування, формуються дві системи документації: *інфраструктурна*, що функціонує в інфраструктурі кожного суб'єкта господарювання, з віднесенням до неї управлінської, нормативної та інформаційної складових, та *галузева*, що відображає особливості функціонування організації конкретної галузі. Спробуємо проаналізувати наявні в автотранспортній установі системи документації, розкрити складники та запропонувати відповідну класифікацію.

*Управлінська система документації автотранспортної установи, як і будь якого іншого суб'єкта господарювання, призначена забезпечувати виконання функцій управління нею та контроль зі сторони її керівництва за ефективним менеджментом й містить загальний, економічний та соціальний блоки. До **загального блоку (Блок А)**, як основного складника управлінської документації установи, відносяться документація з організації та припинення діяльності*

юридичної особи, документація з керування персоналом та інші види документації. *Організаційна документація* (А 1) слугує для організування, упорядкування та погодження будь-якої діяльності й дозволяє створити узгоджену програму дій, об'єднати людей і підрозділи установи для досягнення спільної мети, надаючи при цьому їх діяльності планомірний та узгоджений характер. *Розпорядча документація* (А2) регламентує процеси діяльності, встановлює, припиняє, змінює правові відносини і створюється у випадках, передбачених нормативними актами. *Довідково-інформаційна документація* (А3) – доповідні та пояснювальні записки, протоколи, висновки, довідки, доповіді, списки, плани робіт тощо. *Первинно-облікова документація* (А4) використовується для управління виробничо-господарською діяльністю суб'єктів господарювання. *Звітно-статистична документація* (А5) зволяє прийняти відповідальні рішення як на рівні установи, так і в цілому на регіональному чи державному рівнях.

Економічний блок (блок Б) документації є базовим для прийняття управлінських рішень й основою відповідних-розпорядчих документів. Так, *фінансова документація* (Б 1) включає документацію з обліку платників податків і зборів, з податкової звітності, документи, що застосовують у процесі виконання бюджету, документацію з фінансової звітності суб'єктів, розпорядників тощо. *Банківська документація* (Б 2) використовується в обліково-операційній роботі та є підставою для операції відображення в обліку банку; на її основі відбуваються бухгалтерські записи, підтверджується правильність здійснених операцій та їх відображення в обліку. Основою *бухгалтерсько-облікової документації* (Б 3) являються головна книга, річні звіти, звіти про надходження коштів, про фінансово-майновий стан, бухгалтерський баланс, рахунки, касові книги, платіжні документи, відомості тощо. *Планова документація* (Б 4) використовується для вирішення завдань прогнозування і планування економічних показників. *Кошторисно-договірна документація* (Б 5) відображає конструктивні рішення, потребу в коштах, кадрах, матеріалах, обладнанні.

Блок соціальної документації (блок В) займає важливе місце в структурі управлінської документації й включає документацію по роботі з персоналом, документацію щодо пенсійного забезпечення, з соціальних питань та соціального захисту, а також режимно-секретну й

таємну документацію. *Документація по роботі з персоналом (В1)* відображає стан роботи з особовим складом установи, починаючи з планування потреби в кадрах, залучення, підбору та відбору персоналу, переміщення кадрів, атестації, перепідготовки, покарань та нагороджень тощо. *Документація щодо пенсійного забезпечення (В2)* включає заяви про призначення пенсії, довідки про заробітну плату для обчислення пенсії, про підтвердження трудового стажу, гарантійні листи про перерахування коштів на рахунок органів Пенсійного фонду, заяви, розрахунки, довідки про заробіток тощо. *Документація із праці, соціальних питань та соціального захисту (В 3)* містить комплекс документів із обліку праці і заробітної плати, оціального страхування. *Режимно-секретна і таємна документація (В 4)* містить відомості, віднесені до державної таємниці, розголошення яких може нанести шкоду інтересам держави.

Значна частка управлінської документації уніфікована за НК 010:2021.

Блок нормативно-правового і інформаційного забезпечення (Блок Г). Особливе місце в зазначеному блоці належить *правовій документації (Г 1)*, що містить закони та підзаконні акти, укази Президента, постанови ВР та КМУ, накази та розпорядження, рішення та вказівки вищих організацій стосовно діяльності підвідомчих підрозділів. *Документація зі стандартизації та сертифікації (Г 2)* стосується дотримання в підрозділах установи міжнародних, національних та галузевих стандартів, технічних звітів, стандартів підприємств та технічних умов, в тому числі нормативних документів в сфері діловодства та керування документаційними процесами установи, документацію з менеджменту якості. *Документація з охорони праці (Г 3)* має велике значення для охорони праці на підприємстві й відображає проходження попереднього і періодичного медичних оглядів. *Документація з пожежної безпеки (Г 4)* на загальнодержавному рівні регламентується Кодексом цивільного захисту України, До того ж існують галузеві правила протипожежної безпеки. *Документація інформаційних систем (Г 5)* містить реєстраційно-облікові документи: протоколи проведення випробувань і дослідної експлуатації, приймально-здавальні акти, журнали обліку роботи в мережі, плани графіки створення та огляду систем.

Розглянемо також більш детально галузеву (фахову) документацію автотранспортного підприємства. Оскільки процес

виробничої діяльності установи включає основне, допоміжне та обслуговувальні виробництва його виробничо-прикладна документація також містить сукупність документів стосовно зазначених виробництв.

Документація основного виробництва (Д) – сукупність документів служби експлуатації (організації перевезень) АТП, які ведуть її підрозділи: вантажна, диспетчерська, обліково-контрольна групи працівників та група безпеки руху.

Так, *документація вантажної групи (Д 1)* на основі даних про вантажопотік і транспортний ринок у сфері обслуговування АТП готуються службою організації перевезень й включає проекти планів перевезень, графіки і маршрути перевезення вантажів з врахуванням максимального завантаження авто, проекти договорів з вантажовідправниками і вантажоодержувачами; журнали обліку замовлень на перевезення вантажів і використання автомобілів, змінно-добовий оперативний план перевезень, який передається в диспетчерську групу тощо. *Документація диспетчерської групи (Д 2)* включає графіки випуску рухливого складу на лінію і повернення в парк, змінно-добовий та оперативний плани перевезень, журнали реєстрації в'їзду і виїзду, подорожні листи, технічні талони на автомобіль. *Документація обліково-контрольної групи (Д 3)* включає відомості первинної обробки подорожніх листів і товарно-транспортних документів, відомості щодо оперативного обліку виконання плану перевезень по клієнтурі і номенклатурі, автоколонам, бригадам, окремим водіям. *Документація групи безпеки дорожнього руху (Д 4)* містить стандарт підприємства «Система управління безпекою руху», накази про проведення «Дня безпеки руху»; інформацію щодо заходів по покращенню безпеки руху, акти про результати перевірки його стану тощо.

Документація допоміжного виробництва (Ж) стосується організації виробничих процесів із забезпечення технічної готовності рухомого складу, Так, *документація виробничо-технічного відділу (Ж 1)* відображає роботу підрозділів з випробування нових технічних засобів, створення та освоєння нових видів продукції, комплексної механізації та автоматизації виробництва, впровадження НТД, нової техніки і технологій. До неї відносяться оперативні плани всіх видів обслуговування та ремонту. *Документація служби головного механіка (Ж 2)* відображає огляд технічного стану транспортних засобів, випуску

і заїзду їх в гараж, перевірки гальмової системи, рульового керування, двигуна, коліс і шин, зовнішніх світових приладів та доп. обладнання. *Документація виробничих і допоміжних ділянок (Ж 3)* в зонах ТО та поточного ремонту включає журнали випуску автомобілів на лінію та повернення з лінії, реєстрації техоглядів, обліку технічного обслуговування та ремонту машин. *Документація гаражного підрозділу (Ж 4)* містить комплекс документів щодо дотримання вимог норм табельної належності та забезпечення їх використання у повсякденній діяльності.

Документація обслуговувальних виробництв (Е) відображає стан забезпечення основного і допоміжного виробництв енергоресурсами, МТЗ, наявність запчастин, матеріальних продуктів та мастильних матеріалів, якість тех. обслуговування та ремонту, маркетингову діяльність, рівень прибирання.

Документація енергоспоживачів (Е 1) лежить в основі організації якісного забезпечення виробництв енергоресурсами й являє собою розрахунки планового і звітного енергетичного балансів, дозвільні та інформаційно-довідкові документи. *Документація відділу товаропостачання (Е 2)* невід'ємна частина задоволення потреб АТП в постачанні МТР. *Документація складського господарства (Е 3)* має велике значення для роботи підприємства й слугує для збереження запасів сировини, матеріалів, обладнання, документування їх руху. *Документація служби технічного контролю (Е 4)* слугує для перевірки відповідності дослідних зразків тех. завданню, правилам оформлення, викладеним в ЄСКД. *Документація служби маркетингу (Е 5)* є традиційною для нинішніх АТП. *Навчальна документація (Е 6)* призначена ознайомлювати співробітників із досягненнями в тій чи іншій галузі, підготовки та перепідготовки водіїв, підвищення кваліфікації працівників на курсах, семінарах. *Адміністративно-господарська документація (Е 7)* відображає господарські проблеми установи та слугує для кваліфікованого їх вирішення. В разі, якщо на балансі АТП є власне житло (будинки, гуртожиток тощо), окремо ведеться *житлово-комунальна документація (Е 8)*.

Висновок. Забезпечення якісної системи документації є ваговою справою для успішної діяльності будь-якого підприємства. Це означає, що важливо забезпечити ефективне збирання, опрацювання, передання, використання та зберігання документів, а також їх швидкий та надійний доступ для співробітників, клієнтів та

інших зацікавлених сторін. Для досягнення успіху в цій сфері необхідно мати такі системи документації, які відображали б процеси створення, редагування, зберігання та поширення документів. Від того, наскільки логічно вони побудовані та як швидко створюються, передаються та обробляються, залежить оперативність отримання консолідованої інформації, необхідної для управління сучасною АТП.

УДК 930.253-028.26

В. В. Петрович,
канд. істор. н., доц. кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної
діяльності Волинського національного
університету імені Лесі Українки

АУДІОВІЗУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

У статті розглядаються аудіовізуальні документи. Встановлено, що вони є невід'ємною складовою потужного наукового потенціалу сукупної архівної спадщини України – Національного архівного фонду – одного з найбільших історико-культурних і духовних багатств українського народу.

Ключові слова: аудіовізуальні документи, Національний архівний фонд, архівна спадщина, історичне джерело.

The article discusses audiovisual documents. It is determined that they are an integral part of the powerful scientific potential of the aggregate archival heritage of Ukraine – National Archival Fund – one of the greatest historical, cultural and spiritual treasures of the Ukrainian people.

Keywords: audiovisual documents, National Archival Fund, archival heritage, historical source.

Історія свідчить, що для пізнання навколишнього світу і передавання накопиченого досвіду наступним поколінням людство навчилося кодувати інформацію на різних матеріальних носіях. Після винаходу фотографії, звукозапису і кінематографа у XIX ст., знімальної

відеокамери й відеомагнітофона у середині ХХ ст. інформаційний простір існування людства істотно збагатився не тільки новими засобами фіксації та каналами передавання інформації, а й способами її документування і новим технологічним засобом фіксації пам'яті за допомогою реєстрації звуку й рухомих зображень. Як зауважує Л. Приходько, рушійною силою винаходу технології аудіовізуального запису слугував науковий інтерес до вивчення мови та людського голосу, що стало потужним імпульсом для винайдення технології звукозапису, аналізу швидких рухів, невлених для людського ока і сприяло динамічному розвитку кінематографа [8, с. 7]. Отже, поява нового виду документів – фото-, кіно-, фоно-, відеодокументів, що отримали назву аудіовізуальних, безпосередньо пов'язана з науковими відкриттями та технічним прогресом у ХІХ–ХХ ст., іманентним розвитком комунікаційних технологій.

З того часу важливе місце в загальній системі документів належить аудіовізуальним документам. У ДСТУ 4419:2005 «Інформація і документація. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення понять» подано визначення аудіовізуальним документам: «документ, що містить зображальну і (або) звукову інформацію, яку фіксують і відтворюють відповідними технічними засобами» [4, с. 8]. Дефініцію поняття «аудіовізуальний документ» знаходимо й в «Словнику термінів щодо аудіовізуальних документів у сфері архівної справи»: «документ, зміст якого представлено у вигляді зображення і/або звуку, для фіксування яких застосовують аудіовізуальні засоби» [9, с. 6]. Однією з основних їхніх переваг є комплексний вплив на різні органи чуття людини, що знижує вірогідність втрати частки інформації. Крім того аудіовізуальні документи сприймаються простіше, ніж інші види документа, відрізняються барвистістю і різноманітністю.

Особливе значення аудіовізуальні документи відіграють для збереження та відтворення достовірної історичної спадщини. Вони, як об'єкти документальної спадщини, дають нам можливість почути голоси минулого та пізнати історії з життя людей і культур усього світу. У «Словнику термінів щодо аудіовізуальних документів у сфері архівної справи» аудіовізуальна спадщина визначена як «сукупність успадкованих від попередніх поколінь об'єктів, що становлять постійну цінність для суспільства, та включає: 1) аудіовізуальні документи, створені в результаті діяльності засобів масової інформації, або інших юридичних чи фізичних осіб, що містять рухомі зображення і/або звук,

та призначені чи не призначені для розповсюдження; 2) об'єкти, матеріали, роботи, у тому числі нематеріальні, що відносяться до аудіовізуальних документів із технічної, технологічної, культурної, історичної точки зору, а також матеріали індустрії кіно, трансляції та звукозапису (література, рукописи, сценарії, постери, рекламні матеріали, декорації, костюми тощо); 3) концепції збереження застарілих навичок і умов, пов'язаних із відтворенням носіїв; 4) нелітературні та графічні матеріали (фотодокументи, карти, слайди тощо) [9, с. 6–7].

Т. Ємельянова поділяє аудіовізуальні документи на такі основні типи: 1) кіно- та відеодокументи, створені за допомогою технічних засобів – кіно- і відеокамери та представлені кінофільмами й відеозаписами (документальні та науково-популярні фільми документального характеру, фільми-вистави, фільми-концерти, кіножурнали, кіно- і телесюжети, документальні відеофільми, науково-популярні відеофільми документального характеру, спецвипуски, інформаційно-аналітичні програми, репортажі, телевізійні передачі, концертні програми); 2) фотодокументи, створені за допомогою фотоапарату і презентовані фотографіями (хронікального характеру, портрети, пейзажі); 3) фонодокументи, що містять записи музики, пісенних творів, записи усної мови та супроводжуються музикою чи іншим звуковим оформленням (звукозаписи хронікально-документального характеру та художніх творів). Кінодокументи належать до зображальних документів (німе кіно) і зображально-звукових (звукове кіно, відеозвукозапис), фотодокументи – до зображальних, фонодокументи – звукових або аудіальних [3, с. 103].

Сьогодні не можна уявити свого існування без фотографії, звуку та відеозапису, кінематографа, телебачення – найпоширеніших та найдоступніших комунікативних засобів спілкування людей у світовому просторі, політична, соціальна й культурна цінність яких безперечна. За даними ЮНЕСКО серед усього потоку інформації, що надходить по всіх існуючих каналах зв'язку, на долю аудіовізуальної, тобто кіно, фото, фоно, відео (у т. ч. комп'ютерної) припадає понад 80% [2, с. 5].

Про важливість кінофотофонодокументів як історичного джерела свідчить і те, що з 2005 р. щорічно 27 жовтня у світі відзначається Всесвітній день аудіовізуальної спадщини. Всесвітній день

аудіовізуальної спадщини відображає закріплене в Статуті ЮНЕСКО завдання: сприяти «вільному розповсюдженню ідей словесним або образотворчим шляхом» – як безцінний скарб загальної спадщини та пам'яті людства. Це свято, передусім, підкреслює важливу роль спадщини щодо захисту світу у свідомості людей [1].

Аудіовізуальні документи за обсягами та інформаційним потенціалом становлять важливу складову Національного архівного фонду України. Адже ці документи мають унікальні можливості достатньо повно передавати та відтворювати зображувальну, звукову, зображувально-звукову сторони подій, процесів, фіксувати їх у той момент, коли вони відбуваються, концентрувати в образній, емоційно насиченій формі відображення дійсності, створюючи вражаючий ефект присутності для людини, яка її сприймає.

Як історичне джерело, аудіовізуальні документи, розкривають історичні події і факти у вигляді статичних або динамічних зорових образів. Об'єктив охоплює такі деталі і нюанси, властиві тому чи іншому явищу або події, які навряд чи можуть бути зафіксовані в іншому виді джерел. Із аудіовізуальних документів можна запозичити інформацію, що не міститься в інших джерелах, що має важливе значення для уточнення уже відомих фактів [7, с. 95].

Серед істориків, джерелознавців і архівознавців поширена думка розглядати аудіовізуальні документи як єдиний корпус історичних джерел. Така точка зору також ґрунтується на кількох вагомих чинниках. Зокрема, йдеться про генетичний зв'язок цих джерел, зумовлений спочатку винайденням оптико-фотографічної системи запису інформації, а згодом – розробленням і широким розповсюдженням системи електромагнітного запису інформації. Саме з зародженням фотокінодокументування вперше в історії людство отримало реальну можливість фіксувати історичні факти та події не тільки на папері, а й на плівкових та інших носіях [8, с. 31].

Порівняно давнім, масовим і доступним для дослідника джерелом цієї групи документів є фотографії. Вони зберігаються у колекціях архівів та музеїв, видаються у формі фотоальбомів, в основному тематичного характеру, що дуже важливо для дослідників. Цінними фотографіями заповнені сторінки газет, наукової і мемуарної літератури тощо. Солідним фондом фотодокументів володіють українські музеї та архіви як центральні, так і місцеві, чимало їх зберігається у приватних колекціях. Таким чином, фотодокументи –

досить поширене і доступне, але водночас складне для дослідження історичне джерело. Якщо кінофільми мають свої сюжетні тексти, що допомагають дослідникам у роботі з ними, то фотодокументи, окрім найменувань, необхідних текстів здебільшого не мають. Вони потребують розшифрування, тобто додаткової роботи з ними.

Під кінодокументом слід розуміти як образотворчий (німе кіно), так і зображально-звуковий (звукове кіно) документ, що фіксує за допомогою кінематографічної та телевізійної техніки події, явища і факти реальної дійсності у вигляді послідовно розташованих їх зображень, а також звукову інформацію про ті ж події, явища і факти у вигляді мови, музики, шумів [9, с. 14].

Ю. Лотман вказує: «Сила впливу кіно – у різноманітті побудованої, складно організованої і максимально сконцентрованої інформації, яка в широкому сенсі розуміється, як сукупність різноманітних інтелектуальних і емоційних структур, які передаються глядачеві і здійснюють на нього складний вплив – від заповнення комірок його пам'яті до перебудови структури його особистості». Завдяки своїй синтетичній природі аудіовізуальні документи дозволяють «побачити історичну дійсність у русі, в процесі, перенестися в минуле» [5].

Будучи одним з засобів масової комунікації, кіно володіє унікальною здатністю повідомляти в образотворчій і зображально-звуковій формах інформацію про злочинні поточні події, стаючи виразником інтересів певних політичних і громадських сил і течій. У кінодокументів, як і в фотодокументів, подія фіксується, як правило, в момент її вчинення. Це дає можливість відновити місцевий колорит, вид міст, вигляд людей та ін. Кадри документального кіно дозволяють відчувати атмосферу великої історичної події, глибше зрозуміти образ епохи.

При цьому необхідно враховувати, що кінодокументи, які відображають авторське кредо, суб'єктивні. Навіть самий неупереджений автор вибирає, що знімати, в якій послідовності монтувати кадри, до якого сюжету привернути увагу глядача (за допомогою великого плану, стоп-кадру і ін.). Це дійсність, побачена автором і ним розказана, тому в роботі з кінодокументами завжди необхідно враховувати авторський фактор. Разом з тим, вони можуть

виступати в якості не тільки повноцінного історичного джерела, але і як твори мистецтва.

Технічні досягнення другої половини ХХ ст., особливо успіхи у галузі запису зображення та звуку, відносно у короткий строк набули рівного писемним документам значення. Хоча аудіовізуальні документи – дуже молоде історичне джерело у порівнянні з писемними документами, і вони рідко висвітлюють адміністративну діяльність установ, утім інформація цих документів має свою цінність, іноді є унікальною, недоступною для відтворення письмовими документами. Отже, аудіовізуальні документи є джерелом пізнання суспільних процесів та явищ поряд з іншими документами історичного значення. Безмежність тем, об'єктів, подій, що знайшли своє відображення в аудіовізуальних документах, зближує їх з писемними джерелами. Натомість, на відміну від писемних, аудіовізуальні документи фіксують, перш за все, зовнішні прояви подій, відображуючи їх наочну сторону. Це визначає одну із специфічних особливостей аудіовізуальні документи, а саме – інформаційну ілюстративність, що найбільш характерна для кінохроніки, репортажних фотознімків, радіо- і телепередач тощо [2, с. 4–5].

Особливого значення аудіовізуальні документи набувають в цифрову епоху. Практично кожна сучасна людина має в своєму розпорядженні смартфон або айфон і має можливість зафіксувати в реальному часі не лише якусь пам'ятну для неї особисто подію, але й визначну історичну подію, правопорушення чи факти воєнних злочинів. І через глобальну мережу цей документ може бути моментально поширений на величезну аудиторію. В наш час ми часто стаємо свідками того, як одне якесь, здавалось би випадкове, фото чи відео стає знаменитим на весь світ.

Оцифрування аудіовізуальних документів НАФ повинно враховувати об'єктивну специфіку роботи архівних установ з документними носіями, технологічні та технічні аспекти самого процесу. Використання цифрових форматів для створення копій аудіовізуальних документів шляхом їх оцифрування сприяє забезпеченню довгострокового якісного збереження архівних документів. Цифровий формат аудіовізуального документа дозволяє копіювати та використовувати його безкінечну кількість разів без будь-яких змін у якості; використовувати цифрову копію фактично ідентичну архівному документу для необхідних робіт (перетворення,

зміна, реставрація, редагування, тощо) без залучення при цьому власне документа; дає можливість розміщення цифрової копії в комп'ютерних та інтернет-мережах, інформаційно-пошукових системах для спрощення доступу, в тому числі віддаленого, до архівних документів та підвищення його оперативності; спрощує систематизацію фонду користування в архівах [6, с. 7].

А в умовах російської агресії в Україні аудіовізуальні документи набувають особливого значення. Адже вони можуть стати не лише важливим історичним документом, але й документальним підтвердженням масових вбивств невинних людей, руйнування пам'яток культурної спадщини, мародерства та інших злочинів проти людяності. Крім того саме кінофотодокументи дають можливість людям через мережу інтернет, через соціальні мережі відшукати своїх рідних і близьких, яких вони втратили внаслідок воєнних дій російських загарбників на території України.

Крім того, Інформаційне агентство АрміяInform разом із Військовим телебаченням України, військовим радіо «Армія FM», Телерадіостудією МО України «Бриз» та багатьма іншими, зокрема мережевими ЗМІ, що належать до сектору безпеки та оборони нашої держави, долучається до загальносвітових течій у збереженні аудіовізуальної спадщини. Розбудова Збройних Сил України, захист незалежності та суверенітету Батьківщини, зміцнення її обороноздатності, турбота про українських військових з боку суспільства, портрети видатних героїв, які жертвують власним здоров'ям та життям заради миру та безпеки на нашій планеті, створення аудіовізуальної бази доказів злочинів проти людяності, міжнародна співпраця України у протистоянні міжнародному тероризму та мілітаризму — це головні теми аудіовізуального контенту, який створюють українські військові творчі колективи та який становить вагомий внесок у всесвітню історичну аудіовізуальну спадщину ЮНЕСКО [1].

Як стверджує Л. Приходько, суспільна роль і значущість аудіовізуальних документів у сучасному українському контексті незмірно зростає, набуває глибинного, відповідального змісту, чим значніші зміни відбуваються у бутті народу, чим нагальнішою стає перебудова складу його історичної пам'яті – підґрунтя національної свідомості та сприйняття власної історії. У широкому розумінні йдеться

про творення образу України, адекватного новітнім політичним, економічним і соціокультурним реаліям, презентацію світові її історії, як складової суспільної пам'яті українського та інших народів, сконцентрованої в документах різних епох [8, с. 9].

Таким чином, аудіовізуальні документи є невід'ємною складовою потужного наукового потенціалу сукупної архівної спадщини України – Національного архівного фонду – одного з найбільших історико-культурних і духовних багатств українського народу. Безпосереднє відображення дійсності на зображенні є незаперечною перевагою аудіовізуальних документів як історичного джерела, а їх джерельне значення визначається тим, що вони містять конкретні факти, а це дає можливість досліднику реально відтворювати події з історії відповідного часу.

Список використаних джерел

1. Бальчос А. Сьогодні Всесвітній день аудіовізуальної спадщини. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/10/27/sogodni-vsesvitnij-den-audiovizualnoyi-spadshhyny/> (дата звернення: 12.06.2023)
2. Відбір на постійне зберігання аудіовізуальних документів : метод. реком. К., 2010. 64 с.
3. Ємельянова Т. О. Формування архівних аудіовізуальних колекцій: нові тенденції та виклики розвитку. *Архіви України*. 2019. № 3. С. 100–112.
4. Інформація і документація. Документи аудіовізуальні. Терміни та визначення понять : ДСТУ 4419:2005. [Чинний від 01.07.2006]. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. III, 14 с. (Національний стандарт України).
5. Касян Л. Г. Аудіовізуальні документи у процесі формування історичної пам'яті. *Архіви України*. № 5–6. 2018. С. 91–99.
6. Оцифрування аудіовізуальних документів Національного архівного фонду: методичні рекомендації / Держ. арх. служба України, Укр. наук.- дослід. ін-т арх. справи та документознавства; уклад.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк. К., 2021. 82 с.
7. Приходько Л. Ф. Експертиза цінності аудіовізуальних документів: теоретичні засади, науково-методичні аспекти. *Архіви України*. 2017. № 3–4. С. 95–119.

8. Приходько Л. Ф. Теоретичні та прикладні аспекти дослідження архівних аудіовізуальних документів. *Архіви України*. № 4. 2015. С. 7–43.
9. Словник термінів щодо аудіовізуальних документів у сфері архівної справи. Київ, 2021. 67 с. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/slovník%20AVD.pdf>. (дата звернення: 12.06.2023)

УДК 023:005

А. Є. Прилуцька,
к. філос. н., професор,
завідувач кафедри документознавства та української мови
Харківського аерокосмічного університету
імені М. Є. Жуковського

ПРАКТИКИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК: ВІД ВІРТУАЛЬНИХ ВИСТАВОК ДО ОНЛАЙН-ІВЕНТІВ

Розглядаються різноманітні практики візуалізації в умовах дистанційної роботи бібліотек: віртуальні виставки, інтернет-івенти, віртуальні екскурсії бібліотеками тощо.

Ключові слова: бібліотека, візуалізація, віртуальна виставка, онлайн-простір.

Various visualization practices in the conditions of remote work of libraries are considered: virtual exhibitions, Internet events, virtual tours of libraries, etc.

Key words: library, visualization, virtual exhibition, online space.

Умови воєнного стану створюють усе більше викликів для сучасних установ інформаційно-сервісної галузі, зокрема для бібліотек. Один із них – це збереження функцій та традицій, філософії та історичної місії бібліотеки як центру культурних, соціальних ініціатив та креативу, місце акумуляції інформації, знанієвих ресурсів, народження нових ідей, реалізації неформального навчання, соціально-

реабілітаційних та волонтерських проєктів, майстер-класів, квестів, івентів – всього, що сприяє змінити життя людини на краще та підвищити соціальну активність.

В кризових умовах поширення запиту на дистанційні інформаційно-сервісні послуги основними напрямками бібліотечної діяльності стає застосування інтернет-технологій. Це створення сайтів електронних бібліотек, онлайн-каталогів, електронна доставка документів, впровадження веборієнтованих автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, дистанційна реєстрація користувачів, доступ до електронного формуляра, дистанційне бронювання документів, продовження абонементів тощо. Ці традиційні форми бібліотечної роботи в умовах суцільної невизначеності все частіше доповнюються формами активної безпосередньої особистої комунікації з учасниками соціально-культурних ініціатив бібліотеки у веб-середовищі.

Саме техніко-технологічні трансформації в суспільстві зумовили пошук оптимальної моделі сучасної бібліотеки, визначення її місця, ролі та суспільно-значущих функцій у сучасному світі взагалі та системі соціальних комунікацій зокрема. Ця проблематика постійно знаходиться у полі зору вітчизняних бібліотекознавців (О. Башун, І. Давидова, В. Ільганаєва, О. Онищенко, М. Слободяник, Г. Шемаєва та інші).

Питання організації онлайн-діяльності бібліотек, потенціалу практик веб-комунікації у професійному аспекті досліджували українські науковці Л. Кудря, С. Моїсєєва, І. Торлін, Н. Збаровська, М. Алфьоров, Л. Бабій та інші науковці. А. Ржеуський і Л. Трачук вивчали питання функціональних можливостей безкоштовних вебсервісів у створенні бібліотечних мультимедійних продуктів, презентацій та відеоматеріалів, які потенційно можуть використовуватися в підготовці віртуальних виставок у бібліотеці.

Діапазон завдань, які сьогодні вирішують бібліотеки за допомогою практик візуалізації інтернет-форматі, різноманітний. Це створення віртуальних виставок, екскурсій, галерей, навчальних відеокурсів, відеолекцій, організації відеоконференцій, проведення вебінарів, творчих зустрічей, тематичних квестів, висвітлення новин тощо.

Заохочуючи аудиторію до роботи в новому комунікаційному режимі, заснованому на спільному мережевому створенні та використанні інформаційних сервісів, розширюючи перелік інтернет-

технологій та засоби візуалізації інформації, що застосовуються, бібліотеки поступово нарощують обсяги віртуальних послуг. Дані про активний розвиток мережевих бібліотечних служб є показником, що характеризує продуктивність інформаційної діяльності установ саме в кризових умовах, в умовах воєнного стану, тобто це - соціально значущий показник. цьому контексті важливим завданням є постійний моніторинг змісту та якості віртуального обслуговування користувачів

Організація віртуальних виставок як форми візуалізації інформації та оптимізації її сприйняття є яскравим прикладом застосування інформаційно-комунікаційних технологій в бібліотеках. Виставкова діяльність, втілена в інтернет-просторі має свої переваги, зокрема оперативність, масштабність аудиторії, доступність послуг бібліотеки для віддалених і потенційних користувачів, створення умов для ефективного пошуку, що дає змогу знаходити релевантну інформацію.

Сучасний користувач потребує галузевого, тематичного й видового інформування. Зважаючи на це виставки організують за двома напрямками: тематичні та нових надходжень. До тематичних належать виставки, присвячені актуальним проблемам науки, техніки і виробництва, питанням соціально-економічного, громадсько-політичного і культурного розвитку; до знаменних та пам'ятних дат; персональні, що присвячені життю та діяльності видатних людей; присвячені одному або цілому циклу творів певного автора; комплекс експозицій, що організується послідовно в межах єдиної теми

Також особливого значення в кризових умовах (пандемія, воєнний стан) набуває соціокомунікаційний потенціал окремої-веб-практики – інтернет-івентів. Але, з урахуванням досвід та сучасних трендів діяльності міжнародних бібліотечних перспективи подальшого розвитку бібліотечного веб-середовища пов'язують саме із застосуванням івент-форм як виду онлайн-комунікації.

Online event – це багатофункціональний формат комунікації, корисний та ефективний для будь-якої сфери соціальної діяльності (мистецтво, економіка, наука, юриспруденція, дозвілля). Водночас формат проведення онлайн-івентів дещо обмежений, зокрема розміром екрану учасників. Проте й за таких умов креативні підходи дозволяють зробити цікаву подію і отримати гарний результат.

Для підготовки онлайн-івентів як візуально-подієвої практики бібліотеки України застосовують мультимедійні технології. Отже,

найпопулярнішим сервісом для створення буктрейлерів (відеороликів, присвячених книгам), віртуальних подорожей бібліотекою, відеоновин є відеохостинг YouTube. Більшість бібліотек поширюють мультимедійні продукти в інтернет-середовищі саме за його допомогою. Презентація віртуальних виставок, програм вебінарів здійснюється завдяки службам Calameo, Slideshare, Prezi , Issuu та Flipping Book.

Отже, сучасна бібліотека, крім традиційних бібліотечних й інформаційних технологій, результатом яких є новітні інформаційні продукти і послуги, використовує широкий спектр соціальних технологій, орієнтованих на надання освітніх, наукових, дозвільних, консультативних послуг, соціально-реабілітаційної допомоги населенню. Бібліотеки в умовах дистанційного функціонування за допомогою технологій візуалізації перетворюються не лише в простір віртуального спілкування, а в справжній івент-хаб, систему івент-майданчиків для змістовного і креативно насиченого професійного спілкування, розвитку, соціальної терапії, відпочинку, міжособистісного спілкування – потужній соціогуманітарний центр.

УДК 623:1.7

О. І. Смоляр,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем гідробіоніки та службового використання морських тварин науково-дослідного управління розвитку системи оперативного (бойового) забезпечення Військово-Морських Сил Науково-дослідного центру Збройних Сил України «Державний океанаріум» Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія», капітан 1 рангу запасу

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ
ПІДГОТОВКИ ОСНОВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЗСУ З
УРАХУВАННЯМ СТАНДАРТІВ НАТО В УМОВАХ МІНЛИВОГО
БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА**

Окреслюються особливості розробки та підготовки основних документів ЗСУ з урахуванням стандартів НАТО в умовах нестабільного безпекового середовища. Наголошено на необхідності

обов'язкового залучення вітчизняних фахівців зі стандартизації Міністерства оборони України, ОПК та вищих навчальних закладів, перегляду застарілих стандартів, ретельного вивчення особливостей адаптації перекладених іноземних документів відповідно до стану Збройних сил України на кожному етапі їх становлення та розвитку.

Ключові слова: Збройні сили України, стандарти НАТО, документація.

Features of the development and preparation of the main documents of the Armed Forces are outlined, taking into account NATO standards in the conditions of an unstable security environment. The need for mandatory involvement of domestic experts in standardization of the Ministry of Defense of Ukraine, the Ministry of Defense and Higher Education Institutions, revision of outdated standards, careful study of the features of adaptation of translated foreign documents in accordance with the state of the Armed Forces of Ukraine at each stage of their formation and development was emphasized.

Key words: Armed Forces of Ukraine, NATO standards, documentation.

У 2015 році внаслідок збройної агресії Росії Україна в односторонньому порядку розірвала договір про військово-технічне співробітництво з агресором та заявила про європейський вектор свого розвитку. Керівництво держави задекларувало перехід українського ОПК на стандарти Євросоюзу та НАТО, передбачаючи основні завдання і напрями реформування оборонної сфери України.

Під стандартами НАТО («Угодою зі стандартизації») в цьому контексті розуміємо міжнародний договір, який визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію і встановлює можливість уніфікації технічних процесів, а також озброєння та військової техніки чи іншої матеріальної частини збройних сил Альянсу та країн-партнерів. Стандарти НАТО об'єднані в складну систему керівних документів Альянсу, куди входять адміністративні, оперативні та матеріально-технічні стандарти, покликані забезпечити ефективну взаємодію між різними видами збройних сил, збройними силами різних країн задля досягнення взаємосумісності. Тобто впровадження даних

стандартів повинно забезпечити сумісність Збройних Сил України та армій країн-членів НАТО.

У цьому контексті теоретики та практики постали перед низкою проблемних питань не тільки щодо розробки та виробництва зразків озброєння й військової техніки, а й необхідності проведення повного циклу теоретичних і практичних досліджень, лабораторних і натурних випробувань, модернізації матеріально-технічної та випробувальної баз, доведення її до сучасного технічного рівня. Реалізація цих та інших завдань передбачає розробку та впровадження стандартизації і відповідних документів, їх узгодження та затвердження.

Розвиток сумісних з НАТО систем стандартизації у сфері оборони та кодифікації ЗСУ сьогодні реалізується в тому числі і шляхом систематичної участі України в заходах під егідою Офісу НАТО зі стандартизації; внесення змін до національного законодавства України з метою створення механізму впровадження стандартів НАТО або їх положень у ЗСУ; укладання двосторонніх нормативно-правових актів з країнами-членами НАТО та систематичного проведення консультацій у сфері кодифікації; участі в роботі Групи національних директорів з кодифікації; впровадження та забезпечення функціонування автоматизованої системи кодифікації предметів постачання ЗСУ; обміну кодифікаційними даними з національними бюро кодифікації країн-учасниць системи кодифікації НАТО відповідно до політики, процедур та принципів системи кодифікації НАТО [2].

У рамках Програми «Партнерство заради миру» НАТО відкрило для України доступ до нормативних документів Альянсу, крім документів, які мають гриф обмеження доступу, тому що відповідно до процедур НАТО для передання цих документів державам, які не є членами НАТО, а є Партнерами, необхідна згода всіх держав-членів Альянсу, що є вкрай складною процедурою [2].

За час незалежності України було прийнято біля 200 стандартів та супровідних документів за різними напрямками. При цьому для розвитку системи стандартизації озброєння та військової техніки як інформаційну базу варто використовувати стандарти НАТО із врахуванням вітчизняного досвіду системи стандартизації в області розробки вимог надійності та стійкості до впливу зовнішніх факторів, особливо під час мінливого безпекового середовища [3].

Вважаємо, що впровадження стандартів НАТО не можна здійснювати лише шляхом прямого перевидання, перероблення або

перекладу відповідних документів. Обов'язковим при цьому має бути залучення вітчизняних фахівців зі стандартизації Міністерства оборони України, ОПК та вищих навчальних закладів, оскільки навіть перекладені іноземні документи повинні бути адаптовані до сучасного стану озброєння, структури і відповідного забезпечення ЗСУ на кожному конкретному етапі їх становлення. При цьому потребує свого переосмислення відповідно до вимог часу і так звана документація радянських часів, що переважно базується на застарілих державних стандартах, які не відповідають сучасному рівню вимог до зразків озброєння та військової техніки, технічної бази їх виробництва, що створює ризики виникнення перешкод (зокрема у різному тлумаченні основних термінів та понять) у можливих спільних оборонних проектах з країнами НАТО.

Період оновлення (перегляду) стандартів в середньому складає 5 років. За останні роки відбулися значні зміни та накопичений значний досвід роботи з існуючою системою стандартів в оборонній галузі, визначені помилки та недоліки існуючих військових стандартів, що зумовило необхідність перегляду або розробки нового покоління військових стандартів. Таким чином, оновлення стандартів з урахуванням вимог НАТО, передового міжнародного та вітчизняного досвіду на даний час є актуальним та перспективним напрямком розвитку системи стандартизації в оборонній сфері, а тому потребує належного обговорення.

Список використаних джерел

1. Воєнна доктрина України: указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> дата звернення: 06.06.23)
2. Лаппо І.М., Геращенко М.О., Червотока О.В. Державний науково-дослідний інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки. Деякі аспекти впровадження стандартів НАТО у систему випробувань озброєння та військової техніки України. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки*. 2020. Вип. № 2(4). С.55-62.

3. Про національну безпеку України : закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 522-IX від 04.03.2020). Відом. Верховної Ради України. 2018. № 31. 241 с.
4. Стратегічний оборонний бюлетень: указ Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137> дата звернення: 06.06.23).
5. Стратегія національної безпеки України :указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 06.06.23)

УДК 025.5

В. Г. Спрінсян,
канд. мистецтв., доцент,
завідувач кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ВИЩОЇ ШКОЛИ: ПРОПОЗИЦІЇ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ

Сформульовано пропозиції для оптимізації документаційного менеджменту у закладах вищої освіти; запропоновано модель документаційного менеджменту, що вимагає створення єдиного табеля та альбому документації кожного структурного підрозділу на основі створення електронно-документної комунікації.

Ключові слова: заклад вищої освіти, інформаційно-документаційний менеджмент, управлінська діяльність, автоматизований освітній простір.

Proposals for the optimization of documentation management in higher education institutions were formulated; a model of documentation management is proposed, which requires the creation of a single report card and documentation album of each structural subdivision based on the creation of electronic document communication.

Key words: higher education institution, information and documentation management, management activity, automated educational space.

Актуальність теми дослідження обумовлено тим, що управління закладом вищої освіти та його структурними підрозділами не можливе без його ефективного документаційного забезпечення. Аналіз наукової літератури надав змогу зробити висновок, що поза увагою багатьох дослідників залишається питання ефективності діяльності закладу вищої освіти, його керівника, та найголовніше, немає цілеспрямованих досліджень щодо впливу закладу вищої освіти на розвиток суспільства; на державному та регіональному рівнях. Тому, з позицій забезпечення якості діяльності закладу вищої освіти, під поняттям «управління закладом вищої освіти» будемо розуміти цілеспрямовану діяльність керівника щодо організації та здійснення контролю за забезпеченням у навчальному закладі державних вимог щодо змісту та якості підготовки фахівців, дотримання фінансової дисципліни.

Національний університет «Одеська політехніка» – найстаріший заклад вищої освіти технічного спрямування на півдні України. Народжений у вересні 1918 р., Національний університет «Одеська політехніка» пройшов великий шлях становлення і розвитку. За роки свого існування він перетворився на один із провідних закладів вищої освіти України, став навчально-науковим центром, відіграє важливу роль в розвитку освіти і науки. Високий престиж університету визначається авторитетом видатних вчених, які працювали раніше і працюють у ньому в даний час. Серед них багато вчених зі світовим ім'ям.

У контексті аналізу різноманітних підходів до визначення поняття «управління закладом вищої освіти» актуальним є звернення до змісту управлінської діяльності керівника. Теоретичний аналіз змісту управлінської діяльності керівника закладу вищої освіти вказує на те, що управління – це цілеспрямований процес зміни стану підсистем закладу вищої освіти з метою стабільного функціонування і розвитку. Процес управління закладом вищої освіти України - це складний інтеграційний процес, який припускає виконання керівниками структурних підрозділів функцій планування, організації, мотивації, координації і контролю для успішної роботи і досягнення основної мети - підготовки фахівців необхідної кваліфікації.

Відповідно до документообігу в Національному університеті «Одеська політехніка» застосовується централізована система реєстрації документів. Документування управлінської діяльності

полягає у створенні документів, в яких фіксується з дотриманням установлених правил інформація про управлінські дії. Право видання документів, їх підписання, погодження, затвердження регламентується Статутом закладу вищої освіти.

Вивчення теоретичного та практичного досвіду документування діяльності закладів вищої освіти, дає можливість сформулювати такі пропозиції для оптимізації інформаційно-документаційного менеджменту. Складність полягає в тому, що кожний заклад вищої освіти має свою індивідуальну організаційну структуру, що, з одного боку, є підґрунтям для впровадження університетського самоуправління, а, з іншого, ускладнює процес створення єдиного інформаційно-автоматизованого освітнього простору вищої освіти України.

Удосконалення правової основи інформаційно-документаційного забезпечення закладів вищої освіти передбачає розробку і затвердження єдиної (типової) для всіх закладів інструкції на основі чинних нормативних актів щодо організації роботи з документами, захисту інформації, яка циркулює у процесі управлінської діяльності. Робота по удосконаленню і підвищенню культури інформаційно-документаційного менеджменту повинна мати кінцевим результатом створення уніфікованої, стандартної системи управління, яка скоротить часові, матеріальні та інші витрати на підготовку і використання документів. Цілком безумовним є, те, що від належної організації управління діяльністю закладу вищої освіти залежать рівень підготовки фахівців, його господарсько-фінансовий стан.

Модель інформаційно-документаційного менеджменту сучасного закладу вищої освіти не може існувати без комп'ютерної основи та створення електронно-документної комунікації. До головних з яких належать процеси цифровізації документів та документних потоків; активне використання веб-сайту; забезпечення багатосторонньої комунікації, інтерактивності, інтегрованості та оперативності електронно-документної комунікації сучасного закладу вищої освіти завдяки застосуванню нових інформаційних технологій. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок вважаємо розробку критеріїв ефективності документаційної взаємодії, напрямів використання можливостей міжнародного досвіду щодо управління закладами вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Спрінсян В. Г. Передумови формування документаційного менеджменту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. № 3. 2013. С.53-58.
2. Спрінсян В.Г. Документаційний менеджмент: понятійний апарат та термінологічні студії. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. № 1. 2013. С 123 – 128.

УДК 655.4:659.4

В. В. Стягайло,
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
групи ЗІД-171
Національного університету «Одеська політехніка»;
наук. керівник – доктор наук із соц. ком.,
професор Шевченко О. В.

УКРАЇНСЬКИЙ «BOOKTUBE» ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ

Розглядається роль «BookTube» як інструменту для просування читання серед молоді та широкої аудиторії. Досліджується, як відеоогляди книг сприяють формуванню інтересу до літератури, стимулюють читання та сприяють розвитку критичного мислення. Вказується на потенціал цього інструменту для стимулювання літературної активності та культурної обміну серед молоді, а також до подальших досліджень у цій області.

Ключові слова: книжкове блогерство, промоція читання, відеоблог, буктьюбери, booktube

The article examines the role of "BookTube" as a tool for promoting reading among young people and the general public. It is studied how video book reviews contribute to the formation of interest in literature, stimulate reading and promote the development of critical thinking. The potential of

this tool to stimulate literary activity and cultural exchange among young people is indicated, as well as for further research in this area.

Key words: book blogging, reading promotion, video blog, booktubers, booktube

У сучасному світі цифрові медіа відіграють важливу роль у формуванні смаків, інтересів та споживчої поведінки. Інтернет-платформи стають важливими засобами комунікації та впливу на культурні практики. Окрім цього, зростання популярності відеоформатів дозволяє вдосконалити медійну грамотність аудиторії, зокрема уміння аналізувати, критично сприймати та обговорювати інформацію. Усе більшої популярності набувають книжкові блоги — їх кількість зростає з кожним днем і вони справедливо посідають чільне місце в українській блогосфері [2, с. 174].

Український сегмент Youtube поповнюється блогами, які в той чи інший спосіб презентують світ сучасної книги і новітні практики читання. Цю нішу заповнюють здебільшого молоді люди, які захоплюються читанням та намагаються це захоплення прищепити іншим. Зазвичай на таких каналах багато рубрик: розпакування книжок, огляди видань, теги, підбірки. Використовуючи яскраву, різноманітну палітру вербальних та невербальних засобів впливу, що створюють ефект невимушеного, неформального спілкування, блогер здатний, вибудовувати необхідну комунікативну стратегію. Серед популярних українських книжкових відеоканалів: Книжкова дилерка, Ksenia Kellerman, Anna Book Diary, Annika Vlog, Papir Vlog, Вишневий Цвіт, Peake-week Papers, Палає [4, с. 38].

Книжкове блогерство у вигляді відео може стати ефективним інструментом для просування української літератури, зокрема серед молоді аудиторії. Воно сприяє відкриттю нового підходу до сприйняття літератури, перетворюючи читання на інтерактивний та спільнотний процес. Відеорецензії та відеорекомендації створюють візуально привабливе середовище для представлення літературних творів. Глядачі можуть побачити обкладинки, дизайн та атмосферу книги, що може викликати більший інтерес до прочитання. Відеоблогери діляться особистими враженнями та емоціями, пов'язаними з кожною книгою. Це допомагає створити індивідуальний зв'язок між глядачем і твором, що може стимулювати бажання більше дізнатися про книгу.

На «BookTube» можна знайти рецензії на книги різних жанрів та тематик, що дозволяє задовольнити різноманітні інтереси глядачів. Ця розмаїтість може залучати до читання навіть тих, хто раніше був менш зацікавлений у літературі. Глядачі можуть брати участь у дискусіях, залишати коментарі та спілкуватися з відеоблогерами та іншими читачами. Ця взаємодія створює спільнотний досвід, де обговорення та обмін думками збагачують розуміння книг та стимулюють до подальшого читання. Відеоформат дозволяє більш детально розповісти про сюжет, персонажів, стиль письма тощо. Це допомагає глядачам отримати повний обсяг інформації перед вибором книги. «BookTube» відповідає сучасним трендам споживання медіа, що може залучити молоде покоління до читання.

Специфіка українського «BookTube» має свої особливості, які відрізняють його від інших літературних спільнот та роблять його важливим інструментом для промоції читання та розвитку книжкової культури в Україні. Так, українські «буктьюбери» часто активно відгукуються на книги вітчизняних авторів, висвітлюють історію, традиції та актуальні проблеми української літературної сцени. Це допомагає популяризувати вітчизняну культуру та залучати аудиторію до читання сасме українських авторів. Окрім цього, український «BookTube» використовує українську мову, що сприяє поширенню та підтримці національної культурної спадщини через літературу. Глядачі можуть легше ідентифікуватися з відео та сприймати інформацію на рідній мові. Часто українські книжкові блогери висвітлюють книги, що стосуються історії, культури, суспільної дійсності України. Це допомагає формувати глибше розуміння національних та соціокультурних аспектів. Також «BookTube» може виділяти молодих українських авторів та їхні дебютні твори, що сприяє розвитку молодій літературній сцени. А глядачі можуть залишати коментарі, запитання та власні рецензії, створюючи діалогову обстановку та обмін думками.

Український «BookTube» сприяє об'єднанню глядачів, авторів та видавців в єдину літературну спільноту, де дискусії, читацькі клуби та спільні заходи можуть сприяти розвитку книжкової культури. Він може стати платформою для розмови про книги як частину національної культурної спадщини, їхню роль у формуванні ідентичності та сприйняття світу. Загалом, український «BookTube» грає важливу роль

у відновленні та розширенні інтересу до читання, популяризації вітчизняної літератури та розвитку літературної спільноти в Україні.

Партнерство з авторами та видавництвами на «BookTube» є важливим аспектом для сприяння розвитку книжкової спільноти, популяризації нових творів та сприяння читанню. Книжкове блогерство може служити ефективним каналом для введення нових книжок на ринок, а відеорецензії та рекомендації від відеоблогерів можуть привернути увагу глядачів та зацікавити їх читанням. «BookTube» може допомогти авторам знайти свою аудиторію. Партнерство може бути вигідним для всіх сторін. Автори та видавництва отримують промоцію, а «буктьюбери» отримують цікавий контент та можливість спілкування з професіоналами літературної сфери. При цьому, автори та видавництва можуть надавати додаткові матеріали для відеоконтенту.

Книжковий відеоблогінг неминуче пов'язаний з викликами, які варто враховувати при розгляді промоції читання та співпраці з літературною спільнотою на Youtube. Існує, наприклад, ризик, що деякі відеоблогери можуть надавати недостатньо об'єктивні рецензії через партнерські відносини з авторами або видавництвами, що може впливати на довіру аудиторії. Тому дуже важливо зберігати баланс між інтересами глядачів та комерційними цілями. Популярні жанри та книги можуть займати більше уваги, залишаючи менш популярні твори поза літературною дискусією у мережі. Це може призвести до нерівного відображення різноманітності книжкового світу.

Проте «буктьюб» пропонує і ряд перспектив. Розвиток інтерактивного вмісту, такого як відповіді на питання глядачів, читацькі клуби, виклики до читання тощо, може підвищити залученість аудиторії. «BookTube» може стати майданчиком для виявлення та підтримки молодих авторів, допомагаючи їм знайти аудиторію та визнання. Продовження розвитку «BookTube» може сприяти зростанню читацького інтересу, особливо серед молоді, яка активно споживає відеоконтент. Використання нових технологій, таких як віртуальна реальність чи інтерактивні елементи, може розширити можливості для взаємодії з контентом та залучення глядачів.

Завершуючи аналіз, можна зробити декілька важливих висновків:

1. «BookTube» виявляється важливим інструментом для підвищення інтересу до читання. Відеорецензії, рекомендації та обговорення літературних творів, викладені в атрактивному відеоформаті, залучають увагу аудиторії та стимулюють до ознайомлення з книгами.

2. «BookTube» допомагає відкривати нові твори та авторів аудиторії, особливо коли йдеться про менш популярні або вітчизняні книги. Це сприяє розширенню читацького досвіду та розвитку культурної різноманітності.

3. «BookTube» вимагає від глядачів активного сприйняття та оцінки відгуків. Аналіз рецензій та обговорень сприяє розвитку критичного мислення, здатності аналізувати та оцінювати аргументи.

4. Книжкові блогери можуть стати важливими партнерами для авторів та видавництв у просуванні нових книжок. Позитивні відгуки та рекомендації можуть впливати на читацький вибір та продажі. Однак, важливо досліджувати ефективність та об'єктивність впливу «BookTube». Питання комерційних інтересів, а також взаємодії з авторами та видавництвами потребують додаткової уваги.

У цілому, «BookTube» виступає як сучасний інструмент популяризації читання, що здатний впливати на читацькі вподобання, культурну свідомість та розвиток особистості. Продовження досліджень у цьому напрямку може сприяти подальшому розвитку книжкової культури та читацької активності.

Список використаних джерел

1. Єжижанська Т. С. Лідери думок як суб'єкти й інструменти комунікації видавництва. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Соціальні комунікації». 2017. № 12. С. 51-58.
2. Погрібна О. Зміст, жанрово-тематичне розмаїття, функції і перспективи українських книжкових відеоблогів. *Український інформаційний простір*. Вип. 1(3). Червень 2019. С. 172-184.
3. Політова О. О. Українські буктьюб та букстаграм у просуванні тренду читання : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 061 «Журналістика» / О. О. Політова ; наук. керівник В. А. Ковпак. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 89 с.
4. Стягайло В. В. Книжкове блогерство як дієвий інструмент промоції читання в Україні. *Молодий дослідник* : збірник наукових праць здобувачів і молодих вчених. № 2. 2023. С.37-40.
5. Толокольнікова К. Хто такі буктьюбери й навіщо їх дивитися? / Катерина Толокольнікова. Ms.Detector.Media. 10.09.2018. URL: <https://ms.detector.media/print/21772>. (дата звернення: 12.06.23)

Б. Трускал А. А. Блоги як засіб медіапромоції видавничого продукту : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 061 «Медіакомунікації». Наук. керівник І. Ф. Горбенко. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 56 с.

УДК 659.2:002:65.012.8(477)

О. О. Татакі,
старший викладач
кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»

СИСТЕМА ДОКУМЕНТІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Розглядається документний супровід інформаційної безпеки підприємства; визначаються складові відповідної системи документів; акцентується увага на необхідності дотримання міжнародних стандартів у цій сфері.

Ключові слова: інформаційна безпека, комплексна система захисту інформації, нормативно-методичні документи, міжнародні стандарти.

The document support of the information security of the enterprise is under consideration; the components of the relevant document system are determined; attention is focused on the need to comply with international standards in this area.

Key words: information security, comprehensive information protection system, regulatory and methodological documents, international standards.

Динаміка сучасних глобалізаційних інформаційних процесів актуалізованих на території України характеризується невпинно зростаючою взаємодією усіх господарюючих суб'єктів, діяльність яких дотична до забезпечення ефективного функціонування та розвитку інформаційної інфраструктури нашої держави. За таких умов істотно посилюється необхідність захисту значної кількості оперативної інформації в корпоративних інформаційно-комунікаційних системах і

мережах, яка є критично важливою для життєздатності підприємств, установ або організацій, та належного рівня документного супроводу вказаної взаємодії.

Специфіка захисту інформації конкретного підприємства відображується у відповідних чинних нормативно-методичних документах щодо реалізації його інформаційної безпеки, а функціонуюча модель інформаційної безпеки підприємства «є індивідуалізованою сукупністю необхідних складових безпеки, кожний з яких окремо вирішує свої специфічні для даного підприємства завдання і володіє конкретизованим відносно цих завдань змістом» [2].

Вимоги щодо складу реквізитів вказаних документів, до змісту реквізитів та місця їх розташування у цих документах, до бланків та оформлення документів, до виготовлення документів, що містяться у Національному стандарті України ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів», є обов'язковими незалежно від того створені ці документи у результаті діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, установ, підприємств, чи організацій та інших юридичних осіб, незалежно від їхнього функціонально-цільового призначення, рівня і масштабу діяльності та форми власності [1].

Напрямки розвитку захищених корпоративних і локальних інформаційно-комунікаційних систем та мереж сприяють постійній зміні методів і засобів комплексного захисту інформаційної безпеки шляхом постійного вдосконалення організації захисту інформаційних ресурсів за допомогою програмних і технічних засобів. Під поняттям комплексної системи захисту інформації будемо розуміти «взаємопов'язану сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, засобів і методів захисту інформації» [5].

Керівники підприємств, організацій, установ, відповідно до своїх посадових обов'язків, при діяльності пов'язаною з інформацією, що складає державну або іншу таємницю, створюють службу (підрозділ) щодо захисту інформації. Для організації такої діяльності ними укладаються відповідні нормативно-правові акти: накази, розпорядження; а також затверджуються: інструкції, положення, правила, методичні рекомендації, пов'язані із захистом інформації та діяльністю служб захисту інформації, підґрунтям яких є чинна законодавча база. Правовою основою є Закони України «Про

інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про державну таємницю», Кодекс законів про працю України та цілий ряд нормативних документів системи технічного захисту інформації (НД ТЗІ). Наразі, перелік вказаних НД ТЗІ, що розміщений на офіційному сайті Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, містить 39 найменувань та є можливість завантажити повну версію кожного з цих документів (<https://cip.gov.ua/ua/news/normativni-dokumenti-sistemi-tzi>).

Так, зокрема, нормативним документом НД ТЗІ 1.4-001-2000 «Типове положення про службу захисту інформації в автоматизованій системі» (НД ТЗІ 1.4-001-2000), який затверджений відповідним наказом Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України ще у 2000 році зі внесеними змінами від 28.12.2012, проте чинний і наразі, встановлюються вимоги до структури та змісту відповідного нормативного документу підприємства, що регламентує діяльність служби захисту інформації – «Положення про службу захисту інформації в автоматизованій системі». Використання цього НД ТЗІ створює умови для запровадження єдиного підходу щодо визначення і формування завдань, функцій, структури, повноважень служби захисту інформації, а також організації її робіт з захисту інформації впродовж усього життєвого циклу автоматизованих систем в державних органах, на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності.

Для діяльності, пов'язаної з державною таємницею, тобто секретною інформацією, розголошення якої може завдати шкоди національній безпеці України, підприємство повинне мати ліцензію на цей вид діяльності, а в його структуру вводиться спеціальний відділ, усі використовувані та впроваджені засоби захисту мають бути сертифіковані [6].

Створювана відповідним чином ефективна система документів щодо забезпечення захисту інформації відображує специфіку діяльності конкретного підприємства, обсяги обробки інформації, встановлені вимоги щодо конфіденційності, цілісності, доступності оброблюваної інформації, та особливості технології її обробки.

Така система має включати [4]:

- політику безпеки інформації, що визначає загальні принципи та цілі захисту інформації, включаючи доступ, конфіденційність, цілісність і доступність;

- плани захисту інформації, які включають процедури реагування на інциденти та відновлення після них;
- перелік активів і класифікацію інформації, що допомагає визначити, які заходи забезпечення необхідно застосовувати до різних видів інформації;
- контроль доступу, що включає опис аутентифікації, авторизації та аудиту доступу;
- політику паролів, з вимогами до них та управління ними, включаючи періодичну зміну та складність паролів;
- політику використання антивірусного програмного забезпечення і засобів виявлення та запобігання загрозам;
- захист серверів, комунікаційного обладнання та інших фізичних активів, що містять інформацію;
- освіту та навчання персоналу щодо політик безпеки та правильної поведінки в мережі;
- моніторинг та аудит інформаційної безпеки для виявлення порушень безпеки й аудиту дій користувачів;
- плани дій у випадку виявлення інцидентів безпеки, включаючи процедури повідомлення та відновлення належного стану безпеки;
- регулярну оцінку ризиків та пошук потенційних уразливостей у системі захисту;
- ведення документації щодо заходів забезпечення інформаційної безпеки та подання звітів керівництву.

Не виникає сумнівів, що вказані компоненти цієї документної системи мають враховувати також вимоги чинного законодавства щодо захисту особистих даних.

Схарактеризована система документів немислима без елементів керування та механізмів контролю, які допомагають організаціям усіх типів і розмірів захищати власні інформаційні активи, особливо в умовах нинішнього воєнного стану, коли західні партнери стають більш вимогливими до українських компаній стосовно гарантій надійності бізнесу з дотриманням міжнародних стандартів.

Глобальні стандарти, такі як ISO 9001 «Quality management system» (Системи управління якістю), ISO 14001 «Environmental management systems» (Системи екологічного управління), ISO 27001 «Information technology. Security techniques. Information security management systems» (Інформаційні технології. Методи захисту.

Системи управління інформаційною безпекою) та ін., забезпечують основу для політик і процедур, які включають усі юридичні, фізичні та технічні засоби контролю, залучені до процесів управління інформаційними ризиками в конкретній організації.

Значну допомогу щодо врахування вимог, спрямованих на забезпечення конфіденційності оброблюваної інформації та виключення можливостей її розголошення надають поширені міжнародні стандарти у галузі безпеки серії ISO/IEC 15408. Так ISO 15408-1 «Information security, cybersecurity and privacy protection – Evaluation criteria for IT security» (Інформаційна безпека, кібербезпека та захист конфіденційності – Оцінка критеріїв безпеки ІТ) застосовується до оцінки ризиків, що виникають внаслідок людської діяльності (зловмисної або іншої), а також до ризиків, що виникають через застосування ІТ-технологій у органах державної влади, підприємствах та установах, і є достатньо динамічним щодо особливостей використовуваних підходів оцінювання (https://webstore.iec.ch/preview/info_isoiec15408-1%7Bed4.0%7Den.pdf).

Зокрема зауважимо, що, наприклад, корпорація Майкрософт застосовує ISO/IEC 27001 для дотримання обіцянок перед клієнтами щодо того, що засоби контролю безпеки наявні та працюють ефективно, який визначає набір кращих практик формулювання вимог до документації, розподіл відповідальності, доступність, контроль доступу, безпеку, аудит, а також коригувальні та запобіжні заходи (<https://learn.microsoft.com/en-us/compliance/regulatory/offering-iso-27001>).

Оскільки інформація є цінним активом для бізнесу, то в умовах сьогодення, забезпечення належного рівня захисту інформації на підприємстві стає чи не найважливішим завданням не тільки спеціально створеної служби захисту інформації, а й кожного співробітника дотичного до реалізації усіх наявних політик і процедур. Зокрема це стосується можливості адекватного користування відповідними спеціальними програмами для управління документами, що допомагають створювати та зберігати документи, контролювати доступ та відстежувати зміни, являючись при цьому частиною комплексної системи захисту інформації цього підприємства.

Таким чином, розробка та ефективне використання системи документів щодо захисту інформації на підприємстві із впровадженням найновіших технологій та методів захисту інформації перетворюється

на постійний процес відповідного оновлення й адаптації до змін в загрозах і вимогах інформаційної безпеки на національному та міжнародному рівнях, з урахуванням динаміки потреб цього підприємства.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» Чинний від 01 вересня 2021 року https://zakon.help/files/article/11494/ДСТУ%204163_2020.pdf
2. Лисенко С. О. Організаційно-правові питання визначення структурно-функціональних складових інформаційної безпеки у складі загальної безпеки підприємств. URL: <http://vabb.com.ua/news/org-prav-inform-bezpeki-pdprimstv.html> (дата звернення 31.07.2023)
3. Малашко О. Є., Єсімов С. С. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2020. № 14. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2020-14-6295> (дата звернення 31.07.2023)
4. Нашинець-Наумова А. Організація системи захисту інформації суб'єктів господарювання. *Адміністративне право*. № 2. 2016. С. 110-116.
5. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР, поточна редакція від 01.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 31.07.2023)
6. Татакі О. О., Соловйова С. Г. Інформаційне забезпечення системи охорони державної таємниці. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 11–13 вересня 2019 року) / за заг. ред. В. Г. Спрінсяна. Одеса : Астропринт, 2019. С. 117-120.

О. М. Тур,
д. н. із соц. ком., професор
кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва,
В. В. Шабуніна,
канд. філол. н., доц. кафедри гуманітарних наук,
культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ

Проаналізовано деякі аспекти цифрового збереження, зокрема варіативність інформаційних технологій (комп'ютерного апаратного та програмного забезпечення); наявність застарілих форматів файлів; можливість погіршення якості даних.

Ключові слова: цифрове збереження, варіативність інформаційних технологій, деградація даних.

The authors analyzed some problems of digital preservation, in particular the variability of information technologies (computer hardware and software); availability of obsolete file formats; the possibility of data degradation.

Key words: digital preservation, variability of information technologies, data degradation.

Проблеми збереження культурних цінностей, їх збереження, передавання, промоція й розвиток культурної спадщини в Україні нині постають питаннями національної безпеки. Технологічний тренд останнього десятиліття – діджиталізація архівних фондів, музейних та бібліотечних колекцій – перетворюється в умовах сьогодення на нагальну потребу, можливо, єдиний фактор, здатний зберегти національну культурну спадщину. Сьогодні музейники, архівісти та бібліотекарі говорять про низку проблем, із якими стикаються у своїй діяльності. Передусім, це проблеми нестачі матеріальних та людських ресурсів. Однак вони визначають і коло «об'єктивних» перешкод. Мета статті – проаналізувати деякі проблеми цифрового збереження.

1. Мінливість інформаційних технологій (комп'ютерного

обладнання та програмного забезпечення)

На сучасному етапі розвитку технологій мінливість інформаційних технологій (ІТ) є однією з найбільш характерних рис. ІТ сфера розвивається дуже швидко, нові досягнення безперервно впроваджуються, що призводить до постійної зміни та оновлення як комп'ютерного обладнання, так і програмного забезпечення. Ось деякі аспекти мінливості ІТ:

1. **Технологічний прогрес.** Завдяки постійному прогресу у сфері технологій з'являються нові моделі комп'ютерного обладнання, більш потужні процесори, що мають більший об'єм оперативної пам'яті. Це призводить до того, що новіші моделі швидше замінюють старі, оновлюючи їх функціональні можливості.
2. **Стандарти.** У ІТ сфері встановлюються стандарти, що забезпечують сумісність між різними пристроями та програмами. Однак з часом з'являються нові стандарти, які змінюють попередні, тому обладнання та програми повинні адаптуватися до цих змін.
3. **Передові розробки.** Нові дослідження та інновації спонукають розробників до створення нових програмних продуктів та апаратних рішень. Внаслідок цього на ринку з'являються оновлені версії програмного забезпечення, які можуть включати нові функції, застосовувати поліпшення безпеки та виправлення помилок.
4. **Швидкість розвитку.** Технологічний прогрес зумовлює те, що розвиток комп'ютерного обладнання і програмного забезпечення відбувається на дуже високій швидкості. Такі швидкі темпи розвитку часто змушують користувачів оновлювати свої системи для того, щоб залишатися сумісними з новими продуктами і послугами.
5. **Безпека.** Швидкий розвиток технологій призводить і до появи нових загроз у сфері кібербезпеки. Виходять оновлені антивіруси, фаєрволи (брандмауери) та інші заходи безпеки, щоб впоратися зі зростаючими вимогами та забезпечити захист від нових загроз.
6. **Застарілість.** ІТ продукція та програмне забезпечення мають свої терміни служби, після закінчення яких вони стають менш ефективними або навіть непридатними для використання. Це також призводить до потреби постійно оновлювати технологічний стек.
7. **Вимоги ринку.** Конкурентний характер галузі та зміна потреб користувачів спонукає компанії постійно вдосконалювати свою продукцію та надавати нові функції, адаптовані до плінних умов.

Мінливість інформаційних технологій – природний процес у цій галузі. Це дозволяє прогресувати, вдосконалюватися та пристосовуватися до змін, але вимагає від користувачів та компаній постійного оновлення та адаптації до нових тенденцій.

2. Формати файлів, які вийшли з ужитку

Проблема цифрового збереження пов'язана зі зміною технологій і втратою сумісності з файловими форматами, які вийшли з ужитку. Оскільки технологічний прогрес рухається досить швидко, старі формати файлів можуть стати несумісними з новими програмами, операційними системами та обладнанням. Можемо навести приклади декількох файлових форматів, які вийшли з ужитку і стали проблемою для цифрового збереження:

1. Фотографії. Формати зображень можуть вийти з ужитку через зміну стандартів компресії чи впровадження нових технологій зображень. Наприклад, формат GIF використовувався широко у минулому для анімованих зображень, але був обмежений в кількості кольорів. Його замінили більш ефективні та потужні формати, такі як PNG та WebP.

2. Відео. Аналогічно до зображень відеоформати також стають застарілими через впровадження нових стандартів стиснення. Наприклад, формати відео VHS, Betamax та інші стали застарілими й були замінені цифровими форматами, такими як MP4, AVI, MKV та іншими.

3. Документи. Формати текстових документів також можуть вийти з ужитку. Наприклад, формати документів, створені дуже старими версіями текстових процесорів, можуть бути важко або неможливо відкрити за допомогою сучасних програм.

4. Аудіо. Формати звукових файлів також піддаються змінам. Наприклад, формат MP3, який раніше був популярним для стиснення аудіо, зараз втрачає свою популярність на користь нових форматів, таких як AAC та FLAC.

5. Архіви. Формати архівних документів також можуть бути проблемою. Наприклад, старі версії деяких архівних програм можуть використовувати застарілі формати, які можуть бути несумісні з сучасними програмами або обмежені у можливостях стиснення.

Для уникнення проблем з цифровим збереженням рекомендується:

1. Зберігати копії даних у різних форматах, щоб забезпечити сумісність із сучасними технологіями.
2. Використовувати відкриті формати, які мають меншу ймовірність

вийти з ужитку та підтримуються спільнотою.

3. Періодично оновлювати формати файлів на більш сучасні, якщо це можливо.

4. Застосовувати архівацію та резервне копіювання даних, щоб уникнути втрати інформації у разі проблем зі сумісністю форматів.

3. Деградація даних

Деградація даних є серйозною проблемою цифрового збереження. Вона означає втрату якості. Серед факторів, які сприяють деградації даних, можемо назвати такі:

1. Фізичне погіршення обладнання: Жорсткі диски, флеш-накопичувачі, CD, DVD та інші пристрої для зберігання мають обмежений термін служби та піддаються фізичному зносу з часом. Падіння, удари, екстремальна температура або вологість можуть призвести до пошкодження диска та втрати даних.

2. Стирання та перезаписування. Багаторазові перезаписи та стирання файлів можуть призвести до зношення секторів на жорсткому диску або флеш-пам'яті, що збільшує ризик появи помилок під час читання даних.

3. Застарілість форматів. Як зазначалося раніше, зміна технологій призводить до застаріння старих форматів файлів, що може призвести до проблем з читанням або інтерпретацією даних у майбутньому.

4. Електромагнітні перешкоди. Магнітні поля, електромагнітні імпульси або радіація можуть пошкодити інформацію, збережену на носіях даних, що призводить до втрати даних.

5. Віруси та зловмисний програмне забезпечення. Комп'ютерні віруси та шкідливі програми можуть намагатися знищити або пошкодити дані на пристроях для зберігання.

6. Застарілість програмного забезпечення. Старі версії програмного забезпечення можуть бути несумісними з новими форматами даних, що може ускладнити доступ до збережених даних.

7. Недостатня увага до резервного копіювання. Ігнорування необхідності створення резервних копій даних може призвести до втрати даних у разі небажаних подій.

Щоб уникнути деградації даних, рекомендується вживати такі заходи:

1. Регулярне резервне копіювання даних на зовнішні пристрої або хмарні сховища.

2. Збереження даних на надійних пристроях для зберігання із захистом від фізичних пошкоджень.
3. Використання стійких до помилок форматів файлів.
4. Зберігання даних у контрольованих умовах температури та вологості.
5. Оновлення програмного забезпечення та оперативних систем, щоб уникнути сумісності проблем.
6. Застосування антивірусного програмного забезпечення для захисту від вірусів та зловмисного програмного забезпечення.

Ці заходи допоможуть зберегти цілісність та доступність даних протягом тривалого періоду.

Отже, ми окреслили коло досить серйозних проблем, проте вони не можуть стати на заваді спеціалістам сфери збереження культурної спадщини, які стикаються з ними щодня і мають стратегію їх подолання. Мінливість – природний процес, що вимагає від користувачів та фахівців постійно прогресувати, вдосконалюватися та адаптуватися до нових тенденцій.

УДК 007:02

О. О. Федотова,
д. істор. н., ст. наук. співробітник,
професор кафедри інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету

АНАЛІТИЧНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДОПОМІЖНИЙ ЗАСІБ ПРИЙНЯТТЯ ЯКІСНИХ КЕРІВНИХ РІШЕНЬ

Розкрита значимість підготовки аналітичного документа як продукту інформаційно-аналітичної діяльності. Висвітлені основні вимоги до створення аналітичних матеріалів, важливі для ухвалення найбільш оптимальних, ефективних управлінських рішень у будь-якій сфері.

Ключові слова: аналітичний документ, інформаційно-аналітична діяльність, інформаційний продукт, ефективні управлінські рішення.

The importance of preparing an analytical document as a product of information and analytical activity is revealed. The basic requirements for

the creation of analytical materials that are important for making the most optimal, effective management decisions in any field are highlighted.

Key words: analytical document, information and analytical activity, information product, effective management decisions.

Під час інформаційно-аналітичної діяльності виникає необхідність у підготовці спеціальних документів, що дають можливість оптимізувати пошук у великих масивах даних. Власне йдеться про аналітичні матеріали, сфера застосування яких дуже різноманітна. Залежно від користувача-замовника різняться і їх типологізація.

Сьогодні аналітичний документ слугує необхідним інструментом для прийняття управлінських рішень. Аналітичні документи призначені не тільки для інформування з того чи іншого питання в процесі ухвалення рішення, але вони також можуть впливати на різного роду експертів і політичних діячів для прийняття ними конкретного варіанту дій.

Створюючи аналітичний документ, фахівець-аналітик повинен спиратися на найновішу, актуальну інформацію, з погляду на те, що її цінність полягає не тільки в достовірності, але й у тому, якою мірою вона ураховує нагальні проблеми держави. Відповідно до того своєчасна, актуальна інформація виступає запорукою успішної роботи спеціаліста у галузі інформаційної діяльності, оскільки:

- дозволяє належно розібратися в проблемі;
- виступає найважливішим критерієм для ухвалення обґрунтованого політичного або управлінського рішення.

Загалом інформаційно-аналітична діяльність включає в себе пошук, відбір, аналіз, оброблення інформації з метою оптимізації щодо прийняття найбільш ефективних, якісних рішень.

Базовою метою інформаційно-аналітичного забезпечення окреслюється надання особам, які приймають управлінські рішення, необхідного обсягу інформації для провадження їхньої професійної діяльності.

Оскільки інформаційно-аналітична робота є процесом опрацювання вихідної інформації, виявлення причинно-наслідкових і просторово-часових зв'язків між наведеними даними й фактами, їх зіставлення, витягання змісту та, в кінцевому підсумку, вироблення нової інформації; вона передбачає й обов'язкове створення певного

інформаційного продукту. Під терміном «інформаційний продукт» розуміють документовану інформацію, підготовлену і призначену для задоволення інформаційних потреб користувачів [8].

Слід зазначити, що аналітичні матеріали, створені в ході інформаційно-аналітичної діяльності, мають відповідати таким характерним вимогам, як:

- 1) чітка структурованість;
- 2) суворе дотримання конкретної форми опису;
- 3) наочність;
- 4) логічність думки;
- 5) максимальна стислість;
- 6) зрозумілість;
- 7) узгодженість поставленої мети із завданнями дослідження [1].

Аналітичні документи є інформаційною основою для розроблення та ухвалення управлінських рішень, втілених в організаційно-правові, планові та розпорядчі документи. Саме аналітичні документи містять у собі відомості про фактичний стан справ, наявні проблеми, тенденції в системі управління органу влади. Особливістю цих документів можна вважати те, що вони не включають обов'язкових для виконання доручень керівника, не регламентують діяти у чітко визначений спосіб, а надають відомості, які допомагають ухваленню рішень та сприяють розробці й введенню в дію організаційно-правової документації. Тому для таких документів характерна спрямованість «знизу вгору» (від співробітників – до керівників, від підрозділів – до очільника організації, від організації – до вищої структури).

На даний момент термін «аналітичний документ» у нормативній і нормативно-методичній базі не представлений, хоча широко застосовується на практиці. Дослідники І. Рейтерович та С. Ситник визначають основне завдання аналітичного документа як надання переконливих аргументів для обґрунтування рекомендацій щодо розв'язання конкретної проблеми та розроблення відповідних інструментів для прийняття рішень. Тому аналітичні документи характеризуються точністю, надійністю, актуальністю інформації та її здатністю слугувати основою для прийняття управлінських рішень. На думку згаданих авторів, загальні вимоги щодо створення аналітичних документів включають такі аспекти: важливість інформаційних даних, їх конкретність, повноту використовуваних джерел, компактність викладення та ефективність підготовки. До числа найважливіших

різновидів матеріалів, які застосовуються в інформаційно-аналітичній роботі у сфері управлінської діяльності, вчені відносять аналітичні записки, аналітичні звіти, оглядові записки, аналітичні довідки та прогнозні сценарії [6].

Якщо у цілому розглядати галузі активного використання інформаційно-аналітичної документації, то вони репрезентовані інформаційною, бібліотечною, управлінською сферами; міжнародних відносин, науково-технічних послуг тощо. Інформаційно-аналітична діяльність у цих напрямках здійснюється згідно з чинним законодавством України «Про інформацію» [5].

Застосування документів, створених внаслідок провадження інформаційно-аналітичної діяльності, практично охоплює всі аспекти суспільного життя. Як зауважує О. Мандзюк, текст нових аналітичних документів у царині інформації, котрі мають максимально задовольняти потреби клієнтів, зазвичай ґрунтується на результатах синтезу та аналізу першоджерел. Ця характеристика стосується всіх інформаційно-аналітичних матеріалів. Серед основних критеріїв щодо створення аналітики в інформаційній сфері він називає: достовірність інформації, точність, логічність, послідовність, максимальну повноту розташування ключових даних і стилістичну відповідність вимогам тексту [4]. Упродовж підготовки аналітичного документа передбачається також належне знання спеціалістом інформаційних запитів замовників.

Сьогодні, в умовах пришвидшення усіх процесів інформаційної діяльності та вимог щодо мобільності строків підготовки матеріалів, важливою умовою також залишається зменшення обсягу та загальної кількості сторінок аналітичної документації.

Отже, за результатами дослідження можна підсумувати, що аналітичні документи – допоміжний інструмент, який містить підставову інформацію для прийняття ефективних керівних рішень у важливих сферах життєдіяльності соціуму. Означені матеріали ініціюють управлінські рішення, оскільки дають змогу обрати той чи інший спосіб управлінського впливу.

Список використаних джерел

1. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. Київ, 2014. 417 с.
2. Вовк Н. Інформаційно-аналітичні документи: сфера використання та класифікація. *Вісник Книжкової палати*. 2016. С. 47-49.
3. Кузнякова Т.В. Сутність, завдання і місце інформаційноаналітичної діяльності в сучасному державному управлінні. Теорія та практика державного управління : збірник наук. праць, Харків: Регіон. Ін-т держ. Упр. Нац. Акад. Держ. Упр. При Президентові України. 2014. (№1). С. 37-46.
4. Мандзюк О. А. Методика підготовки аналітичних документів в інформаційній сфері. *Juridic National: Teorie si Practica*. 2015. №4 (14). С. 38-41.
5. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 16.07.2023).
6. Рейтерович І., Ситник С. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2013. 56 с.
7. Хромченко Л. Г., Раковська-Башмакова О.С., Шраєр А.С. Організація інформаційної діяльності (теоретичні основи): навч. посіб. Харків : «МСУ Харків», 2008. 352 с.
8. Швецова-Водка Г. М. Види інформації. *Вісник ХДАК*. 2001. Вип. 6. С. 233–241.

УДК 004: 140.8

Р. В. Чорний,
канд. філос.н., викладач кафедри суспільних наук
Національної музичної академії імені П. І. Чайковського

ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядається філософсько-культурологічний аспект інформаційної діяльності в сучасному світі, основним завданням є визначення впливу інформації на культуру суспільства та її розвиток.

Ключові слова: інформація, культура, соціум, ідентичність.

The philosophical and cultural aspect of information activity in the modern world is considered, the main task is to determine the influence of information on the culture of society and its development.

Key words: information, culture, society, identity.

Сучасний розвиток суспільної культури не може розвиватися та існувати без інформаційної діяльності, яка супроводжує не тільки культурологічний аспект а і морально ціннісні якості соціуму.

Межею культури стає технічний розвиток, стихійний прогрес цифровізації суспільства. Змінюються поняття ідентичності та культури в цілому. Цифровий режим світового порядку, спрощує можливість переходу від глобального до локального. Ідентичність однієї людини зі своїм суб'єктивним баченням, може стати фактором ідентичності окремого кола осіб, суспільства, нації. Тобто нав'язати культурну ідентичність масовості в часи цифровізації стає як можливістю розвитку, так і проблемою майбутнього покоління, а саме проблемою самовизначення індивідуума.

Інформаційна епоха, яка перейшла з віртуального сприйняття в реальність, стає механізмом розвитку нації і певним обмеженням духовного, особистого, внутрішнього життя кожної людини. Проблеми, пов'язані з інформацією і з усіма похідними феноменами, мають велике значення для будь-якої людської спільноти у зв'язку зі вступом сучасної світової спільноти в інформаційну еру свого розвитку. Одним із прикладів нової інформаційної культури стає принцип життя у віртуальному світі, світі відкритості, всездозволеності, безкарності тощо.

Людина, яка має можливість обирати інформаційний простір, обирає його не за звичаєм, зразком, модою, а за тим принципом, до якого вона звикла. Вона сідає вранці і слухає новини, а потім її цікавлять шоу, передачі, ігрові контексти. Можна стверджувати, що такий підхід є споживчим або ж небезпечним з точки зору того, що людина може втратити свою цілісність, стати частиною дискурсу, може стати залежною від дискурсивних практик. Набагато простіше виконувати вказівки, які щодня лунають з різних інформаційних платформ, для цього потрібно просто натиснути «лайк» і ти вже в системі. Культурологічний аспект людського буття, а саме внутрішнього розвитку, відходить на інший план, він стає закритим не тільки для оточуючих, а і для окремого індивідуума.

Отже, виходячи з точки зору розвитку сучасного інформаційного світу, можна зробити висновок, що суспільство надає перевагу віртуальним проектам, а не житті в реальному світі. Однак, це тільки мала частина суспільства, яка не може поєднати в своєму бутті, віртуальний і реальний світ. Ці світи маєть доповнювати а не руйнувати один одного.

Список використаних джерел

1. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець ХХ – початок ХХІ ст.), 2018. С. 145 – 148
2. Колодко Г. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн. Київ : Основні цінності, 2002. 248 с.
3. Лях В. В. Трансформації соціокультурної сфери в інформаційному суспільстві. Культура в сучасних трансформаційних процесах. Київ : Аспект-Поліграф, 2011. С. 6 – 31.

УДК 025.5

О. В. Шевченко,
д. н. із соц. комунікацій,
професор кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»

РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНИХ НАДБАНЬ УКРАЇНИ

Описано комплектування фондів бібліотек України в умовах воєнного стану; розкрито напрями посилення взаємодії бібліотек з постачальниками книжкової продукції та визначено інструменти комплектування фондів бібліотек України.

Ключові слова: бібліотечні фонди, комплектування, книговидання, бібліотечно-інформаційне обслуговування.

The acquisition of the funds of libraries of Ukraine under martial law is described; the directions of strengthening the interaction of libraries with suppliers of book products are disclosed and the tools for completing the funds of libraries of Ukraine are determined.

Key words: library funds, collection, book publishing, library and information service.

Актуальність теми дослідження обумовлено тим, що в умовах воєнного часу бібліотечні ресурси потребують особливої уваги, розвитку і захисту від поширення ворожих інформаційних впливів. Високі темпи розвитку електронного книжкового ринку, постійне підвищення попиту на електронні видання як сучасний комунікаційний засіб стимулюють бібліотеки до пошуку ефективних джерел постачання ними своїх фондів з метою підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів.

Під час воєнного стану роль бібліотек у збереженні національних надбань особливо зростає, враховуючи їх інформаційно-просвітницьку, комунікативно-організаційну, історико-культурну функції. Тому захист бібліотечних будівель, збереження і відновлення фондів бібліотек є складовою частиною культурної політики зі збереження національно-культурної спадщини України в сучасних умовах.

Дослідження стану публічних бібліотек та комплектування їх фондів в умовах російської збройної агресії проводилося за дорученням Міністерства культури та інформаційної політики України. Його метою був «моніторинг стану публічних бібліотек регіонів (сільських, селищних, міських, обласних) в умовах російської збройної агресії (втрати фондів, матеріально-технічної бази тощо) та аналіз впливу агресії на діяльність публічних бібліотек України у 2022 р.». За рік із початку повномасштабної агресії росії на територію України постраждало багато бібліотек. За даними Міністерства культури та інформаційної політики, станом на 1 січня 2022 р. публічних бібліотек було 14 511. Із кінця лютого по серпень 2022 р. припинили повністю або частково свою діяльність 2793 бібліотеки. На кінець серпня 2022 р. втратили свої фонди публічні бібліотеки: у Київській обл. – 2, Миколаївській – 8, Харківській – 8, Чернігівській – 3, Житомирській – 1, Запорізькій – 6. За червень-серпень повністю знищено усі документи фондів у 7 бібліотеках: у Миколаївській і Харківській областях, найбільше – у Запорізькій області (5 бібліотек). 118 бібліотек втратили частину своїх фондів. Російські війська не лише руйнують бібліотеки своїми постійними обстрілами, а й масово вилучають із бібліотек на окупованих територіях книги з історії та українську літературу, знищують їх або вивозять у невідомому напрямку.

Бібліотеки впроваджують у свою діяльність сучасні інформаційні технології та комп'ютерну техніку, забезпечують доступ до соціально значущої інформації як на традиційних, так і на електронних носіях.

Сучасний розвиток інформаційного ринку призвів до бурхливого зростання кількості різних видів електронних ресурсів, появи нових видів діяльності головною метою яких є генерування, зберігання, надання доступу та використання електронних видань. Значне місце в даному процесі займають бібліотеки, які нині активно створюють електронні фонди, трансформуючи свою діяльність у пошуках нових підходів до комплектування.

Вагомим джерелом для аналізу електронних видань як об'єкту комплектування бібліотечних фондів є праці українських та зарубіжних дослідників, у яких розкриваються проблеми розвитку електронного книговидання у сучасній системі соціальних комунікацій.

Одним із напрямів подальшого розвитку електронного книговидання є так званій «друк за вимогою», який буде сприяти збільшенню книг за назвами та розширенню мереж невеликих

сервісних бюро, що друкують книги від 1 примірника або навіть частину книги. При цьому значних втрат у тиражах зазнають такі види видань як довідково-енциклопедичні, словники, наукові, навчальні, прикладні та інші. вивчення сучасного стану розвитку електронного книговидання в Україні свідчить про початковий етап входження країни в світове електронне книговидання, при цьому відбувається трансформація електронного комунікаційного середовища, яке характеризується розширенням наявних каналів комунікації та виникненням нових, таких як сайти видавництва, електронна пошта, як центрів комунікації з читачами та засобу реалізації традиційних, електронних видань та спеціальних електронних пристроїв для читання електронного контенту.

Зростаюча популярність електронних книг й пристроїв для їх читання трансформує книжкову індустрію, вимагаючи книговидавців активно адаптуватися до нових соціально-комунікаційних умов [2; 3]. Розвиток електронного книговидання за кордоном свідчить про активні процеси трансформації книговидавничої галузі, домінування електронних видань в процесі отримання інформації, зміну культури читання, формування особливого електронного комунікаційного середовища, в якому відбувається становлення персонального книговидання, і в якому автор має можливість презентувати свої роботи без допомоги низки книговидавничих організацій й безпосередньо спілкуватися з читачем. Спостерігається розширення каналів отримання електронних видань: безпосередньо від автора, через електронні видавництва, електронні магазини та традиційну систему книготорговельного розповсюдження. Дані процеси активно розвиваються завдяки впровадженню маркетингових комунікацій в традиційне та електронне середовище, які, в свою чергу, заохочують користувачів до придбання електронних видань та пристроїв для їх читання. Електронні канали комунікації охоплюють читацьку аудиторію в значно більшому масштабі, ніж традиційні й надають можливість для знаходження своєї «ніші» багатьом суб'єктам книговидавничої діяльності в електронному просторі, цей вид комунікації активно використовують книговидавці США, завдяки чому їх електронний книжковий ринок постійно розширюється. Книгозбірні України мають великий потенціал до розвитку у векторі цифровізації, а також інших напрямів, які диктують нам актуальні світові події. Таке твердження можна підкріпити тим

фактом, що потужний бібліотечний фонд, а також високі амбіції працівників та представників бібліотечної сфери впливають на загальний інтерес до неї з боку Української держави, громадян України, користувачів, партнерів та спонсорів. Стрімке нарощування світових показників обсягів та динаміки електронного книговидання, поширення мобільного доступу до всіх видів Інтернет-ресурсів зобов'язує бібліотеки максимально оперативно реагувати на зміни комунікаційного середовища, забезпечувати користувачам безперешкодний дистанційний доступ до цифрового інтелектуального надбання людства.

Список використаних джерел

1. Дерев'янка І. О. Інтеграція комунікаційної та інформаційної діяльності суб'єктів книжкового ринку України. *Технологія і техніка друкарства*. 2011. № 2 (32). С. 108-114.
2. Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 19-21.
3. Погрібна О. Збереження фондів провідних національних бібліотек світу в умовах цифровізації суспільства. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 62. С. 164-174.
4. Соляник А. А. Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку: моногр. Х.: ХДАК, 2005. 230 с.
5. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій: моногр. Харк. держ. акад. культури. Х.: ХДАК, 2008. 288 с.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСЯГНЕННЯ КУЛЬТУРИ: ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 009:168.522

О. І. Афанасьєв,
д. філос. н., проф. кафедри філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка»,
І. В. Василенко,
канд. філос. н., доц. кафедри міжнародних відносин,
суспільних комунікацій та ІТ-права
Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

НАРАТИВНІ ПІДВАЛИНИ ПОРОЗУМІННЯ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ

Розглядаються наративні основи розуміння і порозуміння. Наративи тоталітарних режимів, особливо сучасні рашистські наративи, незважаючи на свою брехливість, сприймаються своїми носіями як єдино правильні, оскільки пов'язані з політично-ідеологічними чинниками і культурним контекстом. Радикальний шлях «прозріння» – зміна не тільки режиму, але й самого культурного контексту з неадекватними наративами.

Ключові слова: наратив, тоталітаризм, рашизм, культурний контекст.

Narratives are the basis for understanding events, understanding or misunderstanding, determining communicative emphasis. The narratives of totalitarian regimes, especially modern racist narratives, despite their falsity, are perceived by their carriers as the only true ones, as they are related to political and ideological factors and cultural context. The radical way to "enlightenment" is to change not only the regime but also the cultural context itself with inadequate narratives.

Key words: narrative, totalitarianism, racism, cultural context.

Наратив як оповідь, що підпорядковується певній меті, під яку вибудовується сюжет розповіді та відбираються факти і події, виступає непереборним елементом наших уявлень про світ. Хоча деякі документальні тексти на кшталт історичних хронік не є наративними, але вони обов'язково певним чином інтерпретуються відповідними наративами, неявно зумовлюючи розстановку комунікативних акцентів.

Якщо не враховувати наративні структури, то усяка розповідь і будь-яка історія виглядає закономірною послідовністю, яка ніби саме так і відбувалась у реальності. Але це лише найвне враження. Реальність не зовсім така, а часто зовсім не така. І загалом дуже непросто віднайти наратив, який більш-менш адекватно описував би події. Заради взаєморозуміння всі учасники комунікативного акту повинні налаштуватися на такий пошук. Але справа в тому, що не всі цього бажають і вважають свій наратив очевидним і єдино правильним.

Наратив не є простим описом наявних подій, що відбуваються, і не завжди є запланованим викривленням реальності. Історії розповідають з певних позицій, у певному контексті, через що представляється далеко не вся реальність, та й то по-різному. Водночас опис подій не є винятковим винаходом оповідачів, оскільки говорить про реальні речі та події. Прикладом можуть слугувати тексти в підручниках з історії, коли історичні події, що справді мали місце, вибудовуються в контекстах розвитку, прогресу чи навпаки – занепаду, не кажучи вже про ідеологічні інтерпретації [1]. Можна вказати і на сучасних рашистських політиків і пропагандистів, які впевнено просувають свої наративи, знаходячи чималу підтримку і розуміння своїх прихильників. І хоча основою тоталітарної ідеології завжди є брехливість, але то брехливість з точки зору об'єктивної істини, а не з точки зору відповідних наративів. Тому так важко довести носіям цих наративів їхню брехливість. Саме тому пересічні росіяни не вірять у несправедливість війни, розв'язаної Росією, у злочини окупантів, бомбардування цивільних об'єктів і інші очевидні факти.

Видів і форм наративів є досить багато: метанаративи, мінінаративи, згорнуті і розгорнуті наративи, культурні, історичні тощо. Останнім часом точиться багато розмов про стратегічні наративи.

Стратегічним наративом загалом вважають загальнодержавні цілі, засоби їхнього досягнення, відповідні моральні, історичні, економічні й інші аргументи, які пов'язані між собою у певну розгорнуту розповідь,

що й робить усе це наративом. Вони також набувають вид гасел, символів, програм, де можна вгледіти прихований, згорнутий наратив.

Стратегічні наративи тісно пов'язані з загальнонаціональними і культурними наративами, оскільки політичні складові завжди вбудовані в культурні структури. Стратегічні наративи можуть бути головними в культурі певного народу в ті чи інші періоди історії. Тоді цей наратив обслуговує і філософія, і художня література, і музика, і живопис, й інші види культурної діяльності, часто також освіта й навіть релігія, тобто загалом сама повсякденність.

Особливо ця ситуація притаманна тоталітарному режиму, який інтереси правлячих кіл видає за державні й направляє всі культурні чинники, можна сказати, саме життя, на обслуговування стратегічного наративу. Пересічний громадянин нічого іншого не бачить, інших наративів не знає або не розуміє, тому загалом підтримує режим, у кращому разі індиферентний до нього.

Але подібне не є загальним і обов'язковим. У демократичному суспільстві, завдяки правам і свободам, особливо свободі у доступу до інформації і її вибору, політика не потребує національної і культурної консолідації навколо себе. Тоді культурні наративи можуть бути незалежними, орієнтуючись на «власні», або більш загальні цілі й потреби: свободу творчості, методи і засоби реалізації творчого потенціалу, екологічні чи інші загальнолюдські або особистісні цінності тощо. Більше того, стратегічні наративи в такому випадку обов'язково орієнтуються на загальнолюдські цінності.

У культурному контексті можуть виникати наративи, які відрізняються від державних і навіть протистоять їм, особливо, коли якась частина суспільства дотримується зовсім іншого наративу, протилежного задекларованого державою, наприклад, дисидентського. Звісно, і державні стратегічні наративи можуть відрізнитися від національних і культурних наративів, суперечити їм, хоча загалом потребують узгодження. Оскільки держава має великі важелі впливу – від законодавства до пропаганди – особливо в тоталітарному або авторитарному суспільстві, вона може підкоряти собі національні й культурні цінності, навіть видавати свої вузько-групові інтереси за загальнонаціональні або навіть загальнолюдські. Саме в такій ситуації формуються наративи, здобрені численними міфами. Ступінь неадекватності таких наративів є дуже високою, але ця неадекватність

не всім помітна. Це можливо тільки тоді, коли пропаганда добре узгоджується з відповідною художньою літературою, живописом, музикою, театром, архітектурою, філософією і зокрема з наукою, особливо історією, літературознавством. Тут навіть потрібні не стільки владні вказівки і законодавство, скільки створені владою особливі соціальні умови, виражені у відповідних наративах. У цих умовах саме потрібні режиму люди виявляються, визнаються, роблять політичну чи творчу кар'єру, і їхня творчість розвивається і розгортається, знаходячи широку підтримку і значний вплив. Так закріплюється той культурний контекст, який М. Фуко назвав дискурсом [2]. Дискурс є чимось набагато більшим, ніж просто текст з наративною структурою. Радше, це є наратив разом із тією соціальною та культурною практикою, до якої він належить і яка багато в чому визначає життя наративу. У цьому дискурсі формуються відповідні владні і творчі еліти.

Вказаний дискурс і його наративи майже не рефлексуються, бо є засобом життя для більшості людей, тобто є їхньою реальністю. Усі політичні або культурні і навіть природні події, висловлювання і вчинки людей пояснюються, виходячи з цінностей, схем і навіть термінів даного наративу. Можна навіть сказати, що люди живуть не в природному чи соціально-культурному середовищі, а саме в наративах. Зрозуміло, коли культурні наративи не співпадають, представники різних культур або політичних режимів не розуміють один одного, не можуть оцінити поведінку інших, не можуть передбачити відповідні події чи вчинки. Така ситуація може мати місце і в рамках однієї культури, і навіть в рамках буденних, релігійних, наукових відносин, якщо відповідні наративи не співпадають. Побачити її з іншого боку можуть лише індивіди, здатні до глибокої рефлексії, або особи, знайомі з перевагами інших культурних контекстів. Саме тому люди часто не бачать, здавалось би, очевидного. Це породжує трагічні ситуації непорозуміння, яких так багато в сучасних подіях. Але розуміння загального механізму виникнення і закріплення будь якого наративу дає і надію на порозуміння.

Таке порозуміння починається з пошуку спільних наративів, скажімо, побутових, наукових, релігійних, мистецьких, професійних. Цей майданчик може буди розширений пошуком не тільки наративів, які співпадають, але й схожі. Наступний, дещо ризикований крок – це зіставлення, порівняння і обговорення протилежних наративів. Дискусії

щодо їхнього виникнення і поширення можуть мати певний ефект порозуміння.

Більш радикальний шлях – це зміна самого культурного контексту, дискурсу, насамперед політично-ідеологічного з неадекватними стратегічними наративами. Це потребує зміни самого політичного режиму. Наслідком буде зміна стратегічного наративу і відповідних ідеологічних, політичних і культурних настанов. Це, звісно, змінить орієнтацію людей, багато з яких, так би мовити, прозріють. Але щоб змінити загальнокультурний контекст, який підживлював політико-ідеологічні наративи і формував відповідні еліти, потрібен буде досить значний час, мабуть кілька поколінь.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г. Наратив як інструментарій: від літературознавства до боротьби з тероризмом. *Політичний менеджмент*. 2008. № 4. С. 3-11. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/pocheptsov_naratyv.pdf (дата звернення: 15.06.23)
2. Фуко М. Наглядати й карати. Народження в'язниці. Київ: Комубоок, 2020. 452 с.

УДК 069:355

Ю. Ю. Боднарчук
канд. істор. н., доцент кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету

КОМУНІКАТИВНІ ІННОВАЦІЇ У СИСТЕМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ УСТАНОВ

Розглядаються інноваційно-комунікативні технології та методи, що формують перспективу діяльності музейних установ, покращення надання послуг та якісного забезпечення культурно-освітньої функції музеїв.

Ключові слова: інновації в музеях, віртуальна реальність, доповнена реальність, мультимедійні експозиції.

Innovative communication technologies and methods that shape the perspective of museum institutions, improvement of service provision and quality assurance of the cultural and educational function of museums are considered.

Key words: innovations in museums, virtual reality, augmented reality, multimedia exhibitions.

Від початку повномасштабного вторгнення росіяни зруйнували 63 музеї та галереї. Такі дані оприлюднено пресслужбою Міністерства культури та інформаційної політики за станом на 1 лютого 2023 р. А діючий на той час міністр культури Олександр Ткаченко зазначив, що загалом пошкоджено або зруйновано понад 1500 об'єктів культурної спадщини. Війна триває, здається, говорити про інноваційні зміни у діяльності музеїв не доречно. Проте, варто пам'ятати, що втрата будь-яких об'єктів культури буде потребувати їхнього відновлення і вдосконалення. Тому саме зараз час сформулювати вектори системного відновлення музейних установ зі застосуванням вимог сучасності, новітніх технологій та потреб українського суспільства. Основою системного дослідження є наукові доробки як вітчизняних так і зарубіжних науковців у сфері інноваційних перспектив закладів культури та музейних установ зокрема.

Існує велика кількість науковців, які досліджують різні аспекти музейної діяльності, у тому числі й інноваційні способи діяльності музейних установ, створення новітніх колекцій і загалом можливості підвищення місця музеїв в суспільстві.

З огляду на закордонний досвід розвинутих країн світу новітні технології у закладах культури є пріоритетними базовими напрямками діяльності. Інновації в музеях – це застосування нових технологій та підходів з метою покращення умов діяльності установи та якісного виконання основних функціональних завдань – підвищувати освітній та культурний рівень суспільства. Серед значної кількості методів і підходів що виділяються у теоретичних дослідженнях і мають численні приклади у музеях розвинутих країн світу є технології віртуальної реальності. Використання віртуальної реальності (VR) та доповненої реальності (AR) слугує для створення іммерсивного досвіду відвідувачів музею. У переважній більшості випадків VR застосовують для створення віртуальних турів, ігрових додатків та інтерактивних виставок. Інтерактивні дисплеї та екрани сенсорного керування

використовують для забезпечення доступу до додаткової інформації про виставки та експонати. Використання мобільних додатків для створення персоналізованого досвіду відвідування музею, включаючи додаткову інформацію, підказки та інші функції стає доступним для відвідувачів тієї чи іншої установи культури, які хоча би один раз відвідали її. Доповнена реальність та віртуальна реальність застосовується для поширення інтерактивних ігор та конкурсів.

Усі вище наведені зразки інноваційних прийомів у музейній діяльності не є вичерпними і далеко не новими у переважній більшості музеїв світу. Певний депресивний стан музейної справи в Україні дещо обмежив, але не виключив з практичного застосування технологій віртуальної реальності. Проте, значно більше це питання стало об'єктом для розгляду у теоретичних працях науковців. Тому варто здійснити огляд теоретиків і практиків музейної діяльності з метою збільшити методологічну варіативність при створення музеїв майбутнього, розширити сферу інноваційних технологій, що мають обґрунтовані підстави для застосування.

Україна знаходиться на шляху до цифрової трансформації, і музеї країни не є винятком. Дедалі більше музеїв в Україні впроваджують новітні технології, щоб поліпшити свої експозиції та зробити їх більш доступними для відвідувачів.

Одна з технологій, яка зарекомендувала себе в українських музеях – це віртуальна реальність (VR). Вона дозволяє створювати інтерактивні виставки та експозиції, які залучають відвідувачів до активного взаємодії з експонатами. Наприклад, віртуальна реальність може використовуватися для того, щоб перенести відвідувача в історичну подію або дати змогу роздивитися деталі експонатів з ближчої відстані.

Також музеї в Україні використовують технології інтерактивного досвіду, такі як тачскріни та інтерактивні кіоски, що дозволяють відвідувачам взаємодіяти з експозицією та дізнаватися більше про історію та культуру країни.

Нарешті, музеї в Україні використовують такі технології, як інтернет-трансляції та відеотури. Останнім часом в українських музеях з'являється все більше новітніх технологій, що допомагають зберегти та презентувати культурну спадщину країни.

Однією з таких технологій є віртуальна реальність (VR), яка дозволяє відтворювати історичні події та експозиції у 3D-форматі. Наприклад, Національний музей історії України створив віртуальну екскурсію по Києву у XVI столітті, де відвідувачі можуть досліджувати вулиці та пам'ятки міста у давні часи.

Також у багатьох музеях з'явилися інтерактивні додатки та мультимедійні експозиції, які дозволяють гостям знайомитися з історією та культурою України у зручний та цікавий спосіб. Наприклад, музей Миколи Лисенка в Києві створив інтерактивну експозицію, де відвідувачі можуть відчути себе композиторами та створити свій власний музичний твір.

Також у деяких музеях використовуються аудіогіди та планшети, що допомагають розширити знання про експонати та події. Наприклад, у Львівському історичному музеї можна скористатися планшетом, щоб дізнатися більше про експонати та події, пов'язані з історією Львова.

Усі ці технології допомагають зробити музейний візит більш цікавим та пізнавальним, а також зберегти та презентувати культурну спадщину країни для майбутніх поколінь. Останнім часом українські музеї все більше використовують новітні технології для привернення уваги відвідувачів і поліпшення їх враження від експозицій. Деякі музеї в Україні використовують технологію віртуальної реальності, щоб допомогти відвідувачам поглибитися у світ експозиції та отримати більш реалістичні враження. Наприклад, виставка «Софія Київська. Золотий храм» в Київській фортеці використовує віртуальну реальність, щоб дозволити відвідувачам побачити, як виглядала церква Святої Софії в минулому.

Багато музеїв в Україні пропонують аудіогіди, щоб допомогти відвідувачам отримати додаткові знання про експозицію. Так, наприклад, в Національному музеї історії України відбуваються безкоштовні екскурсії з аудіогідом, який дозволяє слухачам отримати більше інформації про історію України.

Збереження та відтворення цінних артефактів: новітні технології, такі як віртуальна та доповнена реальність, дозволяють музеям створювати цифрові копії цінних артефактів, що дозволяє зберегти їх у випадку втрати або пошкодження. Крім того, вони можуть створювати інтерактивні виставки, які дозволяють відвідувачам взаємодіяти з цими артефактами у новий спосіб.

Підвищення залучення відвідувачів: новітні технології дозволяють музеям залучати більше відвідувачів та зробити їх візити більш цікавими та захоплюючими. Наприклад, музеї можуть створювати мобільні додатки, які дозволяють відвідувачам дізнаватися додаткову інформацію про експонати та історію, або використовувати інтерактивні дисплеї, щоб зробити виставки більш захоплюючими та динамічними.

Покращення освіти: новітні технології можуть допомогти музеям покращити процес навчання, зокрема, збільшивши кількість інтерактивних вправ та мультимедійних ресурсів. Це може сприяти розвитку критичного мислення, збільшенню інтересу до навчання та сприяти освітньому процесу в цілому.

Список використаних джерел

1. Poluga J., Rutynski M., Zinko J. Zasoby turystyczne Ukrainy Zachodniej. *Potencjal turystyczny Ukrainy Zachodniej* / Projekt PAUCI nr 00-0195-056 Potencjal turystyczny Ukrainy Zachodniej: Kierunki i mozliwosci inwestowania w sektorze turystyki w swietle polskich doswiadczen / R. Szczecinski, J. Zinko, R. Lozynski i dr. Warszawa: Instytut Turystyki, 2005.
2. Стецюк О. В. Розвиток мережі музейних закладів у системі туристичної інфраструктури Карпатського регіону. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету (Географія)*. Тернопіль, 2016. № 1 С.89-105.
3. Музейний простір України. веб-сайт URL: <http://www.prostir.museum/sites/ua> (дата звернення: 06.06.2023)
4. Досліджувати, не виходячи з дому. 29 онлайн-музеїв аби урізноманітнити уроки. *Нова українська школа*. 15 січня 2022 URL: <https://nus.org.ua/articles/doslidzhuvaty-ne-vyhodyachy-z-domu-29-onlajn-muzeyiv-aby-uriznomanitnyty-uroky/> (дата звернення: 06.06.2023)

УДК 355:23

І. Ю. Вільчинська,
д. політ. н., професор,
завідувач кафедри журналістики і міжнародних відносин
Київського університету культури

ПСИХОЛОГІЧНО-СОЦІАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ МОТИВАЦІЇ В. ПАРЕТО

Досліджено, які зовнішні і внутрішні чинники впливають на мотивацію людини з точки зору концепції В. Парето. Наголошено, що домінуючу роль у соціальній поведінці людини дослідник відводив почуттям, а не логіці, звертаючи увагу на те, як алогічні чинники здатні ускладнювати людське життя.

Ключові слова: В. Парето, мотивація, резидуї, деривації.

What external and internal factors affect human motivation from the point of view of V. Pareto's concept are considered. It is emphasized that the researcher attributed the dominant role in human social behavior to feelings, not to logic, paying attention to how illogical factors can complicate human life.

Key words: V. Pareto, motivation, residues, derivations.

На думку прихильників соціологічного підходу, найбільше визначають мотивацію, а відповідно – патерни поведінки людини соціальні механізми, тобто життєві орієнтири, мотиви тощо спільноти, до якої вона належить. Тому для розуміння мотивації людини варто насамперед зрозуміти особливості масової свідомості й поведінки, основні настанови, ідеї, погляди, поширені в тих чи інших соціальних групах.

Соціальну детермінованість поведінки індивідів першочерговою вважав італійський соціолог В. Парето. Він доводив, що всі соціальні системи втримують набір з чотирьох основних функцій: Adaptation (адаптація), Goalattainment (цілепокладання), Integration (інтеграція) та Latency, pattern, maintenance (утримання зразка). Саме остання функція системи, на його думку, полягає у створенні, збереженні, удосконаленні, оновленні мотивації зразків поведінки людини.

Молекулярними точками системи, відповідно до теорії В. Парето, є індивідууми, на які впливають соціальні сили, що вирізняються постійними або загальними властивостями, серед яких: фізичні, зовнішні та внутрішні. Фізичні фактори, за В. Парето, відносяться до географії, в якій розвивається людина; це клімат, ґрунт і загальні географічні умови, які впливають на баланс суспільства в тій мірі, якою вони не порушують порядок.

Зовнішні фактори – це вплив, який інші суспільства можуть завдавати збалансованості суспільства.

Внутрішні фактори: це почуття, звичаї, інтереси та знання; тобто прояви почуттів індивідуумів, які у багатьох випадках нелогічні і перебувають поза будь-якою передбачуваністю, а також вчення, упереджені ідеї, що призводять до резидуїв та деривацій.

Відтак В. Парето наголошує на існуванні у суспільстві ірраціональної мотивації людських вчинків, вважаючи, що в основі суспільної системи – людські почуття та психічні стани, на які, однак, суттєво впливає структура суспільства, постійними елементами якої є:

- резидуї (від residue – осад, тверда речовина, залишок) – базис суспільства, антропологічна реальність, яка є автономною щодо соціальної системи і незалежною від її впливів;
- деривації – нестабільні елементи, які є похідними від базисних (ідеологічні теорії, доктрини, вірування тощо);
- деривати – результат взаємодії базисного і похідного елементів.

Найбільше провокують зміни у суспільстві резидуї.

Резидуї – незмінні, постійні почуття, які детермінують соціальний процес та мають інстинктивний, вроджений характер. Резидуї – це елементи, які залишаються, коли всі змінні компоненти видаляються з дій людини. Тому ці принципи завжди призводять до переважання нелогічного у поведінці: до людських інстинктів, у яких почуття переважають над розумом. У деяких резидуях реальне поєднується з уявним, тобто форма знання чи об'єктивного і очевидного факту поєднується з формою знання чи факту, позбавленого будь-якого раціонального чи логічного сенсу.

До резидуїв автор відносить шість класів, які є результатом почуттів, в основному любові та ненависті: 1) інстинкт комбінацій – схильність збирати, переставляти, комбінувати речі; 2) стійкість набутого – тенденція підтримувати і зберігати налагоджені зв'язки; 3)

потреба висловлювати почуття зовнішньо у суспільних діях і вчинках; 4) почуття власності; 5) цілісність особистості та її залежностей; 6) статевий інстинкт.

До деривацій В. Парето відносить міфи, легенди, казки, політичні програми, гасла, соціальні, етичні, теологічні теорії, доктрини, які не пов'язані з об'єктивною логікою, а лише виконують роль псевдологічного обґрунтування ірраціональних резидуїв.

Таке розуміння дало змогу досліднику сформулювати концепцію нелогічних дій, коли раціональна мотивація, яка сягає корінням інституціонального і соціокультурного середовища, відіграє центральну, але не абсолютну роль.

Інколи дослідник навіть віддає перевагу почуттям над раціональністю, хоча і стверджує, що орієнтуватися переважно треба на раціональність, оскільки саме вона дає найбільшу кількість закономірностей. Недарма він застосовує математично-природничні методи для вивчення одноманітностей і вилучення з них законів, заснованих на ймовірності.

При цьому В. Парето наголошує на прагненні людей перетворити свої дії на раціональні. Цей інтерес до послідовного пояснення своїх рішень він і назвав «дериваціями». Вони є спробою людини раціонально пояснити свої нелогічні дії. Відтак, це псевдологічні теорії, які змушують людей помилково вважати, що їхні дії не керуються почуттями, тобто резидуями. Так деривації намагаються надати нелогічним діям логічне обґрунтування, розмірковуючи з урахуванням почуттів, а не з урахуванням логіко-експериментальних істин. Висновки, у свою чергу, згруповані у чотири класи: твердження, авторитет, згода з почуттями чи принципами, вербальність.

Отже, В. Парето відводить почуттям домінуючу роль у соціальній поведінці, залишаючи логіці залишкову. Навіть у своїй теорії еліт соціолог обґрунтовує позицію, що еліта керується виключно своїми інтересами, а інша частина суспільства - почуттями. Тобто для досягнення своїх інтересів еліта враховує соціальні настрої [2].

Також В. Парето розрізняє в людині дві складові, які одночасно автономні та несумісні. З одного боку, він наголошує на її раціональності та логіці. З іншого – на почуттях, які входять до сфери нерационального та нелогічного і обґрунтовують непередбачуваність поведінки людини, яка спрямовується почуттями. Тому почуття

завичай перемагають розум, а відтак поведінка не може раціональною і логічною.

Тобто фактично В. Парето можна вважати засновником психологічно-соціальної мотивації, позаяк він наголошує на логічних і нелогічних чинниках людської поведінки та поєднує різнорідні елементи (раціональні, психічні, психоаналітичні тощо).

Ускладнюють людську поведінку алогічні чинники, оскільки неможливо об'єктивно передбачати, якими будуть дії людей. Алогічні дії пов'язані з резидуями та дериваціями, які є проявами почуттів, які, у свою чергу, є невизначеними біопсихічними станами.

Логічні чинники також є елементом, що визначає людську поведінку, але трапляється так, що люди рідко вдаються до них, тому саме алогічні чинники дають уявлення про поведінку людей.

Варіабельною рисою людини є те, що вона - це неортодоксальний новатор, оскільки вводить різні та нові речі, які не були передбачені; це основний аспект, який формує кожне суспільство.

Список використаних джерел

1. Pareto V. Trasformazione della democrazia. Castelvechi, 2019. 160 p.
2. Pareto V. Forma y equilibrio sociales. Extracto del Tratado de Sociología General. Madrid, 1980.

УДК 004.738.5

В. Ю. Жарких,
д. філос. н., професор, завідувач кафедри
філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Окреслюється специфіка онлайн комунікації у сучасному навчальному процесі.

Ключові слова: Інтернет, формат комунікації, взаємодія лектора/вчителя та учня/студента.

The specifics of online communication in the modern educational process are outlined.

Key words: Internet, communication format, lecturer/teacher and pupil/student interaction.

Інтернет змінив принципи і методи комунікації, багато в чому знищив грань між усною/особистою і опосередкованою/електронною формою комунікативних зв'язків. Відношення до вибору формату комунікативних контактів придбаває суперечливу природу. Прискорення цього процесу помітно посилилося в контексті сучасних подій, через що формат комунікації перестає бути особистим вибором і стає обов'язковим.

Характерні ознаки цих змін помічаються не лише в розвитку культурного коду суспільства. Розбалансованість і відсутність особистих контактів робить певний вплив на інтелектуальний, емоційний і етичний потенціал людини.

Використання комп'ютера впливає на здатність людини побудувати значиму інтеракцію людини. Стає важче сприймати і обговорювати серйозні проблеми. Її здатність к дискусії знижується. Вона відчуває дефіцит уваги. Онлайн комунікація зводиться до коротких повідомлень у телеграфному стилі.

У більшості випадків причина цих змін полягає в тому, що у сучасному світі люди розучилися міркувати логічно і вербально виражати/аргументувати свою думку. Замість цього в телефонах у них існують різні лайки, сердечка і сигнали.

Значною мірою вплив онлайн комунікації позначився в практиці освітніх процесів усіх рівнів навчання. Річ у тому, що в стосунках лектора/вчителя значення особистої, лицем до лица взаємодії, так званого індивідуального підходу впало до нуля.

Призначенням вчителя/лектора є не тільки трансляція професійних і культурологічних знань. У навчальному процесі не менш важлива роль його особистості в тому, щоб показати учню/студенту, що освіта є важливою соціальною якістю. Вона дає перспективу і можливості успішної кар'єри і статусного росту. Цю ціль можна досягнути у взаємодії і кооперації обох учасників навчального процесу.

В інтернет-комунікації немає рапорту, необхідного у відносинах учасників навчального процесу. Для них важче, ніж в прямому,

безпосередньому комунікативному контакті налагодити стійкі комунікативні відносини. Навчальний процес в системі онлайн, тому, часто нагадує розмову із самим собою.

З людьми відбуваються драматичні зміни при використанні комп'ютера, через що здатність побудувати значиму інтеракцію, сприймати і розуміти її контент знижується. У більшості випадків причина полягає в тому, що у сучасному світі люди розучилися слухати і думати, їх дратує терпіння логічно і вербально аналізувати/аргументувати свою думку.

У Інтернет комунікації важче, ніж в прямому, безпосередньому комунікативному контакті налагодити стійкі комунікативні відносини. Пов'язано це, передусім з тим, що всесвітня павутина містить багато фейкової інформації. Повідомлення/меседжі в онлайн-комунікації приходять анонімно і без дозволу або запрошення. Ідентифікувати їх авторів часто буває майже неможливо. Навіть, якщо автор залишає своє ім'я, важко бути упевненим, що воно дійсно відповідає конкретній людині, яка послала повідомлення.

У навчальному процесі це створює значні труднощі. Особистий контакт, спілкування лицем до лица має виключно важливе значення для визначення якості знань студента і його потенційної здатності застосувати їх на практиці.

Проте ці негативні ознаки не можуть зменшити значення інтернету в сучасному житті. Оснащена різними гаджетами, приладами і апаратами, сучасна людина усе так само шукає спілкування і розуміння, як в особистих, так і соціальних стосунках.

О. М. Ковбаско,

канд. техн. н., доцент, зав. науково-орг. відділу
Державної науково-технічної бібліотеки України

Л. А. Лутай,

д. екон. наук, проф., проф. кафедри маркетингу,
менеджменту та управління бізнесом
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

Я. В. Рибалко,

ст. наук. співроб. відділу наукових досліджень та цифровізації
Державної науково-технічної бібліотеки України

ОЦІНКА ЯКОСТІ НАУКОВИХ ЗАХОДІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ

Розглядаються сучасні підходи оцінки якості наукових заходів. Проаналізовано закордонну практику оцінки їх якості з застосуванням кількісних (бібліометричних) та якісних (експертних) методів під час складання рейтингів конференцій та для визначення ознак хижацьких конференцій. Обґрунтовано необхідність формування державного реєстру наукових заходів з визначенням відповідних критеріїв та вимог до їх організації й проведення, запровадження рейтингування.

Ключові слова: наукові заходи, якість наукових досліджень, оцінка якості наукових заходів, критерії та показники якості наукових заходів.

Modern approaches to the assessment of academic events quality are considered. The foreign practice of assessing their quality when compiling the conference ratings and determining the predatory conferences signs is analyzed through quantitative (bibliometric) and qualitative (expert) methods. The necessity to form a state academic events register with the determination of the relevant criteria and requirements for their organization, conduction and ranking implementation is substantiated.

Key words: academic events, quality of scientific research, the assessment of academic events quality, criteria and indicators of academic events quality.

Прагнення суспільства до раціонального та прозорого розподілу коштів на фінансування науки актуалізує потребу у визначенні якості, ефективності й результативності наукових досліджень. Окрім традиційних критеріїв та показників оцінки наукової якості, у розвинутих країнах оцінюються вплив досліджень на економіку, соціальну сферу, державну політику, суспільство загалом. Здійснюються конкретні кроки у напрямку визначення стандартів дослідницького процесу, дотримання яких гарантуватиме його якість [1]. У європейському науковому просторі запроваджується політика відкритої науки, яка передбачає забезпечення об'єктивності відкритих наукових практик, здійснення управління даними досліджень на основі принципів FAIR.

Одним з визначальних підходів для оцінки якості наукових досліджень залишається оцінка якості оприлюднених результатів досліджень. До внутрішніх індикаторів якості наукових публікацій, які можуть бути ідентифіковані в самому тексті, відносяться точність, оригінальність, значущість, важливість (для широкого кола дослідників, політики і практики); цілісність (чесність й етичні норми при проведенні досліджень); стиль (добročесність, ясність, комунікабельність, красномовство і елегантність). Зовнішніми показниками якості виступають метадані, бібліометрична та/або вебометрична інформація [2]. Для встановлення відповідності публікації вимогам та показникам якості використовуються такі інструменти як зовнішнє рецензування, перевірка на плагіат, наукометричний аналіз.

Одним із важливих елементів наукового дослідження є оперативне оприлюднення та розповсюдження результатів за допомогою наукових (науково-комунікативних, академічних) заходів. До основних типів наукових заходів відносяться конференції, семінари, конгреси, симпозиуми, круглі столи, наукові школи.

Організація наукових заходів спрямована на створення простору якісної публічної комунікації вчених, розвиток співпраці у науковій сфері та встановлення зв'язків з представниками бізнесу та громадськістю, залучення до наукової діяльності молодих дослідників. Вони є важливим інструментом розвитку наукового потенціалу країни та інтеграції його у світовий науковий простір.

В Україні показник участі в наукових заходах використовується при державній атестації наукових кадрів, оцінці дослідницької діяльності наукових та науково-педагогічних працівників під час державної акредитації та ліцензування, а також на внутрішньоінституційному рівні, враховується в конкурсному оцінюванні під час державного або грантового фінансування університетської та академічної науки. При цьому відсутні затверджені вимоги до проведення наукових заходів та оцінки їх якості. Є приклади унормування порядку організації та проведення наукових заходів на рівні міністерств, ЗВО*, наукових установ.

Серед малочисельних вітчизняних досліджень з питань якості наукових заходів можна виділити працю Бірюкова О.В., Зеленської В.В., Захарової Н.О, в якій порівнюється зміст заходів різних типів (конгресів конференцій, симпозіумів, семінарів), які входять до затвердженого переліку МОН** України, на підставі аналізу їх програм, інформаційних листів за формальними ознаками [3]. В результаті дослідження авторами виявлено, що більшість із них не відповідає зазначеним назвам, а в процесі проведення науково-комунікаційних заходів акцент робиться на їх оприлюдненні (публікації), а не на формах та результатах обговорень.

За кордоном існує практика складання рейтингів провідних конференцій в галузі інформатики та комп'ютерних наук, під час якої здійснюється оцінка їхньої якості. Наприклад, Рейтинг конференцій з інформатики, розроблений Австралазійською асоціацією комп'ютерних досліджень та освіти CORE, використовує поєднання бібліометричних показників та рецензування експертним комітетом для класифікації конференцій на рівнях А+ (вищий рівень), А, В, С (плюс низка австралійських та місцевих конференцій). Серед показників: рівень представництва провідних (відомих) вчених галузі (з високим h-індексом) у програмному комітеті та серед учасників, рівень цитування опублікованих статей (тез) конференції, рівень рецензування, співвідношення кількості відхилених та прийнятих публікацій, вплив участі в конференції на наукову кар'єру та отримання грантів тощо [4].

Рейтинг провідних конференцій з комп'ютерних наук Research.com, який індексує великі конференції з різних дослідницьких дисциплін, заснований насамперед на показнику Impact Score, розрахованому з використанням кількості схвалень провідних учених на додаток до h-індексу, розрахованого на основі наукових статей,

опублікованих найкращими вченими. При оцінці конференцій враховуються додаткові показники, включаючи індексацію, спонсорські організації, кількість видань та профілі керівних комітетів [5].

Єдиний рейтинг конференцій з інформатики GII-GRIN-SCIE (GGS) будується за визначеним алгоритмом на основі трьох рейтингів конференцій з інформатики (CORE 2021, Microsoft Academic, LiveSHINE) [6].

Проблема якості науково-комунікативних заходів обговорюється за кордоном також в контексті пошуку шляхів протидії розповсюдженню такого негативного явища у науковій сфері, як хижацькі конференції. Вони проводяться, а в гіршому випадку тільки анонсуються, під виглядом справжніх наукових заходів з метою отримання прибутків організаторами, без здійснення рецензування та відбору поданих матеріалів. У звіті Inter Academy Partnership (IAP) [7], присвяченому вивченню хижацьких практик в науці, серед ознак якісної конференції автори виділяють:

- 1) добре спланована та організована, з відповідним містом проведення / онлайн-платформою;
- 2) переслідує чітко визначену наукову мету;
- 3) фінансується та/або організована авторитетними організаторами;
- 4) має ретельну експертну оцінку представлених матеріалів;
- 5) тези та/або статті публікуються в авторитетному журналі;
- 6) створюється надійна система для забезпечення академічної значущості, просування досліджень доповідачів та розглянутих тем;
- 7) забезпечується прозорість витрат на організацію конференції;
- 8) відстежується дотримання вимог спонсорами;
- 9) здійснюється допомога з питань розміщення, пересування, подорожей, платежів, програм супроводу учасників тощо;
- 10) забезпечується стійкість та безпека;
- 11) іноді вдається до будь-якої хижацької практики, але робить належні дії, коли виникають заперечення.

Наразі можемо говорити про відсутність універсальної методики оцінки якості наукових заходів.

Відповідно до Quality Management, якість наукового заходу формується на всіх етапах цієї події: планування, підготовка;

проведення; оформлення та збереження результатів. Під час організації та проведення наукового заходу мають бути забезпечено потреби його стейкхолдерів. Серед них: організатори, учасники, дослідники; управлінці у сфері науки закладів вищої освіти, наукових установ, міністерств; представники бізнесу, громадські організації, грантодавці, спонсори; редакції наукових видань, бібліотеки. Визначення потреб стейкхолдерів та засобів їх задоволення є основою при розробці вимог щодо організації та проведення наукових заходів.

Нові можливості щодо підвищення якості вищеназваних заходів, які проводяться в Україні, відкриваються у зв'язку з реалізацією проекту по створенню науково-інформаційної е-платформи відкритої дослідницької інформації про академічні заходи України під егідою МОН – системи, що забезпечить збір і зберігання метаданих вітчизняних наукових заходів та надання до них відкритого доступу. Серед інструментів та інформаційно-технологічних рішень, які планується запровадити на платформі: формування державного реєстру наукових заходів з визначенням відповідних критеріїв і вимог до їх організації та проведення; використання стандартів для опису метаданих наукових заходів, забезпечення їх високої достовірності та структурованості, відповідності принципам FAIR [8].

Акумулявання на платформі відомостей про наукові заходи, використання в метаданих постійних ідентифікаторів даних, які вони описують (ROR, PIC, ЄДРПОУ, ORCID, ResearchIDs, Scopus IDs, DOI) уможливають запровадження рейтингу наукових заходів – показника їхньої якості як доповнення до загальноприйнятих індикаторів якості та впливу наукових досліджень. Це, у свою чергу, буде стимулювати проведення якісних наукових заходів, сприяти удосконаленню системи нагород та заохочень за проведену наукову роботу, в якій оцінювання професійної діяльності вченого провадиться з урахуванням його участі в заходах високої якості, а також внеску у проведення якісних наукових заходів.

*ЗВО – заклад вищої освіти;

**МОН – Міністерство освіти і науки України.

Список використаних джерел

1. Павлюк К. В., Камінська О. С. Зарубіжний досвід оцінки якості наукової діяльності. *Наукові праці НДФІ*. 2019. Вип. 3. С. 25-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdfi_2019_3_3
2. European Educational Research Quality Indicators. Project Final Report, 2011. Spectrum. URL: http://eerqi.eu/sites/default/files/final_report.pdf.
3. Бірюков О.В., Зеленська В.В., Захарова Н.О. Науково-комунікативні заходи та апробація наукових результатів: визначення, зміст, призначення *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2017, № 3 (63), С. 76-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uprv_2017_3_6
4. Description of Conference Ranks. URL: https://drive.google.com/file/d/1q21YeVIEDYyjKJ9WBPXTgbRH_reCnV12/view
5. Best Computer Science Conferences. URL: <https://research.com/our-methodology>
6. The GII-GRIN-SCIE (GGS) Conference Rating URL: <https://scie.lcc.uma.es/conferenceRating.jsf;jsessionid=8A0FB9D589987B62E76B162299BA95D9>
7. Inter Academy Partnership (IAP). Report Launch: Combating Predatory Academic Journals and Conferences. URL: <https://council.science/events/combating-predatory-journals-conferences/>
8. Калюжна, Н., Алтемеіер, Ф. Принципи FAIR для дослідницької інформації: звіт із серії воркшопів. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2021. № 7. С. 128 – 132. URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/233322>

УДК 378.4: 316.772.5(477)(043.2)

В. О. Кудлай,
канд. н. із соц. ком., завідувач кафедри
інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету

В. А. Пономарьова,
студентка 2 року навчання магістерського рівня вищої освіти
спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
Маріупольського державного університету

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ З ВСТУПНИКАМИ В ОНЛАЙН СЕРЕДОВИЩІ

Проаналізовано основні особливості комунікацій закладу вищої освіти з вступниками за допомогою онлайн-ресурсів, зокрема, на прикладі веб-сайту Маріупольського державного університету. Визначено необхідні елементи сайту, які забезпечують ефективне позиціонування університету в Інтернет.

Ключові слова: комунікація, веб-сайт, заклад вищої освіти, абітурієнт, зворотній зв'язок.

The main features of the higher education institution's communications with applicants were analyzed using online resources, in particular, using the Mariupol State University website as an example. The necessary elements of the site, which ensure effective positioning of the university on the Internet, have been determined.

Key words: communication, website, institution of higher education, applicant, feedback.

Сфера вищої освіти стає доволі своєрідною, тому що регулюється людським потенціалом, соціальними і соціально-психологічними механізмами, а не тільки макро- і мікроекономічними чинниками, ринком праці й капіталу.

Детального розгляду потребують комунікаційні канали позиціонування ЗВО, що передбачає цілеспрямоване побудову комунікацій між ЗВО та цільовими групами, перш за все зі студентами

та абітурієнтами, що є важливим завданням стратегічного розвитку закладу освіти.

Якщо розглядати комунікаційний процес через призму вищої освіти, то можна прийти до висновку, що це засіб, який об'єднує в єдине ціле діяльність всіх структурних підрозділів закладу вищої освіти. Комунікація є засобом, що сприяє модифікації поведінки, здійснюються зміни, інформація стає ефективнішою, реалізуються поставлені цілі закладу освіти. Виділяються найважливіші умови даного процесу: соціальний статус ЗВО та його взаємодія з цільовими аудиторіями. Цей процес відбувається у певному середовищі, який позначають як комунікативний простір.

Освітній заклад, до складу якого включають студентів (аспірантів, магістрів, бакалаврів), випускників та власний персонал (професорсько-викладацький, навчально-допоміжний, управлінський) виступає як об'єкт комунікативного простору. Саме людина стає основною продуктивною силою, яка забезпечує життєдіяльність освітнього закладу. Так, єдність або конфліктність колективу, його стабільність, рівень кваліфікації і свідомості працівників і всіх категорій студентів у ЗВО, їхня ділова активність та дисциплінованість – всі ці чинники визначають ефективність ЗВО [1].

Під час вибору для навчання ЗВО абітурієнти керуються такими критеріями: популярність бранда, наявність потрібної або привабливої спеціальності, ціна за навчання, розташування закладу освіти, академічна горизонтальна (перехід з однієї спеціальності на іншу) і вертикальна (наявність магістратури, аспірантури, курсів) мобільність, гнучкий графік навчання (можливість навчатися за індивідуальними планами і зручність розкладу), міжнародні можливості стажувань та отримання подвійних дипломів, вивчення кількох іноземних мов та культурне життя в ЗВО.

До комунікаційної діяльності ЗВО входять: профорієнтаційна робота, виставкова діяльність, паблік релейшенз (PR), особисті комунікації, тощо. Вона здійснює збір, обмін, обробка і передача інформації від одного суб'єкта до іншого. У разі організації успішної комунікації споживача підводять до вибору освітнього навчального закладу.

Оскільки, основна задача ЗВО організувати ефективні комунікації з їх ринками та цільовими аудиторіями, стають необхідними

комунікаційні програми, що характеризуються такими ознаками, а саме:

- скоординованість (аналіз різноманітних цільових аудиторій для визначення їх комунікаційних потреб, розроблення комунікаційних програм для кожної цільової аудиторії);
- єдиний логотип у ЗМІ та інших комунікаціях для ідентифікації;
- персоналізація комунікацій за допомогою комп'ютеризованих списків адрес під час роботи приймальної комісії;
- об'єктивність комуникативної інформації.

Дослідники зазначають, що найбільш продуктивною та ефективною рекламою ЗВО є веб-сайти та загальне використання інтернету для комунікацій із цільовими аудиторіями. Використання мережі інтернет дозволяє будувати стійкі і довгострокові зв'язки з цільовими аудиторіями та надає їм можливість отримати найбільш точну та цікаву інформацію про ЗВО [2].

Сайт ЗВО, при правильному оформленні та наявності актуальної інформації, може стати його візитною карткою для абітурієнтів, студентів, партнерів, ЗМІ та інших груп громадськості.

Застосування Інтернету у питанні інформування абітурієнтів, студентів і створення та підтримки іміджу ЗВО є одним з перспективних шляхів реалізації позиціонування ЗВО. Більшість абітурієнтів мають навички роботи з новими технологіями, і найпершим джерелом отримання інформації про ЗВО стають сторінки в соціальних мережах та наведені посилання на веб-сайт. Ефективність інтернет-представництва, полягає в тому, що елементи, які використані в роботі сайту (тривимірні графіки, хороша навігація, гіперпосилання) створюють відчуття близької реальності, залишаючи у свідомості користувача об'ємні, реальні образи. Сайт слугує інформаційним ресурсом та допомагає сформуванню позитивного ставлення до ЗВО, переконати цільову аудиторію в надійності, стабільності, інноваційності та інших параметрах ЗВО.

Більшість закладів освіти мають свої інтернет-представництва. Сайти виконують безліч функцій: інформаційна, збір думок і оцінок, розважальна, гносеологічна, культурологічна, соціальна тощо. Сайт з позиції PR-діяльності розглядається як набір інформаційних блоків та інструментів для взаємодії з цільовими сегментами аудиторії: абітурієнтами, студентами, аспірантами, викладачами [3].

Сьогодні Маріупольський державний університет (надалі МДУ) пропонує авторські програми, в університеті постійно вдосконалюється матеріально-технічна база, а студентам надається можливість пройти безкоштовні стажування за кордоном [4].

Аналіз сайту МДУ засвідчив:

1) МДУ використовують цікаві прийоми і ефекти для побудови інформації на сайті та у розробці привабливого інтерфейсу (<http://mdu.in.ua>). Можливо, так заклад освіти хоче довести, що освітні послуги провінційного ЗВО можуть становити конкуренцію іншим конкурентним ЗВО України. За допомогою реклами, інтернет-представництва, PR-акцій МДУ залучає потенційних студентів та партнерів. Використання інтернет-технологій у формуванні іміджу університету – важливий показник інноваційності.

2) МДУ за допомогою сайту намагається максимально висвітлити свою історію, що свідчить про відкритість ЗВО та дозволяє прослідкувати динамічність розвитку і досягнень, напрацьований досвід університету та його наукового персоналу.

3) На сайті МДУ є блоки з цільовою спрямованістю: абітурієнтам, студентам, іноземним громадянам, партнерам, тощо. Широкий спектр інформації за цими напрямками: для абітурієнтів (http://mdu.in.ua/index/dlja_abiturienta/0-9) – Вступ; Освітній центр «Донбас-Україна»; Спеціальності; Вартість навчання; Підготовка до ЗНО; для студентів (<http://mdu.in.ua/index/student/0-80>): Рейтинг студентів; Графік навчального процесу; Графік сесій (заочна форма); Розклад дзвінків; Навчальний портал; Вибіркові дисципліни; Практика і працевлаштування; Студентська рада; Корисні документи; Оплата навчання. Ці блоки сформовані на взаємодію з різними цільовими групами ЗВО. Час минає, і сьогодні стає актуальною демографічна проблема, яка так чи інакше сприяє усвідомленню ЗВО в необхідності позиціонування себе (аналіз сайту МДУ свідчить, що ЗВО має якісно сформовані блоки з цільовою спрямованістю). Сайт ЗВО простий у використанні (усі головні напрямки розміщені на головній сторінці), кожний блок розташовано так, щоб його легко було знайти, інформація в кожному з них викладена у зрозумілій формі, що викликає до себе прихильність користувачів. Наприклад, блок «Абітурієнтам» у своєму розділі має усі пункти, які стають актуальними для майбутніх студентів. У кожному з підрозділів цього блоку у короткій та чіткій

формі викладена необхідна інформація: необхідні документи, правила прийому, інформація щодо забезпечення вступу абітурієнтів з ТОТ за спрощеною процедурою тощо.

4) Стрічка новин: новини, події, анонси, оголошення. Цей блок інформації присутній на багатьох сайтах, але на відміну від інших ЗВО на сторінці МДУ оновлення цього розділу відбувається завжди оперативно.

5) Блок, що стосується «Міжнародної діяльності» дозволяє судити про можливості, роботу та перспективи ЗВО. (http://mdu.in.ua/index/mizhнародna_dijalnist/0-4). Міжнародні проекти, виставки, конференції, обмін студентами, стажування свідчать, що одним із пріоритетних напрямків діяльності МДУ є розвиток міжнародної співпраці.

6) Наукова бібліотека (<http://mdu.in.ua/index/biblioteka/0-10>) університету в умовах переміщення функціонує переважно в онлайн-формі, тому значна увага приділяється наповненню електронного репозитарія.

7) Карта сайту і пошук на сайті: елементи, що дають змогу орієнтуватися у просторі сайту і шукати необхідну інформацію (сайт МДУ має цей блок http://mdu.in.ua/index/karta_sajtu/0-278). навігації сайту, яка полегшує використання сайту користувачеві та спрямовує його на необхідні сторінки. Встановивши статистику відвідувань, можливо вирахувати кількість відвідувачів сайту за день.

Також, сайт МДУ має розділ з контактною інформацією для здійснення зворотного зв'язку зі споживачами, а також має посилання на офіційні сторінки в інших соціальних мережах.

Отже, ЗВО під час просування інформації про свою діяльність на ринку освітніх послуг, мають на меті реалізувати декілька цілей, до яких відносяться: інформування споживачів про послуги та переваги; переконати абітурієнтів, їх батьків, роботодавців віддати перевагу їх послугам. Поставленні цілі освітня установа досягає за допомогою таких видів комунікаційної діяльності: реклама, засоби масової інформації, профорієнтаційна робота, Інтернет (веб-сайти), роздачі безкоштовних буклетів, фільми та фотографії, що висвітлюють діяльність закладу вищої освіти, тощо. Таку колективна діяльність називають комунікацією, яка є основою «спілкування закладу вищої освіти» із ринком праці та громадськістю. Для організації ефективної комунікації закладу необхідно здійснювати маркетингові дослідження

освітнього середовища та цільової аудиторії для найкращого та повного задоволення потреб споживачів освітніх послуг. Результати цих дослідження допоможуть визначити траєкторію розвитку закладу вищої освіти та змоделювати комплекс маркетингових комунікацій, які прискорять цей розвиток.

Список використаних джерел

1. Коновалова С.О. Інструменти електронного маркетингу в системі просування освітніх послуг. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 11. С. 342-346.
 2. Вовк О. Б. Системи електронного навчання нові форми сучасної освіти. *Математичні машини і системи*. 2015. № 3. С. 79-86.
 3. Романовська О. Модель процесу управління іміджем ВНЗ. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2017. № 2. С. 26-37.
- Маріупольський державний університет: офіційний веб-сайт. Режим доступу: mdu.in.ua.

УДК 168.522; 002.6.048.26

Д. А. Лись

старший викладач кафедри культурології та філософії культури
Національного університету «Одеська політехніка»

ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БІБЛІОТЕКИ НОВОГО ТИПУ В DIGITAL SPACE

Робота присвячена трансформації бібліотек у сучасному суспільстві за допомогою інноваційних цифрових технологій. Проаналізовано філософсько-культурологічні аспекти адаптації бібліотеки в цифровому просторі. Приклади її успішного застосування у бібліографічній діяльності свідчать про багатий потенціал та перспективність цифрових технологій. Соціально-культурна еволюція людства від дописемного мистецтва до глобальної цифрової комунікації нашого часу свідчить про те, що книжкова культура – це необхідний ресурс, який має глибокі історико-культурні передумови.

Ключові слова: трансформація бібліотеки, цифрова культура, Digital space, книжкова культура, цифрові технології.

The article is devoted to the transformation of libraries in modern society through innovative digital technologies. The philosophical and cultural aspects of library adaptation in the Digital space are analyzed. Examples of its successful application in bibliographic activities testify to the rich potential and promise of digital technologies. The socio-cultural evolution of mankind from written art to global digital communication of our time indicates that book culture is a necessary resource that has deep historical and cultural background.

Key words: library transformation, digital culture, digital space, book culture, digital technologies.

Сьогодні поява електронної бібліотеки як бібліотеки нового типу є принципово новим і дуже важливим етапом розвитку бібліотечної діяльності в перехідні періоди розвитку соціуму. Актуальність даної проблематики зумовлена тим, що традиційні бібліотеки також зазнають трансформації, яка передбачає інше розуміння сутності бібліотечної установи як культурного центру, перетворюються на електронні бібліотеки з новими цифровими технологіями, новими стандартами обслуговування відвідувачів.

Культура в контексті сучасної філософії завжди поєднувалася з ціннісною природою людського пізнання. Філософія як наука здійснює рефлексію над фундаментальними світоглядними універсаліями культури, тому розгляд філософсько-культурної сутності бібліотеки нового типу як найважливішого інституту культури, дозволить виявити її роль та місце у культурі та сучасному суспільстві, а також спрогнозувати перспективи її розвитку [1].

Культура не може розвиватися за єдиною, універсальною схемою, а має нелінійний спіралеподібний розвиток, таким чином, бібліотека як культурний інститут також проходить у суспільстві певні етапи розвитку згідно із законами діалектики. Зупинимося на аналізі традиційної та нової бібліотеки. Виділяються три базові закони діалектики: 1. Закон єдності та боротьби протилежностей. 2. Перехід кількості в якість. 3. Закон заперечення заперечення.

Єдність та боротьба протилежностей полягають у існуванні та взаємовпливі протиріч традиційної та нової бібліотек. Вони присутні одночасно, протистоять один одному смислами, при цьому традиційні та інноваційні форми обслуговування взаємно доповнюються, збагачуються, служать один для одного джерелами творчих

перетворень, оскільки переплетення традиційних процесів з інноваційними дає новий результат, який відповідає сучасним вимогам.

В традиційній бібліотеці яскраво виражена універсальність, нова бібліотека є, скоріше, унікальним явищем культури. Обидві бібліотеки мають сукупність позитивних та негативних сторін, заснованих, на нашу думку, на використанні у своїй діяльності паперових та електронних ресурсів.

Відомий канадський філософ М. Маклуен підкреслював, що засіб комунікації впливає на людину і суспільство саме собою. У своїй фундаментальній праці ««Галактика Гуттенберга» М. Маклуен зазначав, що «замість того, щоб перетворитися на колосальну Олександрійську бібліотеку, світ став комп'ютером, електронним мозком, саме так, як це описується у невибагливій науковій фантастиці» [2]. Таким чином, розвиток електронних технологій посилює значення дотику та слуху у спілкуванні з собі подібними і певною мірою повернуло культуру в систему первісних усних традицій. Але, при цьому, принципова відмінність сучасної інформаційної культури від культури первісної полягає в тому, що в наші дні людством була створена та широко розвинена комунікативна мережа, яка дозволяє за допомогою сучасних засобів зв'язку отримати будь-які знання, не виходячи з дому.

Сутність принципу заперечення заперечення у тому, що нове завжди заперечує старе і його місце, але поступово вже саме перетворюється з нового на старе і заперечується дедалі новим. Цей закон діалектики також має відображення в контексті історичного розвитку бібліотек, типів і видів бібліотек, що склалися. Сьогодні можна побачити, що бібліотеки характеризуються різноманіттям ознак, які чітко відрізняються. Вони відрізняються один від одного за цільовим призначенням, контингентом користувачів, тематичним і видовим складом, обсягом фондів, належністю, масштабом діяльності, юридичною самостійністю, ступенем доступності та ін. Ми розуміємо, що підстави, які забезпечують системну цілісність людської життєдіяльності, є універсальними культури. Сенси універсальній у цьому аспекті постають як базисні цінності культури. Системне уявлення культури як сутнісної єдності матеріального і духовного, поки що не стало загальним методологічним принципом. Світоглядні універсальності, збираючи та накопичуючи соціальний досвід, взаємодіють, створюючи

цілісний узагальнений образ людського світу як сукупності надбіологічних програм. До них відносяться такі філософські категорії, як цінності, звичаї, традиції, правила та норми, що мають універсальний характер. Ці універсалії властиві переважній більшості культур і не зводяться до певного часу існування, конкретних історичних епох, особливостей географічного положення та соціального устрою певного суспільства. Поява таких універсалій безпосередньо пов'язано з одноманітністю загальнолюдських цінностей.

Розглядаючи феномен бібліотеки в історичному контексті, слід зазначити, що вона забезпечує циркуляцію соціального досвіду. За весь час свого існування функції бібліотеки зазнавали змін відповідно до соціокультурних особливостей того чи іншого типу суспільства, але при цьому її онтологічні підстави як соціального інституту залишалися єдиними. Меморіальна та інформаційна функції бібліотеки залишаються практично незмінними. Меморіальна функція є онтологічною, оскільки спочатку бібліотека створювалася як хранитель соціальної та культурної пам'яті. Сутність інформаційної функції виявляється у вигляді процесу задоволення інформаційних потреб суспільства [5].

Як і культура, бібліотека піддається трансформаціям у процесі суспільного розвитку. При цьому поява бібліотеки нового типу зовсім не означає утворення нового соціального інституту, а є наслідком того, що протягом багатьох століть бібліотека є культурною універсалією, що накопичує і транслює соціальний досвід, систему цінностей, значиму для гуманізації суспільства і конкретної людини.

У разі бібліотеки нового типу відбувається міжкультурний діалог, що є важливою формою існування культури. Образ культури є благом, істиною і красою, оскільки саме в цих поняттях простежуються основні магістралі відродження світу, що виражені у знаннях, моралі та естетичному вдосконаленні людини. Під такою філософською категорією, як «благо», ми розуміємо якусь позитивну цінність; предмет чи явище, яке задовольняє певну людську потребу. У філософському словнику наголошується, що блага «традиційно поділяються на матеріальні та духовні, крім того, прийнято поділ благ на абсолютні та відносні; потреби, що вони задовольняють, своєю чергою, може бути природними чи громадськими» [4].

Виникнення та аналіз даного терміну традиційно пов'язують із давньогрецькою філософією. Для Сократа благо – це розуміння, мислення, пам'ять і те, що споріднене з ними: правильна думка та справжні судженн. Платон же шукає якесь єдине Благо, яке було б ні задоволенням, ні розумінням, це «щось третє, відмінне від обох і краще, ніж вони». Він говорить про те, що необхідно знайти середину між задоволенням і розумом і проводити «розгляд спільно» [6, с. 482]. Аристотель свідчить, що не може бути єдиного поняття блага. Однак благо виражено у моральних вчинках, а моральність того чи іншого вчинку законодавчо визначається державою, тому мета науки про державу – найвище благо для людей. Один із важливих поділів блага по Аристотелю: благо як стан задоволення і як задоволення, яке одержуване при різних видах діяльності [3].

Також, варто відзначити, що все істинно – все хибно – у тому чи іншому відношенні. Відповідно, немає блага, яке було б благом для всіх людей. Так, наприклад, інтернет, будучи благом для особистості, яка сформувалася, при цьому може принести шкоду підростаючому поколінню.

Таким чином, у ході філософсько-культурного аналізу поняття бібліотеки нового типу можна визначити її заснування у соціально-філософському знанні, а саме:

- поява бібліотеки нового типу зовсім не означає освіту нового соціального інституту, а є наслідком того, що протягом багатьох століть бібліотека є культурною універсалією, яка накопичує та транслює соціальний досвід, систему цінностей, значиму для гуманізації суспільства та конкретної людини;

- бібліотека нового типу набуває феномену блага, надаючи системний вплив на розвиток знання та культурних запитів людей;

- в умовах бібліотеки нового типу активізується активність та життєдіяльність особистості, моральної та творчої;

- бібліотека нового типу використовує у своїй діяльності надійні та комфортні інформаційні системи, що дозволяють людині ефективно працювати з інформацією, успішно виконуючи гуманістичну місію;

- інтернет, будучи благом для особистості, що сформувалася, при цьому може принести шкоду підростаючому поколінню.

Роль бібліотеки полягає в збереженні та формуванні у нових поколінь історичної та соціальної пам'яті є всеосяжною та унікальною, оскільки консолідує у своєму фонді національний електронний ресурс.

Соціальна суть інформаційного простору робить бібліотеку нового типу активним учасником державної культурної політики, яка впливає на формування нової моделі культурної людини. Цифрові можливості змінюють і саму культуру, і бібліотеку, як частину аксіосфери культури, проте незмінними залишаються морально-етичні та світоглядні цінності, які формує та зберігає бібліотека.

Список використаних джерел

1. Akhandanand Sh. Emerging technologies: a gateway to future libraries. *ResearchGate*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/327232206> Emerging technologies a gateway to future libraries (дата звернення: 07.07.2023).
2. McLuhan M. *The Gutenberg Galaxy : The Making of Typographic Man*. Toronto : Univ. of Toronto Press, 1962.
3. Арістотель. Нікомахова етика. *Αριστοτελους. Ηθικα Νικομαχεια*. Пер. В. Ставнюка. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
4. Блецкан М. І., Логойде В. М. Філософія, онтологія, гносеологія, діалектика : *Курс лекцій*. Ужгород, 1999. 299 с.
5. Лись Д. А. Кіборг як код цифрової антропології. *Digital transformations in culture : Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. С. 130-141.
6. Платон. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.

УДК 130.2

О. В. Михайлюк,
д. істор. н., проф., завідувач кафедри
документознавства та інформаційної діяльності
Українського державного університету науки і технологій,
В. А. Вершина,
канд. філос. н., доц. кафедри філософії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

КУЛЬТУРА ЯК СЕМІОТИЧНА СИСТЕМА

Культура розглядається як знаково-символічна система, в якій переплетені між собою численні знакові системи зі своїми кодами. Це своєрідний «інформаційний комплекс», що виробляє, зберігає і передає інформацію. Через знаковий простір культура моделює свідомість людини та її уявлення про світ.

Ключові слова: культура, семіотика, знак.

Culture is considered as a sign–symbolic system, in which numerous sign systems with their own codes are intertwined. This is a kind of "Information complex" that produces, stores and transmits information. Through the iconic space, culture models a person's consciousness and ideas about the world.

Key words: culture, semiotics, sign.

Одна з відмінних рис людини – здатність передавати накопичений досвід у знаковій формі. Культура постає як збережені в колективній пам'яті соціальних спільнот символічні способи матеріального й духовного усвідомлення світу, моделі його пізнання й інтерпретації.

З усього розмаїття визначень поняття «культура» варто акцентувати увагу на розумінні культури як сукупності інформації, якою володіють її носії, та зразків поведінки, використовуваних в її межах. Особливого значення набуває семіотичне тлумачення культури, де культура розглядається як певна сукупність знаків і знакових систем.

Одним із перших звернув увагу на знаковий характер культури Е. Кассіерер. Він заклав основи семіотичного підходу в дослідженні культури. Е. Кассіерер визначав людину як *animal symbolicum* (тварина

символічна). На його думку, вся людська діяльність носить символічний характер. З цього положення ним робиться висновок про те, що сутністю людини є здатність до створення символів. Е. Кассірер узагальнив поняття символу і відніс до «символічних форм» широкий клас культурних явищ, таких, як мова, міф, релігія, мистецтво і наука, за допомогою яких людина впорядковує навколишній хаос.

Одним із основоположників семіотичного напрямку в дослідженні культури є Ю.М. Лотман. Він вбачав в культурі знакову систему і визначав її як «семіосферу» (за аналогією з поняттями «біосфера» і «ноосфера», введених В.І. Вернадським [1]), підкреслюючи тим самим її глобальний характер. Культуру Ю.Лотман описує як знакову систему, роблячи акцент на знаковості як одній з основних її характеристик.

Ю.Лотман визначав культуру як сукупність усієї неспадкової інформації, способів її організації та зберігання. Основну соціальну роль культури Ю. Лотман вбачав у тому, що вона є «негенетичною пам'яттю колективу», «позагенетичним механізмом успадкування соціального досвіду». Визначення сутності культури як інформації тягне за собою постановку питання про ставлення культури до основних категорій її передачі і зберігання, і перш за все, про ставлення до понять мови, тексту та кола проблем, з цими поняттями пов'язаного.

Семіотизація культурологічної думки проявляється в тому факті, що вона звертається до культурних утворень людського буття, розуміючи їх як певні знакові (або значущі) структури [2]. Головним завданням теорії є розкриття смислового (або символічного) зв'язку між явищами (подіями, обставинами, фактами) буття і знаками, в яких втілюються ці явища. Культурологія орієнтована на аналіз семіотичного досвіду в цілому. Її першорядним завданням є інтерпретації процесу самовідтворення людини в його найбільш значущих онтологічних, аксіологічних, когнітивних аспектах.

Культура з погляду семіотики – це механізм для обробки інформації. Всі процеси, пов'язані з передачею, зберіганням і переробкою інформації в природі і суспільстві, протікають з використанням знакових систем. Хоча речі, можливо, існують незалежно від знаків, ми знаємо їх тільки через посередництво знаків. Ми бачимо тільки те, що наші знакові системи дозволяють нам бачити. Культура є механізмом, що виробляє, зберігає і передає інформацію. По суті, культура – це своєрідний «інформаційний комплекс».

Семіотика розглядає культуру як простір, наповнений знаками, мовами і текстами, які динамічно розвиваються і взаємодіють одне з одним. Семіотика культури розглядає знакові засоби культури. Культурні феномени трактуються як складені за допомогою цих знакових засобів «тексти», котрі несуть в собі певну інформацію. Якщо на зміну традиційному трактуванню тексту як закодованого письмового послання приходить розуміння тексту як артефактів культури, всіх (а не тільки вербальних) продуктів життєдіяльності людини, то культура сама стає текстом, здатним формувати певний духовно-соціальний простір людського буття. Культура розуміється в семіотичному плані як система знаків і символів, які складають свого роду програму, патерни життєвих практик людини. Через призму культури людина сприймає дійсність. Через знаковий простір культура моделює свідомість людини та її уявлення про світ.

Культура постає як «макрокод» суспільства, що інтегрує всі функціонуючі в ньому системи конвенцій [2]. Вона включає в себе численні коди – поведінкові, естетичні, онтологічні, ідентифікаційні і, разом з тим, смисл, як конфігурацію і перетин різних кодів. Вона являє собою вкрай складну, багат шарову знакову систему, в якій переплетені між собою численні знакові системи зі своїми кодами й знаками, у яких втілюються явища буття людей. Усе різноманіття знакових засобів, використовуваних культурою, становить її семіотичне поле.

Культура являє собою «поліфункціональне ціле», до якого входять численні різноманітні семіотичні системи, може бути вираженою за допомогою різноманітних мовних засобів – таких, як природна мова, мистецтво, ментальні образи, соціальні практики і багато інших семіотичних систем. За допомогою цих знакових систем все людство або різні спільності – народи, етноси тощо – обмінюються інформацією, здійснюють зв'язки з навколишнім світом і іншими культурами, оберігають свої цінності, підтримують своєрідність і свою згуртованість.

У цілому ж культура, інтерпретована в семіотичному плані, розуміється як знаково-символічна система. Семіотичне розуміння культури розкриває її сутність і своєрідність з однієї з найважливіших сторін.

Список використаних джерел

1. Вернадський В. Вибрані наукові праці. Київ, Друкарня НБУВ, 2011. 584 с.
2. Семіотичний аналіз явищ культури / під ред. Т.В.Гардашук. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України, 2021. 396 с.

УДК 355.1-051

А. В. Омеко,
аспірант кафедри міжнародного менеджменту та інновацій
Інституту економіки та менеджменту
Національного університету «Одеська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто волонтерство як важливу складову соціальної безпеки держави в умовах збройної агресії.

Ключові слова: волонтерська діяльність, напрямки волонтерства, соціальна безпека, громадянське суспільство.

The article considers volunteering as an important component of social security of the state in the conditions of armed aggression.

Key words: volunteer activity, areas of volunteering, social security, civil society.

Умови повномасштабної війни вкотре продемонстрували неймовірну силу та масштаби волонтерського руху в Україні. Волонтери у співпраці з неприбутковими організаціями реалізують напрями з надання волонтерської допомоги Збройним Силам України та постраждалим внаслідок військової агресії проти України, збирають кошти й закуповують товари для потреб фронту та цивільних, координують роботу центрів допомоги для внутрішньо переміщених осіб, здійснюють підготовку потенційних місць розміщення людей, надають психологічну допомогу для дітей та підлітків, здають кров на

донорство, організують допомогу людям похилого віку, здійснюють автоволонтерство тощо. Саме ці напрями волонтерської діяльності є найпотужнішими в умовах війни в нашій країні.

В останні роки можна було спостерігати вражаючий тренд: бізнес-компанії стають волонтерами, а під час війни почали активно допомагати Збройним Силам України. Ця несподівана еволюція бізнес-практик свідчить про глибоку соціальну відповідальність та прагнення активної ролі у соціальному житті країни.

Безліч компаній, незалежно від свого масштабу та напряму діяльності, знаходять способи підтримки ЗСУ. Це проявляється у фінансовій допомозі, а також у різноманітних видах партнерських відносин. Від надання товарів та послуг до організації благодійних заходів. Багато компаній виділяють кошти на потреби ЗСУ, наприклад, на закупівлю необхідної техніки, медичного обладнання та спорядження. Це дозволяє скоротити фінансові бар'єри та забезпечити ефективне функціонування збройних сил.

Бізнес та збройні сили часто спільно організують благодійні акції, спортивні змагання, майстер-класи та заходи для військових та їхніх сімей. Це допомагає підтримати їх бойових дух, а також створити позитивний образ армії у суспільстві. Бізнес-лідери та експерти діляться своїм досвідом і знаннями з військовими. Це допомагає їм адаптуватися до мирного життя після служби та створювати успішну кар'єру. Співпраця з бізнесом надихає військових на нові звершення та піднімає моральний дух. Знання того, що країна цінує та підтримує їхню службу, стає потужним стимулом для військових.

Перетворення бізнес-компаній на волонтерів, які допомагають ЗСУ, свідчить про зростання соціальної відповідальності та готовність бізнесу зробити внесок у загальний добробут та безпеку країни. Ця взаємодія створює плідне партнерство, сприяє розвитку армії та надихає всіх на нові звершення. Волонтерство є важливою складовою соціальної безпеки держави в умовах викликів сьогодення.

В. В. Вашкович визначає поняття «волонтерська діяльність» як «добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що реалізується у сфері громадянського суспільства, здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [1, 5].

Сьогодні органи державної влади та органи місцевого самоврядування, спираючись лише на власні організаційні утворення та

матеріальні ресурси, не здатні самотійно впоратися з різноманітністю проблем, що виникають у зв'язку із військовою агресією проти України, без залучення найширших верств населення, у тому числі сформованих у вигляді волонтерських рухів.

У Статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» зазначається, що «волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги», а «волонтерська допомога – це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами». Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості [2].

Нагальної потреби, важливості та розширення набули такі напрямки волонтерства як: матеріально-технічна допомога військовослужбовцям, силам територіальної оборони, пошук та придбання ліків, гуманітарна допомога, їх доставка на території проведення військових дій та визволені населені пункти, безкоштовне поселення цих внутрішньо переміщених осіб через втрату житла, його відновлення, ремонт, встановлення вікон тощо. Як свідчать дослідження, майже кожен другий українець бере або брав участь у волонтерській допомозі.

В Україні волонтерський рух набрав небачуваного рівня ще з 2014 року. Війна внесла значні корективи у процеси волонтерської діяльності. Вона може виступати засобом забезпечення соціальної безпеки країни, може бути реалізована фізично або в онлайн середовищі, в залежності від потреб ситуації та можливостей самих волонтерів.

Так, важливою є роль волонтерів під час ліквідації наслідків стихійних лих, надзвичайних ситуацій, а надто війни. Збройна агресія стала випробовуванням для всього нашого суспільства, незалежно від регіону. Її непередбачуваність та наслідки вимагають від населення та організацій швидкої реакції, узгодженості дій та великої кількості ресурсів як матеріальних, так і людських.

Зазвичай, представники спеціальних рятувальних підрозділів та державних структур не є серед перших, хто опиняється на місці пригоди. Звичайні громадяни стають першими свідками надзвичайних ситуацій і першими волонтерами, які надають допомогу потерпілим та беруть участь у ліквідації наслідків.

Серед факторів, які впливають на волонтерство під час надзвичайних ситуацій вчені виділяють: фізичну близькість особи до місця інциденту, широке інформування у засобах масової інформації або соціальних мережах про інцидент або, навпаки, брак інформації, розвинуте почуття громадянського обов'язку, персональну ідентифікацію із постраждалими тощо.

Роль та потенціал волонтерської діяльності як складової соціальної безпеки України є визначальними. Волонтери можуть вирішувати проблеми, які не під силу представникам державних служб та інших організацій, що пов'язано із низкою причин.

По-перше, волонтери можуть дістатись до необхідного місця раніше за представників офіційних або державних організацій.

По-друге, волонтери здатні до прийняття нових рішень та нестандартного мислення, яке не обмежене формальними вимогами організацій. Це є важливою умовою для волонтерів, які допомагають зараз, адже не всі наслідки ситуацій можна передбачити. Іноді вже розроблені плани дій можуть не працювати внаслідок відсутності звичних каналів зв'язку або фізичної руйнації організацій, які повинні надавати допомогу.

По-третє, у волонтерів, які знаходяться на місці катастрофи, є реальне бачення її масштабів та, пов'язаними із нею, потребами людей. За таких умов вони можуть оперативніше та повніше надавати допомогу, яка потрібна. Водночас діяльність державних або інших офіційних служб може бути обмежена певними правилами, ресурсами або обрані стратегії допомоги є недієвими за певних умов [4].

Волонтери можуть бути залучені у спеціальних центрах з надання допомоги. Вони працюють на всіх посадах у таких центрах та виконують різні обов'язки.

Волонтерська діяльність є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей. Волонтерство сприяє покращенню якості життя, особистому процвітанню й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва більш справедливого і мирного суспільства, більш збалансованого економічно.

Список використаних джерел

1. Вашкович В. В. Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави. автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 Ужгород. 2018. - 19 с.
2. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-17 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
3. Кахнова М. Підтримати небайдужих: як допомогти розвитку волонтерського руху. URL: <https://mind.ua/openmind/20241526-pidtrimati-nebajduzhih-yak-dopomogti-rozvitku-volonterskogo-ruhu>
4. Лях Т.Л. Методика організації волонтерських груп: навч. посіб. / Лях Т.Л. – К.: Київськ. ун-т ім. Б.Д. Грінченка, 2010. –149 с.
5. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про волонтерську діяльність” щодо підтримки волонтерської діяльності» № 7363 від 10.05.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39572>
6. Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності : Закон України від 15.08.2022 № 2519-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-20>
7. Регіональні програми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні у 2018–2019 роках. Звіт за результатами моніторингу. Київ, 2018–2019. 44 с.

УДК 316.24

Н. М. Рибка,
канд. філос. н., доцент кафедри
філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка»

ІНФОРМАЦІЯ ТА ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ VS ЛЮДИНИ

Розглядаються процеси інформатизації та їх впливу на людей, які розгортаються в умовах «економіки знань».

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, знання, економіка знань.

The processes of informatization and their impact on people, which unfold in the conditions of the «knowledge economy» are considered.

Key words: information, information society, knowledge, knowledge economy.

Слово «інформація» отримало важливий статус – стан сучасного суспільства «інформаційне суспільство»; процеси інформатизації (процес широкомасштабного використання ІКТ у всіх сферах соціально-економічного, політичного і культурного життя людей) поглинули усі суспільні відносини світу; «інформаційні технології» стали провідною галуззю у світовій економіці; «інформаційні канали» на телебаченні, на YouTube, у соціальних мережах, у месенджерах мають найбільші аудиторії...

Частота використання таких понять як «інформаційна революція», «інформаційне суспільство», «інформаційна культура», «інформаційний простір», «інформаційна епоха», «інформаційний вік», «інформаційна економіка» свідчить про значущість процесів, які позначають ці поняття – набуття інформації та реалізацію інформатизації.

Відновлюючи логіку виникнення буму на інформацію, на процеси інформатизації слід підкреслити, що ще у 1962 р. Ф. Махлуп [7] уперше використав категорію «економіка знань» (knowledge economy) для характеристики нового агрегованого виду економічної діяльності – сектора економіки (сектора економіки знань: освіти, наукові дослідження та розробки, засоби масової інформації, інформаційну техніку та послуги). Дійсно, саме у сфері науки та освіти відбуваються активна генерація та накопичення знань, а їх здобутки можуть поширюватися засобами масової інформації, через інформаційні послуги. І саме завдяки ефективності такого поєднання згодом відбувається зростання економіки в цілому, технологічного стрибка, що призвело до зміни індустріального на постіндустріальний (інформаційний) типу суспільства [6-7].

Проте викликає неабиякого занепокоєння той факт, що фокус суспільної уваги змістився із концепції «knowledge based society» (суспільства, заснованого на **знаннях**) на ті тренди та концепції, що ми вказали спочатку – «інформаційне суспільство», «інформаційна культура», тобто відбулася підміна понять «знання» та «інформація».

Адже відомо, що різниці між «знаннями» та «інформацією» принципова – структурованість та внутрішня організованість характерна знанням та певна хаотичність, що притаманне інформації [4-5].

Соціально-філософське осмислення процесу подібної трансформації необхідний, адже покаже істинні причини проблем суспільства, що виникають внаслідок інформатизації та функціонування економіки.

Досліджуючи процес підміни понять Іванова В.В. [1] відзначає, що терміни «економіка знань» та «економіка, заснована на знаннях» не є взаємозамінними і належать до різних семантичних доменів. Термін «економіка, заснована на знаннях» охоплює всю економіку постіндустріального суспільства, тоді як «економіка знань» конкретно стосується певного сектора всередині економіки. Важливо точно застосувати категоріальну структуру до економічних процесів і вченим належним чином використовувати її для підвищення ефективності своїх досліджень. Таким чином, «економіка, заснована на знаннях», є економікою, де знання відіграють життєву важливу роль у стимулюванні її розвитку. Ці знання служать основою для матеріального виробництва завдяки постійному прогресу та застосуванню інновацій, побудованих на інформаційних ресурсах, продуктах, послугах, технологіях і комунікаціях.

Але неможливо ігнорувати проблеми, що стрімко проявляються внаслідок «інформатизації» соціального, економічного й культурного життя. Ще майже 30 років тому Лайон Д. [3], шотландський соціолог, розмірковуючи про «інформаційне суспільство» і його аспекти, стверджував, що інформаційна революція має численні недоліки – це і залежність від мікроелектроніки, що невпинно зростає, комп'ютеризації й телекомунікації, і небажаний моніторинг за особистим життям з боку комп'ютеризованих служб, і труднощі від занадто інтенсивного споживання «інформації», і руйнація духу людини від максимально широкого застосування роботів та інших форм автоматизації на заводах і в офісах. Також дослідники [2] говорять про такі проблеми інформаційного суспільства: культурна експансія країн, інформаційна нерівність, проблема правдивості інформації, а також духовний вакуум, монетизація культурного простору, інфляція цінностей, глобалізація ідей та болісне прагнення життя у суспільстві без ризику, втрата

гуманістичних цінностей сучасного суспільства, де людська емоція стає ресурсом для економічного зростання, як і капітал чи інформація.

Отже, інформація як така відрізняється від знання – це необхідний елемент пізнавального процесу. Через нього ми відкриваємо світ, дізнаємося його з метою знову ж таки впізнавання, раціональної цікавості, тобто це – відновлюваний (замкнений) процес. А з інформацією у нас можуть встановитися безцільні стосунки: не хотіли, а прочитали, не планували, а тепер поінформовані. Інформація змушує людину звернути увагу до себе. Але найцікавіше, що й знання підживлює пізнавальну діяльність людини, то спектр впливу інформації набагато ширше. Найкраще це проявляється у процесі так званого «споживання» інформації.

На противагу, споживання як і матеріальних благ так і інформації засвоюється необдуманно. При зіткненні з нею ми не маємо вибору, як «переварити» її. В результаті простір вільного мислення людини зменшується, тому що для споживання інформації потрібна постійна та різноманітна напруга розуму.

Таким чином, необхідне переосмислення та зміна відношення до інформації та знання у тому філософському контексті, що ми позначили, оскільки подальший рух суспільства у бік абсолютизації процесу набуття інформації та всеосяжного розгортання процесу інформатизації вже показав свої деструктивні ознаки.

Список використаних джерел

1. Іванова В.В. Економіка, заснована на знаннях, та економіка знань: адекватність використання категорій Механізм регулювання економіки, 2011, № 3 С.47-54. URL: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_14/V_V_IvanovaKnowledge_based_economy_and_knowledge_economy_adequacy_of_categories_usage.pdf. (дата звернення: 16.04.2023)
2. Кедрова Г.Е. Інформатика для гуманітаріїв: підручник і практикум для академічного бакалаврату/ під ред. Г. Е. Кедрової. - М: Видавництво Юрайт, 2016. - 439 с. URL:
3. http://stud.com.ua/43281/informatika/informatika_dlya_gumanitariyiv/ (дата звернення: 16.04.2023)
4. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії .Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., 1996. С.362-380. URL:

16.04.2023)

5. Лопат Л.В., Козирев В.А. Формування інформаційного суспільства у світі та місце економіки знань у цьому процесі. Економічна теорія та історія економічної думки. Випуск 17. 2017. С.18-22

6. Шульгіна В. І. Поняття «інформація» і «знання» в когнітивній лінгвістиці. Мовознавство, 2008, № 1 С.44-48.

7. Bell D. The Social Framework of the Information. Society. Oxford, 1980.

8. Machlup Fritz. The Production and Distribution of Knowledge in the United States». 1962

УДК 17.023.36; 001.18; 004.82

T. Rozova,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,

Head of the Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture

A. Lykhatskyi,

Graduate student of the Department of Cultural Studies

and Philosophy of Culture

National University «Odesa Polytechnic»

AI AND THE REIMAGINING OF ETHICS AND AGENCY

The article explores the transformative impact of Artificial Intelligence (AI) on traditional philosophical frameworks, focusing on ethical theories and the concept of human agency. It examines the moral complexities introduced by AI technologies, and discusses the need for a reevaluation of ethical frameworks and agency in the AI era.

Key words: Artificial Intelligence, Ethics, Human Agency, Philosophical Frameworks, Moral Complexities.

У статті досліджується трансформаційний вплив штучного інтелекту (ШІ) на традиційні філософські рамки, зосереджуючись на етичних теоріях і концепції людської волі. У ній досліджуються моральні складності, пов'язані з технологіями штучного інтелекту, і

обговорюється необхідність переоцінки етичних рамок і волі в епоху штучного інтелекту.

Ключові слова: штучний інтелект, етика, людські можливості, філософські рамки, моральні складності.

As we find ourselves more and more entwined with AI, it's becoming clear that the ages-old philosophical ideas we've relied on to make sense of human life and actions are up for debate. The focus has shifted from asking if AI will have an impact on the human condition to exploring the nuanced ways in which it either disrupts or enhances established philosophical beliefs. This isn't just armchair speculation—recent academic work is digging deep into the ethical, moral, and even existential questions raised by AI's growing role in our lives [3, p. 7-8].

The ethical landscape is perhaps the most fertile ground for examining the philosophical implications of AI. Classical ethical theories, be it utilitarianism or deontological ethics, find themselves at an impasse when confronted with AI's moral complexities. Consider, for instance, the case of autonomous vehicles, which are designed to minimize harm but still confront inevitable ethical dilemmas. These challenges compel us to reevaluate our existing ethical frameworks, especially related to AI technologies. The challenge lies in adapting or expanding these frameworks to account for moral decisions made by, or with the assistance of, AI systems [1, p. 160-162].

As machine learning algorithms get smarter and start making decisions on their own, our traditional views on what it means to be responsible and in control are getting a serious shake-up. When an AI system, devoid of consciousness yet capable of consequential decisions errs, the question of moral accountability becomes complex. This dilemma prompts a reevaluation of traditional philosophical concepts of agency, especially as AI continues to play a more prominent role in decision-making processes [2].

While we often get caught up in the ethical and philosophical puzzles that AI brings into the spotlight, we can't forget that it's also doing some real good. Take healthcare, for example: AI isn't just something we debate in journals and conferences; it's a game-changer in the clinic that already revolutionizes everything from diagnostics to treatments, thus expanding what we thought was medically possible. In this context, AI doesn't supplant

human agency but rather amplifies it. This intricate relationship between human capabilities and machine intelligence necessitates a fresh philosophical perspective on human-machine interactions [4].

In conclusion, AI presents a complex landscape for the philosophical community. It's not just the ethical and moral questions that are putting our existing philosophical frameworks to the test. There's also the unprecedented potential for human progress that AI introduces which sprouts even beyond our conceptual boundaries. As scholars deeply engaged in philosophical inquiry, we've got a responsibility on our shoulders to spark conversations across different fields. We need to collaborate closely, so we develop new philosophical frameworks that are not only nuanced but also resilient — frameworks capable of helping us navigate the ways AI is reshaping our understanding of human existence.

References

1. Dodonova V, Dodonov R. Problems and prospects of human interaction and artificial intelligence. *Humanitarian studies: pedagogy, psychology, philosophy* (in Ukrainian) 2022. 13(3), 158-168.
2. Guan H, Dong L, Zhao A. Ethical Risk Factors and Mechanisms in Artificial Intelligence Decision Making. *Behavioral Sciences*. 2022. 12(9), 343.
3. Lollini M. Time of the End? More-Than-Human Humanism and Artificial Intelligence. *Humanist Studies & the Digital Age*. 2022.
4. Rafanelli L. Justice, injustice, and artificial intelligence: Lessons from political theory and philosophy. *Big Data & Society*. 2022. 9(1).

УДК 12:00:12

Л. І. Сухотеріна,
д. істор. н., професор кафедри філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка»

ЗАБУТА РОБОТА З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Розглядається один із аспектів наукової і освітньої діяльності Українського соціологічного інституту (інституту Громадознавства) в Празі. Показано, що Український соціологічний інститут був потужним осередком європейської української науки і освіти в еміграції 20-30 роках ХХ століття. Діяльність інституту простежується крізь призму наукової та викладацької діяльності відомого правознавця Микити Івановича Мандрика.

Простежено наукову діяльність відомого правознавця, внесок у розробку актуальних на той час питань міжнародного права. Досліджуються проблеми, які є актуальними і сьогодні: співвідношення права і моралі в міжнародному праві, компроміс як складова механізму дії права та інші.

Ключові слова: М. І. Мандрика, міжнародне право, Український соціологічний інститут, українська освіта і наука в еміграції.

One of the aspects of the scientific and educational activity of the Ukrainian Sociological Institute (Institute of Public Studies) in Prague is considered. It is shown that the Ukrainian Sociological Institute was a powerful center of European Ukrainian science and education in emigration in the 20s and 30s of the 20th century. The activities of the institute can be traced through the prism of the scientific and teaching activities of the famous jurist Nikita Ivanovich Mandryk.

The scientific activity of the well-known jurist, his contribution to the development of issues of international law relevant at the time were traced. Some problems that are still relevant today are investigated: the relationship between law and morality in international law, compromise as a component of the legal mechanism, and others.

Key words: M. I. Mandryka, international law, Ukrainian Sociological Institute, Ukrainian education and science in emigration.

Після поразки національно-визвольної змагань 1917-1920 рр. багато провідних українських науковців в першу чергу суспільствознавців були змушені емігрувати. Вони виїхали у країни східної Європи де розгорнули роботу зі створення українських осередків науково-дослідної роботи і освіти.

У складних умовах перебування на чужині вони не припиняли роботу з досліджень соціально-гуманітарних проблем в тому числі у галузі правознавства.

Український соціологічний інститут був заснований Михайлом Грушевським, Микитою Шаповалом і на початку своєї діяльності передбачав відстежування результатів світових соціологічних досліджень та налагодження співпраця із провідними європейськими науковцями.

Але з розгортанням роботи інституту коло напрямків його діяльності розширювалося. І завдання як постали перед інститутом ускладнювалися до суто науково-дослідної роботи додалася дуже важлива складова – поширення інформації про соціальне життя українців серед європейської спільноти. Та інтеграція українців на еміграції в суспільство європейських країн.

Одним із провідних науковців і освітян Українського соціологічного інституту(інституту Громадознавства) у Празі був Микита Іванович Мандрика (28 вересня 1886 - Київ (Україна)- 20 серпня 1979 Вінніпег(Канада.)

У 1925 р. М. Мандрик переїжджає до Чехословаччини, до Українського Університету в Празі, здобуває академічне звання доктора права , а в 1927р. після габілітації одержує право доцента на викладання міжнародного права і правових дисциплін взагалі.

В ті самі часи перебування в Празі М.Мандрика був членом Українського соціологічного інституту (інституту Громадознавства) викладачем і науковим його секретарем та одним з редакторів наукового збірника Інституту «Суспільство».

Ми можемо констатувати, що як фахівець в галузі права Мандрика розробляв питання прав національних меншин і таку складну проблему міжнародного права як співвідношення права і моралі. Ці проблеми висвітленні у статтях «Національні меншості в міжнародному праві » та «Сучасне міжнародне права, його сурогати й політична самоволя».

Стаття Мандрики присвячена загальним проблемам сучасного міжнародного права «Сучасне міжнародне право, його сурогати й

політична самоволя». В статті автор розглядає такі проблеми: право як суспільний компроміс, етичний момент в спільному компромісі, етичний мінімум як мінімум соціальної справедливості. Етичний момент в міжнародному праві ієрархічні верхів в інститутах сучасного міжнародного права.

Автор приходить до твердження що правова норма є компроміс двох чи кількох суперечних інтересів.

Далі він наголошує що правова норма – це компроміс суперечливих інтересів, відповідній елементарній суспільній етиці.

Автор приходить до висновків що «правовим норма не являючись мінімум етики чи етичним мінімумом, має обов'язково в собі момент етичного мінімуму, або інше – в композицію правової норми виконувати-обов'язково елемент етичного мінімуму»

Однак автор звертає увагу на те, що «етика власне – етична є рухливим твором окремих групи, при тому груп стратифікованих-класово, релігійно, ідеологічно і інше»

Розглянувши на конкретних прикладах порушення норм міжнародного права Мандрика робить наступні висновки.

В нормах міжнародного права момент етичного мінімуму є обов'язковим.

Етичний мінімум в міжнародному праві є також ніщо інше як мінімум суспільної справедливості. Мандрика вказує на те що на момент фактичного і юридичного встановлення миру 1919 р. міжнародне право давало такі приписи щодо організації державного життя населення на руїнах знищеної війнами і революціями старої державної влади: елементу наслідства в організації нової державної влади: самовизначення народів і племені; право революції; плебесцит; оптація.

Тому акти, що не відповідають цим принципальним приписам міжнародного права є проявом чистої політичної самоволі або ж сурогатами права.

Далі Мандрика розглядає такі питання. Норми права на момент ліквідації Австро-Угорської Імперії СенЖерменський трактат фікція правового контсенсус Австро-Угорщини ігнорування правових норм, фікція політичної стабільності в новітньому міжнародному праві.

Після ретельного розгляду цих питань Мандрика наводить слова німецького представника на Версальській конференції «Мир що не

може бути захищеним іменем права, буде завжди виконувати все нові й нові пір йому ніхто не зможе забезпечити його виконання».

М. Мандрика лише підсумовуючи про те що перед наукою позитивно міжнародного права встає обов'язково не тільки реєструвати політичні акти, як вони вчинили але розкривати і правну суть, і очищати живе прогресуюче в суспільній культурі право від шкідливих сурогатів та бруталної самоволі.

Мандрика підкреслює що для дотримання позитивного міжнародного права є почесним констатувати з одного боку величній розвиток сучасного позитивного міжнародного права, а з другого, як специфічних усього стабілізаційного моменту, занепад праворозуміння та правооснови міжнародних вчинках та актах у керівників сучасної європейської політики.

Рф з початком повномасштабної війни проти України грубо порушує правила ведення війн, зафіксованих у багатьох міжнародних документах.

Так порушуються права ведення війни гуманіторного права:

- щодо систем енергозабезпечення населенх пунктів
- у сфері екологічної безпеки
- у сфері енергетичної критичної інфраструктури безпеки

Порушення міжнародного права

Російська влада позиціонує себе як захисницю консервативних правосавних цінностей проте вдається до ганебної практики пошкодження та руйнування багатьох релігійних споруд в Україні. Ці витрати для українців чутливі ще й тому що чимало з них – це старовинні будівлі пам'ятники історії та архітектури. Так, 23 липня внаслідок ракетної атаки РФ в м.Одесі було зруйновано Свято-Преображенський кафедральний собор в Одесі. Були ушкоджені православні святині. З-під завалів дістали Касперовську ікону Божої Матері – це покровителька Одеси.

Міжнародні акти щодо правил ведення війни прямо забороняли власність ворога (окрім випадків воєнної необхідності) віддавати на грабовування міста й місцевості, розкрадати громадську чи приватну власність.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну на території триває руйнування цивільної інфраструктури житлових будинків шкіл, лікарень об'єктів торгівельної сфери тощо.

Грубим порушенням міжнародного гуманітарного права є пошкодження руйнування культурної спадщини.

Росія цинічно нищить українські музеї. Глибокий драматизм цих утрат у трагічній неможливості відновити пам'язки культурної спадщини українського народу.

УДК 32.019.51

А. І. Федорова,
канд. істор. н., доц. кафедри філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка»

«КОРИСНІ ІДИОТИ» В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Досліджено, хто такі «корисні ідіоти», на які групи вони поділяються та чим різняться. Подано пропозиції, як не стати «корисним ідіотом» – підвищувати рівень свого критичного мислення, довіряти «білому списку» медіа, не поширювати емоційні пости тощо.

Ключові слова: корисний ідіот, фейк, маніпуляція, російська пропаганда.

The work analyzes the concept of "useful idiots", the different groups they are divided into, and how they differ. Suggestions are given on how not to become a "useful idiot" - increase the level of your critical thinking, trust the "white list" of the media, do not spread emotional posts, etc.

Key words: useful idiot, fake, manipulation, Russian propaganda.

Війна росії проти України триває не лише на полі бою, але й на інформаційному полі. Російська пропаганда постійно вкидає якісь фейки, маніпулює фактами. У цьому їм активно допомагають так звані «корисні ідіоти».

Терміном «корисний ідіот» називають особу, яка відстоює певну ідею без повного розуміння мети цієї ідеї і яку цинічно використовують лідери цієї ідеї. Початково термін використовували в часи Холодної

війни на позначення прихильників Радянського Союзу в західних країнах, які не були комуністами.

В умовах російсько-української війни країна-агресор активно використовує інформаційне поле для насадження своїх ідей. І тут у нас виявляється чимало своїх «ворогів», тих осіб, які здебільшого не розуміють, що вони діють в інтересах ворога, поширюючи неправдиву, перекручену інформацію, а саме «корисних ідіотів».

Еквіцепрем'єр України, політик і дипломат Роман Безсмертний виділяє декілька груп «корисних ідіотів». Перша група – наймасовіша. Це ті особи, що звикли читати передові статті газети «Правда». Чимало з них всю отриману інформацію сприймають за «чисту монету» і тиражують її. Р. Безсмертний констатує, що ця група людей звикла ставитися до будь-якої інформації як до офіційних повідомлень, тому і звинуватити їх у поширенні неправдивої, небезпечної інформації не можна.

Друга група – це особи, що намагаються через певні повідомлення пояснити свої дії. В умовах війни, тотального горя люди підхоплюють деякі наративи, на що розраховано дуже багато інформаційних повідомлень. Такі повідомлення є певним мотивом для дії або бездіяльності людини.

Третя група – це та категорія населення, яка через обставини, що склалися, не має необхідних знань щодо протидії будь-яким інформаційно-психологічним операціям (ІПСО). Вони сприймають будь-яку інформацію, особливо емоційно забарвлену, за істину [1].

Щоб не потрапити на гачок російської пропаганди, сьогодні україно-важливо перевіряти будь-яку інформацію, отриману з соціальних мереж (Facebook, Instagram, форумів, чатів тощо) та месенджерів (Telegram, Viber, Messenger та інші). Найбільш популярними в сенсі поширення проросійських меседжів в Україні, на думку Г. Щигельської та Ю. Стельмащука, залишаються Facebook та Telegram, адже саме тут ключову роль відіграють «корисні ідіоти», які регулярно і не усвідомлено коментують події, поширюють дезінформацію та публікують «бажані» з точки зору російської політики тексти [6, с.125]. Кремлівська пропаганда активно використовує наявні у суспільстві упередження та соціально болючі теми, такі, як питання мови, переміщених осіб, мобілізації тощо.

Щоб не стати «корисним ідіотом», слід ретельно перевіряти джерело інформації. По-перше, якщо інформація надійшла з

анонімного джерела, якщо замість фактів подаються емоції – це має бути певним сигналом щодо неправдивості інформації та, відповідно, того, що таку інформацію не варто поширювати. Інколи й авторитетні медіа, свідомо чи несвідомо, можуть подавати дезінформацію та пропаганду. Варто пам'ятати, що навіть сторінки перевірених сайтів, довірених осіб можуть зламати й подати «потрібну» інформацію. Не варто довіряти анонімним каналам ворожих блогерів чи медіа, що далять на емоції, не подають жодних фактів або маніпулюють ними. Не варто реагувати на емоційні заклики на кшталт «Терміново поширте це!» та будь-які наративи, що свідомо розколюють суспільство.

Перевірити інформацію можна на сторінках медіа, що належать до так званого «білого списку». Ці медіа дотримуються професійних стандартів, мають найнижчі показники фейків та маніпуляцій. До «білого списку» найякісніших українських онлайн-медіа станом на березень 2023 р. увійшли такі редакції: Суспільне, Громадське, Ліга, Українська правда, Укрінформ, Дзеркало тижня, НВ, Еспресо та Бабель [4].

В сучасних умовах споживачам інформації можна порадити наступне: постійно підвищувати рівень своїх знань, розвивати критичне мислення. Щоб бути більш інформаційно обізнаним і не потрапити на гачок російської пропаганди, радимо пройти відкриті безплатні курси на платформі «Prometheus», «Resilient Ukraine» («Стійка Україна») тощо [2; 3; 5]. До речі, «Стійка Україна» вважає, що кращий спосіб боротьби з чутками – їх ігнорування або висміювання [5].

Список використаних джерел

1. Безсмертний Р. Хто такі «корисні ідіоти» та яка їхня роль у розповсюдженні російської дезінформації. *Polskie Radio*. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7988/artykul/3067397> (дата звернення: 15.07.23)
2. Інформаційна гігієна під час війни. *Prometheus* URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IHWAR101+2022_T2 (дата звернення: 15.07.23)
3. Інформаційна гігієна. Як розпізнати брехню в соцмережах, в інтернеті та на телебаченні. *Prometheus* URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IH101+2021_T3 (дата звернення: 15.07.23)

4. Онлайн-медіа, що стали найякіснішими: моніторинг ІМІ. *Інститут масової інформації*. 31.03.2023. URL: https://imi.org.ua/monitorings/onlajn-media-shho-staly-najyakisnishymy-monitoryng-imi-i51820?fbclid=IwAR0hVuCUCZdJFshFWAUTrqis7_aEMoD5H20JgGlzssmmwdkoPj9zifXGjwQ (дата звернення: 30.07.2023)
5. Про корисний ідіотизм і механіку роботи чуток. *Resilient Ukraine*. URL: <https://resilient-ukraine.org/dashboard#pro-korisnii-idiotizm-i-mexaniku-roboti-cutok-5> (дата звернення: 15.07.23)
6. Щигельська Г., Стельмащук Ю. «Корисні ідіоти» як інструмент російської пропаганди. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: Збірник тез III Міжнародної наукової конференції, 20-21 квітня 2023 р.* Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2023. С.124-126. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/41108/2/MCTD_2023_Shchyhelska_H-useful_idiots_as_a_124-126.pdf (дата звернення: 30.07.2023)

УДК 316.722.5:07-049.5

Л. А. Чередник,
канд. філол. н., доц. кафедри українознавства,
культури та документознавства
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО СЬОГОДЕННЯ: ВИКЛИКИ І ПРОБЛЕМИ

У статті розглядаються особливості інформаційного суспільства як сучасного етапу цивілізаційного розвитку людства, аналізуються його переваги й недоліки в умовах сьогодення.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційний простір, інформаційні загрози, інформаційна гігієна.

The article examines the features of the information society as a modern stage of the civilizational development of mankind, analyzes its advantages and disadvantages in today's conditions.

Key words: information society, information space, information threats, information hygiene.

Сучасний етап цивілізаційного розвитку людства характеризується суттєвими трансформаціями в різних сферах соціального буття. Особливо інтенсивними є перетворення, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, що стали істотним компонентом соціальної реальності та спричинили стрімку комп'ютеризацію й інформатизацію суспільного виробництва. Саме інформаційні технології, на думку науковців, «дали новий імпульс для пошуку парадигми майбутнього суспільства» [9], основною ознакою якого є широке застосування новітніх інформаційних технологій, створення нової соціальної та економічної ситуації, нової епохи світової культури, яку дослідники, услід за іспанським соціологом М. Кастельсом, називають «інформаційною».

З огляду на численні публікації з цього питання, варто підкреслити, що перші спроби аналізу нового суспільства було

зроблено американськими дослідниками ще в другій половині ХХ ст., зокрема у роботах Ф. Махлупа «Виробництво й розподіл знань у США» (1962) та М. Поратса «Інформаційна економіка» (1974). Європейські науковці почали вивчати цю проблему з кінця 1970-х років, поштовхом до цього стала книга Р. Пойрера «Інформаційний економічний підхід: характеристики обмеження і можливі перспективи».

Одним із перших, хто почав розглядати процеси інформатизації суспільства та зробив спроби з'ясувати, яке саме місце буде посідати інформація у житті як суспільства, так і окремої особистості, був американський письменник, соціолог і футуролог Е. Тоффлер. У своїй роботі «Третя хвиля» (1980) він розглянув історію світових цивілізацій у вигляді трьох хвиль. Першу він назвав аграрною, другу – індустріальною. Третьою, новою хвилею, на його думку, була надіндустріальна, тобто інформаційна. Аналізуючи сучасні тенденції, Е. Тоффлер прогнозував, що у фазі третьої технологічної хвилі головним продуктом стане саме інформація.

Значно активізувалися дослідження з цієї тематики у 1990-х роках минулого століття із появою Всесвітньої Мережі.

Варто зазначити, що термін «інформаційне суспільство» виник у 80-х роках ХХ ст. (деякі науковці називають навіть 1960-і) і використовувався представниками різних наук (соціологія, футурологія, філософія, політологія, теорія комунікації, соціолінгвістика, психолінгвістика, глобалістика тощо) як сутнісна характеристика особливого виду постіндустріального суспільства, у якому вагома роль належить інформації. Вивченню цього питання присвячено науковій праці таких відомих зарубіжних науковців, як А. Турен, П. Серван-Шрайбер, Д. Белл, Т. Стоуньєр, А. Тоффлер, Й. Масуд, Н. Луман, М. Мак-Люен та ін.

Проблеми інформаційного суспільства цікавлять і багатьох українських науковців, серед яких А. Колодюк, В. Кравець, В. Кухаренко, Н. Нанівська, О. Буньківська, Д. Дубов, В. Бебик, О. Ожеван, С. Гнатюк та ін.

Зазначимо, що всі вчені суголосні у тому, що інформаційне суспільство – це суспільство духовного та інтелектуального розвитку людини, у якому головними продуктами стають інформація та знання.

Зокрема, українські дослідники Д. Дубов, О. Ожеван, С. Гнатюк у своїй аналітичній доповіді «Інформаційне суспільство в Україні:

глобальні виклики та національні можливості» (2010) окреслили три провідні риси, що є характерними для інформаційного соціуму, а саме:

- 1) створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя;
- 2) збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни;
- 3) поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності), прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах [6, с. 20].

Крім того, науковці вважають, що, попри свої специфічні риси, сучасна інформація має «багатовимірний характер, оскільки присутня в усіх сферах життя суспільства» [6, с. 44].

Інший дослідник, японець Й. Масуда, з-поміж вагомих чинників інформаційної епохи називає такі, як:

- 1) комп'ютерна технологія заміщає працю людини;
- 2) відбувається масове виробництво когнітивної інформації і знань;
- 3) інтелектуальне (наукомістке) виробництво стає провідною галуззю економіки [5].

Оскільки в усьому світі впродовж останніх десятиліть спостерігається надзвичайно бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, це слугувало причиною того, що уряди найпотужніших держав світу, так званої «великої сімки» (G-7) у 2000 році підписали Окінавську хартію (Японія), у якій зафіксовано загальні принципи і цілі побудови глобального інформаційного суспільства.

Зазначимо, що саме поняття «інформаційне суспільство» дотепер залишається досить теоретичним і продовжує викликати багато суперечливих думок. Його прихильники і критики визнають наявність протиріч та неясностей як у самій концепції, так і в її термінології, але вважають цю ідею загалом вірною, оскільки вона є адекватним узагальненням суспільних трансформацій у постіндустріальну епоху.

Більшість дослідників виокремлюють багато позитивних рис інформаційного суспільства. Насамперед це те, що його розвиток формує передумови для значного підвищення ефективності

виробництва, економії природних ресурсів та захисту навколишнього середовища, уможлиблює перехід до сталого розвитку. Також інформація стає основним фактором в економіці в якості ресурсу, послуг, товару і зайнятості.

Крім того, новітні інформаційні технології сприяють процесу демократизації суспільства, функціонуванню політичних і державних інститутів, тому що ускладнюють побудову корупційних схем.

Прикметно, що інформація стає важливим стимулятором зміни стандартів життя і покращення його якості.

З огляду на події сьогодення науковці окреслюють і небезпечні аспекти інформаційного суспільства. Так, на думку французького філософа, культуролога, соціолога і публіциста Ж. Бодріяра, кількісне збільшення потоків інформації може спричинити ускладнення в засвоєнні людьми якісної інформації, тобто, «інформації стає все більше, а сенсу все менше»[3]. Із зростанням обсягу інформації людям стане важче орієнтуватися в її змісті, захищати себе від її надлишку. Більше того, створюючи свій образ у віртуальному світі, особистість може втрачати адекватне сприйняття реального світу. Особливо небезпечно це для дітей і підлітків.

Згадуваний вище японський науковець Й. Масуда, вважає, що однією з головних загроз є «вторгненні інформаційних технологій у внутрішній світ особистості і соціальних організацій» [1, с. 237] і висловлює своє побоювання щодо цього. Можна виділити також психологічні, соціальні, етичні, ціннісні моменти проблеми. Наприклад, етичні норми передбачають, що користувачі комп'ютерів не використовують комп'ютерну техніку та програмне забезпечення для завдання шкоди іншим людям, не порушують авторських прав.

У країнах із різним економічним розвитком може виникнути проблема «цифрової нерівності». Так, за даними міжнародної організації International Telecommunication Union, яка є спеціалізованим агентством ООН у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, «найвищий рівень користувачів Інтернету в світі – в Європі (75 %), в Америці – 61 %, найнижчий – в Африці (16 %)» [4, с. 132]. Слід підкреслити, що проблема нерівності в доступі до новітніх інформаційних технологій є характерною не тільки на міжнародному рівні, а й на мікрорівні окремих держав (наприклад, невміння окремих осіб, переважно людей старшого віку, користуватися комп'ютером,

відсутність коштів на його придбання, відсутність Інтернету у віддалених частинах країни тощо).

На превеликий жаль, інформація може використовуватися як інструмент політичної боротьби (збір секретних даних, агітація, дезінформація, пропаганда), хакерських атак і операцій.

Інформація може стати зброєю і використовуватися і в інформаційних війнах, що демонструють події, пов'язані з військовою агресією росії проти України. Завдяки масмедіа (телебачення, Internet-мережа) за допомогою різної інформації можна впливати на підсвідомість людини і навіть «зомбувати» її.

Саме тому наразі актуальним є питання інформаційної безпеки як важливого чинника в забезпеченні захисту інформаційних ресурсів фізичних осіб, підприємств, організацій, державних установ тощо від втрати, порушення функціонування, пошкодження, спотворення, несанкціонованого копіювання та використання.

В умовах воєнного стану нагальною постає потреба забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері, «створення системи протидії інформаційним загрозам» [2] та захист власного інформаційного простору, інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів держави.

Крім того, необхідні правові основи цієї проблеми, які будуть базуватися на правових актах, що утверджують права і свободи людини та якими встановлено відповідальність за злочини в галузі інформаційної безпеки. Зокрема, в Україні прийнято низку законів та постанов щодо забезпечення інформаційної безпеки: «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну таємницю», «Про захист персональних даних», «Про авторське право та суміжні права» та ін. Незаконне втручання в роботу комп'ютерів, комп'ютерних мереж та розповсюдження вірусів тягне за собою кримінальну відповідальність (ст. 361 Кримінального кодексу України).

Важливу роль має й інформаційна гігієна, основною метою якої є «мінімізація негативного впливу потоків інформації на психічне та фізичне здоров'я людини, а також соціальний добробут суспільства» [7]. Адекватні реакції на будь-які новини і події, перевірка відомостей на предмет достовірності та дотримання простих правил цифрової безпеки є запорукою вдалої інформаційної гігієни. В умовах

постійного потужного інформаційного потоку дотримання інформаційної гігієни здатне захистити людину не тільки від інформаційного маніпулювання, а й від його наслідків. Важливою частиною інформаційної гігієни є вміння розпізнавати неправдиву (фейкову) інформацію, а для цього в умовах гібридної війни особливо важливо спочатку аналізувати інформацію, а потім на неї реагувати, головню навчитися виконувати аудит свого інформаційного поля (виділяти канали, у яких розміщено маніпулятивну інформацію).

Отже, попри всі суперечки щодо інформаційного суспільства, його існування не можна заперечувати. Безумовно, воно має свої переваги й недоліки, над якими ще потрібно працювати. Ці питання потрібно вирішувати на державному рівні, оскільки функціонування такого суспільства зачіпає проблеми національної безпеки. Приклад України демонструє гостру необхідність удосконалення нормативно-правової бази щодо формування цілісної стратегії протидії інформаційній війні, яка базувалася б на прозорості, правдивій інформації, підвищенні медійної грамотності громадян.

Список використаних джерел

1. Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рілейшнз. Київ: МАУП, 2005. 440 с.
2. Бондаренко В., Литвиненко О. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми. URL: <http://www.crime-research.iatp.org.ua/library/strateg.htm> (дата звернення: 06.06.2023)
3. Галушко К.Ю. Інформаційне суспільство, поняття // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2005. 672 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Informac_suspilstvo_ponjattja (дата звернення: 06.06.2023)
4. Дубов Д.В., Ожеван О.А., Гнатюк С.Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2010. 64 с.
5. Інформаційна гігієна. Як досягти гармонії? URL: <https://artefact.live/> (дата звернення: 06.06.2023)
6. Джеймс Лалл. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід : пер. с англ. / Пер. Олександр Гриценко, Сергій Гарастович, Тамара

Гарастович; За ред. О. Гриценко, Н. Гончаренко. Київ : К.І.С., 2002. 264 с.

7. Проблеми та реалії інформаційного суспільства в умовах глобалізації ; за ред. В. Бебика та О. Барно. Кіровоград, 2008. 118 с.

8. Сіленко Алла. Інформаційні технології – новий імпульс для пошуку парадигми майбутнього суспільства URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/silenko_informatsiini.pdf. (дата звернення: 06.06.2023).

УДК 342:732

І. М. Чістякова,

канд. філос. н., доц.,

завідувач кафедри міжнародних відносин та права
Національного університету «Одеська політехніка»,

Г. В. Озернюк,

канд. юр. н., доц. кафедри міжнародних відносин та права
Національного університету «Одеська політехніка»

ВИТОКИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ СЛОВА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Розглядаються витoki нормативного закріплення права на свободу слова в Європі, наводяться підходи щодо вживання термінів «свобода слова» та «свобода вираження поглядів», надається стислий історичний дискурс щодо передумов закріплення права на свободу слова.

Ключові слова: свобода слова, право Європейських країн.

The origins of the normative legalization of the freedom of speech in Europe are considered, approaches to the use of the terms "freedom of speech" and "freedom of expression" are given, and a brief historical discourse on the prerequisites for the legalization of the right to freedom of speech is provided.

Key words: freedom of speech, law of European countries.

Поняття свободи слова міцно укоренилося у свідомості сучасних людей та стало своєрідним мірилом демократичності та відкритості

суспільства. Однак його розгляд буде неповним без врахування особливостей його співвідношення з іншим, дещо ширшим поняттям, закріпленим у багатьох міжнародних документах та конституціях держав – свободою вираження поглядів.

У Першій поправці до Конституції США йдеться про «свободу слова» (freedom of speech), тоді як у багатьох європейських документах, в тому числі у Європейській конвенції прав людини та основоположних свобод, міститься вказівка на «свободу вираження поглядів» (freedom of expression). Зрозуміло, що ці поняття не є абсолютно синонімічними, але вони часто на практиці використовуються як взаємозамінні.

За словами Т.Костецької, свобода вираження поглядів передбачає «можливість кожної людини самостійно визначати для себе систему моральних, духовних та інших цінностей і вільно, без ідеологічного контролю оприлюднювати свої думки шляхом використання будь-яких засобів їх вираження, у т. ч. через поширення інформації у вигляді поглядів і переконань з різних питань політичного, економічного, культурного, духовного життя суспільства і держави» [1].

Л. Ярмол називає структурними елементами свободи вираження поглядів такі права і свободи, як право вільно виражати свої погляди; збирати інформацію та ідеї; зберігати інформацію та ідеї; використовувати інформацію та ідеї; поширювати інформацію та ідеї» [2].

Тобто термін «свобода вираження поглядів» здебільшого використовується у сфері міжнародного права і є узагальнюючим, радше родовим поняттям, що об'єднує свободу слова, свободу преси та інших ЗМІ, свободу інформації та ін. Тобто можливість вільно виражати власні погляди охоплює як індивідуальний рівень, так і стосується діяльності ЗМІ, політичних об'єднань, творчості тощо.

Точкою відліку осмислення поняття «свобода вираження поглядів» та «свобода слова» в європейському контексті можна вважати дискусії про права членів англійського парламенту на вільні дебати. Цей процес був невіддільний від процесу формування сучасного парламентаризму: суттєве обмеження влади англійського монарха після Славетної революції 1688 р. призвело до усвідомлення необхідності закріплення права парламентарів на вільне вираження поглядів та скасування кримінальної відповідальності за висловлювання в парламенті. Законодавчо це право було проголошено у Біллі про права 1689 р., однак слід зазначити, що воно розглядалося

як привілей для парламентарів, а не громадянське право. Право окремих осіб висловлювати свою думку про уряд і релігію було сформовано пізніше, причому їх становлення відбувалося в рамках свободи преси та свободи віросповідання відповідно [3].

Англія стала першою європейською країною, в якій у 1695 р. було скасовано попередню цензуру. На практиці це не означало встановлення необмеженої свободи слова, однак суттєво полегшувало процес видання друкованих творів: скасовувалася вимога надавати твір на цензурування до його друку. Однак автор, друкар або продавець все ж могли бути покарані за зміст надрукованого твору. А через 70 років після скасування попередньої цензури держава впровадила інший засіб придушення та контролю за пресою – у 1765 р. було введено в дію Акт про гербовий збір (Stamp Act), згідно з яким друкований твір чи газета повинні були мати спеціальний державний штамп, вартість якого залежала від кількості сторінок. Відтак газети ставали настільки дорогими, що тільки незначна кількість людей могла дозволити їх купувати. Таким чином впроваджувалися інші – фінансові – інструменти контролю за пресою.

На відміну від Англії, у більшості європейських країн цензура була дуже суворою. Винахід друкарського верстату відкрив можливість масового поширення друкованих творів та газет, і релігійні та світські лідери усвідомлювали потенційну загрозу з їх боку. Масовий друк та вільне поширення творів могло призвести до розповсюдження шкідливих ідей, які б підірвали авторитет влади, а також стали інструментом впливу її опонентів на маси. До цього дії королів або церковних ієрархів апріорі вважалися правильними і такими, що не підлягають публічному обговоренню, тим більше в колах простого народу. Тому церква і держава мали повний контроль над друком. Рукописи, призначені для публікації, подавалися на затвердження влади. Публікації без попереднього дозволу переслідувалися та суворо каралися.

Однак наприкінці XVII століття в Європі зародився потужний інтелектуальний рух, який переріс у цілу епоху розвитку людського суспільства, що отримала назву Просвітництво. Засадничими ідеями цієї епохи стала віра у могутність розуму, відмова від релігійного світогляду, проголошення раціональності як принципу побудови світу та людського суспільства тощо. Майже всі філософи цього часу

погоджувалися, що організація суспільства мала суттєві хиби, однак розходилися в думках щодо того, яким чином побудувати «правильні» відносини між людьми в ньому.

Список використаних джерел

1. Право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Юридична енциклопедія [у 6 т.]. Відп. ред. Ю.С.Шемшученко. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П – С. 736 с. в
2. Ярмол Л. В. Свобода вираження поглядів як суб'єктивне юридичне право (загальнотеоретична характеристика). URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/30062/1/028_181_184.pdf (дата звернення: 04.03.2022)
3. Clayton R., Tomlinson H. The Law of Human Rights. Oxford: Oxford University Press. 2000.

УДК 165:81'255

І. А. Янушевич,
канд. філос. н., доц. кафедри філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка»,
Д. М. Серебрякова,
студентка III курсу ІКС
Національного університету «Одеська політехніка»

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ «СВОБОДИ» В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УКРАЇНІ

Концепт свободи є одним з фундаментальних понять в філософії та соціальних науках. В контексті соціальної взаємодії сенс поняття «свобода» набуває особливого значення в Україні, оскільки вона стає ключовим чинником у формуванні і реалізації індивідуальних та колективних цінностей, взаємин і соціально-політичного устрою українського суспільства. Однак, визначення та розуміння свободи відбуваються в різних філософських течіях та концепціях, що ставить під загрозу її єдність та універсальність. Отже, метою даного дослідження є проведення філософського аналізу концепту свободи в контексті соціальної взаємодії.

Ключові слова: свобода, соціальна взаємодія, філософський аналіз, феноменологія, герменевтика, структуралізм, синергетика.

The concept of freedom is one of the fundamental concepts in philosophy and social sciences. In the context of social interaction, the meaning of the concept of «freedom» acquires special importance in Ukraine, as it becomes a key factor in the formation and implementation of individual and collective values, relationships and the socio-political structure of Ukrainian society. However, the definition and understanding of freedom occur in different philosophical currents and concepts, which endangers its unity and universality. Therefore, the purpose of this article is to carry out a philosophical analysis of the concept of freedom in the context of social interaction.

Key words: freedom, social interaction, philosophical analysis, phenomenology, hermeneutics, structuralism, synergetics.

Основною метою аналізу є розкриття сутності та значення свободи у взаємодії між індивідами та соціальними групами, а також виявлення особливостей, що визначають обмеження та реалізацію свободи в соціальному контексті. Для досягнення цієї мети будуть використані методологічні підходи, такі як феноменологія, герменевтика, структуралізм і синергетика. Шляхом аналізу різних концепцій та досліджень у галузі філософії та соціології важливо отримати більш глибоке розуміння свободи в контексті соціальної взаємодії в Україні.

Філософський аналіз концепту свободи в контексті соціальної взаємодії є однією з центральних проблем у сучасній філософії та соціальних науках. Свобода є основоположним поняттям, яке визначає спосіб життя та взаємодію індивіда з оточуючим світом. Вона має різноманітні виміри, включаючи особисту свободу вибору та діяльності, політичну свободу, економічну свободу та соціальну свободу [1, с. 46-49].

Актуальність цієї теми впливає з процесу розширення соціальної взаємодії в Україні та постійних змін в українському суспільстві. Зростання міжнародних комунікацій, швидкий розвиток технологій та глобалізація створюють нові умови для взаємодії між людьми з різних культур, релігій та соціальних груп. Питання про свободу і обмеження

свободи у соціальному контексті стає дедалі більш актуальним і потребує глибокого філософського аналізу.

Філософський аналіз концепту свободи в контексті соціальної взаємодії також відкриває перспективи для подальшого дослідження. Він дозволяє розкрити сутність свободи та її роль у формуванні індивідуального та колективного життя. Подальші дослідження можуть зосередитися на дослідженні впливу соціальних, політичних та економічних факторів на реалізацію свободи, а також на розробці етичних принципів, які визначають межі свободи в соціальному контексті.

Концепт свободи в філософії виявляється через багатоекранну призму різних філософських шкіл і доктрин. Від давньогрецьких філософів до сучасних мислителів, поняття свободи знаходиться в центрі уваги філософського дослідження. У класичній філософії, наприклад, вчення про свободу було пов'язане з поняттям волі. Вільна воля сприймалася як здатність індивіда робити власний вибір та діяти відповідно до цього вибору без зовнішнього примусу. Ця концепція була розвинена філософами, такими як Аристотель, Томас Аквінський та Іммануель Кант [2].

У сучасній філософії, концепція свободи отримала нові інтерпретації та розширення. Наприклад, у філософії існує розрізнення між поняттями «позитивної свободи» і «негативної свободи». Позитивна свобода означає не лише відсутність зовнішнього примусу, але й здатність до самореалізації та самовизначення. Негативна свобода, у свою чергу, вказує на відсутність обмежень та перешкод для дій та волі особи [5].

Крім того, відмінності в сучасному уявленні про свободу виникають у різних філософських школах та течіях. Наприклад, існують лібертаріанські підходи, які підкреслюють максимальну індивідуальну свободу і обмеження втручання держави. З іншого боку, комунітаристичні підходи зосереджуються на ролі спільноти та взаємодії з іншими людьми у формуванні свободи та обов'язків [2].

Методологічні підходи до аналізу поняття свободи в контексті соціальної взаємодії виявляються надзвичайно корисними для подальшого дослідження і розуміння цього складного концепту.

Феноменологія, як філософський підхід, глибоко досліджує досвід та свідомість індивіда. Цей підхід може розкрити унікальні аспекти свободи, оскільки вона фокусується на переживаннях та свідомому

сприйнятті індивідом своєї свободи дії та вибору. Феноменологія надає можливість досліджувати різні аспекти свободи, такі як свобода вибору, самовизначення та відповідальність за свої дії [4].

Герменевтика, зокрема в контексті соціальної взаємодії, допомагає розуміти та інтерпретувати значення свободи. Цей підхід підкреслює важливість контексту, культурних норм та способів спілкування у розумінні свободи. Герменевтичний аналіз дозволяє розкрити взаємозв'язок між індивідуальною свободою та соціальними стереотипами, традиціями та колективними уявленнями про свободу [4].

Структуралізм у свою чергу зосереджується на розкритті структур соціальної взаємодії, що впливають на свободу. Цей підхід допомагає аналізувати роль соціальних норм, інституцій та структур у формуванні свободи і обмежень. Він дає змогу розглядати свободу як продукт взаємодії між індивідом та суспільством, залежний від певних соціальних умов та контексту [4].

Синергетика, зокрема в контексті свободи, досліджує емерджентні властивості та взаємодію складних систем. Цей підхід дозволяє розглядати свободу як результат взаємодії багатьох факторів та процесів. Він допомагає розуміти, як свобода може виникати на рівні колективів, групових динамік та взаємодії між індивідами [4].

Таким чином, філософський аналіз концепту свободи в соціальній взаємодії може бути поділений на дві основні аспекти: розгляд концепцій свободи в контексті соціальних відносин та виявлення особливостей та обмежень свободи у соціальній сфері.

Розгляд концепцій свободи в контексті соціальних відносин відкриває можливість дослідження, як соціальне середовище впливає на розуміння та реалізацію свободи. Соціальні відносини включають політичні, економічні, культурні та інші аспекти суспільства, що створюють контекст для сприйняття та використання свободи. Філософський аналіз концепту свободи у цьому контексті допомагає виявити різноманітні підходи та тлумачення свободи, які виникають у соціальних відносинах [3, с. 23-30].

Виявлення особливостей та обмежень свободи у соціальній сфері розкриває проблематику, пов'язану з тим, як соціальні умови та норми можуть обмежувати свободу особистості. Соціальна взаємодія та структури суспільства можуть створювати обмеження на вибір та дії

індивідів. Аналізуючи ці обмеження, філософія спрямовується на розуміння, як соціальні фактори впливають на свободу та як можна забезпечити більшу свободу в соціальній взаємодії.

Підбиваючи підсумки філософського аналізу концепту свободи в соціальній взаємодії, важливо відзначити, що свобода є складним та багатогранним поняттям, яке виявляється у взаємодії індивіда зі своїм соціальним оточенням. Вона необхідна для розвитку особистості, самовизначення та здійснення вибору в соціальному контексті. Проте, свобода також залежить від соціальних умов, норм та обмежень, що можуть впливати на її реалізацію. Філософський аналіз дозволяє виявити різні підходи та концепції, такі як феноменологія, герменевтика, структуралізм і синергетика, які сприяють глибшому розумінню свободи в соціальній взаємодії. Вони розкривають різні аспекти та перспективи розуміння свободи, допомагають розкрити її складність та взаємозв'язок з соціальним середовищем.

Остаточно, розуміння концепту свободи в соціальній взаємодії є невичерпним джерелом для подальшого філософського аналізу. Важливо збагачувати наше розуміння свободи шляхом систематичного дослідження, враховуючи нові тенденції, виклики та можливості, що виникають у сучасному світі. Лише таке постійне дослідження може допомогти нам розвивати соціальні умови, в яких свобода стає не лише концепцією, але й життєвою реальністю для кожної людини.

Список використаних джерел

1. Філософія свободи / Ларс Фр. Г. Свендсен ; пер. з норвезьк. – Львів: Видавництво Анетти Антоненко ; К. : Ніка-Центр, 2016. – 336 с.
2. Поняття свободи: етичний аспект URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10702/>
3. Мілл, Джон Стюарт. Про свободу/ Джон Стюарт Мілл; пер. з англ. Л. Петрова. – Київ: Основи, 2010. – 368 с.
4. Фенеменологія, герменевтика, структуралізм, синергетика. URL: https://studwood.net/959298/filosofiya/fenomenologiya_germenevtika_strukturalizm_sinergetika
5. Любкін Д. Що таке позитивна і негативна свобода? URL: <https://studfreedom.org/shcho-take-nehatyvna-ta-pozytyvna-svoboda-i-chomu-tse-maie-znachennia/>

СУЧАСНІ ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 130.2

О. В. Бурлука,
канд. філос. н., доц. кафедри інформаційної
діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»,
Ю. А. Меліхова,
канд. юр. н., старший викладач кафедри культурології
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

САМООСВІТА ОСОБИСТОСТІ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Досліджено самоосвіту особистості як складову організованого навчання, професійної підготовки або підвищення кваліфікації фахівців, як чинник творчої роботи, організації когнітивної і креативної діяльності і соціального життя. Відмічена ефективність використання інформаційно-комунікативних технологій у сфері освіти та їхній вплив на методи та організаційні форми навчального процесу. Доведено, що одним з завдань професійної освіти є підготовка до самостійного вдосконалення своїх знань, умінь і навичок, а отже необхідність формування у майбутнього фахівця прагнення і готовності до постійної самоосвітньої діяльності.

Ключові слова: професійна освіта, самоосвіта особистості, самоосвітня діяльність, інформаційно-комунікативний простір, інформатизація суспільства, самостійність особистості.

The self-education of personality as constituent of the organized studies, professional preparation or in-plant training of specialists, as factor of creative work, organization of cognitive and creative activity and social life is investigational. Marked efficiency of the use of informatively-communicative technologies in the field of education and their influence on methods and organizational forms of educational process. It is well-proven that one of tasks of trade education is preparation to independent perfection of the knowledge, abilities and skills, and consequently forming necessity for

the future specialist of aspiration and readiness to permanent self-education activity.

Key words: trade education, self-education of personality, self-education activity, informatively-communicative space, informatization of society, independence of personality.

Нова соціокультурна парадигма визначається розповсюдженням інформаційно-комунікативних технологій, що впливають на специфіку функціонування економіки, ринку праці, внутрішньої й зовнішньої політики тощо. Трансформації всіх сфер життя вимагає постійного і швидкого пристосування до науково-технічних досягнень і їхнього практичного втілення у всіх галузях виробництва. Багатогранні інтереси сучасної людини потребують уміння самостійно працювати з інформацією, використовуючи різні її джерела і технології обробки. Однією з концептуальних культурних здатностей людини є уміння розпізнавати значиме і не значиме, цінне і безцінне, що потребує цілеспрямованої, усвідомленої діяльності щодо постійного підвищення професійної і загальнокультурної компетенції, розвитку власного інтелекту і творчої самостійності. Добровольська А. Б. зазначає: «у сучасному суспільстві інтенсивний доступ до інформації чи знань визначає моделі навчання, культурного самовираження та соціальної участі, надає можливості для розвитку, прискореного виходу з бідності й збереження миру. Знання стали основною силою соціальної трансформації.» [2, с. 52]. Дійсно, важливим стає не просто постійний пошук необхідного матеріалу, а нових форм і методів роботи щодо отримання або поглиблення знань у відповідній галузі. Досягти соціального і економічного успіху, бути конкурентоздатним, може лише той, хто постійно підтримує на високому рівні свої професійні знання і навички, розвиває свої здібності тощо.

Постійне зростання вимог ринку праці до рівня підготовки фахівців змушує удосконалювати систему професійного навчання в цілому. Вітчизняна система освіти здійснила модернізацію щодо відповідності основним принципам Болонського процесу. Парадигма сучасної освіти визначається збільшенням освітньої активності особистості, самостійним вибором освітньої траєкторії, що актуалізує самоосвітню діяльність. Підготовка особистості до професійно-трудової діяльності і соціального життя ефективніша за умови самостійної організація навчального процесу, вибору компонентів

навчання та способів досягнення цілей. Самоосвіта стає найважливішою складовою підготовки конкурентоздатних фахівців, допомагає формуванню усебічно розвиненої особистості. За допомогою самоосвітньої діяльності особистість може здійснити необхідну підготовку або перепідготовку, підвищити кваліфікацію або навіть засвоїти нову професію. Це уможливорює не тільки отримання нових знань та навичок, а й допомагає планувати та організовувати своє життя, збільшує шанси на працевлаштування, зміну статусу тощо.

Спрямованість процесів пошуку найбільш раціональних способів самостійного підвищення загальної і спеціальної освіти, безпосередньо пов'язані з навичками самоосвітньої діяльності. Стимулювання й реалізація самоосвітньої активності вимагає індивідуального розвитку, саморегуляції особистості, оптимального і ефективного використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Самоосвіта стає важливим чинником творчої роботи, дозволяє отримати досвід орієнтації в інформаційному середовищі, набути необхідні знання, допомагає застосовувати різні програми, електронні підручники, методичні матеріали тощо.

В мінливих умовах сьогодення самоосвіта як складова розвитку особистості уможливорює досягнення високого рівня професійної майстерності, задоволення пізнавальних потреб і інтересів, вдосконалення практичних навичок і умінь тощо. Самостійна трудова діяльність пов'язана з необхідністю орієнтуватися в проблемах, труднощах, що викликає потребу постійного підвищення кваліфікації. Самоосвіта дозволяє особистості виявляти прогалини у своїх знаннях, здобувати інформацію з різних джерел і оцінювати її необхідність щодо своєї діяльності. Це дозволяє відчувати задоволення від улюбленої справи, від отриманих знань, навичок, умінь затверджує бажання створювати нові способи роботи тощо.

Соціокультурні умови стимулюють, контролюють, коригуються і задають характер і напрям розвитку особистості, потребують постійного навчання, вміння знаходити нестандартні рішення. Різноманіття джерел інформації і можливості її обробки дає особистості безліч можливостей з використання інформаційно-комунікативних технологій у сфері освіти, дозволяє змінювати її зміст, методи та організаційні форми, створює умови щодо інтенсифікації та демократизації навчального процесу. *Інформаційні технології*

підвищують ефективність системи освіти, та її управління, що дозволяє інтегрувати національну систему освіти у світове освітнє середовище.

Сучасні технології стали інструментом оптимізації пізнавальної і практичної діяльності, сприяють реалізації творчого потенціалу особистості, досягненню духовної свободи, соціальної незалежності і самостійності особистості. В той же час загальна інформатизація соціального середовища спричиняє відчуття анонімності сучасного світу, підсилює деперсоналізацію людини, викликає занепокоєння тощо. Самоосвіта як ефективний засіб адаптації людини до навколишнього соціального і природного світу спрямована на подолання цих станів. Вона дозволяє людині психологічно підготуватися до змін, протистояти несприятливим умовам, кризовим ситуаціям, дає можливість не втратити зв'язку з суспільством, що важливо як для збереження цілісності особистості, так і для оздоровлення суспільства в цілому. Самоосвіта дозволяє адекватно оцінювати свої здібності, формулювати і вирішувати проблеми, ставити реальні цілі, стає необхідною підтримкою тощо. Завдяки самоосвіті людина має можливість піднятися над повсякденним буттям, над обмеженістю своїх миттєвих спонукань і свідомо, планомірно будувати себе як особистість у межах стратегії свого життя.

Самоосвітня діяльність дозволяє вирішити протиріччя між дискретним характером організованого навчання і безперервністю процесу змін в економіці, науці, техніці і технологіях виробничих процесів. У процесі вирішення цього протиріччя людина розвиває і вдосконалює власні можливості для особистого становлення, для досягнення свого призначення. Це реалізується завдяки розширенню усебічних зв'язків освіти з іншими соціальними інститутами, визначається загальнодоступністю інформації, що припускає надання людині більшої свободи. М. Опря характеризує самоосвітню діяльність «як процес отримання інформації, умінь і нових навичок власними зусиллями поза межами інституціолізованої системи освіти» [3, с. 142]. Тобто, основним орієнтиром інноваційного оновлення вищої професійної освіти стала її націленість на розвиток самостійності, відповідальності, що характеризується становленням нового культурного типу особистості, яка готова до навчання впродовж усього життя.

Модель сучасної професійної системи освіти повинна забезпечити доступність знань для кожної людини в просторі та часі з вільним

вибором траєкторії освоєння спеціальності. Проте, в навчальних програмах вищих навчальних закладів України не відводиться спеціального часу для оволодіння студентами ефективними способами самоосвітньої діяльності, – ними студенти, як правило, оволодівають стихійно, шляхом проб і помилок. Це призводить до хронічної неуспішності, нівечить розумові здібності студентів, виснажує їх нервову систему. Недостатня увага до таких аспектів вищої професійної освіти, як індивідуальна суб'єктність, мобільність студента і викладача в актуалізації самоосвітньої діяльності студента, значною мірою пояснюється відсутністю системного, науково-теоретичного обґрунтування особливостей потенціалу самого феномену самоосвітньої діяльності, так і його процесу. Таким чином, одне з основних завдань, що стоять перед вищою школою, – підготувати молодь до самостійного вдосконалення своїх знань, сформувати у майбутнього фахівця прагнення і готовність до постійної самоосвітньої діяльності, надати йому необхідні уміння і навички.

Список використаних джерел

1. Бурлука О. В. Актуалізація проблеми самоосвіти особистості в інформаційному суспільстві. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. 2018. Вип. 50. С. 138-146. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1300226>
2. Добровольська А. Б. Постіндустріальні тенденції еволюції цінностей в умовах глобалізації. *Еволюція цінностей в епоху глобалізації: збірник наукових праць / за заг. ред. О. В. Зернецької / Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»*. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. с. 46-57
3. Oprea I. M. Self-education and Lifelong learning. *IJASOS – International E-Journal of Advances in Social Sciences*. Vol. VII, Issue 19, April 2021. p. 141 – 145.

УДК: 37.035.6

В. М. Гарнійчук,
головний спеціаліст відділу інноваційного
розвитку та моніторингу якості освіти
Управління освіти Шевченківської районної
в місті Києві державної адміністрації

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ПАТРІОТИЗМУ УЧНІВ СТАРШОГО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

У статті уточнено власне поняття патріотизму громадянського спрямування, висвітлено мету патріотичного виховання та розкрито його структуру, в якій виокремлено емоційно-мотиваційний, рефлексивний, когнітивний, та діяльнісний компоненти.

Ключові слова: патріотизм, громадянський патріотизм, старші підлітки.

The article clarifies the concept of patriotism of a civic orientation, highlights the purpose of patriotic education and reveals its structure, which includes emotional and motivational, reflective, cognitive, and activity components.

Key words: patriotism, civic patriotism, older teenagers.

Окупація Криму в 2014 року, війна в східних областях країни та кульмінаційне загарбницьке повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке відбулось 24 лютого 2022 року, докорінно змінило життя українців та цілісність держави України. За таких обставин базовими векторами є збереження Української держави та найцінніше життя її народу, консолідація зусиль всієї нації «вистояти, протистояти, перемогти» та виховати свідомого патріота-українця.

Дана мета знайшла своє підтвердження та розглядається як пріоритетна у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Указі Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», постановках Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки», «Про затвердження

Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України», Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, Концепції НУШ, Програмі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді та ін.

Нині виховання патріотизму в українській державі є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку «національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей» [5].

Трагічний час змушує виховувати не лише патріота, який любить Батьківщину, а громадянина-воїна, який готовий захистити її територіальну цілісність, суверенітет, який поважає права і свободи людини, культуру свого народу, шанобливо ставиться до інших представників етнічних культур, прагне відновити історичну правду та пам'ять, вміє критично мислити, медіаграмотний, має імунітету до маніпуляцій свідомістю, пропаганди та прагне відповідально з почуттям обов'язку розбудувати незалежну, демократичну державу Україну.

Як зазначають сучасні дослідники Н. Бондаренко, С. Косянчук національно-патріотичне виховання покликане сформувати в учнів не лише дієву любов до України, готовність до подвигу та до виконання свого патріотичного обов'язку, стійкості, відваги, мужності, а й плекати «такі якості як національна самоідентифікація, усвідомлення своєї належності до Нації Героїв – модерного українства» [2, с. 7].

Патріотизм – складне і багатогранне поняття. Як конкретно історичне явище в кожному епоху має різне ціннісне та соціальне трактування.

Варто зазначити, що в сучасній українській педагогічній науці представлені концепції, що мають за основу три типи підходів: теоцентричний (О. Вишневський); соціоцентричний («Концепція національного виховання» П. Щербань) та «Концепція громадянської

освіти в середній школі України» І. Татаренко); антропоцентричний («Концепція особистісно-орієнтованого виховання» І. Бех).

Однак, концепції теоцентричної та соціоцентричної орієнтації не здатні на належному рівні формувати в масовій свідомості українців духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який би сприяв цілісності та становлення і утвердження незалежної України, поєднував пристрасну любов до свого народу, нації, Батьківщини з тверезим почуттям міри і поваги до інших народів.

Для нашого дослідження роботи педагога О. Вишневського цікавим тим, що він розглядає патріотизм, який ґрунтується на державній ідеології (хоча він є прихильником теоцентричної концепції). Педагог зазначає, що «... патріот не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, він активно працює для свого народу, його добробуту, розбудови культури і господарства. Він захищає честь своєї держави, примножує її багатства» [3, с. 12]. О. Вишневський стверджує, що патріотичні почуття українця є емоційним аспектом національно-державницького світогляду та пропонує три різновидності патріотизм: етнічний, територіальний, державницький.

Ідеологія державності, яку культивує О. Вишневський, орієнтує громадянина на участь у державотворенні, державному захисті, зміцненні міжнародного авторитету України. «Значення такої ідеології у виховних системах європейських держав є дуже великим. Таке ж місце вона мусить посісти і у нашому вихованні, бо без неї неможливе патріотичне становлення нашої молоді» [3, с. 13]. Ця ідеологія знайшла відображення в Акті проголошення незалежності України та Конституції України. Кожен громадянин України має бути орієнтований на дану ідеологію.

Ми поділяємо думку педагога, що головним завданням сучасного виховання є сприяння «становленню в дитини державницького світогляду і громадянського патріотизму» [4, с. 261]. Кожен громадянин має відчувати потребу вірити у нашу державу і орієнтувати свої зусилля на її збереження та розбудову.

Громадянсько-патріотичні погляди О. Вишневського близькі нашому переконанню бо відповідають ідейності патріотизму громадянського спрямування. Лише такий патріотизм сприятиме формуванню у молодого покоління готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних кордонів та інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння

становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Але варто зазначити, що патріотизм ми будемо розглядати з позиції антропоцентризму.

У Програмі патріотичного виховання І. Беха та К. Чорної розглядається патріотизм з позиції антропоцентричного підходу. Основою підходу є переконання, що носієм патріотизму в соціумі є особистість, яка своєю творчістю, вчинками, працею, ідеями розвиває сам соціальний феномен. Патріотизм – це почуття, принципи, моральна цінність. Саме в якості моральної цінності патріотизм найбільш чітко вписується в антропоцентричний світогляд [1, с. 17].

Антропоцентричний світогляд в політичній сфері сприяє демократизації громадського життя і розбудові незалежної, правової держави, а в духовній сфері створює умови для вільного розвитку і прояву індивідуальності кожної особистості.

Цінність та дотримання прав людини, визнання різноманітності інтересів і окремих людей, і цілих народів є визначальними в антропоцентричному підході. Даний світогляд передбачає врахування глобальних проблем на регіональному рівні.

Очевидно, що в незалежній Україні виховання патріотизму молоді залежить від багатьох факторів (природних, соціальних, культурно-освітніх), які в поєднанні зі свободою особистості, гуманізмом, демократією, правосвідомістю особистості відповідатимуть вимогам антропоцентризму.

Вивчення й осмислення філософської, педагогічної та психологічної літератури, дало змогу уточнити власне тлумачення поняття “патріотизму старших підлітків”. Патріотизм старших підлітків – це їх любов до Батьківщини, свого народу, турбота про своє і його благо, усвідомлення необхідності відвоювати цілісність, незалежність України, сприяння становленню суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність служити Батьківщині та встати на захист державних інтересів України.

В контексті нашого дослідження ми розглядаємо не жертвний патріотизм, притаманний тоталітарній державі, а патріотизм громадянського спрямування, властивий правовій державі, який дає змогу особистості відчувати себе морально збагаченою, політично компетентною, соціально захищеною, готовою відстоювати інтереси держави та свої права, свободи. Основою патріотизму громадянського

спрямування є свобода, рівноправність, почуття причетності до проблем суспільства і держави, гуманістична мораль.

Виховання патріотизму має бути спрямованим на підвищення рівня громадянської, соціальної та суспільної активності учнів. Громадянський характер патріотизму значить, що справжній патріот – це громадянин своєї країни, особистість, яка власними установками, поглядами, поведінкою сприяє захисту, цілісності, незалежності України, становленню суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, а також розбудові громадянського суспільства.

Демократія для патріота є тим природнім середовищем, яке задовольняє особисті права та суспільні інтереси, а також породжує сприятливе середовище для здобутків та надбань. А демократичне громадянське суспільство дозволяє патріотові своєю діяльністю любов'ю до Батьківщини прагнути до взаємності з метою створення умов для вільного самовдосконалення, самореалізації та збереження індивідуальності й національної самобутності.

Розвинена правосвідомість, повага до Конституції, знання законів держави та потреба в їх дотриманні є важливою умовою існування правової держави та вільного функціонування її патріотів. Свідомий патріот відчуває потребу в правосвідомості та впевнено нею користується. Правосвідомість розглядається як складова частина людського світогляду, яка проявляється в правовій діяльності. Правосвідомість – сукупність правових знань, почуттів, ідей, що відображають свідоме ставлення людей, суспільства до права. Побудова незалежної, демократичної правової держави неможлива без усвідомлення громадянами ролі і значення права, необхідності неухильного додержання статей закону, тобто без досягнення певного рівня правосвідомості в суспільстві.

Патріотизм, як любов до Батьківщини, привносить утвердження в свідомості учнівської молоді притаманних українському народові високих моральних цінностей, які спрямовані на здобуття найкращих надбань вітчизняної та світової духовної спадщини.

Національний прояв патріотизму розкривається в усвідомленні себе представником української нації, яка одержала право боротися за незалежну, цілісну, соборну державу і прагне до свободи, демократії, рівності усіх перед законом, соціальної захищеності. Справжньому українському патріоту властиве почуття гордості за свій народ, знання

його історії, культури, повага традицій та звичаїв всіх етносів, які становлять народ України.

Перемога України у війні, відновлення цілісності, незалежності держави, розбудова громадянського суспільства потребує і відповідного підходу до виховання патріотів Української держави. Згідно цього *метою виховання патріотизму* має бути становлення громадянина-патріота своєї Батьківщини, для якого власна доля та доля країни нероздільні, готового захищати та турбуватися про народ, переконаного в необхідності розбудови країни як суверенної, незалежної, цілісної, демократичної, правової і соціальної держави, здатного сприяти зміцненню толерантних відносин у суспільстві, знати свої права і обов'язки, прагнути до самовдосконалення та самореалізації на своє благо та процвітання мирної України.

Патріотизм – одне з найглибших почуттів особистості. Виховати свідомого громадянина-патріота означає сформувати в особистості комплекс якостей і почуттів, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки, а саме: любов до Батьківщини, свого народу; усвідомлення своєї приналежності до української нації, почуття гордості за свій народ, Батьківщину; інтерес до минулого, нинішнього і майбутнього країни; почуття громадянського обов'язку та відповідальності перед Батьківщиною; готовність активно діяти на шляху становлення суверенної, правової, демократичної, соціальної держави; висока правосвідомість, повага до Конституції, знання законів держави, прийнятих у ній правових норм, потреба в їх дотриманні; готовність служити Батьківщині та встати на захист державних інтересів країни у випадку загрози національній безпеці; прагнення опанувати основні військові знання, досягати відповідного рівня фізичної підготовки; досконале знання державної мови, турбота про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя й побуту; повага до державних символів; моральні, правові, політичні, економічні знання учнівської молоді, які сприяють формуванню когнітивного компоненту патріотизму; повага до традицій та звичаїв рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього, як його представника, спадкоємця; шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв інших народностей, що населяють країну, володіння культурою міжетнічного спілкування; працьовитість, ініціативність, творчість, почуття

дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію, матеріальні і духовні цінності народу; гуманістична моральність, яка включає доброту, чесність, чуйність, совісність, відповідальність, самоповагу; нетерпиме ставлення до порушників законів країни, до аморальних вчинків, вандалізму, расизму, шовінізму, засудження тероризму; вміння критично мислити, медіаграмотний; прагнення до самовдосконалення своїх патріотичних рис.

Виховання патріотизму вимагає єдності й цілісності виховного впливу на особу старшого підлітка і не може бути реалізоване простою сумою механічно сполучених заходів. Патріотизм, перш за все, формується в процесі й на основі особистої участі учня в житті школи, а також суспільства. Від того, якою буде ця участь, залежатиме рівень сформованості патріотизму старшого підлітка.

Для повного розуміння сутності патріотизму старших підлітків розкриємо його структуру. У структурі патріотизму старших підлітків ми виокремлюємо емоційно-мотиваційний, рефлексивний, когнітивний та діяльнісний компоненти, які в своїй сутності і відтворюють дане поняття.

Емоційно-ціннісний компонент є визначальним у формуванні патріотизму старшого підлітка. Він має ґрунтуватися на гуманістичному світогляді, оскільки його основою є любов і пошана до Батьківщини - почуття, що формуються з дитинства протягом життя людини.

Цей компонент охоплює стійкі оціночні ставлення і судження, систему демократичних, моральних, гуманістичних цінностей. Оціночні ставлення ми розглядаємо як емоційно-вольові установки особистості, які характеризують її внутрішню позицію стосовно різних сторін життя громадянського суспільства, трансформуються в особисті цінності і спрямованні на становлення гуманної особистості.

Компонент передбачає формування та розвиток в учнівській молоді вольових якостей, почуття громадянського обов'язку та готовність виконувати його у мирний та воєнний час, почуття поваги до професії військового як воїна та захисника України.

Рефлексивний компонент передбачає усвідомлення старшим підлітком себе громадянином-патріотом-захисником, який готовий впливати на збереження цілісності, незалежності держави та на розбудову громадянського суспільства і правової демократичної

держави – нації в Україні; прояв моральної рефлексії, самооцінки особистісних якостей, саморегуляції поведінки.

Роль рефлексії у формуванні патріотизму старшого підлітка дуже вагома, оскільки вона виступає основою на якій можливе розгортання виховного процесу. Формування патріотизму учня у значній мірі залежить від розвитку особистої рефлексії. Рефлексія – це не просто знання чи пізнання старшим підлітком самого себе, а й з'ясування того, як інші розуміють його.

Когнітивний компонент охоплює знання, мислення, усвідомлення, судження. Стрижнем виховання патріотизму є становлення особистості, яка знає історію, культуру, звичаї і традиції свого народу, знайома з власним правами та обов'язками, обізнана з основними пріоритетами зовнішньої та внутрішньої політики держави та адекватно оцінює події у рідній країні і в світі, визначає власну роль і місце в ній.

Знання є основою для орієнтації школяра в сучасному житті. Завдяки ним старший підліток виробляє власне ставлення до навколишнього світу, суспільства, Батьківщини. Опанування знаннями морального, правового, політичного, економічного, військового характеру, сприятиме формуванню і розвитку особистості, якій притаманні якості громадянина-патріота-захисника Батьківщини. Вона компетентна та готова до виконання громадянського обов'язку, здатна успішно вирішувати проблеми.

Діяльнісний компонент включає уміння і навички творчої громадської діяльності та поведінки, виконання обов'язків та дотримання Закону, передбачає усвідомлену самоорганізацію, саморегуляцію і самовдосконалення своїх патріотичних рис.

Діяльнісний компонент, як основа патріотизму старшого підлітка, формується завдяки набуттю досвіду, соціалізації учня, залучення його до різних видів суспільної діяльності, пошукової роботи. Не можна виховати патріотизм, не залучаючи особистість до міжособових взаємин у спільних справах. Тому виховання патріотизму має бути спрямованим на підвищення рівня громадянської, соціальної та суспільної активності учнів. Істотне значення при цьому має громадська, волонтерська діяльність, яка сприяє соціалізації школяра, формує його громадянську позицію, залучає до активного перетворення дійсності.

Виховання патріотизму вимагає єдності й цілісності виховного впливу на особу старшого підлітка і не може бути реалізоване простою сумою механічно сполучених заходів. Патріотизм, перш за все, формується в процесі й на основі особистої участі учня в житті школи, а також суспільства. Від того, якою буде ця участь, залежатиме рівень сформованості патріотизму старшого підлітка.

Список використаних джерел

1. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (2007). Київ: Світ виховання, 31 с.
2. Бондаренко Н., Косянчук С. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації (2022). Київ: Фенікс, 64 с.
3. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Любов до Батьківщини (1999). Львів, Товариство ім. Г. Ващенко, 23 с.
4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. (2008). Вид. 3-тє, допрац. і доповн. – К.: Знання, 566 с.
5. Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025> (дата звертання 18.08.23)

УДК 004.8:004.021:001.89

А. Г. Жарінова,

д. екон. н., доцент, головний науковий співробітник
Державної науково-технічної бібліотеки України,

Х. М. Чуприна,

д. екон. н., доцент, провідний науковий співробітник
Державної науково-технічної бібліотеки України,

І. О. Цибенко,

канд. екон. н., провідний науковий співробітник
Державної науково-технічної бібліотеки України, Київ

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розглядаються наукові інформаційно-комунікативні технології крізь призму шляхів їх удосконалення. Висвітлено особливості створення інформаційних систем із застосуванням технологій штучного інтелекту та інших засобів і інструментів.

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології, інформаційні системи, доступ до даних.

Scientific information and communication technologies are considered through the prism of ways of their improvement. Features of creating information systems using artificial intelligence technologies and other means and tools are highlighted.

Key words: information and communication technologies, information systems, access to data.

Розвиток інформаційно-комунікативних технологій дає науковій спільноті низку переваг та нових можливостей. Ось деякі з них:

Швидкий доступ до інформації: За допомогою електронних інформаційних технологій можна отримати доступ до великої кількості наукових статей, публікацій та інших джерел інформації. Це дозволяє науковцям отримувати актуальні дані та результати досліджень у режимі реального часу.

Зручне зберігання та організація даних: Електронні інформаційні системи дозволяють науковцям ефективно організовувати та зберігати

свої дані та матеріали. За допомогою спеціалізованих програм та інструментів можна легко структурувати та шукати потрібну інформацію.

Колаборативна робота: Актуальні інформаційні системи дозволяють науковому співтовариству співпрацювати та обмінюватися знаннями на платформах на кшталт наукових форумів чи спільної роботи над документами. Це спрощує комунікацію та сприяє розвитку наукових ідей [1].

Поліпшені можливості аналізу та обробки даних: Електронні інформаційні технології дозволяють науковцям аналізувати та обробляти великі обсяги даних. Спеціалізовані програми та алгоритми допомагають проводити складні обчислення та отримувати більш точні та достовірні результати [2].

Економія часу та ресурсів: Електронні інформаційні технології дозволяють науковому співтовариству економити час та ресурси. Немає необхідності витрачати час на поїздки до бібліотек та пошук потрібних джерел вручну – все це можна зробити онлайн. Це дозволяє прискорити процес наукових досліджень та підвищити їх ефективність.

Усі ці переваги роблять електронні інформаційні технології перспективним напрямом розвитку інформаційного забезпечення наукової діяльності. Вони допомагають науковому співтовариству ефективніше та продуктивніше працювати, розширювати свої знання та проводити нові дослідження.

Варто звернути увагу також на деякі недоліки інформаційних систем, що використовуються науковими співтовариствами у розвинених країнах та регіонах: доступ до актуальної інформації, підтвердження авторства та інтеграція ресурсів є важливими аспектами успішної наукової роботи.

Щоб подолати ці недоліки, необхідно вжити деяких заходів. Ось кілька пропозицій:

Своєчасна актуалізація інформації: інформаційні системи повинні використовувати автоматичні механізми оновлення дослідницьких даних. Також активна участь користувачів у спільноті може допомогти в актуалізації інформації, наприклад, шляхом внесення змін або додавання нових дослідницьких результатів.

Поліпшення підтвердження авторства: інформаційні системи повинні пропонувати надійні та ефективні методи підтвердження

авторства наукових праць, такі як використання механізму депонування з використанням цифрових підписів чи ідентифікаційних систем.

Поліпшення інтеоперабельності: системи мають розроблятися з урахуванням можливості інтеграції з іншими інформаційними системами. Розробка стандартів та протоколів обміну даними може сприяти більшій сумісності та взаємодії між системами.

Участь бібліотечних систем: бібліотеки відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до актуальних та перевірених джерел інформації. Їхнє залучення в розробку та підтримку інформаційних систем може допомогти покращити доступність та надійність даних.

Створення інформаційних систем із застосуванням технологій штучного інтелекту може допомогти у подоланні розглянутих проблем. Такі системи можуть допомогти не лише покращити обробку та аналіз дослідницьких даних, але й зробити інтерфейс більш інтуїтивно зрозумілим для користувачів. Застосовувати методи машинного навчання та штучного інтелекту можливо для автоматичного виявлення, розуміння та інтерпретації даних. Це дозволить системі швидше та точніше вирішувати завдання та спрощувати доступ до інформації для користувачів.

Також інтелектуальний інтерфейс може допомогти покращити комунікацію між системою та користувачами. За допомогою діалогових інструментів та інших засобів система може пропонувати користувачам найбільш підходящі інструменти та рекомендації для вирішення їхніх завдань. Зрозуміліший інтерфейс та активна участь користувачів можуть у результаті покращити продуктивність усіх учасників наукової спільноти.

Незважаючи на те, що створення інтелектуальних інформаційних систем може вимагати більше часу та витрат, це може значно підвищити ефективність та комфорт використання інформаційних ресурсів для всіх користувачів. Крім того, інтелектуальна інформаційна система може підвищити якість наукових досліджень та їх доступність для різних категорій споживачів інформації.

Це лише деякі пропозиції для удосконалення наукових інформаційних систем. Спільні зусилля вчених, програмістів та інших учасників спільноти можуть зробити інформаційні системи більш корисними та ефективними для всіх.

Розробка теоретичних засад створення системи депонування результатів інтелектуальної діяльності, що використовує запропоновану в [3] класифікацію результатів інтелектуальної діяльності та здатної автоматично витягувати метадані з електронних документів довільної структури, поданих на депонування, є дуже актуальним завданням для інформаційного забезпечення наукових досліджень. Така система дозволить отримувати нову інформацію та знання на основі цих даних.

Розробка зазначеної системи вимагає використання алгоритмів машинного навчання та інтелектуального аналізу даних, які можуть аналізувати та класифікувати великі обсяги даних, отримувати відповідну інформацію та створювати метадані, які описані в стандартизованому форматі. Крім того, така система повинна мати можливість працювати з різноманітними форматами даних і бути сумісною з існуючими інформаційними системами, що використовуються в наукових дослідженнях і публікаціях.

Загалом створення такої системи може суттєво підвищити ефективність та результативність наукових досліджень, спростивши та пришвидшивши доступ до даних та їх аналіз.

Список використаних джерел

1. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: Навчальний посібник. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М, Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соколенко О. В. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.
2. Ніколаєв І. В. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек / І. В. Ніколаєв, Н. В. Криворучко. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 27. С. 294-301.
3. Жарінова А. Г., Чуприна Х. М., Цибенко І. О. Класифікація типів документів, що містять результати інтелектуальної та творчої діяльності. *Управління розвитком складних систем*. Київ, 2023. № 53. С. 63 – 70, [dx.doi.org\10.32347/2412-9933.2023.53.63-70](https://doi.org/10.32347/2412-9933.2023.53.63-70).

УДК 316.014

О. П. Крупа,
викладачка кафедри фешн і шоу-бізнесу,
Київський національний університет культури і мистецтв

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА «МЕДІАГІБРИДІВ» НА ІВЕНТ-ЗАХОДАХ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Розглядаються важливі аспекти трансформації івент-індустрії на сучасному етапі під впливом медіагібридизації та застосування розумних технологій, здебільшого пов'язані з соціально-комунікативними та естетико-аксіологічними факторами життя людини.

Ключові слова: івент-індустрія, івент-заходи, розумні технології, медіа-гібридизація.

The article considers important aspects of the transformation of the event industry at the current stage under the influence of media hybridization and the use of smart technologies, mostly related to social-communicative and aesthetic-axiological factors of human life.

Key words: event industry, events, smart technologies, media hybridization

Івент-діяльність пов'язана не лише з управлінськими, організаційно-технічними та сервісними аспектами надання якісних й привабливих послуг (заходів) своїм відвідувачам, але й з емоційним впливом на людину, маючи справу з соціокультурними процесами під час підготовки та проведенні заходу. У зв'язку з цим, більш детального вивчення потребує питання впливу маркетингових й управлінських інновацій на соціальну, культурну, ціннісну, педагогічну, естетичну функції івентів з використанням новітніх технологій та медіагібридів.

Підвищенню ефективності та конкурентоспроможності бізнесу в індустрії вражень сприяють, зокрема, інструменти «розумних» технологій: аналіз великих масивів даних про поведінку користувачів, впровадження когнітивних технологій відстеження поведінки та уподобань, інтернет речей тощо. При цьому, якщо не враховувати

соціокультурні аспекти під час відвідування івент-заходів, то самі ж клієнти або відвідувачі можуть зіштовхнутися з такими деструктивними соціальними процесами, як: територіальні особливості заходу як майданчику для комунікації та обміну досвідом, самотність та ізолюваність замість залучення та співучасті, трансформація унікальності, що сприймається, та ін. Важливо зрозуміти та дослідити те, яким чином трансформуватиметься івент-індустрія надалі, якщо зміст (атмосфера) заходу повністю відповідатиме життєвим звичкам і поведінці клієнта, враховуючи соціокультурну специфіку галузі. А це пов'язано з оптимальними межами впровадження «розумних» технологій й гібридних аудіовізуальних форматів в управління івент-діяльністю задля збереження соціокультурних особливостей діяльності певної організації.

Однією з примітних рис івент-заходів є насичений емоційний вплив на аудиторію, що дозволяє останній «зануритися» в окремо створений для неї світ й набути досвіду причетності до нетривіальної події. Грамотний менеджмент й вмiле проведення подібного заходу здатне ефективно впливати на учасників на емоційному рівні для досягнення поставленої мети (підвищення лояльності до бренду чи стимулювання повторних візитів). Відштовхуючись від цього, новітні цифрові технології та медіаформати мають вагомe значення для івент-індустрії через специфіку наданих послуг. Діджиталізація та прогнозування Industrie 4.0 надають нові можливості для контролю та обміну електронними даними, що дозволяє організаторам створювати, редагувати, обслуговувати, передавати та здобувати інформацію. Це покращує та підвищує ефективність взаємодії між відвідувачами та організатором івент-заходу. «Розумні» технології дозволять передбачати та визначати поведінку учасників на заході, а медіагібриди також більш персоналізовано розробляти концепцію заходу.

Якщо у випадку смарт-технологій ситуація більш зрозуміла, то пояснимо окремо феномен медіагібридизації. Це процес, за наслідками якого виникають принципово нові аудіовізуальні форми або жанри в результаті інфільтраційних ходів у медіапросторі, коли елементи різних типів медіа впроваджуються один у одного. Так виникає унікальна «багатошарова» естетика екранних творів, коли практично кожен кадр є поліекраном як результат «нашаровування» один на одного відео, анімації, статичних зображень, тексту, комп'ютерних ефектів, елементів моушн-дизайну тощо. Мова йде про «меш-апи», «клік-літи» чи

мальовничі полотна на мультимедійних виставках («Мікеланджело. Створення світу», «Ван Гог. Живі полотна»; цикл «переосмислення дев'яти класичних творів живопису», британського режисера Пітера Грінвея), також зразки відеоарту, наприклад «виконана на стику фотографії, відео та нових технологій» виставка відеоінсталяцій художників групи AES+F «Inverso Mundus» [5].

Намагаючись уникнути семантичної невизначеності, вчені пропонують визначати smart-ivent як подію, що керується в цифровому форматі і повністю інтегроване з управлінням увагою аудиторії в соціальних мережах, CRM та іншими базами даних та цифровими системами, з оптимізацією зв'язку на всіх рівнях через мобільні пристрої та програми, з метою максимізації маркетингових можливостей та посилення вражень відвідувачів [6]. Для цього потрібні автоматизовані системи узагальнення big data з мережі, що аналізуються за допомогою обчислень для виявлення моделей та тенденцій поведінки та взаємодії людей, у поєднанні зі штучним інтелектом для їх незалежного аналізу, а також використання кіберфізичних систем та інтернету речей.

Цифровізація івент-діяльності дозволить отримати попередні знання про поведінку аудиторії, щоб забезпечити незабутні враження без традиційних інструментальних методів подібно до фокус-груп, опитувань і найпростішої веб-аналітики. Цифрова трансформація івент-індустрії сприятиме більш чіткішому відпрацюванню кожного етапу взаємодії з аудиторією під час надання їй послуги [4]. З іншого боку, інші дослідники вважають, що використання таких технологій може потенційно знищувати додану цінність заходу [1], при цьому нанесений від цього збиток може варіюватися від зниження цінностей до їхньої кардинальної трансформації та повного руйнування.

Опитування Міжнародної організації конгресів і конференцій (International Congress and Convention Association, ICCA) у 2021 р. засвідчило, що з двохсот опитаних організацій, 43 % так чи інакше вже впроваджували цифрові технології на своїх івентах і це вплинуло на переосмислення ними своєї стратегії у галузі, а майже 60 % переконані, що це лише збільшить шанси цифрового заходу на успіх. Контент-аналіз соціальної мережі професійної івент-спільноти, проведений вченими, показав, що її представники позитивно ставляться до використання та майбутнього розвитку технології, але сконцентровані

переважно на застосуванні їх у галузі маркетингу в соціальних мережах, що має ключове значення для заходів та їх відвідувачів [6].

В українській івент-індустрії в останні роки теж прогнозується зростання таких сегментів, як: віртуальна реальність, кіберспорт, онлайн-відео, інтернет-реклама, відеоігри та ін. Можна припустити, що їх частка буде зростати й далі, що формує для індустрії додаткову конкуренцію на новому ринку віртуальної реальності.

З соціокультурної точки зору збереження міжособистісної взаємодії та традиційної комунікації має важливе значення для утвердження гуманістичного потенціалу івент-заходів, атмосфера яких формується в результаті унікального поєднання тематичного змісту, специфіки планування, індивідуальних і фахових характеристик менеджерів і модераторів, матеріально-фізичного середовища. Івент-заходи позитивно впливають на локальні спільноти та суспільство загалом [2]: з'являються нові канали комунікації та можливості отримання задоволення, зростає й зміцнюється почуття співпричетності та соціальної єдності. Соціально-психологічний аспект полягає у тому, що івент-захід, як інструмент формування суспільних взаємин та думок, впливає на два фактори: залученість (об'єднання) й ізольованість (поділ). Це генерує в рамках івент-заходу певні форми соціальних відносин між учасниками, активізуючи колективну свідомість через збурення сильних спонтанних почуттів причетності та взаємозв'язку зі спільнотою, де важливу роль відіграють процеси медіагібридизації.

Подальші дослідження цього аспекту потребують якісного та кількісного опрацювання отриманих висновків та виявлених закономірностей з погляду важливості оптимального синтезу умов розвитку івент-індустрії зі збереженням її ключових комунікативних й соціокультурних специфікацій.

Список використаних джерел

1. Camilleri J., Neuhofer B. Value co-creation and co-destruction in the Airbnb sharing economy. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 2017. V. 29(9). P. 2322–2340. URL:<https://doi.org/10.1108/ijchm-09-2016-0492> (дата звернення: 15.07.23)
2. Duffy M., Mair J. Engaging the senses to explore community events. *Event Management*. 2018. V. 22(1). P. 49–63.

- URL:<https://doi.org/10.3727/152599517X15111988553991> (дата звернення: 15.07.23)
3. Järvi H., Kähkönen A.K., Torvinen H. When value co-creation fails: Reasons that lead to value co-destruction. *Scandinavian Journal of Management*. 2018. V. 34(1). P. 63–77. URL:<https://doi.org/10.1016/j.scaman.2018.01.002> (дата звернення: 15.07.23)
4. Jovanovic J. Digitalization of special events projects during the crisis. *European Project Management Journal*. 2020. Vol. 10(2). P. 66–72.
5. Pecheranskyi, I., Humeniuk, T., Shvets, N., Holovkova, M., & Sibiriakova, O. Transmedia discourse in the digital age: exploring radical intertextuality, audiovisual hybridization, and the "aporia" of homo medialis. *Research Journal in Advanced Humanities*. 2023. Vol. 4(2). URL:<https://doi.org/10.58256/rjah.v4i2.1111> (дата звернення: 15.07.23)
6. Ryan W.G., Fenton A., Ahmed W., Scarf P. Recognizing events 4.0: The digital maturity of events. *International Journal of Event and Festival Management*. 2020. Vol. 11(1). P. 47–68. URL:<https://doi.org/10.1108/IJEFM-12-2019-0060> (дата звернення: 15.07.23)

УДК 81.1

В. В. Лавренюк,
канд. філол. н., доц. кафедри
інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»,
А. Р. Задзік,
здобувач 2 курсу Інституту економіки та менеджменту
Національного університету «Одеська політехніка»

КУЛЬТУРА НЕВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Стаття присвячена проблемі невербального спілкування як особливого виду діяльності. Знання мови жестів і рухів дозволяє не лише краще розуміти співрозмовника, але й (що найважливіше) передбачити, яке враження справило на нього почуте ще до того, як він висловиться своєю думку з цього приводу. Особливу увагу приділено кінесіці як способу комунікації за допомогою рухів тіла і жестів.

Ключові слова: невербальне спілкування, кінесика, культурні норми поведінки, співрозмовник.

The article is devoted to the problem of nonverbal communication as a special type of activity. Knowledge of sign language and movements allows not only to better understand the interlocutor, but also (most importantly) to predict what impression was made on him heard before he expressed his opinion on the matter. Particular attention is paid to kinesis as a way of communication through body movements and gestures.

Key words: nonverbal communication, kinesics, cultural norms of behavior, interlocutor.

Спілкування як особлива діяльність – це творча гра інтелектуальних та емоційних сил співрозмовників, це – взаємне навчання партнерів, досягнення ними нових знань, умінь і навичок під час обговорення певної теми, це, нарешті, досягнення встановлених кожною стороною мети переговорів (обмін думками, враженнями тощо).

Знання мови жестів і рухів дозволяє не лише краще розуміти співрозмовника, але й (що найважливіше) передбачити, яке враження справило на нього почуте ще до того, як він висловиться своєю думку з цього приводу. Іншими словами, таке мовчазне спілкування може попереджає нас про те, що слід змінити свою поведінку чи вжити термінових заходів для досягнення потрібних результатів.

Незважаючи на те, що обличчя залишається головним джерелом розуміння природи емоційних реакцій, тіло, кінцівки і зап'ястки також відіграють важливу роль у комунікації. Кінесика - це спосіб комунікації за допомогою рухів тіла і жестів. Вона являє собою культурно зумовлені системи поводження, що засвоюються шляхом імітації рольових моделей. Оскільки таке поводження засвоюється зазвичай несвідомо, більшість людей не усвідомлюють, що активно послуговуються складною системою жестів і рухів.

У практиці взаємодії виділяють кілька основних жестів, що відображують внутрішній стан людини. Рухи рук і тіла надають багато інформації про людину:

- по-перше, в них відображається стан організму і безпосередні емоційні реакції. Це дозволяє судити про темперамент людини (сильні чи слабкі в нього реакції, швидкі чи уповільнені, інертні чи жваві);

- по-друге, пози і рухи тіла виражають риси характеру людини, ступінь її впевненості в собі, скутість чи розкутість, обережність чи нестримність, експресивність. У позі і рухах виявляється і соціальний статус людини. Такі ідіоматичні звороти, як «іти з високо піднятою головою», «розправити плечі» або навпаки, «стояти на напівзігнутих», «ходити навшпіньяках» являють собою не тільки змалювання пози, але й виражають певний психологічний стан людини.

- по-третє, у позі і жестах виявляються культурні норми, засвоєні людиною. Наприклад, вихований і фізично здоровий чоловік ніколи не буде розмовляти сидячи поруч із жінкою, що стоїть, незалежно від того, як він оцінює її особисті якості.

- по-четверте, жестам і позі приписуються чисто умовні символічні значення. Таким чином, вони здатні передати значно достовірнішу інформацію, ніж слова.

Жести відкритості свідчать про щирість і бажання говорити відверто. До цієї групи знаків відносяться жести «розкриті руки» і «розстібання піджака».

Жест «розкриті руки» полягає в тому, що співрозмовник протягає вперед у наш бік свої руки долонями вгору. Цей жест особливо часто спостерігається в дітей: коли вони пишаються своїми досягненнями, то відкрито показують свої долоньки, а коли почуваються винуватими, то ховають ручки або за спину, або в кишені.

Жест «розстібання піджака» також є знаком відкритості. Відкриті люди, які дружньо до нас ставляться, часто розстібають і навіть знімають піджак у нашій присутності. Досвід показує, що згода між співрозмовниками в розстібнутих піджаках досягається частіше, ніж між тими, хто залишався в застібнутих піджаках. Той, хто змінює своє рішення на краще, зазвичай розтискає руки й автоматично розстібає піджак. Цей жест демонструє бажання підтримки і установа контакту.

Жести підозрілості й прихованості свідчать про недовіру до співрозмовника, сумніви в його правоті, про бажання уникнути відвертості. В цих випадках він машинально потирає чоло, скроні, підборіддя, прагне прикрити обличчя руками. Але найчастіше в нього бігають очі, він відвертає погляд. Інший показник нещирості - неузгодженість жестів. Якщо ворожо налаштована до співрозмовника людина, посміхається, то це означає лише одне: за штучною усмішкою, а точніше *посмішкою, маскою*, вона намагається приховати свої істинні думки, нещирість.

Жести і пози захисту є знаком того, що співрозмовник почуває небезпеку або погрозу. Найбільш розповсюдженим жестом цієї групи знаків є руки, схрещені на грудях. Руки тут можуть займати три характерних положення.

Просте схрещування рук є універсальним жестом, що позначає оборонний чи негативний стан співрозмовника. У цьому разі варто переглянути свою поведінку і слова, оскільки співрозмовник почне уникати обговорення неприємної для нього теми. Потрібно також врахувати і те, що цей жест впливає на поведінку інших людей. Якщо в групі з чотирьох чи більше співрозмовників один із них схрестив руки в захисній позі, то незабаром можна чекати, що й інші члени групи також робитимуть те саме. Правда, цей жест може означати просто спокій і впевненість, але це буває тоді, коли атмосфера бесіди не носить конфліктного характеру.

Якщо крім схрещених на грудях рук співрозмовник ще стискає пальці в кулак, то це свідчить про його ворожість чи наступальну

позицію. У цьому разі варто уповільнити свою мову і рухи, ніби пропонуючи співрозмовникові наслідувати наш приклад. Якщо ж це не допомагає, то слід постаратися змінити тему розмови.

Жест, коли кисті схрещених рук обхоплюють плечі (іноді кисті рук впираються в плечі так міцно, що пальці стають білими), означає стримування негативної реакції співрозмовника на в позицію співрозмовника з обговорюваного питання. Цей прийом використовується, коли співрозмовники полемізують, прагнучи будь-що переконати одне одного в правильності своєї позиції, причому нерідко супроводжується холодним, ледь примруженим поглядом і посмішкою. Такий вираз обличчя означає, що співрозмовник сильно роздратований і перебуває на межі емоційного зриву. В такій ситуації, якщо не вжити запобіжних заходів, знизивши напруженість, то може відбутися конфлікт або й скандал.

Жест, коли руки схрещені на грудях, але з вертикально виставленими великими пальцями рук, є досить популярним серед ділових людей. Він передає подвійний сигнал: перший - про негативне ставлення (схрещені руки), другий - про почуття переваги, вираженому великими пальцями рук. Співрозмовник, що застосовує цей жест, зазвичай підіграє одним чи обома пальцями, а при положенні стоячи характерно погойдується на підборах. Жест із використанням великого пальця виражає також глузування чи то неповажне ставлення до людини, на яку вказують великим пальцем через плече.

Жести міркування й оцінки відбивають стан замисленості і прагнення знайти рішення проблеми. Замислене вираження обличчя супроводжується жестом «рука біля щоки». Цей жест свідчить про те, що нашого співрозмовника щось зацікавило. Залишається з'ясувати, що ж спонукало його зосередитися на проблемі.

Жест «пощипування перенісся», що звичайно сполучається із заплющеними очима, говорить про глибоку зосередженість і напружені міркування. Коли співрозмовник перебуває у стадії ухвалення рішення, він почухує підборіддя. Цей жест звичайно супроводжується примружуванням ока - співрозмовник ніби розглядає щось удалині, ніби намагаючись віднайти там відповідь на своє питання.

Коли співрозмовник підносить руку до обличчя, спираючи підборіддя на долоню, а вказівний палець витягає уздовж щоки (інші

пальці знаходяться нижче рота) - це є красномовним свідченням того, що він критично сприймає наші доводи.

Жести сумніву і непевності найчастіше пов'язані з почісуванням вказівним пальцем правої руки під мочкою вуха ж бічної чи шиї.

Дотик до носа чи його легке потирання - також знак сумніву. Коли нашому співрозмовнику буває важко відповісти на ваше питання, воно часто вказівним пальцем починає чи торкати потирати ніс. Правда, тут варто зробити застереження: іноді люди потирають ніс тому, що він просто свербить. Однак, у цьому разі зазвичай це роблять енергійно, а ті, для кого це служить жестом нещирості, лише злегка його потирають.

Жести і пози, що свідчать про небажання слухати і прагнення закінчити бесіду доволі красномовні. Якщо під час бесіди наш співрозмовник опускає повіки, то це сигнал того, що бесіда для нього стала нецікавою чи просто набридла, або ж означає зверхність. В цьому разі слід врахувати наступне: слід негайно щось змінити, якщо є зацікавленість в успішному завершенні розмови.

Жест «почісування вуха» свідчить про бажання співрозмовника відгородитися від слів, що він чує. Інший жест, зв'язаний з дотиком до вуха, - потягування мочки вуха - говорить про те, що співрозмовник наслухався вдосталь і хоче висловитися сам.

Жести, що свідчать про бажання навмисно затягти час, зазвичай пов'язані з окулярами. Для того, щоб затягти час з метою обміркувати остаточне рішення, співрозмовник робить наступні жести: постійно знімає і надягає окуляри, а також протирає лінзи. Якщо ми спостерігаємо один з цих жестів відразу ж після того, як запитали людину про її рішення, то найкраще буде помовчати в чеканні. Якщо партнер знову надягає окуляри, то це означає, що він хоче ще раз «поглянути на факти».

Жест «ходіння» служить знаком того, що не слід поспішати. Багато співрозмовників вдаються до цього жесту, намагаючись «розтягнути час», щоб розв'язати складну проблему чи прийняти важке рішення. Це дуже позитивний жест. Але з тим, хто розходжує, розмовляти не слід. Це може порушити хід його думок і перешкодити прийняттю ним рішення.

Жести впевнених у собі людей з почуттям переваги над іншими. До них відноситься жест «закладання рук за спину з захопленням зап'ястя». Від цього жесту варто відрізнити жест «руки за спиною в замок». Він говорить про те, що людина розстроєна і намагається взяти

себе в руки. Цікаво, що чим більше сердиться людина, тим вище пересувається її рука по спині. Саме від цього жесту пішло вираження «взьми себе в руки», «опануй себе». Це поганий жест, бо він використовується для того, щоб сховати свою нервозність, і спостережливий партнер по переговорах напевно відчує це.

Жестом упевнених у собі людей з почуттям переваги над іншими є і жест «закладання рук за голову». Багато співрозмовників дратуються, коли хтось демонструє його перед ними.

Жести незгоди часто виявляє співрозмовник внаслідок стримування, заперечення чи критики його думки. Збирання неіснуючих ворсинок з костюма є одним з таких жестів. При цьому співрозмовник, що збирає ворсинки, зазвичай сидить, відвернувши від інших, і дивиться в підлогу. Це найбільш популярний жест несхвалення. Коли співрозмовник постійно збирає ворсинки з одягу, це є ознакою того, що йому не подобається усе, що тут говориться і відбувається, навіть якщо на словах він з усім погоджується..

Жести готовності сигналізують про бажання закінчити розмову чи зустріч і виражаються в подачі корпусу вперед, при цьому обидві руки лежать на колінах чи тримаються за бічні краї стільця. Якщо кожен із цих жестів виявляється під час розмови, то варто брати ініціативу у свої руки і першим запропонувати закінчити бесіду. Це дозволить нам зберегти психологічну перевагу і контролювати ситуацію.

Крім розглянутих раніше поз і жестів існують й інші, що не менш красномовно передають той чи інший внутрішній стан співрозмовників. Так, потирання долонь свідчать про радісні очікування, інколи зловтішання. Зчеплені пальці рук означають розчарування і бажання співрозмовника сховати своє негативне ставлення до почутого.

Сукупність жестів. Однією з найбільш серйозних помилок, що можуть допустити новачки в справі вивчення мови тіла, є прагнення виділити один жест і розглядати його ізольовано від інших жестів і обставин. Наприклад, почісування потилиці може означати тисячу речей - лупа, блохи, виділення поту, непевність, чи безпам'ятність проголошення неправди - у залежності від того, які інші жести супроводжують це почісування, тому для правильної інтерпретації ми повинні враховувати весь комплекс супровідних жестів.

Отже, як і будь-яка інша мова, мова тіла складається зі слів, речень і знаків пунктуації. Кожен жест подібний одному слову, а слово

може мати кілька різних значень залежно від контексту. Подібно слову, кожен жест слід розглядати також у *контексті мовлення* і в *контексті спілкування*. Навчатися цього треба з раннього дитинства, а вдосконалювати – протягом усього життя.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ, 2001. 656 с.

УДК 342:857;213

О. В. Марковець,

канд. техн. н., доц., завідувач кафедри

М. В. Комова,

д. н. із соц. ком., доцент кафедри,

Н. С. Вовк,

канд. істор. н., доцент кафедри,

Н. О. Думанський,

старший викладач,

кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності

Національного університету «Львівська політехніка»

АКТУАЛЬНЕ ТРАКТУВАННЯ ГАЛУЗЕЙ ЗНАТЬ І СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Запропоновано зміни до проекту Переліку галузей знань для вищої освіти в Україні з метою гармонізації з міжнародними стандартами із врахуванням національних особливостей освітньої діяльності. Обґрунтовано важливість відповідності переліку сучасним інноваційним тенденціям розвитку інформаційної та комунікаційної діяльності, що передбачають широке використання соціальних мереж у бізнесовій та управлінській сферах.

Ключові слова: галузі знань, гармонізація, сучасні тенденції, спеціальності.

Changes are proposed to the draft list of fields of knowledge for higher education in Ukraine with the aim of harmonizing with international standards, taking into account the national characteristics of educational activity. The importance of compliance of the list with modern innovative trends in the development of information and communication activities, which provide for the wide use of social networks in business and management spheres, is substantiated.

Key words: fields of knowledge, harmonization, contemporary trends, specialties.

Метою розроблення Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, є «перехід на єдині статистичні стандарти та системи класифікації для гармонізації і забезпечення порівнянності державної статистики із такими міжнародними стандартами та рекомендаціями, як міжнародні стандартні системи класифікації ООН» [1]. Проте, міжнародний стандарт класифікації освітніх галузей (ISCED-F 2013) [2], який є основою розробленого Міністерством освіти і науки України проекту Переліку, створений протягом 2011-2013 рр. За десятирічний період свого існування Стандарт не оновлювався [3], попри те, що суспільство, наука, технології, виробництво активно розвивалися.

Зважаючи на стрімкий розвиток інтернету, появу нових форм комунікації, нових методів ведення бізнесу та нового розподілу ролей у бізнес-процесах сучасних підприємств, варто врахувати й нові тенденції та вимоги сучасного суспільства, зокрема такі:

1. Одним із ключових елементів системи функціонування будь-якого підприємства є інформація та комунікація, які в останні роки модифікували не лише форму, а й свою роль. Це зумовило зміну інформаційного поля сучасних установ, засобів і методів опрацювання інформації, а також зміни інформаційно-комунікаційних каналів (часто – на віртуальні). Для належного функціонування установ необхідно заповнити ринок праці фахівцями, які володітимуть знаннями і навичками застосування комунікаційних соціальних сервісів і комунікаційних технологій в індивідуальній та колективній діяльності установ.

2. Використання суспільством соціальних мереж, вебспільнот змусило бізнес і державні структури змінити ракурс взаємодії з їхньою

цільовою аудиторією із реального спілкування до віртуального залучення. Бізнес та державні установи широко використовують інструменти маркетингу у соціальних мережах (англ. – Social Media Marketing) з метою просування та популяризації своїх товарів і послуг. Це вимагає існування на ринку праці фахівців, які матимуть практичні вміння та компетентності із розроблення та супроводу бізнес-стратегій в соціальних мережах.

3. Зміна контенту (з формального на неформальний), з яким сьогодні повинен працювати сучасний управлінець будь-якої ланки, вимагає від ЗВО підготовки фахівців, які здатні швидко та професійно реагувати на суспільні запити та запити різних бізнес-структур, адаптувати наповнення відкритих джерел даних до вимог сучасності та бути конкурентоздатним на ринку. Підготовка такого фахівця у ЗВО дозволить сформуванню вміння щодо наповнення різних видів ресурсів, формулювання завдань і делегування їх виконавцям, верифікацію та аналіз отриманих результатів.

4. Вагомим чинником розвитку сучасних установ, організацій та підприємств є вміння їхнього персоналу підтримувати ділову комунікацію та вміло управляти проєктами. Важливим напрямом налагодження бізнес-процесів будь-якої організації є документаційне забезпечення із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Здобуття таких навичок забезпечить навчання фахівців за спеціальністю, яка поєднає компетентності різних галузей: бізнесу, інформаційних технологій, офісної справи.

5. В останні роки українські науковці та науково-педагогічні працівники ЗВО сконцентрували свої дослідження на актуальних питаннях розвитку економіки та суспільства, що дозволить не лише розвинути конкретні галузі знань та спеціальності, а й в майбутньому на засадах доброчесності, прозорості та відкритості відбудувати Україну. Тенденції розвитку української науки свідчать про потужний вплив здобутків закордонної наукової спільноти. Це дозволило протягом останнього десятиріччя не лише збагатити український науковий фонд, а й наповнити навчальні матеріали в університетах якісно новим змістом. Тому під час формування нового Переліку варто також врахувати наявні та потенційні напрацювання науковців провідних ЗВО України.

На основі аналізу закордонного досвіду провідних закордонних ЗВО та зазначеного вище пропонуємо:

1. До галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація» додати спеціальність С9 «Соціальні комунікації та інформаційна діяльність», яка за Міжнародною стандартною класифікацією освіти відповідатиме таким галузям: 0388 «Inter-disciplinary programmes and qualifications involving social sciences, journalism and information», 0488 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving business, administration and law» та 0322 Library, information and archival studies (в розрізі інформаційної справи).

2. Спеціальність D7 «Секретарська та офісна справа, документознавство» перейменувати на «Управління бізнес-процесами та офісна справа» і розширити кількість рівнів освіти, на яких здійснюється підготовка до бакалавра та магістра. Така спеціальність відповідатиме таким галузям Міжнародної стандартної класифікації освіти: 0415 «Secretarial and office work», 0417 «Work skills» та 0488 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving business, administration and law».

Наявність таких спеціальностей, за якими здійснюватиметься підготовка у ЗВО, дозволить підготувати фахівців, які дійсно будуть потрібні на українському та міжнародному ринках праці, володітимуть сучасними знаннями і вміннями та навичками і будуть конкурентоспроможними на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України – Проєкт нового переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти. Головна | Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/proyekt-novogo-pereliku-galuzej-znan-i-specialnostej-za-yakimi-zdijsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti?fbclid=IwAR1HTLAF58dTLcZHlm_S8oCBO0WuXZgINfKkyyK1nl3GIwIeVijEK-Me3Ys (дата звернення: 12.08.2023).
2. International Standard Classification of Education (ISCED) 2011. UNESCO Institute for Statistics, 2012. URL: <http://dx.doi.org/10.15220/978-92-9189-179-5-en> (дата звернення: 19.08.2023).
3. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Каб.

Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 : станом на 21 груд. 2022 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п#Text> (дата
звернення: 20.08.2023).

УДК 004:371:378

Н. С. Павлова,
канд. пед. н., доц. кафедри інформаційно-комунікаційних технологій
та методики викладання інформатики
Рівненського державного гуманітарного університету,
докторантка Українського державного університету ім. М. Драгоманова

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглядається використання сучасних інформаційно-освітніх технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти. Звернено увагу на мобільні технології, відкриту освіту, доповнену реальність, візуалізацію даних, персональне інформаційно-освітнє середовище як тенденції впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових ресурсів у процес професійної підготовки компетентного фахівця.

Ключові слова: інформаційно-освітні технології, заклад вищої освіти, професійна підготовка фахівця.

The use of modern information and educational technologies in the educational process of a higher education institution is considered. Attention is drawn to mobile technologies, open education, augmented reality, data visualization, personal information and educational environment as trends in the introduction of information and communication technologies and digital resources in the process of professional training of a competent specialist.

Key words: information and educational technologies, higher education institution, professional training of a specialist.

Відповідаючи на виклики сьогодення, вища освіта націлена на професійну підготовку компетентного фахівця з аргументованим і умотивованим використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), хмарних ресурсів, цифрових інструментів. За таких умов спостерігаємо розвиток інформаційно-освітніх технологій і їх

упровадження в освіту для розв'язування різних завдань, зокрема, для проектування, організацій і реалізації навчання, розробки відкритих електронних освітніх ресурсів, а також для моніторингу діяльності усіх учасників освітнього процесу, управління та електронного документознавства.

В. Ю. Биков, О. Г. Глазунова, А. М. Гуржій, В. В. Лапінський, С. Г. Литвинова, Н. В. Морзе, О. М. Спирін та інші вітчизняні вчені різноаспектно досліджують упровадження інформаційно-освітніх технологій в процеси професійної підготовки фахівця, виважене використання яких у різноманітне навчання, підвищує обізнаність і дієвість студентів (рис. 1). Результати опитування студентів 3-го та 4-го курсів факультету математики та інформатики Рівненського державного гуманітарного університету щодо усвідомлення ними значущості трендів сучасної освіти відображено на рис. 2. Стихло охарактеризуємо кожен із тенденцій впровадження ІКТ та цифрових ресурсів в освітнє середовище закладу вищої освіти (ЗВО)

Рис. 1 Тенденції сучасної освіти

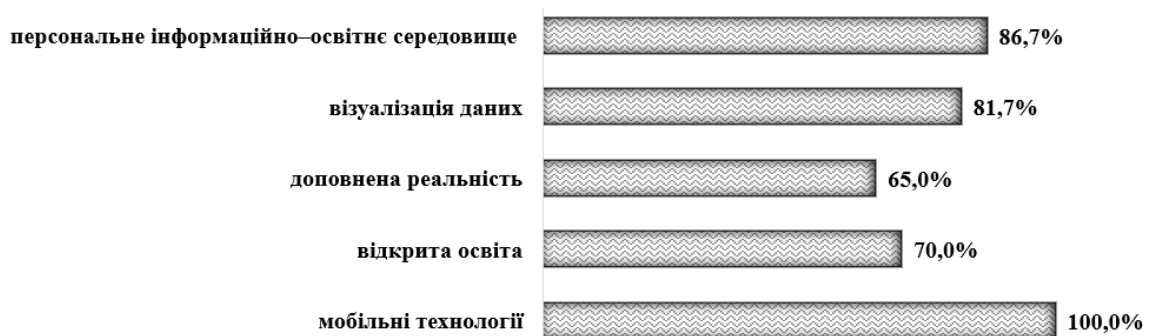

Рис. 2 Результати опитування студентів

Мобільні технології є однією із сучасних освітніх парадигм, що передбачає широке впровадження мобільного навчання (M-learning), зумовленого динамічним розповсюдженням мобільних засобів зв'язку,

появою великої кількості навчальних програм у вигляді мобільних застосунків. Популярність такого навчання студенти обґрунтовують реалізацією освітнього процесу незалежно від місця знаходження його учасників, використовуючи портативні пристрої. Головна ідея M-learning ґрунтується на організації навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами мобільного зв'язку, спираючись на такі дидактичні принципи як мультимедійність, інтерактивність. Також реалізують принципи відкритої освіти: гнучкість, модульність, адаптивність, доступність, навчання завжди (long-life learning) і всюди (mobile learning). Справедливо зауважити, що ефективне використання мобільного навчання прогнозує застосування мобільної технології як окремо, так і спільно з ІКТ, цифровими ресурсами. І. О. Теплицький та ін. вчені досліджують умови побудови відкритого, модифікованого і масштабованого «plug-and-play середовища мобільного навчання», що надаватиме широкий спектр освітніх послуг [4].

Відкрита освіта (open education) створює умови для осучаснення традиційного освітнього процесу і розвитку педагогічних технологій, доступу до всіх рівнів освіти, особистісного навчання і «навчання впродовж життя». Особливостями такої освіти є інноваційність, технологічність, доступність, соціальна значущість і «відкритий контент», який представлений інтелектуальними продуктами (відомості, знання, ідеї) в інтернеті, які можуть бути використані будь-якою особою з дотриманням авторських прав. Актуальними є виокремлені вченими найбільш використовувані у ЗВО ресурси: презентації; інструкції, звіти довідники; графіка, діаграми, інфографіка; вебінари, подкасти, відеокасти; відео, анімації; ігри; публікації, е-посібники, блоги; опитувальники, тести. [2, с. 25-26]. При цьому важливо використовувати різномісний контент, для розроблення якого і надання йому «вільного доступу» застосовують ІКТ, цифрові ресурси тощо.

Доповнена реальність (augmented reality або AR) – це доповнення фізичного світу за допомогою цифрових даних, яке забезпечується спеціальними засобами в режимі реального часу. Доповнена реальність є складовою змішаної реальності і поєднанням реального світу з віртуальним. Серед дидактичних приписів застосування AR-технології в освіті: принцип пізнання, принцип навчальної спрямованості, принцип мобільності. Застосування технології доповненої реальності в освітньому процесі потребує: технічних засобів (смартфони, планшети,

окуляри AR); програмного забезпечення, у тому числі операційної системи і спеціальних додатків, завантаження яких здійснюється за допомогою Google Play та App Store. Доповнена реальність є своєрідною візуалізацією даних.

Візуалізація даних (data visualization) – «унаочнення, створення умов для візуального спостереження»; «процес побудови графічного образу даних, що допомагає у процесі загального аналізу даних вбачати ... структури» [1]. При сприйнятті відомостей, що представлені з використанням візуалізації особа охоплює єдиним поглядом компоненти, що утворюють ціле, простежує можливі зв'язки між ними, проводить категоризацію за ступенем спільності, значущості. Це, у свою чергу, є основою для здобуття нової обізнаності про об'єкт пізнання.

Персональне інформаційно-освітнє середовище (personalized information and educational environment) (ПІОС) є сукупністю інформаційних ресурсів, що доцільно застосовується учасниками освітнього процесу з метою управління цим процесом, здобуття компетентностей і результатів навчання відповідно до цілей освіти, налагодження комунікації і співпраці. Компетентне вирішення згаданих вище завдань спирається на апаратну і програмну складові, що функціонують відповідно до принципів хмарних обчислень та забезпечують повсюдний доступ здобувачів освіти до навчально-дидактичних матеріалів. О. В. Овчарук, вивчає інформаційно-освітнє середовище, ототожнюючи його із системно організованою сукупністю інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, спрямованих на організацію взаємодії його учасників, а також на здійснення навчально-виховних впливів, що підтримуються цифровими засобами збору та передачі даних, апаратно-програмним та навчально-методичним забезпеченням [3, с. 52]. Висока інтерактивність ІКТ створює умови для формування ПІОС, його наповнення як викладачами, так і студентами, а також для оцінювання діяльності у ньому. Не менш важливо використовувати в ПІОС ресурси електронних освітніх платформ (Moodle, Classroom та ін.), відкритих онлайн-курсів (Coursera, Prometheus, Udacity, Inversity, Kadenze та ін.).

Аналізуючи особливості функціонування інформаційно-освітніх технологій, можна дійти висновку, що процеси їх доцільного впровадження у навчальний процес відбуваються стрімко, що зумовлює

необхідність ґрунтовних теоретико-практичних досліджень, спрямованих, зокрема, на аналіз впливу застосування технологій на ефективність навчання; розуміння їх значення як в особистісному розвитку суб'єктів освітнього процесу, так і в їх професійному становленні.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 28.08.2023)
2. Гуржій А. М., Глазунова О. Г., Волошина Т. В. Цифровий навчальний контент для системи відкритої освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 2020. Вип. 55, С. 22-30.
3. Овчарук О. В. Інформаційно-цифрове середовище закладу загальної середньої освіти: аналіз поняття у контексті цифровізації. *Звітна наукова конференція Інституту цифровізації освіти НАПН України «Цифрова трансформація освіти України в умовах воєнного стану» : збірник матеріалів, 24 лютого 2023 р., м. Київ; Київ : ІЦО НАПН України, 2023. 157 с.*
4. Теплицький І. О., Семеріков С. О., Шокалюк С. В. Основні елементи технології мобільного навчання / *Інформаційні технології в освіті, науці і техніці : матеріали VI Всеукраїнської конференції молодих науковців ІТОНТ-2008* (м. Черкаси, 5-7 травня 2008 року). Черкаси, 2008. С. 106-107.

УДК 316.6

Л. І. Соломенко,
викладач кафедри тележурналістики та майстерності актора
Київського національного університету культури і мистецтв

НЕБЕЗПЕКА ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ (НА ПРИКЛАДІ TELEGRAM)

У розвідці розглядається небезпека поширення російської пропаганди в соціальних мережах, заходи держави щодо її запобігання та нинішній стан щодо протидії дезінформації.

Ключові слова: соціальна мережа Telegram, російська пропаганда, державні заходи протидії дезінформації.

The article examines the danger of spreading Russian propaganda on social media, state measures to prevent it, and the current state of countering disinformation.

Key words: social network Telegram, Russian propaganda, state measures to counter disinformation.

В Україні однією з найбільш використовуваних нині соціальних мереж є Telegram. Так, за результатами опитування громадського об'єднання «Опора», і навесні 2022 року, і навесні 2023 року лідером серед соцмереж є Telegram [5]. Причина такої популярності цієї соцмережі серед українців, як підтвердило повторне опитування в червні 2023 року, полягає в тому, що українці вже більше року черпають новини саме з новинних Telegram-каналів. Адже з початком російського повномасштабного вторгнення ця соцмережа суттєво розширила своє функціональне призначення – активно використовується як джерело новин.

Водночас значна проблема використання соцмереж в Україні полягає в тому, що є велика небезпека проникнення російської пропаганди, проросійських наративів та дезінформації. Це питання було винесене на обговорення, організоване в серпні 2023 року Українським інститутом медіа та комунікації за підтримки Американської асоціації юристів ініціативи з верховенства права (АВА РОЛІ), в якому взяли участь представники держави на громадських організацій. Керівник Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки І. Соловей наголосив, що у відповідь на запуснену російську пропагандистську машину в 2014 році Україна «почала очищати свій інформаційний простір від російського інформаційного впливу» [8].

На рівні держави з метою запобігання поширенню російського інформаційного впливу на території України було вжито низку заходів. 2014 року на вимогу Національної ради з питань телебачення і радіомовлення провайдери були змушені вимкнути російські пропагандистські телеканали: «Національна рада, дбаючи про інтереси держави і усвідомлюючи наслідки наявності в ефірі програм, що

традиційно містять неправдиві відомості, заклики до розпалювання війни, ворожнечі й ненависті, зневагу до патріотичних почуттів громадян і України в цілому та їх вплив на свідомість людей, визнала низку іноземних програм такими, що не відповідають вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення та чинному законодавству України [4, с. 8]. До згаданих іноземних програм тоді належали такі російські канали: «РТР – Планета», «НТВ – Мир», «Россия 24», «ТВ Центр – International», «РосБизнесКонсалтинг ТВ» (РБК – ТВ), «История» (ВДТРК).

15 травня 2017 року тодішнім Президентом України П. Порошенком був підписаний указ про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України щодо застосування нових санкцій проти російських фізичних і юридичних осіб. У п. 422-425 Додатку 2 мова про «заборону Інтернет-провайдером надання послуг з доступу користувачам мережі Інтернет до ресурсів сервісів «Mail.ru» (www.mail.ru) та соціально-орієнтованих ресурсів «Вконтакте» (www.vk.com) та «Однокласники» (www.ok.ru)» [2]. Одна з причин – ці російські соціальні мережі та сервіси збирали персональні дані українців.

2 лютого 2021 р. Рада національної безпеки та оборони ввела низку санкцій, зокрема «анулювання або зупинення ліцензій та інших дозволів» для таких телеканалів: «112-Україна», NewsOne, ЗІК – «Новий формат», «Аріадна ТВ», «ТВ Вибір», «Партнер ТВ» та «Лідер ТВ», «ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЯ «112-ТВ», «НОВИНИ 24 ГОДИНИ», «Нові комунікації» [3]. На закиди про наступ на свободу слова у зв'язку із закриттям названих телеканалів М. Подоляк висловив офіційну думку: «блокування телеканалів – не питання утисків свободи слова, а питання ефективної боротьби з фейками і пропагандою» [7].

Як коментує «Українська правда», «після блокування каналів Козака, які були по суті ядром проросійського медійного поля, для агресивної російської адженди залишилось місце хіба у YouTube і згаданому Telegramі. Саме там за останній рік створена розгалужена мережа проросійських каналів, яка вже теж потрапила під приціл СБУ» [7].

Тож з одного боку, з боку держави були вжиті заходи для того, щоб захистити український інформаційний простір від відверто російського чи прихованого проросійського впливу. Найбільш успішно це виявилось в телевізійному просторі, чому сприяло з початком

повномасштабного російського вторгнення створення телемарафону «Єдині новини». Звісно, практично на кожному етапі вжитих державою заходів була небезпека утиску свободи слова, висловлення думок лише провладних сил тощо.

На сьогодні значна небезпека проросійського впливу саме через Telegram-канали, про що сьогодні говорять експерти. За словами керівниці Центру досліджень громадської організації «Детектор медіа» К. Ілюк, небезпека російського інформаційного впливу саме через Telegram пов'язана з тим, що, логічними, хоча й офіційно не встановленими є зв'язки з Росією, оскільки засновниками є росіяни Павло й Микола Дурови, невідомими є джерела фінансування, бо 7 років не було монетизації цієї соцмережі. Крім того, Telegram є закритим, оскільки «адміністрація телеграма на контакт не йде, вона не готова покращувати цифрове середовище месенджера, робити його більш безпечним для користувачів, протидіяти ворожим інформаційним впливам» та непрозорим, бо «чітких критеріїв і процедури блокування каналів у телеграмі не існує» й невідомі випадки адекватної реакції адміністраторів на скарги користувачів [6].

Водночас ситуація досить складна, оскільки значна кількість державних організацій та публічних осіб «перейшли» в Telegram: «український уряд, органи державної влади та місцевого самоврядування легітимізували Телеграм, також обравши його як один з основних каналів публічної комунікації, підвищуючи лояльність громадян до цієї платформи» [1]. На сьогодні це тг-канали «Офіс Президента», «Національний спротив» (канал Міністерства оборони України), «МОНограм» (офіційний канал Міністерства освіти і науки України), «Головнокомандувач ЗСУ» (офіційний канал Головнокомандувача Збройних сил України) та ін.

Отже, попри вжиті державою заходи щодо запобігання небезпеки поширення російської пропаганди в українському інформаційному просторі досить значна небезпека сьогодні містять новинні Telegram-канали. Ця проблема поглиблюється як постійним використанням цих новинних джерел пересічними українцями, так і закритістю та непрозорістю Telegram як соціальної мережі.

Список використаних джерел

1. Дем'янюк А. Небезпечний телеграм: підводні камені найпопулярнішого в Україні месенджера. 4 грудня 2022 року. URL: <https://ms.detector.media/kiberbezpeka/post/30782/2022-12-04-nebezpechnyy-telegram-pidvodni-kameni-naupopulyarnishogo-v-ukraini-mesendzhera> (дата звернення: 20.07.2023).
2. Додаток 2 до рішення Ради національної безпеки і оборони України від «28» квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». URL.: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/40/30/6f76b8df9d0716da74bb4ae6a900d483_1494864914.pdf (дата звернення: 20.07.2023).
3. Звіт Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення за 2014 рік. К., 80 с.
4. Зеленський заблокував канали Медведчука: РНБО наклала санкції. 2 лютого 2021 року. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/02/2/7282097> (дата звернення: 23.08.2023).
5. Медіаспоживання українців: другий рік повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ. 10 липня 2023 року. URL: https://www.oporaua.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-drugii-rik-povnomasshtabnoyi-viini-24796 (дата звернення: 23.08.2023).
6. Романюк А. Ілюзія безпеки: Telegram. 29 липня 2022 року. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/07/29/7360729> (дата звернення: 23.08.2023).
7. Телевізійна скринька Пандори. Як Зеленський ввів санкції проти каналів Медведчука. 3 лютого 2021 року. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/02/3/7282161> (дата звернення: 23.08.2023).
8. Теравська В. Як ефективно протидіяти російській дезінформації та з чим доведеться працювати після деокупації: думка експертів. 15 серпня 2023 року. URL: <https://www.jta.com.ua/trends/yak-efektyvno-protydiaty-rosiyskiy-dezinformatsii-ta-z-chym-dovedetsia-pratsiuvaty-pislia-deokupatsii-dumky-ekspertiv> (дата звернення: 23.08.2023).

УДК 378(072)

Є. О. Судніков,
старший науковий співробітник
наукового центру дистанційного навчання,
А. А. Прокопенко,
науковий співробітник
наукового центру дистанційного навчання,
О. М. Шкуренко,
науковий співробітник
наукового центру дистанційного навчання
Національного університету оборони України

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Розглядаються різні аспекти застосування сучасних інформаційно-освітніх технологій, які можуть бути використані для поліпшення процесу навчання та підготовки військових фахівців.

Ключові слова: сучасні освітні технології, військова освіта, екосистема військової освіти, VR-технології, Збройні Сили України.

Various aspects of the application of modern information and educational technologies are considered, which can be used to improve the process of training and training of military specialists.

Key words: modern educational technologies, military education, ecosystem of military education, VR technologies, Armed Forces of Ukraine.

Цифрова трансформація Збройних Сил України, опанування інформаційним доменом збройного протиборства, належна кібероборона держави є надзвичайно важливими завданнями, особливо в умовах воєнного стану та реалізації Стратегії національної безпеки [1].

На виконання завдань, визначених Стратегічним оборонним бюлетенем (СОБ) [1], відбувається процес щодо реалізації заходів оборонної реформи на середньострокову перспективу.

Відповідно до зазначених документів у силах оборони має бути здійснено цифрову трансформацію, впроваджено сучасні технології

автоматизації управління військами та зброєю, моніторингу, аналізу інформації, моделювання, експертних систем, спеціальне програмне забезпечення та інформаційні системи, створено організаційні та матеріально-технічні умови для формування та використання єдиного інформаційного середовища сил оборони шляхом застосування єдиних стандартів, протоколів, архітектур (проєктних рішень), надання необхідних сервісів та повноцінного використання інформаційних ресурсів, спрямованих на ефективне застосування сил оборони у мирний та воєнний час.

Одним з ключових аспектів реформування військової освіти стане широке застосування сучасних освітніх технологій, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), впровадження прогресивних форм і методів навчання, запровадження хмарних технологій для єдиного інформаційного середовища оборони, підвищення цифрової грамотності особового складу ЗС України.

У контексті виконання заходів, визначених у СОБ, у Міністерстві оборони України триває інтенсивний процес формування сучасних підходів щодо організації освітньої діяльності у ЗС України. Результатами трансформації військової освіти має стати створення єдиної уніфікованої системи підготовки військових фахівців для сил оборони з урахуванням досвіду держав – членів НАТО. Технології, що розвиваються, не тільки змінять військову освіту та структуру підготовки, а й змінять доступ до інформації та взаємозв'язок з нею, що неминуче змінить взаємовідносини між учасниками освітнього процесу. З урахуванням поточних викликів й загроз національній безпеці держави відбувається розширення освітньої структури, яка наразі охоплює весь спектр формального, неформального видів навчання в контексті професійної військової освіти та безперервного професійного розвитку.

Наразі цифрові та ІКТ відіграють усе більшу роль у системі освіти, сприяючи забезпеченню її доступності та відкритості, підвищенню якості навчання, і відповідно висувують підвищені вимоги до цифрових та інформаційно-комунікаційних компетентностей усіх учасників освітнього процесу.

Стрімке й масштабне розповсюдження цифрових технологій зумовлює трансформацію методів надання якісної освіти, оскільки надзвичайно важливо, щоб керівництво держави забезпечило стабільне функціонування закладів освіти, у тому числі й вищих військових

навчальних (ВВНЗ), військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (ВНП ЗВО) та військових ліцеїв не тільки в мирний час, а й в умовах воєнного стану, що впливатиме на якісну підготовку висококваліфікованих військових фахівців, а отже, й на удосконалення їх професійної майстерності, здатності та готовності виконувати свої військові обов'язки.

Систему військової освіти необхідно адаптувати до сучасних вимог через масове й ефективне використання інноваційних освітніх технологій і дидактичних моделей, заснованих на сучасних ІКТ.

Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті вимушеного переходу на дистанційну форму навчання, зумовлену поширенням пандемії COVID-19 та введенням воєнного стану, що і стало об'єктивною передумовою для розвитку цифровізації у ЗС України. Така напружена ситуація дала змогу оцінити міру важливості й ефективності використання ІКТ як інструмента формування екосистеми військової освіти, де готуватимуться конкурентоспроможні кадри для різних військових сфер і видів діяльності. Водночас це актуалізувало необхідність переорієнтації всіх напрямів діяльності на використання передових технологій, таких як освітні програми, методи, засоби, технології та форми навчальної діяльності, процедури оцінювання тощо.

Сучасна система військової освіти повинна будуватись на підвалинах компетентнісного підходу, згідно з яким кожний випускник має володіти комплексом загальних, фахових і професійних компетентностей. Що забезпечить успішну реалізацію їх професійної діяльності та професійний розвиток.

Застосування сучасних інформаційно-освітніх технологій в системі військової освіти відкриває перед військовими нові можливості для підготовки, тренування та підвищення ефективності військових операцій. Відповідне збалансоване поєднання технологій та людських ресурсів допоможе створити сучасну та ефективну систему військової освіти, оскільки освічені та підготовлені військові фахівці є ключовим фактором для забезпечення національної безпеки та успішної військової стратегії.

Так, в освітній процес Національного університету оборони України активно впроваджується використання сучасних цифрових технологій таких як: віртуальна реальність (VR), розширена реальність

(AR), системи імітаційного моделювання (SM). Дані технології засновані на ігрових симулятивних технологіях, та керовані штучним інтелектом, використання яких дозволяє створювати іммерсивні освітні середовища, де слухачі можуть взаємодіяти з 3D-моделями, симуляціями та іншими візуальними матеріалами, з повним або частковим зануренням у віртуальний світ, що дозволяє у заздалегідь змодельованому середовищі краще сприймати і розуміти оточуючу дійсність.

Освітній процес Національного університету оборони України відбувається на електронній платформі LMS Moodle (система управління навчанням) і надає можливість співпрацювати на рівнях, «слухач – слухач» та «слухач – викладач». Крім того, платформа дозволяє обмінюватися файлами та виконувати індивідуальну комунікацію з викладачем.

Онлайн-навчання на даній платформі забезпечує можливість отримання знань та навичок з різних предметів за допомогою вебінарів, відеоуроків, інтерактивних додатків, відео- та аудіо-матеріалів, тощо.

Також в рамках співпраці наукового центру дистанційного навчання Національного університету оборони України з міжнародними партнерами за Програмою НАТО DEEP було отримано програмний продукт для вивчення іноземної мови за допомогою автономних VR окулярів «Oculus» а також «Віртуальний медичний тьютор з медицини масових уражень і травм MSTAT».

Віртуальний медичний тьютор MSTAT проводить інтелектуальне, адаптивне навчання з травматології та медицини масових уражень безпосередньо на мобільному телефоні або персональному комп'ютері. У MSTAT слухачі взаємодіють з віртуальними пацієнтами, що демонструють різноманітні травматичні ушкодження з реалістичною анатомією і фізіологією ран. Рівень володіння навичками відстежується автоматично, а після кожної сесії надається індивідуальний зворотній зв'язок. Перед кожним тренуванням механізм адаптації програмного забезпечення визначає навички, які найбільше потребують вдосконалення для кожного учасника, і автоматично генерує нові сценарії віртуального пацієнта для відпрацювання цих навичок.

Отже, інтеграція сучасних інформаційно-освітніх технологій в систему військової освіти є важливим кроком у напрямку забезпечення високої якості підготовки військових фахівців та їх здатності ефективно виконувати завдання щодо безпеки та оборони держави. Розвиток

військових інтелектуальних симуляцій, віртуальних тренажерів та інших інтерактивних технологій відіграє важливу роль у досягненні цієї мети. Дані технології дозволять військовим не лише отримувати теоретичні знання, а й набувати практичний досвід у віртуальних сценаріях, котрий може стати вирішальним у реальних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”» від 20 серпня 2021 року № 473/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121> (дата звернення: 07.08.2023).

УДК 37.017.4

І. В. Ткаченко,
ст. викладач кафедри філософії і
педагогіки професійної підготовки
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглядаються особливості національно-патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів на сучасному етапі. Наголошено, що ефективним фактором виховання здобувачів є вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, які своїм змістом, методологією та методикою дослідження повинні формувати і виховувати студента не тільки як майбутнього фахівця, але і як особистість з широкою загальною ерудицією і чіткою системою моральних поглядів і світоглядних орієнтирів. При цьому найкращі умови для патріотичного виховання здобувачів вищих технічних закладів мають соціально-гуманітарні кафедри, зміст

навчальної діяльності яких безпосередньо пов'язаний з українською історією, культурою, мовою, українською ідеєю.

Ключові слова: патріотизм, національно-патріотичне виховання, вищий технічний навчальний заклад.

The peculiarities of national-patriotic education of students of higher technical educational institutions at the modern stage are considered. It is emphasized that an effective factor in the education of students is the study of social and humanitarian disciplines, which, by their content, methodology and research methodology, should form and educate the student not only as a future specialist, but also as a person with a broad general erudition and a clear system of moral views and worldview guidelines. At the same time, the best conditions for patriotic education of graduates of higher technical institutions are provided by social and humanitarian departments, the content of which educational activities are directly related to Ukrainian history, culture, language, and the Ukrainian idea.

Key words: patriotism, national-patriotic education, higher technical educational institution.

Проблема формування громадянина-патріота, відповідальної та національно свідомої людини, сьогодні, під час російсько-української війни, набуває неабиякої актуальності. Особливої ваги питання національно-патріотичного виховання отримує в контексті підготовки здобувачів вищих технічних навчальних закладів, оскільки портрет будь-якої технічної спеціальності включає так звані соціальний і професійний аспекти. В ідеалі соціальний портрет фахівця технічних спеціальностей як національно свідомої людини-патріота повинен бути основою його професійного портрета.

Під патріотизмом у цьому контексті розуміємо любов до Батьківщини, свого народу, турботу про його благо, сприяння становленню України як суверенної, правової, демократичної держави, готовність захищати державу перед ворогом. Це складне й багатогранне поняття, один із найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя сучасної людини [1].

Саме тому виникає потреба в комплексному підході до проблеми виховання українця-патріота, особливо майбутнього фахівця з технічних спеціальностей, який в силах змінити загальний стан національної самосвідомості у нашому суспільстві.

При цьому головні засади технічної освіти повинні базувати на тому, щоб виховувати осіб, здатних не тільки творчо й нестандартно мислити, бути працелюбними, ініціативними, критичними й комунікабельними, а й людей високоосвічених, глибоко ерудованих, толерантних, з високою загальною, мовною й професійною культурою. Власне, на цьому завжди наголошували такі провідні українські мислителі, як С. Грабовський, І. Дзюба, М. Жулинський, С. Кримський, Є. Сверстюк та чимало інших.

Патріотизм сьогодні є творчим актом духовного самовизначення особи. Це свідома громадянська позиція, особлива спрямованість самореалізації й соціальної поведінки громадянина. При цьому до критеріїв патріотизму часто відносять любов, вірність і служіння Батьківщині, турботу про забезпечення її цілісності й суверенітету, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів [2].

Визначальні характеристики патріотизму базуються на увазі, чуйності, милосерді, толерантності, гідності, повазі і любові до своїх батьків, роду. Ці якості визначають насамперед культуру поведінки особистості, а цінності моралі полегшують сприймання правових норм, які, в свою чергу, допомагають глибше усвідомити моральні істини.

Виходячи з вище висловленого, доходимо висновку, що основними завданнями, які педагоги повинні ставити перед собою у системі виховної роботи зі здобувачами технічних вищих навчальних закладів, є: формування в процесі виховання у молоді національної свідомості та почуття патріотизму; прищеплення загальнолюдських моральних і естетичних норм; розвиток високої мовної культури, шанобливого ставлення до української мови; підтримка дбайливого ставлення до культурних традицій держави та готовності до примноження її культурної спадщини; підвищення дисципліни студентів шляхом формування професійної ідентичності; сприяння розвитку необхідних практичних навичок у процесі засвоєння студентами фундаментальних основ їх майбутньої професії; формування правової свідомості шляхом надання студентам ґрунтовних знань про їхні права та обов'язки перед суспільством, державою, колективом [1].

Ефективним фактором виховання здобувачів вищих технічних навчальних закладів є вивчення фундаментальних дисциплін, які своїм змістом, методологією та методикою дослідження формують і виховують студента не тільки як майбутнього фахівця, але і як особистість з широкою загальною ерудицією і чіткою системою моральних поглядів і світоглядних орієнтирів.

Сучасна методологія соціально-гуманітарних дисциплін, яка виходить з принципів плюралізму й толерантності наукових підходів, пріоритету особистості, її автономії та відповідальності, відкритості для критики, вдосконалення через використання інноваційних методик, діалогової форми пошуку істини, повинна забезпечувати виховання таких якостей людської особистості, як людяність, доброзичливість, повага у стосунках між поколіннями, терпимість, оптимізм, що є важливими рисами сучасного фахівця.

При цьому методика реалізації змісту патріотичного виховання студентів у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу повинна базуватися на цілісному, послідовному процесі і поєднувати використання форм і методів навчально-виховної роботи на навчальних заняттях та у позааудиторній діяльності, створювати ефективні і дієві умови для самоосвіти, самовираження й самовиховання патріотичних якостей майбутніх фахівців.

У цьому контексті слушною є думка багатьох педагогів щодо того, що сучасна педагогічна спільнота повинна актуалізувати серед інших й питання про те, як реформувати технічну освіту, аби максимально наблизити рівень підготовки фахівців до «інтелектуально-творчого» стандарту, а не до формалізування й стандартизації навчальних планів до загальноприйнятих (чи рекомендованих) провідними освітніми інституціями.

Для досягнення такої виховної мети передбачене вирішення наступних завдань: виявити потенційні можливості навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу у патріотичному вихованні здобувачів вищих технічних навчальних закладів та шляхів їх реалізації на заняттях; збагатити зміст дисциплін історично-науковими текстами, дидактичними матеріалами, які впливають на формування патріотичних почуттів студентів; включити матеріали патріотичного змісту до самостійної роботи студентів; підсилити патріотичне виховання студентів заходами позааудиторної виховної роботи.

Соціально-гуманітарні кафедри, зміст навчальної діяльності яких безпосередньо пов'язаний з українською історією, культурою, мовою, українською ідеєю, мають найкращі умови для патріотичного виховання студентів.

У методиці патріотичного виховання особливе місце займає самостійна робота студентів (СРС), активізація якої можлива лише за умови розроблення чіткої системи індивідуальних довготривалих завдань, стимулювання їх виконання до кожного лекційного, практичного чи семінарського заняття, перевірки якості та об'єктивності оцінювання.

У реалізації змісту патріотичного виховання чільне місце займають позааудиторні виховні заходи. Сучасна війна України проти Росії вносить корективи щодо формулювання мети професійної підготовки фахівців різних профілів, у тому числі й майбутніх інженерів. Сучасний інженер, окрім фахових знань, умінь і навичок, має володіти загальною культурою, розумінням екологічних та соціальних наслідків своєї діяльності, світоглядними орієнтирами та духовними цінностями. Саме така творча особистість після нашої перемоги буде особливо потрібна для ефективного здійснення розбудовчих процесів в Україні. Тому одним із завдань гуманітаризації та гуманізації вищої технічної освіти має стати орієнтація її на загальнолюдські культурні цінності, прилучення студентської молоді до національних джерел духовності, формування у неї стійких патріотичних якостей.

Список використаних джерел

1. Абрамчук О.В., Фіцула М.М. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів. Монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. 147с.
2. Кошкіна О. Патріотичне та духовно-моральне виховання студентської молоді на сучасному етапі реформування системи освіти. Новий колегіум. 2018. №3. С. 68-73.
3. Федів В.І., Олар О.І., Микитюк О.Ю., Бірюкова Т.В. Виховання патріотизму у студентів у процесі вивчення медичної і біологічної фізики. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2018. №2 (16). С. 97-101.

УДК 316:1

Л. В. Чорна,
д. філос. н., доц.,
професор кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»,
професор Хошемінського університету (В'єтнам)

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЛЮДИНИ

У доповіді звертається увага на сучасний стан використання людиною інформаційних технологій та цифрових медіа. Розглядаються особливості психіки людини, що актуалізуються при взаємодії з віртуальною реальністю. Наголошується на нагальній необхідності постійного наукового осмислення світоглядних змін у суспільстві та стану свідомості людини в даному контексті.

Ключові слова: інформаційні технології, світогляд, свідомість, цінності, віртуальна реальність, цифрові медіа, іммерсивність.

The paper draws attention to the contemporary conditions of human use of Information Technologies and Digital Media. Peculiarities of the human psyche that are actualized when interacting with virtual reality are considered. Emphasis is placed on the urgent need for constant scientific analysis of worldview changes in society and the state of human consciousness in this context.

Key words: Information Technologies, Worldview, Consciousness, Values, Virtual Reality, Digital Media, Immersion.

Сучасна епоха бурхливого та всепоглинаючого розвитку інформаційних технологій характеризується безперервним процесом змін людського світогляду та свідомості. Зараз вже можна впевнено стверджувати, що кожна людина живе у світі, де реальний світ не просто межує з віртуальним, а утворює певний симбіоз. Саме тому наймовірніше актуальним нині є питання впливу інформаційних технологій та сучасних інформаційно-комунікативних процесів на людину. Зазначене питання потребує філософського осмислення та використання наукових здобутків у психології та у міждисциплінарних

сферах наукових знань, таких зокрема як нейронауки. Адже лише спільними міждисциплінарними зусиллями науковців можна дійти найбільш продуктивних та системних висновків, а також ефективно проаналізувати усі виклики для людства, які спричиняють інформаційні технології сьогодення.

Людина, беручи участь у величезній кількості різних форм комунікацій, не завжди здатна розмежувати істинне від хибного, а також хоча б частково передбачати наслідки взаємодії з інформаційними джерелами. Проте лише така здатність людського розуму може забезпечити певну міру особистої безпеки за умов постійного зростання обігу інформації. Занурюючись у інтернет простір та використовуючи різноманітні цифрові технології, людина не завжди усвідомлює можливі наслідки буття на межі реального та віртуального світу.

Слід пам'ятати, що кожна форма взаємодії з будь-яким джерелом інформації неодмінно здійснює вплив на людську свідомість. Завжди відбувається взаємообмін. Людина, приділяючи свою увагу певній інформації, реагує на неї як на ментальному рівні, формуючи конкретні уявлення та образи, так і на емоційному рівні, маючи певні відчуття та почуття. В свою чергу, інформація проникає до людської свідомості та стає її частиною. Навіть у тих випадках, коли людина не фіксує це свідомо.

Кожного дня людина пропускає крізь себе дедалі більший обсяг інформації, іноді навіть не усвідомлюючи це повною мірою, наприклад, під час такого безневинного, на перший погляд, заняття, як перегляд візуального контенту у соціальних мережах (відео-ролики у різноманітних «stories», «reels», «youtube-shorts» та ін.). Наведений вид діяльності навіть позиціонується людиною як форма відпочинку. Проте, звісно, жодним чином це не є відпочинком для мозку.

Одна з властивостей людської психіки полягає в тому, що людина, наприклад, дивлячись конкретний візуальний контент, починає певною мірою проектувати його на себе, нібито ототожнюючись з ним. Енергія перетікає туди, де перебуває тривалий час увага. Саме таким чином і формується залежність індивіда від віртуальної чи реальної взаємодії з конкретним об'єктом. Причому особливістю людської психіки є те, що на певних рівнях мисленевих процесів не розрізняється ступінь «реальності» цієї взаємодії.

У такі моменти стан свідомості людини змінюється внаслідок ефекту імерсивності, що в перекладі з англійської мови означає «занурення». «Це те, що відчуває людина, коли вона перебуває в стані глибокої психічної залученості та її когнітивні процеси (із сенсорною стимуляцією або без неї) викликають зрушення її стану уваги в такий спосіб, що людина може відчути дисоціацію від усвідомлення фізичного світу» [1].

«Імерсивність є метафоричним терміном, який походить від фізичного досвіду занурення у воду. Ми шукаємо тих самих відчуттів від досвіду психологічного занурення, що й від занурення до океану або басейну: відчуття бути оточеними зовсім іншою реальністю, настільки інакшим, як вода відрізняється від повітря, що поглинатиме усю нашу увагу, весь наш апарат сприйняття» [2]. Отже, істотною умовою для створення ефекту імерсивності є задіяння усіх органів чуття людини або істотний вплив на найважливіші з них задля виклику реальних відчуттів.

Неймовірно влучним для контексту даного дослідження є тлумачення, згідно з яким імерсивність – це «створення ефекту присутності, що полягає в переході свідомості людини до стану, за якого зникає межа між реальним та умовним, а штучне середовище починає сприйматися так само, як і реальне [3].

Сам по собі ефект повного занурення людини до якогось процесу життєдіяльності не представляє небезпеки. Проте слід звернути увагу на те, що відбувається при зануренні до інтернет-простору чи віртуальної реальності. «Порушується основна функція психіки – вона починає відбивати не вплив об'єктивного світу, а віртуальну реальність» [4].

«На сучасному етапі розвитку комп'ютерних технологій віртуальні конструкти володіють високим рівнем деталізації й при глибокому «зануренні» точно імітують ситуації, які викликають сильні психоемоційні реакції. Оскільки, в імерсивному стані тіло не спроможне відрізнити реальність від продукту репрезентації, то результати реакцій будуть тотожними» [5].

Крім того, віртуальна реальність, що створюється у різних формах (соціальні мережі, інтернет-платформи, мережеві комп'ютерні ігри), завжди буде більш привабливою, аніж реальний світ. Адже в її межах не лише симулюються певні аспекти людського буття, але й

створюються можливості для набуття досвіду та проживання відчуттів, що були нещодавно недосяжними для людини у реальному житті.

Викликає занепокоєння той факт, що віртуальна реальність дедалі більше розглядається людиною як форма ескапізму та альтернатива реальному світові, що як наслідок породжує новий вид психологічної залежності людини.

«Комп'ютерна віртуальна реальність стала розглядатися як альтернативна сфера буття, більш приваблива, ніж об'єктивна реальність, яка породжує нові форми ескапізму (втечі від дійсності в світ ілюзій і фантазій), психологічної залежності індивіда від віртуального світу, що формує нові форми «абсолютно-віртуального духу». Збільшуючи віртуальну складову, людина може не тільки компенсувати нестачу матеріальної, а й повністю реінтерпретувати дійсність» [6].

Саме факт такої «реінтерпретації дійсності» спричиняє зміну світоглядних орієнтирів та цінностей людини зокрема, та людства загалом. Тому дане питання потребує постійного відслідковування та ретельного наукового аналізу у різних сферах наукових знань.

Людська свідомість, що завжди була об'єктом впливу, наразі особливо потребує створення системи заходів психологічної безпеки саме в інформаційній сфері з огляду на невпинний розвиток інформаційних технологій та цифрових медіа. Колосальний масштаб впливу на свідомість людини шляхом використання новітніх інформаційних технологій та цифрових медіа вимагає пильної уваги до стану духовної сфери суспільства, що складається зі світогляду та цінностей кожної окремої людини.

Адже неусвідомлення наслідків деформації свідомості інтернет-залежної людини сьогодні, вже завтра може призвести до незворотних змін у контексті формування неприродних орієнтацій та установок, викривлених світоглядних орієнтирів та спотворених цінностей у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Defining Immersion: Literature Review and Implications for Research on Immersive Audiovisual Experiences. Sarvesh Agrawal, Adèle Simon, Søren Bech, Klaus Baerentsen, Søren Forchhammer. URL: <https://hal.science/hal-02512570> (дата звернення: 10.08.2023)

2. Murray J. H., Hamlet on the holodeck: The future of narrative in cyberspace, MIT press, 2017. URL: <https://hal.science/hal-02512570> (дата звернення: 10.08.2023)
3. Biocca F., Delaney B. Immersive Virtual Reality Technology. In F. Biocca, & M. R. Levy (Eds.), Communication in the Age of Virtual Reality. Hillsdale, NJ: L. Erlbaum Associates, 1995. PP. 57-126.
4. Марута Н.О. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. Український вісник психоневрології. 2017. №. 23. Вип. 3. С. 21-28.
5. Богданець І.М. Віртуальна реальність: філософсько-антропологічна оцінка впливів. «Гілея: науковий вісник» : Збірник наукових праць. К., 2023. Вип.180-181 (№1-2) 2023. URL: [https://doi.org/10.31392/HileyA-PHILOSOPHICAL-2023.1-2\(180-181\).01](https://doi.org/10.31392/HileyA-PHILOSOPHICAL-2023.1-2(180-181).01) (дата звернення: 10.08.2023)
6. Воронкова В. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві. Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць. Київ: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. Вип. № 86 (7). С. 198-203.

УДК 027:08

М. М. Чурсін,
д. пед. н., проф. кафедри інформаційної діяльності
та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Розглядається коротка історія та логіка формування спеціальності 029. Підкреслюються спільні риси та специфіка її складових. Наводяться фактори соціального запиту щодо фахівців спеціальності та наголошується необхідність їх випереджуючої підготовки.

Ключові слова: інформаційна діяльність, управління, розвиток, бібліотеки, архіви, інформаційні ресурси, соціальне замовлення, випереджуюча освіта.

A brief history and logic of the formation of specialty 029 is considered. The common features and specifics of its components are emphasized. Factors of social demand for specialists of the specialty are given and the need for their advance training is emphasized.

Key words: information activity, management, development, libraries, archives, information resources, social order, anticipatory education

В умовах сучасного світу жодна галузь науки, жодна спеціальність не можуть відчувати себе «у спокої», адже темпи розвитку науки й технологій дійсно захмарні. «Однак новий термін, що викликає справжній ажіотаж, – це «розривні технології». Він означає інновації, які замінюють та руйнують існуючі технології» [1, с.44-45]. Особливою динамікою відзначається інфосфера. Зокрема, за даними Клауса Шваба, «обсяг бізнес-даних у всьому світі по всіх компаніях подвоюється кожні 1,2 роки» [2, с. 145]. Усе це утворює не дуже комфортний фон для підготовки фахівців з інформаційної діяльності, оскільки вона вимушена відстежувати не тільки дуже мінливі сучасні, а ще й перспективні вимоги щодо її призначення та змісту.

Виникає потреба в постійному переосмисленні завдань і змісту інформаційної діяльності, виявлення якоїсь логіки непростого об'єднання стійких і швидкоплинних вимог до інформаційної спеціальності, чинників впливу і, відповідно змісту освіти.

Поняття інформаційної діяльності спочатку склалося у сфері науково-технічної інформації та належало саме і лише до неї. Як відомо, у другій половині минулого століття наука опинилася у ситуації інформаційної кризи, коли стрімке зростання інформаційних потоків суттєво утруднило для споживачів пошук потрібної їм наукової та технічної інформації. Тоді зародилися та отримали швидкий розвиток теорія та технологія інформаційного пошуку, насамперед із використанням обчислювальної техніки, а також аналітико-синтетична обробка наукової інформації [3]. Пов'язані з цим теоретичні питання охоплювалися новою галуззю науки - інформатикою, яка, наголосимо, у 60-х роках мала відношення лише до науково-технічної інформації. Щодо практики, то, як зазначалося, «все, що може людство протиставити інформаційній кризі, поєднується поняттям «науково-інформаційна діяльність» [4].

У середині 70-х років минулого століття науково-інформаційна діяльність визначалася як соціально-організований різновид *наукової* праці, який виконується з метою підвищення ефективності власне досліджень та розробок і полягає у зборі, аналітико-синтетичній переробці, зберіганні та пошуку закріпленої у документах наукової інформації, а також у наданні цієї наукової інформації вченим-дослідникам та спеціалістам у відповідний час та у зручній для них формі.

Але зростання ролі інформації з часом стало очевидним і в інших сферах діяльності людей: управлінні, виробництві, економіці. Тому ще до кінця 70-х сформувалося розуміння інформатики, відмінне від початкового. Склалася думка, що обмеження рамками наукової інформації необов'язкове. Дійсно, чому інформаційна наука неспроможна охоплювати обробку і т.д. інших видів інформації? Відтак, теоретична основа інформаційної діяльності – інформатика – мала повернути увагу до інваріантних аспектів операцій з інформацією у будь-яких сферах застосування інформації як ресурсу. А сама ця діяльність, втративши префікс «науково-», чи не раптово набула незвичної універсальності. Таке перетворення сприймалося логічним, адже практика інформаційної взаємодії у виробництві, науці й управлінні, а також взагалі у соціумі, набула вражаючої багатоаспектності та розмаїття. Технологічна складова її швидко занурилася у програмування, дещо задовольнивши цим амбіції кібернетики: остання завжди прагнула очолити науку про інформацію та інформаційні процеси. Дехто з науковців взагалі вважали, що інформація властива лише процесам управління. Так чи інакше, управлінські, а із ними технологічно-алгоритмічні аспекти надовго стали провідними в інформаційній спеціальності.

Парадокс, однак, полягає в тому, що саме технологічні складові доступу до інформації та її опрацювання порівняно легко засвоюються споживачами самостійно. Так було, коли перші персональні комп'ютери стали масово надходити у продаж, і ті, хто придбав їх першими, навчали інших; так було й пізніше, коли споживачі також масово стали вдаватися до самостійного інформаційного пошуку. Й виконували його з достатньою ефективністю. Так сталося, що величезний обсяг наукових знань в області інформаційного пошуку – центральної теми тієї, «первинної», інформатики – просто запакувався у «пошукові машини», легко, на перший погляд, вирішуючи її основні

проблеми. Але що тоді має складати зміст підготовки фахівця з інформаційної діяльності?

Тут варто зауважити, що людська діяльність далеко не завжди обмежується управлінням і піддається алгоритмізації та автоматизації. Інформатиці судилося зберегти пам'ять про обставини свого народження: наприкінці 90-х років минулого століття Ю.А. Шрейдер висловив думку, що предметом (а відтак, і змістом) інформатики є *взаємини між інформацією і знанням* [4]. Саме таке, максимально широке визначення інформатики, дає поштовх до вивчення загальних аспектів будь-якої інформаційної взаємодії, результатом якої є зміна знань. Отже, акценти уваги науковців зміщуються від зв'язки «інформація-алгоритм» до «інформація-знання». У такому вигляді інформатика не обмежується науковою сферою, але має відношення до всіх знань та процесів їх набуття. Що дуже важливо, вона перестає бути байдужою до численних гуманітарних аспектів обігу інформації і знань у суспільстві – від психологічних і лінгвістичних до соціальних.

За таких обставин поєднання в рамках спеціальності 029 інформаційної, бібліотечної та архівної сфер професійної підготовки навіть отримує логічне обґрунтування, адже їх об'єднує сукупність виконуваних над інформацією операцій: багатоаспектний пошук, збір джерел інформації (документів), систематизація, аналіз та синтез, переробка, зберігання, відтворення, розмноження та поширення інформації. При цьому за бібліотекою та архівом залишається переважно зберігання інформації (документів), й вони виконують функцію *обслуговування* споживачів (саме останні виявляють активність у взаємодії з цими інститутами). На противагу, інформаційна діяльність зосереджена на пошуку, обробці та наданні споживачам необхідної інформації, виконуючи функцію *забезпечення* і займаючи до споживача активну позицію. Всі складові спеціальності 029 врешті покликані забезпечити ефективне накопичення та використання національних інформаційних ресурсів.

Але поняття «інформаційні ресурси» містить дві суперечливі ознаки: те, що може бути *збережено* й *використано* для досягнення мети, тобто стала й динамічна складові. Неважко бачити, що саме вони визначають і специфіку відповідних складових спеціальності 029. Та вона полягає ще і в їх відношенні до часу. Бібліотека й архів, здається, байдужі до нього, в тиші їх приміщень час нібито зупиняється.

Натомість інформаційна діяльність має синхронізуватися з шаленими темпами оновлення знань і технологій в науці, промисловості, управлінні. Кому тут потрібна застаріла інформація?

Це, до речі, стосується й вищої освіти. Поточний стан змісту спеціальності формується, фактично, під впливом двох факторів. 1. Інтенсивністю наукової комунікації та дискусії навколо проблеми змісту спеціальності. 2. Керівним організуючим впливом міністерства освіти і науки, що втілюється змістовно в стандартах освіти, а процедурно – у періодичних акредитаціях та встановленні вимог до методичного забезпечення навчального процесу.

Можна бачити, що перший фактор охоплює проблеми *розвитку* спеціальності, асиміляції нагальних змін. Інший формує *сталі* характеристики спеціальності, підкорені потребам адміністративних органів освіти, які завжди тяжіють до ситуації, де контролюють зміст, процес і навіть якість освіти, широко вдаючись до формальних ознак і параметрів. Останні вправно технологізуються й утворюють синхронно працюючу *систему управління* освітою. Але, за О. Тоффлером, прихований парадокс закону тимчасових неузгодженостей полягає в тому, що чим більша синхронізація досягається на одному рівні системи, тим більша десинхронізація відбувається на інших.

У нашому випадку маємо помітну десинхронізацію інформаційної освіти із темпами розвитку науки й технологій та, з іншого боку, змістом соціального замовлення щодо неї. Справа в тому, що «позитивна» синхронізація вимушена враховувати поточний стан виробництва й науки в Україні, а тому стрімке скорочення попиту на інформаційне забезпечення з боку підприємств та науково-дослідних організацій. Соціальне замовлення за таких умов зберігається лише в сфері державного *управління*. Але інформаційна діяльність покликана надихати й *розвиток* країни! Тому позитивний підхід до розуміння соціального замовлення слід визнати неприйнятним. Шанси на майбутній науково-технічний поступ залишає прогнозно-науковий підхід, за якого стає зрозумілою необхідність *випереджуючої* інформаційної освіти. Це означає доцільність створення стимулюючих умов для вступу здобувачів вищої освіти на спеціальність 029, адже фахівці цієї спеціальності будуть вкрай потрібні Україні завтра.

Список використаних джерел

1. Ernst Ulrich von Weizsäcker, Anders Wijkman. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. A Report to the Club of Rome. Springer, 2018. 220 pp.
2. Schwab Klaus. The Forth Industrial Revolution. Penguin Random House. UK. 2017. 184 p.
3. Чурсін М. Про роль і функції інформаційної діяльності в сфері культури і мистецтва. *Культура в XXI столітті: дослідження, збереження, розвиток. The XXI century culture: research, memorization, development* : збірник наукових статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції 8–9 грудня 2022 року / за заг. ред. О. Смоліної, І. Сілютіної. Київ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023. С. 180-185.
4. Чурсін М. Історія інформатики та підготовка фахівців інформаційно-документознавчої галузі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання документознавства: історія та сьогодення». Полтава : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2023. С. 431-228. (видання електронне).

ЖУРНАЛІСТСЬКА НАУКА І ОСВІТА: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

УДК 316.647.8:070-028.27

Н. Ф. Баландіна,
д. філол. н., професор кафедри
інформаційної діяльності та медіакомунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОЯВІВ ЕЙДЖИЗМУ ЩОДО ПІДЛІТКІВ У ЗМІ

У розвідці порушено проблему ейджизму стосовно підлітків у ЗМІ та вказано пріоритетні напрями викорінення цієї негативної практики: ідеться насамперед про просвітництво, упровадження систематичного контролю за її поширенням, проведення моніторингів громадської думки, заохочення науковців до вивчення проблем дискримінації.

Ключові слова: дискримінація, ейджизм, підлітки, подолання дискримінації.

The article raises the issue of ageism in relation to teenagers in the mass media and indicates the priority directions for eradicating this negative practice: it is primarily about education, implementation of systematic control over its spread, monitoring of public opinion, encouragement of scientists to study discrimination problems.

Key words: discrimination, ageism, teenagers, overcoming discrimination.

Державна політика України спрямована на запобігання і протидію дискримінації, зокрема на «виховання і пропаганду серед населення України поваги до осіб незалежно від їх певних ознак, поширення просвітницької діяльності у цій сфері» [1, Розд. I, Ст.7], на усунення практик, метою або наслідком яких є приниження «людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери» [Там само, Розд. I, Ст.1]. Помітну роль у цьому відіграють ЗМІ, які, з одного боку, викривають негатив у нашому житті, формують гуманістичні

стандарти поведінки, але, з іншого, непродуманими повідомленнями вдаються до дискримінаційних практик.

Як підтверджують результати досліджень Н.Ф.Баландіної та О.О.Панькевич, трансльований через медіа ейджиський образ підлітків є сконструйованим феноменом [3], який потрібно корегувати за допомогою цілеспрямованої й науково обґрунтованої системи заходів, які сприятимуть покращенню психологічної атмосфери навколо підлітків.

Мета роботи полягає у визначенні шляхів подолання проявів ейджизму щодо підлітків.

1. У пошуках цих шляхів справедливою є думка, що «головним інструментом зниження рівня ейджизму є просвітництво» [5, с. 164]. Слід визнати, що останнім часом просвітницька діяльність активізувалася, що засвідчено у відповідях на наші запити в Міністерство культури та інформаційної політики і Міністерство юстиції. Так, відповідно до «Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки» Міністерством юстиції було проведено інформаційні кампанії «Стоп булінг» і «Відновне правосуддя»; Міністерством культури та інформаційної політики України започатковано інформаційну кампанію «Україна без бар'єрів».

ЗМІ могли б активніше пропагувати заходи Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Всеукраїнської Фундації «Захист Прав Дітей» (ВФЗПД), Всеукраїнської громадської організації «Магнолія» (ВГО «Магнолія»), Коаліції НУО «Права дитини в Україні», тісніше співпрацювати з громадськими організаціями, які є агентами впливу на прийняття рішень щодо прав дітей. ЗМІ могли б стати ефективним механізмом реагування на резонансні порушення прав дитини. Особливу увагу, на наш погляд, слід приділяти саме «дитячому» ейджизму, оскільки ця практика знаходиться на маргінесі уваги порівняно, скажімо, з булінгом.

Для журналістів були б корисними навчально-тренувальні заходи, зокрема, як змінювати мову дискримінації на мову толерування. Іноді навіть кращі журналісти вдаються до мови ворожнечі. На сайті Незалежного культурного проекту для дітей, їхніх батьків та усіх небайдужих Vokmal пишуть: «якщо некоректність певних висловлювань щодо літніх людей вони (журналісти) ще можуть

зрозуміти, то в ейджизмі щодо молоді та дітей не бачать нічого поганого» (Вокмал, 11.08. 2018). Важливо уникати лексики, що маргіналізує, стигматизує підлітків і змушує страждати. Певний інтерес для медійників може становити вибірка дискримінаційної лексики з нашого дослідження.

Було б корисно організовувати для батьків і для дітей психологічні тренінги, правові заходи, які допомогли б розібратися зі складними міжвіковими колізіями і вчитися успішній комунікації, зокрема, як діти можуть впливати на прийняття рішень, які визначатимуть їхнє майбутнє життя. Слушною також є пропозиція О. Макарової та О. Гоцуляк щодо організації фотовиставок, зустрічей, зйомок соціальних відеороликів за участі представників різних вікових категорій [4, с. 76].

Цілком виправданим при підготовці майбутніх журналістів в ЗВО було б упровадження спецкурсу, який би дозволив сформувати компетентності у сфері прав і свобод людини, без розрізнення за расою, статтю, віком, соціальним походженням, мовою, релігійними, політичними чи іншими переконання і відповідні їм результати навчання. Проблеми дискримінації можна також розглядати як окремі теми при вивченні «Етики медіадіяльності», «Медіаправа», «Теорії масових комунікацій», «Теорії та методики журналістської творчості», «Медіапсихології» та ін.

2. Упровадження систематичного контролю було б ефективним як з погляду запобігання та протидії ейджизму, так і підвищення професіоналізму медійників. Редакціям ЗМІ бажано періодично проводити внутрішню антидискримінаційну експертизу власного контенту, упроваджувати інші активності з питань недискримінації і долучатися до заходів, які проводять різні громадські організації.

3. Слід визнати, що, незважаючи на приписи ряду нормативних документів, права дітей украї обмежені і здебільшого залежать від батьків та опікунів, деякі з яких ще не готові прийняти емансипацію підлітків і ставитися як до рівних собі. Не можна не відзначити і проблему впливу дорослих на дітей в умовах війни на Сході України. Марія Ясеновська, член Коаліції «Права дитини в Україні» рекомендує «гармонізувати законодавство і вжити заходів, щоб діти не були мілітаризовані» (Коаліція НУО «Права дитини в Україні», 26.04.2017). Таким чином, щоб почути голос дітей, соціологічним інституціям варто проводити всеукраїнське опитування. Поки що таке опитування на

відміну від інших країн у нас не проводилося. Отримані результати могли б стати цінним матеріалом для вироблення ефективної державницької стратегії.

4. Важливо на рівні державної політики, наукових інституцій, закладів вищої освіти сприяти науковим розробкам у сфері запобігання та протидії дискримінації дітей і підлітків. У ЗУ «Про охорону дитинства» (Розд. I, Ст. 4) говориться про «заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства» [2], але з різних причин це положення здебільшого залишається на рівні намірів. Одним із способів подолання проблеми може бути співпраця ЗВО, які готують фахівців із спеціальності 061 – Журналістика, і редакцій ЗМІ як роботодавців. Останні можуть бути потенційними замовниками контент-аналітичних досліджень з метою вияву дискримінаційних повідомлень. Результати цих досліджень можуть виконуватися у формі наукових звітів, статей, курсових чи кваліфікаційних робіт.

Отже, при викоріненні негативних стереотипів щодо підлітків пріоритет слід надавати: 1) просвітництву, 2) упровадженню систематичного контролю за їх поширенням, 3) проведенню моніторингів громадської думки, 4) заохоченню наукових досліджень з питань дискримінації.

Ураховуючи недостатню розробку проблеми дискримінації підлітків і високий рівень шкоди, який вона завдає, науковий і практичний інтерес у майбутньому може становити проведення анонімного опитування підлітків щодо їхніх прав і свобод з наступним кількісним і якісним аналізом; порівняння новинного контенту про підлітків у ЗМІ без проявів і з проявами ейджизму; ранжування медіа за інтересом до проблем дітей; аналіз тематики повідомлень, висвітлення позитивних практик міжпоколінних відносин та ін.

Список використаних джерел

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 13.06.23)
2. Про охорону дитинства: Закон України від 06 вересня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 13.06.23)

3. Баландіна Н., Панькевич О. Ейджиські риси в медіаобразі осіб старшого віку. *Наукові записки Інституту журналістики*. Вип. Т. 2 (79). 2021. С. 9–21. URL: <https://doi.org/10.17721/2522-1272.2021.79.1> (дата звернення: 13.06.23)
4. Макарова О. В., Гоцуляк О. О. Питання ейджизму в Україні. *Молодий вчений*. №8 (84). 2020. С.74–77. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-8-84-15> (дата звернення: 13.06.23)
5. Сейко Н. А. Ейджизм. Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект: колективна монографія / кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко; відп. ред. Н. П. Павлик. Житомир, 2014. С. 161–165.

УДК 339.138

І. А. Велика,
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
групи МІД-181
Національного університету «Одеська політехніка»;
наук. керівник – доктор наук із соц. ком.,
професор Шевченко О. В.

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглядаються українські медіа у період воєнного стану, аналізуються основні завдання, функції, специфіка складових роботи у сучасних умовах.

Ключові слова: сучасні українські медіа, патріотизм, функціонування масових медіа.

The Ukrainian media during the period of martial law is considered, the main tasks, functions, specifics of the work components in modern conditions are analyzed.

Key words: modern Ukrainian media, patriotism, functioning of mass media.

Розвиток засобів масової інформації завжди супроводжував розвиток технологій – прикладом цього є розвиток масової преси, друкованих ЗМІ (газет). Так нові, більш актуальні ЗМІ згодом потрапляють на медійній сторінки, доповнюють своїх посередників, охоплюючи увесь світ.

Розвиток сучасної медіакритики в Україні став об'єктом для досліджень сучасних науковців Ю. Голоднікової (2009), О. Довженка (2013), О. Короченського (Короченский, 2002), Б. Потятиника (2017), А. Сулім (2015), К. Хольта (Holt, 2019).

З початку повномасштабного вторгнення російського агресора в світі ЗМІ відбулись глобальні зміни, які торкнулись усього і всіх. Для когось це був великий поштовх у майбутнє, відкрились нові перспективи, а для інших це був справжній виклик.

Незважаючи на деякі прикрі епізоди, українські ЗМІ та журналісти проявили себе за час повномасштабної війни, найкращим чином. Українські ЗМІ ще отримають заслужену високу оцінку за те, що й їхня заслуга полягає у тому, що українське суспільство у найскладніші для нашої держави часи зберегло свою єдність та згуртованість перед обличчям ворога, зуміло максимально мобілізуватися на захист України. Складним вирішенням виявилось врегулювати питання про обережне ставлення до публікацій, які можуть завдати шкоди у сфері безпеки та дадуть в розпорядження ворога інформацію військового характеру

У наших реаліях життя кожен журналіст, або блогер має зрозуміти, що він є активним бійцем у медійному просторі. Тому самому, який формує масову свідомість та моделює поведінку і представників нашого суспільства, і громадян країн-союзників та нейтральних держав, і навіть мешканців країни-агресора. Війна спричинила появу в медійному просторі ситуацій та найскладніших питань, які досі були не актуальними.

На війні загинув уже 61 журналіст, сотні медіа закрилися назавжди, тисячі журналістів виїхали, пішли до ЗСУ або стали внутрішньо переміщеними особами. Для того, щоб Україна поліпшила свої позиції в рейтингах свободи слова, вона має гарантувати

журналістам безпеку і безперешкодне здійснення їхньої професійної діяльності [3].

Війна загострила в медіа розуміння своєї ролі та місії в суспільстві. Якщо перший рік після вторгнення був роком виживання та стійкості, то зараз прийшов рік фаталізму й руху вперед попри всі обстріли, кризи та виклики.

«Жоден репортаж не вартує життя журналіста» – такими словами починаються і закінчуються будь-які тренінги з безпеки Міжнародної федерації журналістів (МФЖ), українських творчих і професійних спілок, інших організацій, котрі мають величезний досвід підготовки журналістів до роботи у «гарячих точках»[1].

Серед інших важливих проблем та питань дослідники аналізують роль соціальних медіа у формуванні громадянського суспільства, яка проявляється через проникнення соціальних медіа у громадську сферу, забезпечення можливості реалізації права свободи слова та мобілізацію громадської спільноти [2].

Не можна не зауважити той факт що від якісної роботи й відповідальності журналістів залежить безпека і життя людей. Та це стало зрозуміло не лише професіоналам, а і мільйонам людей, які зараз очікують від журналістів набагато більшого, ніж у мирні часи. Усвідомлюючи цю увагу та відповідальність, для нашої команди на «Суспільному» наразі найголовніше — продовжувати робити свою роботу якісно.

В Україні триває найбільш медійна війна в історії людства. І хоча її підсумки підбивати ще зарано, уже можна стверджувати, що подібна доступність інформації виграла для нас першу битву. Але як і всюди є й негативні тенденції. Наприклад, коли хтось все частіше спокушається відійти від неупередженості до «контрпропаганди». А хтось у гонитві за хайпом не зважає на правдивість інформації. Мовляв, важлива реакція тут і зараз, експертність другорядна. Складається враження, що частина медійників ставить емоцію вище за правду. Прикро й те, що на це є попит.

Головними «внесками» війни в українську журналістику є цензура, репортажецентричність, створення нових, більш якісних та точних стандартів. Війна і бажання нашої перемоги не дають можливості ЗМІ правдиво писати про те, що відбувається, це вбиває професію, але це є стратегія війни, людям подають лише те що потрібно й можна знати у тому забарвленні, в якому можна. Українські

журналісти – це люди, котрі заслуговують поваги та пошани. Ризикуючи своїм єдиним життям вони їдуть в «горячі» точки аби зібрати та висвітлити кадри, інформацію для народу. Це дійсно заслуговую того аби ми перед ними склонили голову.

Значною складовою журналістики стала пропаганда. І це логічно в умовах повномасштабної війни. Патріотична пропаганда має бути мудрою. Без перегріву, але звичайно горячою. Нинішня журналістика і виявила людей, вірних своїй професії, сміливих, які готові на що завгодно, тільки б бути журналістами.

Отже, підведемо підсумки яна мою думку дуже цінною є робота медіа у цей складний час. У світлі глобальних тенденцій становлення і розвитку медіа вкрай важливою стає пильна увага до інформаційного простору, причому як з боку науки, так і з боку влади. Сучасні медіа у всьому своєму розмаїтті володіють потужними можливостями не просто впливу на свідомість / підсвідомість споживачів інформації, вони спроможні розпалювати ненависть й ворожнечу, з одного боку, й слугувати інструментом примирення й подолання антагонізмів, з іншого. Діяльність журналістів у зонах бойових дій повинна керуватися принципами неупередженості, незалежності, гуманності, точності, відповідальності. Їх основна місія – поширювати об'єктивну інформацію, не нагнітати конфліктність й ворожнечу, а працювати на суспільство, гуртувати громадян довкола спільних цінностей.

Список використаних джерел

1. Буроменський М., Штурхецький С. та ін. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ, Київ, «Компанія ВАІТЕ», 118 с., URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/254531?download=true> (дата звернення: 04.06.23)
2. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства: [монографія] / [О.С. Онищенко, В.М. Горовий, В.Ф. Попик та ін.]; НАН України, Нац. Б-ка України ім. В.І. Вернадського. К., 2013. 220 с.
3. Тетяна Попова .Детектор медіа. Українські медіа: проблеми та перспективи: наукова стаття.2014. С.1-5.
URL: <https://detector.media/blogs/article/119638/2016-10-12-ukrainski-media-problemy-ta-perspektyvu/> (дата звернення: 04.06.23)

УДК 355.01:070.16:629.7

С. А. Вілях,
студентка 2 курсу ОС «Магістр» (спеціальність «Журналістика»)
Національного авіаційного університету;
науковий керівник – канд.н. із соц. ком.,
доц. кафедри журналістики
Національного авіаційного університету
Мельникова-Курганова О. С.

ФЕЙКОВІ НОВИНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ НА ПРИКЛАДІ АВІАЦІЙНО-КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Розглядаються особливості фейкових новин в інформаційній війні на прикладі авіаційно-космічної галузі України, аналізуються проблеми розповсюдження фейкових новин.

Ключові слова: фейкові новини, інформаційна війна, авіаційно-космічна галузь, ЗМІ.

The peculiarities of fake news in the information war are considered using the example of the aviation and space industry of Ukraine, the problems of spreading fake news and their examples are analyzed.

Key words: fake news, information war, aviation and space industry, mass media.

Особливості фейкових новин в інформаційній війні розглядали такі вчені, як В. Лисенко, Г. Ділігенський, Г. Почепцов, Д. Ольшанський, Е. Фром, М. Лібікі, С. Московічі, П. Лайнбарджер, М. Сенченко, Я. Варивода.

Україна почала активно вивчати проблематику інформаційної війни з 2013 року. Один із найактивніших дослідників у цій галузі – Г. Почепцов. У його праці «Сучасні інформаційні війни» крім висвітлення суті та походження інформаційних війн також детально вивчено зміни в інформаційному просторі під час інформаційних конфліктів [1].

Проблему фейкової інформації у ЗМІ досліджують у публіцистичних матеріалах, які публікуються на сайтах «Медіакритики», «Mediasapiens», «Детектор медіа», «Stop.Fake», а також у журналі «І» та інших джерелах.

Термін «фейк» (від англійського «fake», що означає «підробка») має різноманітні значення [1]. У загальному сенсі це будь-який вид підробки, який людина намагається представити як справжній. Наприклад, усі відомі фотографії НЛО розглядаються як фейки, але не завжди можна довести цей факт. Хоча термін «фейк» в українській мові з'явився недавно, таке явище існувало раніше і називалося «газетною качкою». Завдяки Інтернету, практично будь-хто може розповсюджувати подібну дезінформацію, і фейки стають небезпечними та важко виявляються.

Фейками можуть бути облікові записи в соціальних мережах, веб-сайти, одяг (підроблені бренди чи аксесуари), ліки в аптеці (зазвичай, менша концентрація або навіть зовсім інший препарат, але з тією ж маркуванням), продукти в магазині (особливо, дорогі алкогольні напої) та інше. Але найнебезпечнішим і серйозним видом фейку є поширення неправдивих новин в мас-медіа [3].

Періодично впливові та авторитетні ЗМІ, на перший погляд, поширюють інформацію із неперевірених чи недостовірних джерел, або навіть створюють та поширюють власні неправдиві новини. Деякі журналісти вважають, що такі дії видань і новинних агенцій спрямовані на збільшення відвідуваності їхніх веб-сайтів, підвищення рейтингів, відволікання уваги читачів від важливих новин та можуть вплинути на репутацію політичних діячів.

Серед українських ЗМІ, які найбільше довіряють опитувані, включають ТСН, «Українську правду», «Дзеркало тижня», «Лівий берег», Радіо «Свобода», а також новини на телеканалах 1+1, 5 канал, Інтер, та Новий канал. Ці ЗМІ отримали в середньому 7 балів із 10 на шкалі довіри опитуваних. Однак важливо відзначити, що іноді мас медіа поширюють фейки

Західним ЗМІ довіряють трохи більше – в середньому на 9 балів, в той час як російським ЗМІ дуже мало опитуваних довіряють – середній рівень довіри становить 2 бали.

Велика кількість опитуваних не перевіряє інформацію, яку вони отримують від одного ЗМІ, на інших джерелах. Незважаючи на це, важливо мати навички фільтрації інформації та перевірки її достовірності, особливо в ситуаціях з важливими та сенсаційними новинами. Тільки 13% опитуваних регулярно перевіряють інформацію, 41% – іноді, а 46% ніколи не перевіряють її. Щодо фейків в українських

ЗМІ, то опитувані зазначають, що з ними мало хто стикається: 2% опитуваних зазначили, що часто натрапляли на фейки в українських ЗМІ, 9% – іноді, 31% – дуже рідко, і 58% ніколи не зіткнулися з неправдивою інформацією в українських ЗМІ. Однак це може бути через недостатню обізнаність з поняттям «фейк» [4].

Сам термін «фейк» знають не всі опитувані: 36% відповідають, що знають його значення, 23% чули, але не розуміють, і 41% ніколи не чули цього терміну взагалі. Таким чином, опитування вказує на те, що читачі не завжди розуміють проблему фейків у ЗМІ, і потребують навчатися розпізнавати неправдиву інформацію та захищати себе від дезінформації [2].

Розглянемо декілька прикладів фейків про війну та авіацію, які з'явилися в період повномасштабного вторгнення Росії в Україну:

1. Фейк про те, що Росія планує влаштувати 24 лютого «Перл Харбор» повітряний наступ. Цей фейк був поширений у різних соціальних мережах, а також був опублікований на безлічі сайтів. У фейку говорилося про те, що Росія готується до проведення наступу на Україну 24 лютого з використанням повітряних сил. Однак, ця інформація була необґрунтованою і не підтверджувалася жодними фактами або доказами.

2. Фейк про збиття українського літака над Карпатами. Цей фейк з'явився на початку 2022 року і був активно поширюваний на соціальних мережах та інтернет-виданнях. Згідно з цим фейком, російські військові збили український військовий літак над Карпатами. Однак, ніяких доказів цього події не було надано, і українська влада не заявляла про жодне збиття літака в той час.

3. Фейк про знищення російського винищувача Су-57 над Україною. Цей фейк з'явився в квітні 2022 року і був поширений в соціальних мережах. Згідно з цим фейком, українські Повітряні сили знищили російський винищувач Су-57 над територією України. Однак, ніяких доказів цього події не було надано, і російська сторона не заявляла про жодне знищення свого винищувача в той час.

4. Спекуляції про збиття літаків Збройних Сил України (ЗСУ) в перші дні вторгнення. Так, у Твіттері з'явилася інформація про збиття російською ППО українського літака під час бойових дій в Одеській області. Проте цю інформацію спростували за декілька годин, вказавши, що ніяких бойових дій в тій області не було, а отже, літак не міг бути збитий.

5. Фейки про винищувачі F-16. На фоні російської активності в повітряному просторі України, у соцмережах з'явилися фейки про збиття винищувачів F-16 ЗСУ. Один з військових експертів заявив, що ця інформація є фейком, оскільки на той час військові літаки США перебували на території Польщі, а не України. Фейки про втрати авіації України. У соцмережах та проросійських ЗМІ з'явилася інформація про втрати української авіації від початку спецопереслідування, проте цю інформацію не підтверджували жодними достовірними джерелами. Зокрема, було поширено фейк про збиття українського дрона в районі Києва, однак цю інформацію спростували військові ЗСУ.

6. Фейки про втручання США у конфлікт. У російських ЗМІ та соцмережах було поширено інформацію про те, що США залучили свою авіацію до конфлікту в Україні, проте це був фейк. Офіційних заяв про залучення США до конфлікту в Україні не було, а отже, інформація є недостовірною.

Ці фейки є лише декількома прикладами з безлічі неправдивої інформації, яка поширюється в інформаційному просторі. Це підкреслює необхідність критичного мислення та перевірки джерел інформації, щоб не стати жертвою дезінформації. На думку О. Мельникової-Курганової, дезінформація трансформується в різні типи фальшивого контенту, що призводить до соціальних змін [5, с. 98].

Інформаційна війна – це сучасний феномен, який стає все більш актуальним в умовах розвитку інтернету та соціальних мереж. Однією з основних зброїв у цьому конфлікті стають фейкові новини. Авіаційно-космічна галузь України не залишилася осторонь цієї проблеми. Розглянемо основні особливості фейкових новин в цій сфері та їхні можливі наслідки.

1. Розповсюдження неперевіреної інформації: однією з основних рис фейкових новин є те, що вони часто містять неперевірену інформацію. У сфері авіації та космосу це може створити серйозні загрози для безпеки. Наприклад, поширення фейкових повідомлень про аварії або неполадки на космічних апаратах може викликати паніку серед населення та негативно вплинути на довіру до галузі.

2. Маніпуляція інформацією: фейкові новини часто створюються для маніпулювання громадською думкою. У сфері авіації та космосу це може означати розповсюдження неправдивих звітів про досягнення чи

невдачі у великих проектах. Це може вплинути на інвестиції, розвиток галузі та загальну стратегію розвитку космічної програми України.

3. Використання фейкових фотографій і відео: фейкові новини в авіаційній та космічній галузі часто супроводжуються фальшивими фотографіями та відео. Це може створювати ілюзію подій, які фактично не мали місця. Наприклад, зображення із фотошопом ракетних запусків чи космічних місій можуть вводити в оману громадськість.

4. Політичні мотиви: у багатьох випадках фейкові новини в авіаційній та космічній галузі мають політичні мотиви. Вони можуть використовуватися для посилення або ослаблення певних політичних сил або партій. Це може призвести до недовіри до національних космічних програм та рішень, прийнятих у цій галузі.

5. Спростування та наслідки: фейкові новини в авіаційній та космічній галузі можуть бути відразу спростовані офіційними джерелами або експертами, але їхні наслідки можуть залишитися надовго. Довіра до інформації в цих сферах може бути підірвана, а це може призвести до складнощів у роботі авіаційних і космічних проєктів [3].

Отже, фейкові новини є серйозною загрозою для авіаційної та космічної галузі України. Вони можуть негативно вплинути на безпеку, довіру та розвиток цих важливих сфер. Для боротьби з цією проблемою необхідно активно вдаватися до перевірки інформації, визнавати джерела фейкових новин та підтримувати довіру до офіційних інформаційних джерел та експертів. Тільки так можна зберегти інформаційну цілісність та безпеку авіаційно-космічної галузі України.

Список використаних джерел

1. Видання, що публікують неправдиву інформацію [Електронний ресурс]. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 28.06.23).
2. Інформаційна війна: пропаганда російських ЗМІ про події на Сході України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.korupciya.com/?p=18255> (дата звернення: 28.06.23).
3. Правда, чуйка і фейк [Електронний ресурс]. URL: https://medium.com/@SoF_-68f7b0a8c25 (дата звернення: 28.06.23).
4. П'ять порад від експерта: Як виявити інформаційний фейк [Електронний ресурс]. URL: <http://tvoemisto.tv/news/5>

[porad vid eksperta yak vuyavyty informatsiynyy feyk 66446.html](#).
(дата звернення: 28.06.23).

5. Мельникова-Курганова О. Сучасні інформаційні війни: соціокомунікаційний аспект. Актуальні проблеми масмедіа: колективна монографія. Київ: Київський національний університет, 2023. С. 93-114

УДК 655:4:659:4

А. В. Дронь,
магістр журналістики, докторант кафедри
теорії і практики журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка,
Н. О. Войтович,
канд. н. із соц. ком., доц. кафедри
теорії і практики журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка

PR-ДІЯЛЬНІСТЬ «ВИДАВНИЦТВА СТАРОГО ЛЕВА» У ПРОЦЕСІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ КНИГ

У статті аналізується успішна PR-діяльність та маркетингові практики «Видавництва Старого Лева», одного з найбільших та найпопулярніших українських книжкових видавництв. Також у статті детально розглядаються різні аспекти PR-діяльності видавництва, включаючи присутність на інтернет-сайтах та соціальних мережах. Відзначається, що успішне використання соціальних мереж, зокрема Facebook, сприяє збільшенню аудиторії та популярності бренду. Підкреслюється значення регулярної комунікації та взаємодії з аудиторією, а також ретрансляції матеріалів та новин.

Ключові слова: Видавництво Старого Лева, PR-діяльність, популяризація видавництва, реклама книг.

The article analyzes the successful PR activities and marketing practices of "Vydavnytstvo Staroho Leva", one of the largest and most popular Ukrainian book publishing houses. Also, the article examines in

detail various aspects of PR activities of the publishing house, including presence on Internet and social networks. It is noted that the successful use of social networks, in particular Facebook, contributes to the increase of the audience and popularity of the brand. The importance of regular communication and interaction with the audience, as well as relaying materials and news, is emphasized.

Key words: Vydavnytstvo Staroho Leva, PR activity, publishing house promotion, book advertising.

Львівське «Видавництво Старого Лева» є одним із найбільших, найпопулярніших та найбільш професійних українських книжкових видавництв. Засноване у 2001 році, воно довгий час спеціалізувалося виключно на дитячій літературі, а у 2013 році значно розширило аудиторію та тематику своїх видань.

Видавництво «Старий Лев» швидко розвивається, постійно розширює свій асортимент книг та аудиторію читачів, і це вимагає серйозних та масштабних заходів для популяризації самого видавництва та його продукції. PR-команда видавництва має добре структурований і розгалужений підхід, спрямований на постійну модернізацію та підвищення ефективності. Піарники не лише охоплюють усі основні канали для просування, але також активно вдосконалюють їх. Також в деяких аспектах своєї діяльності співробітники "Старого Лева" є справжніми новаторами.

«Видавництво Старого Лева» є прикладом того, як якісна діяльність у сфері публік рилейшнз впливає на популяризацію самого видавництва і збільшення продажів його книг. Розгалужена система застосування різних методів піару може бути взірцем для багатьох українських видавців. Проаналізуємо детальніше, які канали просування і засоби промоції використовують піарники видавництва, і як ця діяльність впливає на популяризацію видавництва.

Сайт «Видавництва Старого Лева». Інтернет-сайт цього видавництва є зразковим прикладом використання усіх можливих засобів промоції книг. На сайті видавництва є такі розділи: «Про нас», «Новини», «Блог», «Події», «Для бізнесу». Для користувачів сайту є можливість зареєструватись та підключитись до системи «Спільнота Старого Лева». Таким чином читач одразу дізнається про всі новини видавництва, книжкові новинки, актуальні знижки та різноманітні акції. А також при певних умовах має можливість дешевше купляти книги.

У розділі «Блоги» є можливість прочитати про книги, які зараз у друці. Це важливий піар-хід, який використовують не всі видавництва. На цій сторінці користувачу надається можливість побачити ще не надруковані книги. Видавництво публікує обкладинку й назву видання, анотацію та навіть перші кілька сторінок книги. Наприклад, ви можете ознайомитися з уривком з книжки «Під скляним ковпаком» Сильвії Плат, на яку триває передпродаж. ««Під скляним ковпаком» — єдиний роман американської письменниці Сильвії Плат. Українською книга побачила світ у перекладі Ольги Любарської та в художньому оформленні Анастасії Стефурак. А поки на цей довгоочікуваний додрук триває передпродаж, ми ділимося уривком з твору» [3].

Науковці І. Копистинська і Т. Гринівський пишуть про це явище в піар-діяльності так: «Ще одним важливим методом промоції вважається так званий «нульовий» цикл, що починається від задуму книжки, вибору її редакторів і закінчується представленням видання до виходу в світ. Такий метод передбачає, що PR-кампанія книги починається ще задовго до її видання, тобто книга повинна «засвітитися» у ЗМІ чи інтернет-просторі ще до появи на світ» [2]. Отже, така промоція, є одним із засобів «нульового» циклу. «Видавництво Старого Лева» вдається до цього методу також, регулярно публікуючи анонси нових книг, презентуючи їх обкладинки тощо. Зараз у цьому напрямі простежується цікава тенденція публікації відгуків відомих людей про книгу, яка ще перебуває у друці. Зокрема, перед виходом роману Ілларіона Павлюка у 2020 році «Я бачу, вас цікавить п'ятьма» на сайті видавництва публікували відгуки про цю книгу журналіста Андрія Цаплієнка, медіаменеджера Зураба Аласанії та чемпіонки світу з боксу Аліни Шатернікової.

Іще однією особливістю сайту є опція «Повідомити, коли з'явиться». Обираючи цю функцію, читач дозволяє надіслати йому повідомлення на електронну пошту, як тільки книгу можна буде придбати у книгарні або онлайн.

Є також рейтинг книжок «Топ продажів» і «Топ електронних книжок», де публікують і регулярно оновлюють список із найбільш продаваних видань.

Унікально рубрикою є сторінка «Старий Лев рекомендує», де видавець розміщує книги інших видавництв. А також сторінка

«Комплекти», на якій читач може замовити одразу кілька книг за зниженою ціною.

Розділ «Блог і новини» містить основне інформаційне наповнення сайту. Тут практично щодня публікують нові відгуки на книги, інтерв'ю або інші журналістські матеріали. Якщо рецензії розповідають про одну конкретну книгу і слугують промоції власне її та автора, то в підрубриці «Блоги» часто публікують різноманітні підбірки книг, книжкових екранізацій, текстів про письменників або інтерв'ю з ними. Такі публікації популяризують одразу декілька видань і авторів. Наприклад, у публікації «Книги у кіно. Що читають Аквамен, Вінсент ван Гог та Сімпсони?» розповідається про книжки, які згадують герої відомих фільмів та серіалів. Більшість згаданих книг є в асортименті «Видавництва Старого Лева» і, читаючи публікацію, користувач може перейти за посиланням на сторінку книжки та одразу її замовити. Іншим прикладом може бути текст «Вашим дітям це сподобається! Екранізації для наймолодших читачів», у якому йдеться про 7 екранізацій дитячих книжок. У цьому матеріалі коротко розповідається сюжет книг і фільмів, наводяться деякі цитати та є посилання на трейлери екранізацій.

Іще одним видом публікацій, не притаманним більшості українських видавництв, є добірки цитат із книг. «Дивитись на світ, як дитина. Цитати із “Втікачів” Ульфа Старка», «“Я бачу, вас цікавить п'ятьма”. 10 цитат про темряву і світло», «15 кадрів “Маркетера”. Цитати із книги Олега Сенцова», «7 нот “Ріки” Кетіля Бйорнстада» та інші – це публікації, у яких наведено декілька найяскравіших уривків із книжок. Читаючи такі матеріали, відвідувачі сайту мають змогу ознайомитись із стилем автора, побачити, які головні теми він порушує у творі, та відчути атмосферу самих книг, іще не читаючи їх. Ці тексти допомагають скласти уявлення про видання, мінімально навантажуючи читача інформацією про саму книгу.

Характерною особливістю промоції книг на сайті «Видавництва Старого Лева» є постійні **акції**. Наприклад, «Книжка тижня», «Спекотні знижки на зимові книжки», « $1+1=3$ », тощо [1].

Варто зазначити, що сайт двомовний – користувач може перейти на англomовну версію. А також важливими деталями є розміщення переліку і адрес усіх книгарень видавництва, посилання на соцмережі та номери телефону цілодобової служби підтримки.

Соціальні мережі «Видавництва Старого Лева». Інформаційну діяльність аналізованого нами видавництва у соціальних мережах теж можна назвати зразковою. «Видавництво Старого Лева» має свої сторінки у Facebook, Instagram, Telegram, Twitter, а також на платформах Pinterest та YouTube.

У мережі Facebook за сторінкою «Видавництва Старого Лева» слідкують більше 166 тисяч користувачів, серед яких 156 тисяч користувачів поставили вподобайку «Подобається», і це найбільший показник серед українських видавництв. У середньому впродовж дня на Facebook-сторінці публікують 7-10 дописів. Ці дописи виконують дві основні функції: ретрансляційну (поширення матеріалів із сайту видавництва, посилення на тексти в ЗМІ, які стосуються видавництва, його книг тощо) та комунікативну (регулярні дописи зі звертанням до користувачів, проведення розіграшів книг, вікторин, публікація літературних жартів та новин).

Прикладом публікацій, які поєднують ретрансляційну та комунікативну функції є допис, у якому адміністратори поширили опубліковану на сайті видавництва рецензію на книгу «Я бачу, вас цікавить п'ятьма», але окрім цього запитали користувачів, чи читали вони книгу, і закликали ділитись враженнями. Підписники сторінки писали коментарі під дописом, адміністратори відповідали і спілкувались із ними. Постійну взаємодію сторінки видавництва із підписниками також варто окремо відзначити. Facebook-сторінка «Видавництва Старого Лева» відповідає на кожен користувацький коментар. Зокрема, користувачі завжди отримують відповіді й на свої скарги чи критичні висловлювання. Такий спосіб комунікації приваблює читачів, формує позитивний імідж видавництва і підкреслює його відкритість.

На сторінці також можна переглянути усі згадки про видавництво у закладці «Згадки» і прочитати усе, що думають про видавництво читачі у закладці «Огляди» [4].

Instagram-акаунт «Видавництва Старого Лева», за яким стежить більше 65 тисяч користувачів, виконує схожі функції, але має також свої особливості. У цій соціальній мережі адміністратори сторінки частіше користуються можливістю публікувати stories – зображення, відео, текст або посилення, яке є актуальним лише 24 години і з'являється у користувача в стрічці stories, опублікованих

акаунтами, на які він підписаний. На сторінці видавництва також є 5 архівів із збереженими stories, відкривши які користувачі можуть дізнатись про новинки видавництва, книги у друці, події видавництва, відповіді авторів на запитання користувачів та навіть ознайомитись із командою «Видавництва Старого Лева».

Однією з головних особливостей ведення instagram-сторінки аналізованим видавництвом є заохочення користувачів до співпраці. Зокрема, видавництво часто публікує на своїй сторінці відгуки на книги, які дописують читачі, позначаючи акаунт «Видавництва Старого Лева». До прикладу, на сторінці видавництва було опубліковано допис із відгуком користувача із ніком @tifammi на книгу Ніколя Матьє «Діти їхні». Адміністратори сторінки використали своє зображення книги і текст читачки, позначивши в дописі її акаунт. Таким чином видавництво іще один раз прорекламувало свою книгу, збільшило інформаційне наповнення сторінки та зацікавило більшу кількість користувачів, а конкретна підписниця отримала можливість бути згаданою на акаунті великого видавництва.

Промоція авторів. Невід'ємною частиною ПР-діяльності видавництв є промоція авторів, книги яких вони видають. Цей аспект роботи є важливим тому, що рекламуючи конкретну книгу, можна збільшити продажі цієї книги, але якщо популяризувати також самого письменника, то така реклама вплине на продажі й інших його книжок. Книжкові видавництва прагнуть, щоб їх автори були відомими і впізнаваними, адже це прямо пропорційно росту накладів і продажів.

«Видавництво Старого Лева» також не оминає цю складову ПР-діяльності. Основним шляхом популяризації авторів є проведення презентацій книг з їх участю. Як правило, презентує нові книги видавництво у власних книгарнях-кав'ярнях чи в інших закладах не тільки у Львові, але й в інших українських містах.

Важливим періодом для книговидавців є дні, коли проходять великі книжкові фестивалі, такі як «Book forum Lviv» чи «Мистецьких арсенал», тому вони заохочують авторів брати участь у таких подіях. Часто самі організують заходи в рамках фестивалів, куди запрошують письменників презентувати книги, читати свої твори або брати участь в дискусіях та обговореннях.

Окрім цього працівники видавництва організують літературні заходи і в інші дні. «Видавництво Старого Лева» проводить зустрічі з авторами для обговорення книг, мистецькі вечори тощо.

Найбільше роботи у сфері промоції авторів працівники «Видавництва Старого Лева» проводять за допомогою інтернет-ресурсів. На сайті видавництва кожен письменник має власний профіль, де опубліковано інформацію про нього, коротку біографію, фото тощо. А також перелік книг цього автора, на сторінки яких також можна одразу перейти.

На сайті видавництва публікують інтерв'ю із письменниками, перекладачами та художниками. Як приклад можна навести публікацію «Зануритись у п'ятьму, щоб віднайти світло. Розмова з Іларіоном Павлюком» та «Наталя Іваничук про переклад “Ріка” та “До музики”».

Окрім власних публікацій, «Видавництво Старого Лева» також поширює матеріали різних ЗМІ, які стосуються письменників. Інтерв'ю, новини, повідомлення про отримання авторами літературних нагород тощо.

Схожий контент публікують і в соціальних мережах видавництва. Туди поширюють усі інтернет-матеріали, які стосуються авторів видавництва і їх творчості. Окрім цього, на сторінках у Facebook та Instagram є спеціальні рубрики, які допомагають у промоції письменників. Таким чином видавництво і розповідає про письменників, і покращує комунікацію із читачами та підписниками інтернет-сторінок. Іноколи й самі автори спілкуються з читачами в коментарях.

Список використаних джерел

1. Видавництво Старого Лева. Видавництво Старого Лева. URL: <https://starylev.com.ua/promotions> (дата звернення: 11.09.2023).
2. Копистинська І. М., Гринівський Т. С. Засоби промоції книжкових видань: досвід незалежної України. *Наукові записки*. 2015. Серія : Соц. комунікації, № 1. С. 37 – 46.
3. Уривок з книжки «Під скляним ковпаком» Сильвії Плат. Видавництво Старого Лева. URL: <https://starylev.com.ua/blogs/uryvok-z-knyzky-pid-sklyanym-kovpakom-sylviyi-plat> (дата звернення: 11.09.2023).
4. https://www.facebook.com/starlev?locale=uk_UA

А. Іщенко,
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
групи МІД-181
Національного університету «Одеська політехніка»;
наук. керівник – доктор наук із соц. ком.,
професор Шевченко О. В.

МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ: РИЗИКИ І ПРОБЛЕМИ

Розглядаються ролі медіа під час воєнних конфліктів, їх важливість та негайні виклики, різнобічні аспекти взаємодії між медіа та воєнними подіями.

Ключові слова: медіа, військове вторгнення, гласність, об'єктивність, передова, пропаганда, свобода слова, героїзм.

The article is dedicated to highlighting the role of media during military conflicts, their significance, and the multifaceted aspects of interaction between media and wartime events.

Key words: media, military invasion, transparency, objectivity, frontline, propaganda, freedom of speech, heroism.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну зумовило зміни в усіх сферах суспільного життя, у тому числі й у сфері медіакомунікацій. Війна не тільки викликає значні збитки і страждання, але також перетворюється на надзвичайно важливу площину для медіа. У моменти загострення політичних та соціальних криз, журналісти виходять на передову, щоб забезпечити громадськість актуальною інформацією та перспективами. Проте, взаємодія медіа з війною далеко не є легким завданням. Вони стикаються з низкою складних ризиків, етичних дилем, і важливою необхідністю збереження об'єктивності та точності. В умовах воєнного конфлікту, медіа відіграють ключову роль у забезпеченні гласності та відкритості. Вони є джерелом інформації для громадськості, допомагаючи розкрити та освітити ті аспекти конфлікту, які можуть бути приховані або вигідні для однієї зі сторін. Медіа допомагають висвітлювати трагедії та героїчні вчинки, а також залучають увагу міжнародної спільноти до проблем, що стосуються

гуманітарних криз, порушення прав людини та міжнаціональних конфліктів.

Вони стикаються зі збройними конфліктами, де стрілянини та вибухи – це повсякденна реальність. Спроби заслінити правду та невідомість умов на передовій можуть призвести до трагічних наслідків. Завдання зберегти нейтральний погляд може бути важким, оскільки журналісти можуть піддаватися тиску від сторін конфлікту або бути втягнуті в пропаганду.

Одним із найбільших викликів для медіа є підтвердження достовірності інформації. В умовах хаосу та невпевненості існує ризик поширення невірної або вигаданої інформації, яка може змінити існуючу дійсність.

Список використаних джерел

1. Чернецька С. Змі і війна: особливості поширення інформації та фото під час воєнного стану. URL: <https://www.ppl.org.ua/zmi-i-vijna-osoblivosti-poshirennya-informaci%D1%97-ta-foto-pid-chas-voyennogo-stanu.html> (дата звернення: 28.08.2023)
2. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики: Аналітично-довідковий збірник / За заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Куц, М. Дворового, О. Погорелова. – К.: Комісія з журналістської етики, 2022 – 90 с. URL: <https://cje.org.ua/wp-content/uploads/Samorehuliatsiia-ukrai-nskykh-media-pid-chas-dii-voiennoho-stanu.pdf>
3. Костенко В. Безпека журналіста під час війни: авторська добірка матеріалів. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/92638/1/Kostenko_bak_rob.pdf (дата звернення: 28.08.2023)
4. Саган О. Протидія медіа-інформаційному тероризму як питання національної безпеки України. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-04/06.04.2021-sagan-o.-dis.rab.pdf> (дата звернення: 28.08.2023)

Tetiana Zinovieva,
PhD, Associate Professor of the Department
of Information Activities and Media Communications
National University «Odesa Polytechnic»

DATA JOURNALISM GAMES: ANALYZING THE USE OF UKRAINIAN VIDEO GAMES FOR GEOPOLITICAL MESSAGING

The article delves into the ways Ukrainian video game developers and players have utilized virtual reality to communicate narratives that challenge Russian aggression. It examined specific examples of data journalism games centered around the Russian-Ukrainian war. The text also explores how video games can be employed as a media tool to disseminate information, foster national identity, and garner support for Ukraine.

The article contains an in-depth analysis of the role of Ukrainian video games in countering Russian aggression, with an emphasis on their use of virtual reality, their impact on public perception, and their potential as a medium for promoting Ukraine's interests on the world stage. This study contributes to a deeper understanding of the intersection between virtual media, geopolitics, and public opinion.

Key words: data journalism, video games; media challenges; Ukrainian society; Russian aggression; deconstruction; information warfare; virtual realities; the journalism and the gaming industry convergence.

У статті досліджується, як українські розробники відеоігор і гравці використовували ігрову віртуальну реальність для передачі наративів, які кидають виклик російській агресії. Обговорюються конкретні приклади ігор, знованих на даних про російсько-українську війну та оцінюється їхній вплив на формування громадської думки та сприйняття на міжнародному рівні.

В статті міститься поглиблений аналіз ролі українських відеоігор у протидії російській агресії, з акцентом на їх використання у журналістській діяльності. Це дослідження сприяє глибшому

розумінню перетину між віртуальними ЗМІ, ігровою індустрією, геополітикою та громадською думкою.

Ключові слова: журналістика даних, відеоігри; медійні виклики; українське суспільство; російська агресія; деконструкція; інформаційна війна; віртуальна реальність; зближення журналістики та ігрової індустрії.

Introduction

The Russian invasion of Ukraine in February 2022 marked a critical juncture in history. The fate of Ukraine and the world's epistemological future is at stake. Accurate information is essential, and video games can be used as practical tools to fight negative ideologies and aid in journalism training.

While it has traditionally been accepted that serious games can be used for learning, modern scientists view video games as a new form of media, similar to social media [1; 2]}.

The purpose of this study is to demonstrate that data journalism games can serve as media for Ukrainian society's resistance to Russian aggression.

The article seeks to explore how Ukrainian data journalism games have harnessed the power of virtual reality to communicate narratives that directly challenge Russian aggression. It investigates the creative and technical aspects of these virtual realities, emphasizing the role of immersive experiences in conveying geopolitical messages.

Data journalism games: features and peculiarities in the media

An interesting type of Ukrainian war strategy is a game built on the map of «Air Alarm» app [3]. It is very close to the practice of data journalism offered by the Ukrainian independent online internet media «Texty.org.ua». E.g., the game «Battle for Ukraine» [4]}]. In this online strategy, players have to move units of the Armed Forces across the territory of Ukraine in such a way as to expel the Russian invaders abroad. In one step, the player can either move troops or attack the enemy. The game pushes players to defend because the game losses in defense are smaller than with attack. The game also includes training videos on tactics, weapon use, destruction of enemy equipment, and military reality.

Games built on open data are a link between the game industry and journalism. It is noteworthy that the «Texty.org.ua», founded by A. Bondarenko and R. Kulchynskyi back in 2010, has experience in

developing such games. In particular, a gamified infographic: an arcade game based on collecting money in the form of bribes and avoiding danger in the form of electronic tax declarations, and a quest game about guessing employees' salaries [5]. In 2018, «Texty» collaborated with the Institute of Mass Information to create the game «Manipulator» against fake and disinformation in the media. The player's task is to «create the worst media and become popular» [6]}. According to the report of the Institute of Mass Information in 2018, over 20 thousand users played the game. Although this game was created before the full-scale invasion of the Russian army into the territory of Ukraine, we consider it part of this war. After all, the media literacy of the population of Ukraine played a significant role at the time of the invasion, creating an information front and consolidated society [7].

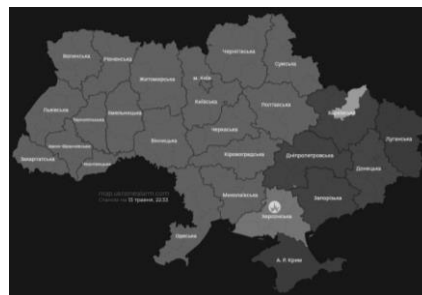
In response to the onset of the Russian-Ukrainian war in 2022, «Texty.org.ua» generates a variety of user-friendly infographics suitable for gamification purposes. The journalists created the simulator game «Whose tank is this?». This game aimed to teach players how to distinguish Ukrainian tanks from enemy tanks. The game not only provides information about the models of tanks used in the Russian-Ukrainian war but also teaches an algorithm for recognizing military equipment based on Peter Makel's guidance. The visual basis of the game is infographics. [8]}.

Mapping is the basis for monitoring and analyzing many issues for journalism: the progress of the war since February 24, 2022, the advancement of Ukrainian troops, the order of deployment of action on the front during a certain period, and changes in the borders of the occupied territories. The «Texty.org.ua» portal contains the infographic section «#SCHEDULE OF THE DAY» and infographic interactive projects (<https://texty.org.ua/projects/>) about events in wartime Ukraine.

The database of the games portal based on open data and journalistic infographics is constantly updated in a separate section «#ГПА» (<https://texty.org.ua/tag/hra/>). This suggests the convergence of journalism and the gaming industry. Figure 1 shows screenshots showing the Battle for Ukraine game, the Airborne Alert app, and the Year of All-Out War interactive map, united by the map of Ukraine and the dynamics of changes on it, as seen on Texty.or.ua.

«Battle for Ukraine» interface game [4]

Ukraine Air Alarm map app [3]

Interactive map «Year of full-scale war. How they changed» by «Texty.org.ua» [9]

Fig. 1. A game based on data journalism

Conclusions

Games based on data journalism are an excellent example of journalism and the gaming industry's convergence. These games combine analytical information with visual creativity to create a unique experience for the audience. As interactivity becomes increasingly important, the collaboration between journalists and audiences will become more mutual in the future. There is potential for research to evaluate the impact of these video games on the Russian-Ukrainian information war in the international arena.

Video games can be used as a media tool for spreading information, forming national identity, and engaging with the support of Ukraine.

References

1. Dovey J, Kennedy HW. Game cultures: Computer games as new media: computer games as new media. McGraw-Hill Education; 2006.
2. Thorne SL, Fischer I. Online gaming as sociable media. Alsic. Apprentissage des Langues et Systèmes d'Information et de Communication. 2012;15(1):<https://journals.openedition.org/alsic/2450>.
3. Ajax Systems Inc. Air Alarm [Povitriana tryvoha]. 2022 [cited 2023 Jun 20]. Available from: <https://www.ukrainealarm.com/>.

4. MaxDmax. Battle for Ukraine [Bytva za Ukrainu]. 2022 [cited 2023]. Available from: <https://demo.devs.mx/ukraine/>.
 5. Money, meters, two cars [Digital game]. 2016 [cited 2023 Jun 04]. Available from: http://texty.org.ua/d/static/decl_game/ (in Ukrainian).
 6. Manipulator [Digital game]. 2018 [cited 2023 Jun 04]. Available from: <https://texty.org.ua/d/manipulator-game/index.html>.
 7. Annual Report 2018. 2018 [cited 2023]. Available from: <https://imi.org.ua/upload/media/2019/09/02/5d6ca90a20a94-zvit-imi-2018-2.pdf>.
 8. Drozdova E, Kelm N, Bondarenko A. Get to know yours. Simulator game: WHOSE TANK IS THIS?. 2022 [cited 2023 Jun 03]. Available from: <https://texty.org.ua/projects/105597/upiznaj-svoyih-gra-trenazher-chij-ce-tank/>.
 9. Interactive map "Year of full-scale war". How the borders of the occupied territories changed. 2023 [cited 2023 Jun 03]. Available from: <https://texty.org.ua/projects/109018/rik-vijny/> (in Ukrainian).
- }

УДК 070.445(477.64)

А. Ф. Коваленко,
канд. філол. н., доц. кафедри
періодичної преси та медіаредагування
ОНУ імені І. І. Мечникова

ЕКОЛОГІЧНІ МЕДІА ТА ЕКОЛОГІЧНА ТЕМАТИКА В ЗМІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглядаються особливості висвітлення екологічної тематики у матеріалах ЗМІ України, звертається увага на загрозу зникнення екологічних ЗМІ внаслідок військової агресії рф.

Ключові слова: екологічна журналістика, проблеми екології, російська агресія.

The peculiarities of coverage of environmental topics in Ukrainian media materials are considered, attention is drawn to the threat of the disappearance of environmental media as a result of the military aggression of the Russian Federation.

Key words: environmental journalism, environmental problems, Russian aggression.

Сучасний вітчизняний інформаційний простір переповнений інформацією щодо воєнних подій, відповідно інші теми відходять на другий план, зокрема й екологічні, навіть у контексті ведення воєнних дій. Зрозуміло, що події війни найважливіші в Україні, але загроза життю чатує не тільки на передовій, а й від, скажімо, екологічних катастроф внаслідок дій загарбника на кшталт ядерної, цілком можливої під час окупації ЗАЕС, або підриву Каховського водосховища, що унеможливить фізичне існування людини, як власне й перетворення середовища її існування: родючих ґрунтів України на суцільні мінні поля й непридатні землі, запустелювання регіонів, створення проблем з питною водою тощо, що й зумовлює потребу в екологічній інформації та її дослідженні.

Вивченням екологічної журналістики в Україні протягом 1990-2010-их рр. займалися кілька сучасних дослідників, серед яких варто виділити праці О. Белякова [1], О. Холод [9], Я. Скоробагатого [3], Д. Олтаржеського [8] та інших, які досліджували її контент, жанрову природу, предметно-тематичні лінії, та наразі зменшилася кількість наукових досліджень про неї, що й зумовлює актуальність дослідження.

Одразу зазначимо, що кількість екологічних видань станом на 2023 рік значно скоротилася порівняно з періодом часів незалежності в рази. Так, у реєстрі періодичних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського станом на початок 2023 року знаходимо тільки такі періодичні видання, як газети «Про вплив на довкілля», «Природа і суспільство», «Еко газета Акцент», «Лісовий і мисливський журнал», а серед наукових: «Техногенно-екологічна безпека: науково-технічний журнал» та «Екологічні проблеми» [7]. Водночас, за твердженням О. Белякова [1], за часів здобуття незалежності чисельність сягала кількох десятків видань.

Заради справедливості відмітимо, наразі в цілому кількість ЗМІ в Україні скоротилася, а та, що є, формує свою інформаційну політику відповідно до «Антиолігархічного» закону В. Зеленського, у межах інформаційного марафону «Єдині новини» та загальної політики держави, в якій оголошено воєнний стан. У спеціалізованих екологічних виданнях на кшталт «Екологічного вісника», «Екологічних

наук», платформи «ЕкоПолітика», «Екологія промислового краю» тощо, сайтах екологічних організацій «Всеукраїнська екологічна ліга», ГО «Зелений лист», «Екоклуб» тощо та окремих рубриках у загальнополітичних виданнях «Українська правда» [12], «Радіо Свобода» [10], «Суспільне | Новини» [11] тощо порушуються екологічні проблеми, що виникають внаслідок бойових дій, але переважно в новинних жанрах. Тут надається перевага новинам з констатацією фактів екозлочинів РФ щодо довкілля України: спалювання лісів внаслідок обстрілів та бомбувань, використання хімічної зброї, знищення всього живого на територіях, де ведуться безпосередньо військові дії.

Більшість із видань, висвітлюючи проблеми екологічних збитків, завданих російською агресією, пропонує читачам співпрацю у форматі повідомлень останніх у редакцію, хоч для цього власне створені, Екодія, єдиний в Україні екологічний чат-бот SaveEcoBot (для вимірювання якості повітря), окремі екологічні групи в соціальних мережах, як-то «Досить труїти Кривий Ріг», «Екологічні новини», «Чистий Луцьк», зрештою сайт Міністерства довкілля. Їх мета – швидка подача інформації та її акумуляція без посередництва журналістів. Отож, видання як мінімум мусять містити аналіз інформації, її професійне опрацювання, крім повідомлень про факти екозлочинів, а також відповідно використовувати аналітичні жанри, вивчати певні аспекти проблеми, робити її аналіз, прогноз тощо. Серед екологічних проблем, відображених у форматі новин, за період повномасштабного вторгнення і до сьогодні частіше за все в загальнополітичних усеукраїнських та регіональних ЗМІ, як-от «Українська правда» [12], «Радіо Свобода» [10], «Суспільне | Новини» [11], «Одеське життя», «Думська» [2], «Vgorode.ua» знаходимо повідомлення про наслідки мінування лісів і водойм, пожежі, затоплення та забруднення територій внаслідок підриву Каховського водосховища, загибель дельфінів тощо. Однак навіть і ті матеріали (а на телебаченні переважно репортажі, прямі включення, коментарі гостей у студії), які готуються журналістами для українського інформаційного простору, зокрема, наприклад, у межах марафону «Єдині новини» про підризу Каховського водосховища, на думку фахівців, постійно хибують на журналістські стандарти. Найбільше порушується, на думку І. Куляса, стандарт відокремлення фактів від коментарів та подача достовірності інформації. А також дослідник

відзначив некомпетентні питання до коментаторів, прояви політичного піару, просування російських наративів та відсутність офіційних коментарів з боку влади [5]. Натомість спеціалізоване видання «ЕкоПолітика» [4] цій темі, як показав аналіз, присвятило 8 новинних матеріали протягом місяця, подавши їх як моніторинг ситуації після трагедії (але це рерайт з інших джерел чи коментарі публічних осіб), жодним чином не апелювавши до інших форматів подачі інформації, власних джерел, експертного середовища, зокрема й зарубіжного.

Українські журналісти часто не звертаються за коментарями до владних структур, профільного міністерства, поза увагою залишилася проблема корупції у сфері екології, яка особливо поширена під час війни. До слова, у Плані роботи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на 2023 рік [6] не передбачено жодних заходів щодо вирішення проблем екології внаслідок російсько-української війни або співпраці у цьому напрямку з міжнародними та вітчизняними громадськими організаціями (будь-то моніторинг, медійна підтримка тощо), більше того, у назві жодного із пунктів плану навіть не міститься слово «війна», хоч при цьому в «Комплексному моніторингу довкілля на 2022 рік» зазначено, що проведення моніторингів неможливе у зв'язку з руйнуванням устаткування й складнощами внаслідок війни [6]. У формальних моніторингах на основі інформаційних матеріалів у ЗМІ за 2019-2020 роки наразі в працівників міністерства ще існує зона «АТО». На сайті Міністерства довкілля відсутні матеріали, де б простежувалася його робота (крім бюрократичної) і проєкти з вивчення чи певні кроки до вирішення екологічних проблем внаслідок воєнних дій, як власне й не висвітлюється системна робота цього інституту щодо інших питань, до прикладу, утилізації сміття чи дотримання закону щодо пластику. Натомість піар-матеріали щодо запрошення Офісом президента Грети Тунберг чи заборів проб морської води напередодні відкриття пляжного сезону в Одесі мають місце.

Отож, моніторинг екологічних видань та матеріалів у ЗМІ щодо екологічної тематики показав, що в Україні відсутня державна екологічна політика та система робота Міністерства довкілля щодо боротьби у цій сфері з наслідками війни, на що не звертають належної уваги ЗМІ. Спеціалізовані та загальнополітичні ЗМІ містять інформаційні матеріали про наслідки війни для екології за залишковим

принципом, або за наявності інформаційних приводів, широко не залучаючи до експертного середовища фахівців-екологів, громадськість, міжнародну спільноту. Виникає загроза зникнення самих екологічних ЗМІ, через брак фінансування, обмеження свободи слова, зниження рівня дотримання журналістських матеріалів, нівелювання ними актуальних для українців екологічних проблем внаслідок військової агресії рф. Запорукою повноцінного існування екологічної журналістики під час війни є підвищення якості журналістського контенту, його урізноманітнення, співпраця із міжнародними ГО, закордонними ЗМІ, орієнтація на світову спільноту.

Список використаних джерел

1. Беляков О. О. Екологічна проблематика в засобах масової інформації: навч. посіб. для студ. ін-ту, ф-тів і від-нь журналістики / О. О. Беляков; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2003. 185 с.
2. Думська. URL: <https://dumskaya.net/> (дата звернення: 01.08.2023).
3. Екологія : метод. вказівки до проведення практ. занять, завдання для самост. роботи та тест. завдання для студентів спец. 061 «Журналістика», 242 «Туризм» / [уклад. Я. П. Скоробагатий та ін.] ; Центр. спілка спожив. т-в України, Львів. торг.-екон. ун-т. Львів : Вид-во Львів. 2017. 59 с.
4. ЕкоПолітика. <https://ecopolitic.com.ua/ua/> (дата звернення: 01.08.2023).
5. Куляс І. Підрив Каховської ГЕС. Яким був ефір спільного телемарафону «Єдині новини» 6-7 червня 2023 року. Резюме. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/> (дата звернення: 01.08.2023).
6. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepg.gov.ua/> (дата звернення: 01.08.2023).
7. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_vgf/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 01.08.2023).
8. Олтаржевський Д. О. Висвітлення екологічної тематики на сторінках сучасної української преси (засади, проблематика, досвід, жанрові форми та мовностилістичні прийоми) : дис... канд. філол. наук: 10.01.08. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут журналістики. Київ, 2004. 196 с.

9. Проблематика ЗМІ : навч. посіб. : у 2 т. / [ред. і упоряд. О. Холод]; Київ. міжнар. ун-т, Ін-т журналістики. Т. 1. Київ : Київ. міжнар. ун-т, 2011. 440 с.
10. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/> (дата звернення: 01.08.2023).
11. Суспільне | Новини. URL: <https://suspilne.media/> (дата звернення: 01.08.2023).
12. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/> (дата звернення: 01.08.2023).

УДК 070:1-051

О. В. Лаврик,
канд. філол. н., доц. кафедри
інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МЕДІА В ЕПОХУ ПОСТПРАВДИ: РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто особливості застосування штучного інтелекту у сфері медіа. Окреслено основні функції, перспективи та ризики впровадження штучного інтелекту в сучасній журналістиці з урахуванням провідних вимог до ефективної і дієвої журналістської діяльності: об'єктивність, достовірність, відокремлення фактів від коментарів, оперативність та повнота інформації.

Ключові слова: штучний інтелект, медіа, журналістика, інформаційний простір.

The peculiarities of the application of artificial intelligence in the field of media are considered. The main functions, prospects and risks of the introduction of artificial intelligence in modern journalism are outlined, taking into account the leading requirements for effective and efficient journalistic activity: objectivity, reliability, separation of facts from comments, promptness and completeness of information.

Key words: artificial intelligence, media, journalism, information space.

На сучасному етапі, в часи тотальної автоматизації, коли комп'ютерні алгоритми змінюють світ, а розвиток програмування виходить далеко за очікувані межі, ми зустрічаємо приклади застосування штучного інтелекту в найрізноманітніших галузях (у медицині, бізнесі, освіті, музиці тощо), у яких вже активно використовуються так звані «інтелектуальні машини», здатні виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту. Саме тому питання про штучний інтелект як «великий стрибок людства у невідоме майбутнє», його розвиток, ризики та наслідки набуває такої актуальності та дискусійності в сучасному інформаційному просторі.

Як зазначає професор Лондонської школи економіки Чарлі Беккет, під штучним інтелектом сьогодні доцільно розуміти добірку ідей, технологій і прийомів, які використовуються машинами, щоб виконувати завдання, які вимагають людського інтелекту [5]. Саме задля цього розробники штучного інтелекту поєднують такі три складові, як алгоритми, дані та обчислювальні потужності. Завдяки Інтернету, зокрема різноманітним комерційним платформам, соціальним мережам, стрімінговим сервісам тощо, сьогодні є можливість збирати величезні бази даних, на основі яких створюють алгоритми. А стрімкий розвиток відеокарт дозволяє паралельно виконувати багато обчислюваних операцій, тому розробляти системи штучного інтелекту стає дедалі легше, а самі вони стають дедалі дієвішими.

У медіасфері штучний інтелект вже активно використовують у своїй діяльності такі медіагіганти, як «The Washington Post», «The New York Times», «Reuters», «BBC», «Associated Press», «Bloomberg News», «Buzzfeed», «Daily Mirror», «Daily Express», німецька медіагрупа «Alex Springer» («Politico», «Bild», «Die Welt») та багато інших. При цьому штучний інтелект у медійному просторі використовують поки що переважно задля автоматичного збору великих обсягів даних, їх обробки та перетворення у текст; збору та обробки даних задля створення новин роботами-репортерами; створення автоматизованого контенту, який формується роботами або генерується спеціальними програмами. Також штучний інтелект використовують у медіа для контролю за процесом коментування задля формування безпечного інформаційного простору та виявлення мови ворожнечі, бо саме штучний інтелект допомагає перевіряти факти та виявляти фейки, дезінформацію та підозрілий контент у мережі, він здатний швидко

опрацьовувати величезну кількість даних, ефективно їх аналізувати та перетворювати на короткі повідомлення, а також налаштовувати, наприклад, новини відповідно до потреб конкретної аудиторії.

В Україні програм, які здатні працювати з українською мовою, наразі не багато (поки що вони переважно англомовні). Однак уже сьогодні за допомогою штучного інтелекту українськомовний текст можна проаналізувати, зокрема, щодо його суті (виокремити конкретну інформацію, наприклад, перелік згаданих у тексті прізвищ, компаній тощо); з'ясувати, позитивно, чи негативно налаштований текст; згенерувати за допомогою текстового опису зображення для матеріалу; проаналізувати особливості аудиторії для добору так званого персоналізованого контенту. Тобто у вітчизняних медіа на сучасному етапі найчастіше штучний інтелект використовують переважно задля граматичної та стилістичної корекції тексту, автоматичної генерації контенту, покращеного пошуку зображень та відео, розпізнавання фейкових новин та діпфейків.

Важливо, що саме штучний інтелект сьогодні забезпечує аудіосупровід матеріалів на сайтах окремих медіа. На відміну від звичайних журналістів, штучний інтелект може генерувати величезну кількість історій за відносно короткий часовий проміжок. Існує навіть точка зору, що, наприклад, ChatGPT зробить «революцію в інформації», бо «виживуть лише ті медіа, що створюють найкращий оригінальний контент» за допомогою ШІ [5].

Однак при цьому не потрібно забувати, що ефективна і дієва медіадіяльність залежить насамперед від точності, балансу думок, відокремлення фактів від коментарів, об'єктивності, правдивості, коректності. Тому роботи збирають дані та перетворюють їх у текст, але саме редактори тих чи інших медіа перевіряють достовірність інформації, факти та оцінюють особливості викладу матеріалу, бо не виключені випадки поширення роботами і неперевірених, і неточних даних, оскільки штучний інтелект все ж позбавлений критичного мислення і свідомості.

Також потрібно зважати й на те, що деякі недобросовісні медіаплатформи навмисне використовують штучні зображення чи аудіозаписи задля маніпуляцій масовою свідомістю, а також навмисне поширюють дезінформацію та діпфейки, згенеровані ШІ. То ж, з одного боку, використання штучного інтелекту відкриває нові можливості для

сучасної журналістики, а з другого, як і будь-яка складна система, ШІ має свої обмеження та ризики.

Саме тому Рада Європи з питань медіа та інформаційного суспільства (CDMSI) ініціювала обговорення рекомендацій щодо відповідального впровадження штучного інтелекту в журналістиці. Основні висновки такі: штучний інтелект вже є важливою частиною медіадіяльності, однак він розподілений дуже нерівномірно; половина респондентів використовують ШІ для збору новин, дві третини – задля виробництва, трохи більше половини – для поширення. Третина опитаних заявляють, що мають активну стратегію щодо штучного інтелекту [6].

Отже, редакційні ролі у медіа на сучасному етапі змінюються (у зв'язку з використанням ШІ) переважно шляхом модифікації посад, які вже наявні, а не шляхом їх заміни на нові. Найбільшим викликом у застосуванні штучного інтелекту є фінансові ресурси та відсутність відповідних навичок та знань, оскільки, щоб розвинути свої навички до високого професійного рівня, медіапрацівникам потрібно мати ґрунтовне розуміння інфраструктури, яка уможливорює роботу штучного інтелекту (йдеться про масиви даних, що насичують системи, і те, звідки походить інформація).

В Україні з кожним роком все більше медіа беруть штучний інтелект на своє озброєння. Одним із перших це зробило видання «Тексти», яке застосовувало нейронні мережі, щоб визначати кількість людей на акціях, використовувало машинне моделювання для прогнозування результатів виборів, аналізувало роботу окремих фракцій, створювало мапи видобутку корисних копалин (зокрема бурштину), вивчало, як діє російська пропаганда тощо [2, 6.2.110]. А український журнал про мистецтво «Дуршлаг» створив випуск (№ 8 за 2023 рік), повністю написаний та проілюстрований за допомогою штучного інтелекту. У ньому представлено матеріали про роль наївного мистецтва в картинах штучного інтелекту, нове життя колажу, штучний інтелект і абстрактне мистецтво тощо [1].

При цьому все частіше перед медійниками постає питання, чи замінить штучний інтелект журналістів у майбутньому? Сьогодні можемо сказати, що навряд чи. Очевидно, що використання штучного інтелекту в медіасфері вивільняє час для журналістського креативу та створення таких матеріалів, які машини ніколи не зможуть створити. Програми наразі можуть виконувати ті функції, які можна

автоматизувати. Тож щоб ефективно освоювати штучний інтелект в медіасфері, журналістам потрібно навчитися працювати з автоматичними системами, опанувати підготовку шаблонів текстів і розробити контроль за їх якістю (йдеться про елементи програмування, статистику, лінгвістичну інженерію тощо).

При цьому сучасним медіапрацівникам та керівникам варто тверезо оцінювати перспективи і ризики штучного інтелекту. Очевидно, що штучний інтелект вже змінює культуру та структуру медіаорганізацій, створює нові ролі та способи виконання деяких завдань у журналістиці, але він не замінить журналістів. А в ситуації, коли штучний інтелект уже використовується для створення й поширення фейків та дезінформації, саме людський розум, здатний бачити інформацію в контексті та розпізнавати неправду, неможливо замінити програмою.

Список використаних джерел

1. Durshlag8 від 13.03.2023. URL: <https://www.yumpu.com/xx/document/view/67632097/durchschlag8> (дата звернення: 12.08.2023)
2. Васьківська О.Є. Технології штучного інтелекту в журналістиці сучасності. Матеріали X конгресу «Авіація в XXI столітті» – «Безпека в авіації та космічні технології». Київ: Національний авіаційний університет, 2022. С. 6.2.107-6.2.111.
3. Височин А.І. Сучасна журналістика в контексті розвитку штучного інтелекту. Київ: Національний авіаційний університет. 2020. 74 с.
4. Ковальова М. Штучний інтелект у медіа: переваги та ризики автоматизованого контенту. URL: <https://www.thelede.media/management/2021/02/22/2517/> (дата звернення: 12.08.2023)
5. Штучний інтелект у медіа: програми пишуть новини, але не замінюють журналістів. URL: <https://ms.detector.media/withoutsection/post/27732/2021-07-11-shtuchnyy-intelekt-u-media-programy-pyshut-novyny-ale-ne-zaminyuyut-zhurnalistiv/>
6. Як журналісти застосовують штучний інтелект у своїй роботі? Перший глобальний огляд. URL: https://texty.org.ua/fragments/98062/Jak_zhurnalisty_zastosovujut_shtuchnyj_intelekt_u_svoij-98062/ (дата звернення: 12.08.2023)

С. В. Литвинська,
к. філол. н., доц., завідувач кафедри
української мови та культури
Національного авіаційного університету

АНТИУКРАЇНСЬКІ ФЕЙКИ ПРО ВІЙНУ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОВІДОМЛЕННЯХ: ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ

Розглянуто технології створення антиукраїнських фейків в інформаційному потоці в 2021-2023 рр., а саме: шантаж, імітації, маніпуляції, синтез реальних і вигаданих фактів.

Ключові слова: інформаційне повідомлення, фейк, контент, інформаційні технології.

Technologies for creating anti-Ukrainian fakes in the information flow in 2021-2023 were considered, namely: blackmail, imitations, manipulation, synthesis of real and fictional facts.

Key words: informative message, fake, content, information technologies.

Технологія російського пропагандистського контенту полягає в тому, що створюється начебто об'єктивний і повноцінний новинний потік, контент якого у потрібний момент наповнюється антиукраїнськими фейками. Споживачеві, який не має широкого кругозору і не вміє перевіряти джерела інформації, у такому гібридному контенті важко відрізнити правдиву журналістику з фактичними новинами та різноманітними коментарями від цілеспрямованої інформаційної обробки, завданням якої є виправдати агресивну політику москви. Тобто виявити фейкову інформацію. Наприклад, як тільки низка західних джерел назвала конкретну дату (16 лютого 2023 р.) можливого вторгнення росії в Україну, то російські пропагандистські ЗМІ розпочали створювати видимість, що ця інформація недостовірна, а також прикрити провокації, що готувалися.

У той час, коли російські військові воювали на боці бойовиків у самопроголошених ЛНР та ДНР, у інформаційному контенті писали про те, що Україна хоче напасти на «російський» Крим, силою

повернути території на сході країни, а Захід загрожує москві тим, що готовий прийняти в альянс сусідні з росією держави [1].

Назвавши конкретні дати можливого вторгнення росії до України (15 чи 16 лютого 2023 р.) [3], Захід поставив Кремль перед фактом, що весь світ знає про агресивні плани москви. У відповідь москва намагалася продемонструвати неспроможність звинувачень Заходу, висміявши «нервову атмосферу» у Києві та західних столицях [2]. Створивши імітацію відведення військових підрозділів від українського кордону [4], російська пропаганда продемонструвала «мирну» поведінку москви й звинуватила «войовничу» реакцію України. Щоб наголосити на неадекватності української сторони, розповсюджувалися записи в соцмережах «націоналістичних угруповань, які націлилися на силове повернення Донецька», що «глава забороненого «Правого сектору» марить тим, як через Кримський міст приєднати до України Кубань».

Отже, 17 лютого 2023 р. москва зімітувала розрядку, а 18 лютого 2023 р. почала різко розпалювати антиукраїнську ворожнечу. До технологій російських пропагандистів входять шантаж, імітації, маніпуляції, синтез реальних фактів із вигаданими антиукраїнськими фейками.

Список використаних джерел

1. Войовничий настрій України, КраснодарМедіа веб-сайт. URL: <https://krasnodarmedia.su/news/675507/?from=77> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Захід нагнітає, RT веб-сайт. URL: <https://russian.rt.com/world/article/942653-rossiiskie-voiska-ukraina-belyi-dom> (дата звернення: 01.03.2023).
3. Названа дата вторгнення. NBC: веб-сайт. URL: <https://www.nbcnews.com/news/world/u-s-intel-nine-probable-russian-routes-ukraine-full-scale-n1288922> (дата звернення: 01.03.2023).
4. Повернення з навчань, BBC веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-60385611> (дата звернення: 01.03.2023).

УДК 930.85

О. В. Мельник,

канд. іст. н., доцент кафедри філософії, історії та політології
Національного університету «Одеська політехніка»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ МІФОЛОГЕМ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-2023 РР.

У роботі на основі наукових джерел, періодичних видань та Інтернет-ресурсів розглядаються питання впливу історичної міфології росії на підготовку та початок війни. Використовується критично-історичний науковий метод до розгляду процесів їх застосування в засобах масової інформації та пропаганди. Завдання роботи – простежити формування пропагандою сучасної міфології російської федерації, яке замінило реальну картину історії, що базується на критичному мисленні та історичних закономірностях.

Автор простежує російську пропаганду та аналізує історичні міфологеми в їх розвитку, тобто досліджуються основні питання підміни історії російською пропагандою.

Ключові слова: історичні міфологеми, гібридна війна, тотальна війна, інформаційно-психологічна спеціальна операція, пропаганда війни.

Based on scientific sources, periodicals and Internet resources, the work examines the impact of Russian historical mythology on the preparation and start of the war. A critical-historical scientific method is used to consider the processes of their application in mass media and propaganda. The task of the work is to trace the formation of the propaganda of the modern mythology of the Russian Federation, which replaced the real picture of history, which is based on critical thinking and historical patterns.

The author traces Russian propaganda and analyzes historical mythologemes in their development. That is, the main issues of replacing history with Russian propaganda are being investigated.

Key words: historical mythologies, hybrid war, total war, Russian world, informational and psychological special operation, war propaganda.

До історії війни за Незалежність України 2014-2023 повинні увійти не лише приклади героїзму та патріотизму українців, але й повинні бути досліджені ті методи та пропагандистські наративи сусідньої держави, яка за допомогою пропаганди в засобах масової інформації перетворила українців на ворогів, демонізувавши їх, та підготувала війну ідеологічно.

Актуальність теми дослідження полягає безпосередньо в необхідності сформулювати основні засади, на яких ґрунтується «російська фашистська ідеологічна машина», а також методи, які застосовуються щодо підготовки та роботи п'ятої колони в Україні.

Уже в дослідженнях, починаючи з 2014 року, громадські діячі, дипломати, політологи та історики простежували процеси застосування історичних міфів та міфологем різних періодів розвитку Московії, Російської імперії та СРСР. Таким чином цей «історичний коктейль» через систему інформаційних ресурсів, ідеологію та пропаганду швидко засвоювався людьми, що не мали критичного мислення та мали відносно низький рівень освіти [1; 2; 4; 6]

На цьому шляху поступово йшло формування негативного образу України та українця, асоційованого з негативом попередніх ідеологічних установ, як то використання образів-міфологем про «зрадництво мазепи та мазепинців», про «антиросійський характер та душогубство петлюрівців», про «бандерівців, як поплічників фашистів-націонал-соціалістів» тощо [3, 7]

Найбільш цікавим для нас є момент зрощення старої російської імперської картини з міфами НКВС-КДБ СРСР, що фактично говорить про ретроградне мислення або історичну наукову деградацію російської науки та суспільства, що включає в себе повернення до імперських ідей, до консервативного православ'я з його домостроєм, а також до консервації суспільства на рівні середньовіччя або тоталітарної містико-ідеологічної платформи етапу релігійних війн [8].

Саме пришвидшений процес такої деградації суспільної думки і призводить до формування тактики і стратегії «Відродження росії – СРСР» на «Сталіно-путінській» основі.

Знищення опозиції та створення її кишенькового варіанту «зоопаркової опозиції путіна», якій комфортно перебувати в певних межах громадсько-політичного простору, призвело до монополізації

ідеологічної концепції та підготовки до війни більшої частини населення росії.

Створення концепції Новоросії, що включає українські землі Півдня та Сходу, а потім і перехід до більш агресивної реакційної концепції АнтиУкраїни, що простежується як у статтях та виступах російських державних чиновників, так і в.путіна, - усе це свідчить про те, що їх позиція повністю співзвучна з висловами М. Юзефовича та керівництва консервативної Російської імперії «про український сепаратизм як австро-німецьку змову» і вже дійшла до свого логічного антиукраїнства про «створення України В.І. Леніним» [5].

Інформаційні психологічні спецоперації сучасного керівництва російської федерації спрямовані не лише на власне населення, але й на світову громадськість і, крім фейкової інформації історичних міфологем, поширюються і нові, започатковані в. путіним, міфи про Україну та українців.

Реальним критерієм перевірки та зупинки цієї хвилі пропаганди є сучасні підходи до аналізу джерел, а також заборона на поширення російської інформаційної пропаганди в світі, через докази їх упередженості та фейкових новин. Згідно з висновками аналітиків кіберкомпанії Cyberreason, якась група, що діє за завданням росії та її спецслужб, розповсюджує скріни з підробленими статтями на івриті під логотипом існуючих ізраїльських порталів та за підписом реальних ізраїльських журналістів, але з хибним змістом [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що критерієм ефективності цієї пропаганди є застосування все більшої кількості мобілізованих росіян, які йдуть вбивати, знищувати та гвалтувати, бо вважають українців «анти-людьми». Тобто можна простежити елементи як релігійних воєн середньовіччя, так і елементи ретроградного мислення російського суспільства, що скотилось з демократичних принципів, на яких формувалась Єльцинська росія, до держави КДБ – СРСР, яка насправді підмінила фейкову «Російську Федерацію», тому що рішення приймаються як особисто В.Путіним, так і його оточенням – вихідцями з КДБ-СРСР, у якій ідеологія та пропаганда підмінили історичну правду, створивши ідеологічну міфологію через систему засобів масової інформації.

Розмови щодо відродження СРСР, Новоросії, росії є лише засобом контролю за тими, хто в силу свого радянського менталітету та віку вважає, що його юність була краща і хоче повернути те, що вже є

мертвонародженим від початку існування, а саме СРСР. В умовах сучасної війни, яка вже носить тотальний характер, ці елементи ще продовжують діяти серед тих, хто так і не змінився або просто деградував, впавши в дитинство чи юність СРСР.

Список використаних джерел

1. Білик Володимир. Спростування фейків: Для чого Росія постійно фальсифікує історію? URL: <https://voxukraine.org/dlya-chogo-rosiya-postijno-falsyfikuye-istoriyu> (дата звернення: 12.06.2023)
2. Горбулін Володимир. Щеплення від путінської «історичної єдності». Тверезий погляд. 17.08.2021. URL: <https://tverezo.info/post/141469> (дата звернення: 11.05.2023)
3. Грицак Ярослав. Як виник міф про «братні народи»? УІНП. Інформаційні матеріали. Російсько-українська війна: історичний контекст. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/yaroslav-grycak-yak-vynyk-mif-pro-bratni-narody> (дата звернення: 2.05.2022)
4. Заноз Назарій. П'ять міфів російської пропаганди про Україну. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29137371.html> (дата звернення: 1.03.2023)
5. «Украина как порождение большевиков» и «Украина как антипод России» – фактчекинг интервью Путина телеканалу «Россия 1» 2021-06-10. stopfake.org, URL: <https://www.stopfake.org/ru/ukraina-kak-porozhdenie-bolshevikov-i-ukraina-kak-antipod-rossii-faktcheking-intervyu-putina-telekanalu-rossiya-1/> (дата звернення: 17.06.2023)
6. Плохій Сергій. «Ця війна є війною за всю Європу». Zbruc. 06.03.2022 URL: <https://zbruc.eu/node/110984> (дата звернення: 21.02.2022)
7. Росія поширює в Ізраїлі фейки про Україну на «популярних сайтах» – ЗМІ, Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3738744-rosia-posirue-v-izraili-fejki-pro-ukrainu-na-popularnih-sajtah-zmi.html> (дата звернення: 28.07.2023)
8. Шутов Роман. Морфологія російського міфу. MS.DETECTOR.MEDIA. URL: <https://ms.detector.media/print/368/> (дата звернення: 20.04.2023)

УДК 007:316.776.23

О. С. Мельникова-Курганова,
канд. н. із соц.ком., доц. кафедри журналістики
Національного авіаційного університету

СУЧАСНІ ПРИЙОМИ ДЕСТРУКТИВНОЇ ПРОПАГАНДИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Визначено сучасні прийоми деструктивної пропаганди в контексті російсько-української війни, зокрема інформаційної, на окупованих територіях Приазов'я України на прикладі Телеграм-каналів. Проаналізовано зміни пропагандистських наративів в контексті смислів і багатоканальності соціальних медіа.

Ключові слова: інформаційна війна, деструктивна пропаганда, наратив, інформаційна агресія.

The article is devoted to the modern methods of destructive propaganda in the context of the Russian-Ukrainian war, in particular, information warfare, in the occupied territories of the Azov Sea region of Ukraine on the example of Telegram channels. The author analyses the changes in propaganda narratives in the context of meanings and multichannel social media.

Key words: information warfare, destructive propaganda, narrative, information aggression.

Під час криз, конфліктів, війн використовується деструктивна пропаганда з метою створення суперечностей, ворожнечі, поляризації поглядів у суспільстві [1]. Радикальне налаштування груп людей, створення конфліктних настроїв, ненависть, емоційне напруження є результатом розповсюдження деструктивних наративів пропагандистами.

У російсько-українській війні інформаційна агресія втілена в різних фальшивих новинах, деструктивних наративах пропаганди. Спрямованість російських комунікаторів саме на поляризацію та розкол українського суспільства почалася напередодні війни 2014 р. На початку пропагандистської діяльності активно працювали матеріали в соціальних мережах, тексти яких були засновані на судженнях, маніпулятивності, підміні понять, множинності інтерпретацій. Проте

під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну прийоми деструктивної пропаганди набувають змін. Розглянемо деякі з них, які використовуються на тимчасово окупованих територіях Приазов'я України. По-перше, з метою швидкого насадження домінантної пропаганди РФ в сферах освіти, медіа, культури використовує метод маркування мас (агресивне розповсюдження державних кольорів країни-агресора – триколову, георгіївських стрічок, червоних галстуків), по-друге, знищуються українська література, витвори мистецтва, музейні експонати, мурали. Особливу увагу приділено завезенню на окуповані території України великих накладів навчальної, історичної літератури, зокрема з журналістики. По-третє, створюються офіційні домінантні канали інформації та комунікації (наприклад, спільноти в соціальних мережах, телеканали, преса, які працюють як пропагандистські ресурси). Важливу роль грає також ідеологічна складова, яка має вплив на суспільство [2, с.44].

На думку Г. Почепцова, пропаганда має три основи. По-перше, когнітивна база допомагає керувати реагуванням масовою свідомістю в залежності від мети пропагандиста. По-друге, інформаційні потоки, які функціонують у соціальних мережах чи мас медіа, повинні доносити домінантну картину світу, при цьому альтернативна точка зору блокується, маргіналізується, знецінюється. По-третє, наративи як спосіб організації смислів повторюються в тим чи інших повідомленнях по каналах комунікації, на інформаційних платформах. Наративи легко запам'ятовуються, сприймаються, привласнюються користувачем. Це створює системність для функціонування смислів: «комунікативна реальність при багаторазовому повторенні починає сприйматися майже як фізична. Отримувач інформації заздалегідь знає, що треба відповідати на будь-яке запитання» [3].

Також пропагандисти звертають увагу на рефреймінг або фреймінг в своїх пропагандистських повідомленнях [4, с. 126]. Наприклад, робота з фреймами проросійських комунікаторів базується на прикладі радянського минулого.

Нами було проаналізовано Телеграм-канали на окупованих територіях Приазов'я України, зокрема міст Маріуполя та Бердянську з червня до початку вересня 2023 року. Виділимо прийоми деструктивної пропаганди, які використовують російські агресори в сучасній інформаційній війні.

1. *Заміна смислів на протилежні.* Цей прийом є популярним в РФ ще з радянського періоду. Для того, щоб змінити ставлення до розбомблених українських міст, зокрема громадських установ чи об'єктів культурної спадщини, використовується *організація абсурдних подій* (наприклад, китайська оперна співачка виконує «Катюшу» в розбомбленому драмтеатрі Маріуполя, проводять кінозйомки у розстріляних районах, публічні люди (актори, співаки) проговорюють пропагандистські наративи на символічних або трагічних місцях окупованих територій).

2. *Заперечення та створення кількох нових наративів.* Російські пропагандисти заперечують скоєні злочини російською армією. Наприклад, розглянемо наративи про бомбардування пологового будинку Маріуполя. Спочатку офіційні посадовці РФ заперечували обстріл, потім те, що в пологовому знаходилися мирні мешканці, і через деякий час створили новий наратив, що в пологовому ховалися азовці. Іншу версію запропонувала російська блогерка та пропагандистка в соціальних мережах К. Потупчик, зокрема про те, що в пологовому знаходилися українські блогери, тому його й розбомбили. Також створено новий наратив щодо Маріуполя про так звані незначні артобстріли та швидке захоплення міста з метою уникнення образу жорстоко знищеного міста та 85-денної оборони Маріуполя українською армією.

3. *Локальні теорії змов.* Тобто створюються фейкові новини в окремих містах з метою розповсюдження відомого наративу про біолабораторії. Наприклад, лабораторні медузи на Азовському узбережжі або «номерні» комарі в Бердянську.

4. *Ефект віддзеркалення контенту.* Російські пропагандисти використовують ефект віддзеркалення по всіх наративах, надаючи протилежного смислу або контексту повідомленню. Це починалося у 2014 р., коли новинне поле наповнювали інформацією, взяту з українського інформаційного простору, але змінюючи смисли на протилежні. Повтор є ефективний засобом переконання. Ним користуються в публіцистиці, соціальних медіа, рекламі з метою запам'ятати повідомлення, швидко сприйняти його. Повтор наративу з вже відомим ефектом, але зміненим контекстом, наче допомагає пропагандистам привласнити «історію». З одного боку, це простий спосіб долучити увагу, з іншого – демонструє можливу ефективність.

5. *Ефект віддзеркалення каналів комунікації.*

Використовуються й інші ефекти віддзеркалення на рівні каналів комунікації. Наприклад, створюються групи в соціальних мережах і месенджерах, дублюючи назви проукраїнських груп з багатотисячною аудиторією (канал «Мариуполь сейчас» є з українським прапором, а група-двійник – з триколомом).

6. *Прийом запозичення ідей та їхня інтерпретація.* Мова йде про плагіат ідей, наприклад, відновлення міст окупованих територій України. В інформаційному просторі створюються схожі за контентом сайти або групи в соціальних мережах на ту чи іншу проблематику. Наприклад, в проукраїнській групі «Маріуполь спротив» оприлюднюється інформація про місцевих колаборантів, а в схожій проросійській групі оприлюднюється особиста інформація жителів окупованої території, які можуть виступати з проукраїнських позицій. Зазвичай, такі мешканці зазнають репресій та арештів або записують виправдалане відео на фоні триколора.

Таким чином, з одного боку в деструктивній пропаганді на окупованих територіях з боку РФ використовуються радянські прийоми, з іншого – трансформовані в соціальних мережах та месенджерах пропагандистські прийоми. Тому необхідно застосовувати протидію пропагандистським наративам [5] і на рівні фахівців зі стратегічних комунікацій, соціальних і мас медіа, і на рівні офіційних представників влади, і на рівні користувачів. Тому суспільство має потребу не лише у навчанні з медіаграмотності, але й з пропагандистської освіти [6]. Перспективою дослідження може бути змінення або трансформацію пропагандистських наративів протягом російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Pratkanis A., Aronson E. Age of Propaganda: The Everyday Use and Abuse of Persuasion. USA, 2001. 172 p.
2. Melnykova-Kurhanova, O., Bella, M., Naumenko, L., Ostrovska, N., Liashchenko, A., & Murzina, O. (2022). Media Education as an Effective Perspective on the Formation of Ideology in Society Through the Influence of Self-Consciousness. *Postmodern Openings*, 13(4), 42-55. <https://doi.org/10.18662/po/13.4/504>

3. Почепцов Г. Пропаганда відповідає на ще не озвучені запитання. URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/propahanda-vidpovidaje-na-shche-ne-ozvucheni-zapitannja.html> (дата звернення: 01.07.2023).
4. Мельникова-Курганова О.С. Пропагандистські наративи в російсько-українській інформаційній війні. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Тернопіль: ТНПУ, 2023. С. 136-138.
5. Мельникова-Курганова О.С. Способи протидії пропагандистським наративам в сучасній інформаційній війні. *Інформація, комунікація, суспільство: Матеріали 11-ї Міжнародної наукової конференції*, 19 травня 2023. Львів: "Львівська політехніка". С. 229-230.
6. Hobbs R. *Mind Over Media: Propaganda Education for a Digital Age*. New York. W. W. Norton & Company. 2020. 368 p.

УДК 377.018.43:004

М. В. Нагорняк,

канд. філол. н., доц. кафедри телебачення і радіомовлення
Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ДИСКУРС ДОВКОЛА ТЕЛЕМАРАФОНУ «ЄДИНІ НОВИНИ»

У статті аналізується дискурс, пов'язаний із функціонуванням телемарафону «Єдині новини», розглядаються його позитивні й негативні характеристики.

Ключові слова: телемарафон «Єдині новини», дискурс, інформаційне та аналітичне мовлення, новини.

The article analyzes the discourse related to the functioning of the telemarathon «Edyni novyny», considers its positive and negative characteristics.

Key words: telemarathon «Edyni novyny», discourse, informational and analytical broadcasting, news.

Під час війни суспільство в цілому та кожен громадянин зокрема приділяють значно більше уваги інформації, що надходить про події в

Україні та світі, в порівнянні з тим, як це зазвичай відбувається у мирному житті. То є цілком закономірним явищем, оскільки всеозброєність достовірними, повновичерпними та своєчасними відомостями воєнної пори розглядається кожною людиною як свого роду гарантування фізичної безпеки та належних умов життєдіяльності.

З огляду на це, на самому початку повномасштабної війни росії проти України (26 лютого 2022 р.) з метою задовільнити інтерес спільноти до новин українські телеканали та радіостанції об'єдналися й започаткували спільний телемарафон «Єдині новини». Виробництво інформаційного продукту відтоді здійснюють суспільний мовник «Національна суспільна телерадіокомпанія України, три приватні медіаголдінги «1+1 Media», «Starlight Media» та «Inter Media Group», а також Дирекція телерадіопрограм Верховної Ради України, що належить ВРУ. З 08.11.2022 р. до марафону долучилися колишні медійники «Медіа Група Україна» – «Ми – Україна». Кожна із зазначених структур забезпечує продуктом свій слот тривалістю у 6 годин.

Напрочуд влучно висловився про це нове комунікативне явище в історії аудіовізуальної журналістики колишній очільник Міністерства культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко, наголосивши на тім, що марафон є живою істотою. Окрім того, він зазначив: «Оскільки ми протидіємо росії, яка витрачає великі ресурси, велику кількість грошей, у перші місяці війни марафон слугував для українців ознакою, що держава живе, держава бореться». На думку пана Ткаченка, виробництво «Єдиних новин» потрібно продовжувати аж до поразки росії [1].

Однак, довготривалість і виснажливість воєнних дій, повна невизначеність навіть найближчого майбутнього спричиняють з-поміж іншого й проблеми, зумовлені формуванням належного дискурсу довкола телемарафону «Єдині новини». Інакше кажучи, розтягненість війни у часі ставить на порядок денний питання, пов'язані з дотриманням якісного виробництва контенту, забезпечення якісної мовленнєвої практики журналістської спільноти, а також питання так само якісного споживання контенту спільнотою споживачів інформації (інтернет-користувачів, глядачів, слухачів). Формуванню належного дискурсу сприяє відповідність усього виробленого продукту стандартам теле- й радіомовлення. Про це йдеться у дослідженнях

В. Гоян, О. Гояна, О. Довженка, Д. Дуцик, А. Іващук, І. Куляса, В. Лизанчука, В. Миронченка, В. Різуна, А. Чічановського, В. Шкляра та багатьох інших дослідників.

Мета дослідження полягає у тім, щоб проаналізувати питання щодо того, як змінювався дискурс телемарафону «Єдині новини» впродовж усього воєнного часу, а також розглянути позитивні та негативні характеристики цього дискурсу. Завданнями статті є наступні: вивчити видозміни дискурсу телемарафону «Єдині новини», починаючи від початку війни й донині, та вказати на позитивні й негативні його характеристики як рушійну силу трансформації марафону.

У дослідженні авторка спиралася на метод спостереження, який дав можливість у систематичному режимі цілеспрямовано сприймати об'єкт (телемарафон), що уможливило здобуття знань про його зовнішні сторони як формальні ознаки дискурсу. Метод вивчення емпіричного матеріалу сприяв вивченню головних характеристик контенту новин, аналітичних блоків марафону, що й визначили сутність дискурсу навколо нього. Метод контент-аналізу сприяв окресленню внутрішніх закономірностей і протиріч телемарафону як складного комунікативного явища українського аудіовізуального простору, що дозволило заглибитись у зміст дискурсу. На основі цього дескриптивний метод спрямовувався на опис видозмін дискурсу марафону, його позитивних і негативних сторін.

Також необхідно зауважити, що інформаційний продукт телемарафону «Єдині новини» вивчався у два етапи – серпень 2022 р. та квітень 2023 р., до уваги бралися короткотривалі інформаційні випуски одного ранкового (08.00) й одного денного (13.00) слотів та аналітичні блоки (обговорення нагальних проблем сьогодення із експертами), що лунали після означених випусків новин (від 08.15 до 13.00 й від 13.15 до 18.00). Продукт лунав в етері в будні дні впродовж двох тижнів – 19-23 серпня 2022 р. і 24-28 квітня 2023 р. Сукупно проаналізовано 20 випусків новин та 20 аналітичних блоків.

У цій роботі оперуємо поняттям «дискурс», тож задля правильного й чіткого розуміння подамо визначення. Філософський енциклопедичний словник розглядає дискурс як «розмову», «бесіду», «мовне спілкування», «мовленнєву практику» будь-якої спільноти, яка опосередкована універсумом лінгвістичних знаків, соціальних інститутів, культурних символів [2].

Не менш значущою для нас у контексті аналізу марафону «Єдині новини» є і дефініція згадуваного поняття, подана у Словнику іншомовних слів. Дискурсом називають сукупність висловлювань, міркувань, які стосуються певної проблематики, розглядаються у зв'язку з цією проблематикою, а також у зв'язках між собою [3].

В умовах проведення марафону, як, власне, й до його появи, обидві спільноти – журналістська й споживацька – тісно взаємодіють у дискурсі – в «розмові», «бесіді», в «мовному спілкуванні», у «мовленнєвій практиці». Використання високих технологій дають можливість активно залучати медійну аудиторію до безпосереднього створення інформаційних випусків, аналітичних і художньо-публіцистичних передач тощо, здійснювати миттєвий зворотній зв'язок із користувачами мережі, працювати над поліпшенням ефективності контенту тощо. Тож часто-густо думка аудиторії є свого роду індикатором якості контенту.

Між іншим, саме дослідники О. Лех та Г. Кисилиця, трактувати дискурс як складне комунікативне явище, що включає у себе соціальний контекст, інформацію про учасників комунікації, знання процесу продукування і сприйняття текстів. Привертає також увагу і висновок, до якого дійшли дослідники: «... хоча теорія дискурсу вже досить тривалий час опрацьовується і досліджується вченими-лінгвістами, загальноновизнаного підходу та універсального визначення поняття «дискурс» ще досі не існує. Воно (поняття) розглядається з точки зору найрізноманітніших аспектів: і як комунікативне процес, і як текст, і як система, і як комунікативна подія. Але, не дивлячись на те, що всі ці підходи базуються на різноманітних рисах та характеристиках, вони не виключають одне одного» [4].

На початку функціонування телемарафон «Єдині новини» перебував у виключно позитивному, ейфорійному дискурсі, оскільки з перших днів війни він став концептуально новим явищем медіапростору, на нього поклалися величезні надії щодо інформування спільноти. Загалом майже 2000 журналістів, медійників, технічного персоналу й донині цілодобово забезпечують роботу марафону, чимало з них працюють у зонах бойових дій. При цьому переслідується єдина мета – бути з глядачами, слухачами, читачами, користувачами мережі 24 години на добу 7 днів на тиждень, у такий спосіб забезпечуючи перемогу України на інформаційних теренах, й

надавати людям усього світу достовірну й повновичерпну інформацію про злочини росії в Україні.

До формування ейфорійного дискурсу на початку війни, а також у кілька перших її місяців долучилися і медіачиновники, і аудиторія, які захоплено відгукувалися про діяльність марафону. Так відбувалося хоча би з тієї причини, що в Україні вперше з'явився подібний формат мовлення, відповідно до якого в одну команду медійників об'єдналися кілька загальнонаціональних теле- й радіоканалів, що можна розглядати як своєрідний прецедент із точки зору організації теле- й радіомовлення.

За словами колишнього міністра культури та інформаційної політики України Олександра Ткаченка, «Єдині новини» є унікальним продуктом. Міжнародні партнери, зауважив він, завжди з інтересом запитують про його роботу та, впевнений, не уявляють, чи змогли б їхні медіа так консолідуватись [5].

Власне, можна стверджувати, що така оцінка піврічної роботи з вуст колишнього міністра була чи не головним чинником у створенні ореолу піднесеності та позитивності телемарафону. До цього також спричинилися і загальнополітична обстановка, і панічні настрої людей у перші місяці війни, і новизна формату, про що вже частково йшлося.

Внаслідок цього переважна більшість українських громадян у цілодобовому режимі прикипали до екранів моніторів, аби дізнатися із марафону найсвіжішу й найповнішу інформації про перебіг воєнних подій. У багатьох трансляція «Єдиних новин» відбувалася у фоновому режимі, виконуючи роль своєрідного радіо з картинкою, що давало людям можливість водночас займатися життєво важливими поточними справами та перебувати у безперервному новинному потокові. Певна річ, мають рацію ті медіаексперти, які зауважують, що така посилена цікавість до марафону на початку війни була цілком прогнозованою й закономірною, адже спільнота практично не мала інших джерел надходження оперативної інформації із фронту.

Задля справедливості слушно було би зазначити, що такий ореол, навіть попри високоякісну роботу, дуже важко втримати впродовж тривалого часу, що зумовлено багатьма об'єктивними чинниками. Зокрема трудністю медійників працювати у цілодобовому режимі в умовах стресу, забезпечуючи безперебійне постачання новин, конвеєрним характером роботи новинних редакцій, надзвичайно високою динамічністю першочергових й вагомих подій на фронті, що

потребують висвітлення, складністю із пошуком експертів, які би могли фахово прокоментувати ситуацію у тій чи іншій сфері, винятковою напруженістю психологічної обстановки в редакційних колективах тощо.

Можна говорити про те, що орієнтовно за пів року функціонування в етері телемарафон «Єдині новини» зазнав змін. Офіційні чинники вважали, що ці зміни відбулися на краще. За словами Олександра Ткаченка, подібне пояснювалося тим, що марафон є живим організмом, який намагається відповідати вимогам часу та свого глядача. Згідно з багатьма соціопитуваннями, він – лідер із переглядів та впізнаваності в Україні. Це, на думку, колишнього міністра, говорить лише про якість та затребуваність продукту [5].

Успіх у здійсненні цієї місії підтверджують результати досліджень від Міністерства культури та інформаційної політики України: так телеканали, що створюють та транслюють марафон, залишаються найбільш затребуваним джерелом достовірної інформації серед всіх українських ЗМІ результати були опубліковані на урядовому порталі 4 червня 2022 року. Найважливіші показники роботи телемарафону за 100 днів:

- близько 24000 годин мовлення;
- близько 5000 сюжетів;
- близько 12 000 прямих включень з України та світу;
- знання про телемарафон – 91%, а довіра до телемарафону – 75% [6].

Крім того, телемарафон має широке дистрибуційне портфоліо і є доступним для глядачів з України та всього світу на телебаченні (через Т2 та супутник), радіо, OTT-платформи, в Digital (Facebook, YouTube і навіть у додатку Дія).

До формування ейфорійного дискурсу додали своє слово і дослідження громадських організацій. 29 листопада 2022 року у Києві відбулася прес-конференція директорки Internews в Україні Джилліан МакКормак і заступниці директорки Internews в Україні Оксани Майдан. Спікерки представили результати щорічного всеукраїнського опитування USAID-Internews на тему «Ставлення населення до медіа та споживання різних типів медіа у 2022 році». Дослідження виконано соціологічною компанією InMind на замовлення міжнародної неприбуткової організації Internews, що реалізує «Медійну програму в

Україні» за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). У липні-вересні того року представники InMind опитали 4000 респондентів у 12 областях України. Похибка вибірки не перевищує 2,5%.

За словами Джилліан МакКормак, опитування виявило деякі серйозні зміни у звичках українців щодо споживання медіа після повномасштабного вторгнення росії. Один із головних висновків дослідження полягає у тім, що соціальні мережі слугують джерелом новин для 74% українців, використання телебачення для отримання новин 2022 р. впало порівняно з 2015 роком більш як удвоє [7].

Стосовно марафону, то тут були наведені такі відомості – серед тих, хто використовує телебачення як джерело новин, телемарафон «Єдині новини» дивляться щодня більш як 60%, щотижня – майже 30%, а довіряють йому 84% глядачів.

За словами заступниці директорки Internews в Україні Оксани Майдан, довіра до телемарафону серед тих, хто його дивиться або щодня, або щотижня, також у принципі висока – вона становить 84%. Оксана Майдан поінформувала також про те, що люди, які дивляться телемарафон «Єдині новини», оцінюють новини за категоріями, а саме – достовірність інформації, ґрунтовний аналіз подій, своєчасність висвітлення.

Звернімо увагу й на такий важливий момент. заступниці директорки Internews в Україні зауважила, що респонденти, яким подобається телемарафон, сказали, що вони вважають його емоційно приємним для перегляду та менш токсичним, аніж інші джерела.

За її словами, водночас опитані внутрішньо переміщені особи більш критично ставляться до телемарафону. Оксана Майдан зауважила: "Особливо ці люди звертають увагу на те, що неточно подаються деякі деталі новин або новини повністю саме з тих територій, з яких вони виїхали. Також вони вважають, що марафон дуже оптимістичний, що там ідеться тільки про хороші явища й мало уваги звертається на невдачі, якісь несприятливі речі. Тобто у них є якийсь сумнів у реалістичності картини порівняно з тією, яку вони бачили на своїх територіях перед виїздом звідти» [7].

Помітним стає той факт, що через рік функціонування в етері телемарафону «Єдині новини» дискурс навколо нього із позитивного та ейфорійного змінився на стриманий й поміркований, а подекуди й негативний, що, на нашу думку, є цілком логічним з огляду на

надзвичайну розтягненість війни у часі, повну невизначеність щодо подальшого перебігу воєнних дій тощо. Власне, не буде перебільшенням стверджувати, що ці та інші чинники призвели до появи низки вагомих проблем щодо особливостей організації телемарафону. Зокрема йдеться про те, що, як зазначає О. Довженко, ще на 5-му місяці війни були помітні всі ознаки творчого, виробничого, організаційного, фінансового виснаження і нерозуміння, в якому напрямі далі діяти, що є в певному сенсі тупиком [8].

Не можна не погодитися із думкою пана Довженка, адже за рік війни телемарафон «Єдині новини», на превеликий жаль, мало що змінив із точки зору сутності й структури інформаційного та аналітичного мовлення, хоча офіційні чинники й твердили протилежне. Це з-поміж іншого й призвело до формування практично суцільного негативного дискурсу навколо марафону, а повсякчасні суттєві порушення стандартів, зокрема основи основ – новинного мовлення, лише увиразнили цей негативізм. Тож розглянемо в чому вони полягали.

1. Змішування фактів і коментарів до них в інформаційних повідомленнях й інших журналістських матеріалах, що лунали у короткотривалих випусках новин. Повідомлення мусить лише констатувати факти, відповідаючи при цьому на базові запитання – хто?, що?, де?, коли?, як?. Подача у межах новин журналістських коментарів, думок, суджень є неприпустимою. Натомість дозволяється оприлюднювати коментарі лише осіб, які мають безпосередній стосунок до висвітлюваної події чи явища (експертів, організаторів, учасників, очевидців й інших причетних, чії думки передаються за допомогою непрямої мови або синхронів (аудіо- й відеозаписів).

Однак мусимо констатувати, що в новинних повідомленнях інформаційних випусків «Єдиних новин» простежити факти подій, явищ виявилось непросто, оскільки більшість із них подавалися в оціночному ключі. Кожен із 20-и аналізованих випусків містив по 15 новин. Сукупно вивчено тексти 300 повідомлень, унаслідок чого можна зробити висновок – в кожному другому повідомленні мало місце змішування фактів і коментарів до них. Якими ж є основні форми цього явища.

◆ використання елементів сарказму – *«рашисти, втім, і самі допомагають українцям наблизити перемогу. Так, орки загубили свій*

дрон із флешкою, на якій було знято відео їх баз на Миколаївщині. Наші воїни, звичайно, дякують окупантам за допомогу нищити їх та закликають: скоро жодного рашиста не залишиться на українській землі»; «на лінії вогню місто Бахмут, що на Донеччині. Його околиці росіяни вже перетворили на руїни. **Та це не дивно.** Вони намагаються стерти з лиця кожне місто, яке починають обстрілювати» (випуски від 20 серпня 2022 р.); «тут рашисти відключили інтернет. **Бояться,** що місцеві здаватимуть їхні позиції»; «місцева нафтобаза **«втомилася»** заправляти ворожу техніку, тож взяла і згоріла» (випуски від 28 квітня 2023 р.); «росіяни **просто марять,** щоб ми потерпали від голоду, і нищать усе, чим ми пишалися», «Чиновники Федерації на всіх рівнях дотримуються давньої системи правління – **масштабно-корупційної.** Найкраще це видно на прикладі оборонного сектору» (випуски від 22 серпня 2022 р.);

♦ використання епітетів та метафор – **«пекельний схід»**, **«тривали жорстокі бої»**; **«вели потужний вогонь»**, **«це справжня гра зі смертю»**; **«легендарна Чорнобаївка»** (випуски від 28 квітня 2023 р.); **«смертоносне залізниччя»**, **«грандіозна аудиторія»**, **«драматичний фінал»** (випуски від 19 серпня 2022 р.);

2. Посилання на сумнівні джерела та на авторство анонімної думки, що безпосередньо пов'язано з порушенням стандарту достовірності. Відповідно до нього, кожне повідомлення та інший журналістський матеріал мають містити посилання на джерело, що дає змогу аудиторії переконатися у достовірності й документальності нової інформації. Необхідно максимально конкретно й чітко позначати того, від кого надійшли відомості. У чому проявляються порушення означеного стандарту?

♦ узагальнені посилання на авторство суб'єктивної думки - **«Бахмут нині став основним напрямком удару російської армії на Донбасі. Експерти вважають, що рашисти хочуть взяти його, а далі Костянтинівку і врешилі далі всю область по шматочках»**; **«Оглядачі припускають:** у Кремлі скористалися нагодою передати Києву через Ердогана свої побажання, про які не готові говорити відкрито»; **«Та головне, радять експерти, подбати про безпечну зиму краще уже зараз»**; **«Колаборанти одразу ж відзвітували, що це начебто спрацювала їхня ППО, але містяни кажуть:** дим іде і досі» (випуск від 20 серпня 2022 р.); **«відео наслідків ворожої атаки публікують**

користувачі соцмереж»; «про таке повідомляють місцеві в телеграм-каналах» (випуски від 28 квітня 2023 р.);

◆ узагальнені розмиті псевдопосилання на силові й інші структури (воєнне командування, обласні військові адміністрації, міністерства, прокуратуру, медіа тощо) – *«повідомила обласна влада»; «люди розказують»; «наші захисники запевняють» (випуски від 28 квітня 2023 р.); «самої лише батьківської волі недостатньо, наголошують посадовці»; «окупаційна ж влада пише, що біля міста спрацювала протиповітряна оборона і збила ціль»; «отже, ми бачимо в засобах масової інформації з'являється інформація, що виводять окупанти військову техніку з Енергодара, а Енергодар, нагадаємо, що це місто-супутник, яке обслуговує Запорізьку атомну електростанцію» (випуски від 20 серпня 2022 р.);*

3. Однотипність жанрової палітри. В. Миронченко визначає жанр як певний тип журналістського твору, що характеризується ластивими йому методами відображення дійсності. За його словами, поняття «жанр» стосується процесів журналістської творчості і впливу журналістських творів на аудиторію [9, с.286].

Аналізуючи жанровий складник короткотривалих новинних випусків, доходимо висновку, що найбільш затребуваними жанрами були і залишаються інформаційне повідомлення та розповідь кореспондента, найменш затребуваними – репортаж, інтерв'ю, огляд преси. Виявлено наступне: серед 15-и матеріалів кожного випуску 8 належить новинним повідомленням, 4 розповіді кореспондента, 2 репортажу, 1 інтерв'ю. Висока частотність використання одних жанрів і низька частотність використання інших спричиняють одноманітність й монотонність у подачі інформації як у змістовому компоненті, так і структурному.

Розглянемо наступний приклад. В етерному блоці телеканалу «1+1» За 28 квітня 2023 р. мали місце такі матеріали:

- *влучання російської ракети в багатоповерхівку в Умані;*
- *ракетна атака по Миколаєву 27 квітня;*
- *бої за дорогу на Бахмут;*
- *зустріч прем'єра Шмигала з Папою Римським і поїздка Папи до Будапешта;*
- *наслідки ракетної атаки по Дніпру;*
- *потяг Київ-Краматорськ проводить пісня Колі Серги;*

- *бої під Кам'янським;*
- *розслідування побиття чоловіка представниками Центру комплектування в Чернігові;*
- *історія кохання Валерії та Андрія Суботіних на «Азовсталі»;*
- *прикордонники, які боронять Бахмут, а нині на ротачії;*
- *прорив підземного газу в селі на Львівщині;*
- *аграрії Харківщини самотужки розмінують поля для посівної;*
- *причини кризи з українським агроекспортом до Європи;*
- *екологічні збитки, завдані Україні Росією (інформація узята із прямого етеру каналу).*

Висвітлюючи кожен із цих тем, журналісти використовували такі жанри, як інформаційне повідомлення та розповідь кореспондента (а також розповідь кореспондента з елементами інтерв'ю).

Причинами такого стану речей вважаємо стереотипність у підходах до організації журналістського матеріалу, незнання теоретичних засад телевізійного та радіомовлення, що часто-густо є наслідком відсутності профільної освіти серед творчих працівників каналів.

На зниження якості мовлення марафону та формування негативного дискурсу довкола нього впливає і стала структура аналітичного блоку, яка представлена розлогим обговоренням вагомих питань сьогодення через спілкування ведучого студії та експерта (гостя). Помітно, що до цієї аморфної структури з точки зору композиції (запитання-відповідь) додається ще й непідготовленість ведучого до розмови з фахівцем. Це виявляється у формулюванні ведучим узагальнюючих запитань, неумінні вислухати до кінця відповідь респондента, постійному його перебиванні або, навпаки, мовчазному вислуховуванню відповіді. Відтак спостерігаємо передачу віжків розмови експертові, внаслідок чого ведучий та гість студії змінюють свої ролі – ведучий стає гостем, а гість перебирає на себе функції ведучого. За подібних випадків є усі підстави вважати такі інтерв'ю невдалими.

З огляду на зазначене вище, виведемо правила підготовки до розмови із фахівцем. Хоча матимуть рацію ті, хто скаже, що хороший інтерв'юер готується до розмови все своє життя – і людське, і професійне.

Правило перше. Попри украй напружений графік роботи, конвеєр гостей, які приходять до студії або найчастіше виходять на зв'язок телефоном щодня, вашу віддаленість від воєнної тематики (адже ви не є професійним військовим), фізичну й емоційну втому від самого процесу спілкування та ще низку об'єктивних і суб'єктивних причин, старайтеся бодай трохи дізнатися про предмет обговорення. Можливо, це буде швидке перечитування потрібної інформації на сайті, можливо спілкування в оперативному режимі із людиною, яка є для вас джерелом вагомих відомостей, а, можливо, перекидання кількома словами із колегами – кореспондентами, випусковими редакторами, редакторами, оглядачами, коментаторами, які можуть мати хоча би мінімальний запас знань із питання, що виноситься на обговорення. Іноді трапляється так, що п'ятихвилинне розставлення крапок разом із фахівцем чи колегою робить вас цілком готовим до розмови. Якщо цього не зробити, ви матимете в етері доволі жалюгідний вигляд.

Правило друге. Старайтеся бодай трохи поспілкуватися перед етером із фахівцем. Це потрібно робити задля того, щоб зрозуміти, яка перед вами людина – наскільки вона обізнана із предметом розмови, якою є її манера викладу матеріалу, темпоритм голосу, рівень володіння мовою тощо. Адже нерідкими є випадки, коли ведучий уперше зустрічається із експертом у межах програми і чітко бачить, що людина не готова до спілкування. Так може трапитися із різних причин – фахівець не володіє повною мірою інформацією із обговорюваних питань, не є публічною особою, боїться виступати в етері, внаслідок чого сильно хвилюється, говорить поспішно або мляво. Тому спілкування із людиною перед етером дасть вам змогу зорієнтуватися, як ліпше побудувати розмову (або якщо дозволяє час, то знайти іншого промовця).

Правило третє. Виробляйте у собі звичку максимально уважно слухати співрозмовника. Вдумливий, спостережливий ведучий обов'язково відчує під час спілкування на які аспекти проблеми ще потрібно звернути увагу, про що не варто говорити, підтримає фахівця, підбадьорить його у разі потреби, зуміє поставити уточнюючі запитання тощо.

Правило четверте. Намагайтеся від перших митей розмови чітко дати співрозмовникові зрозуміти правила гри – ви є ведучим, господарем інтерв'ю, він є експертом, гостем, але жодним чином не

навпаки. Образно кажучи, тримайте руку на пульсі розмови, уважно слідкуйте за тим, щоб не відволікатися на другорядні речі, маловажливі дрібниці, що може призвести до перескакування із однієї теми на іншу.

Війна росії проти України триває уже півтора роки, і, на превеликий жаль, ніхто не може спрогнозувати, коли вона закінчиться. Відповідно, триває і діяльність телемарафону «Єдині новини», через що постає питання – як зробити так, щоб він набував позитивного дискурсу. Журналістка сайту ГО «Детектор медіа» Наталія Данькова підготувала матеріал, у якому подано міркування медіаменеджерів і медіаекспертів стосовно того, що буде з марафоном далі.

Дмитро Тузов, ведучий радіо «NV» зокрема вважає, що марафон утратив актуальність, темп і ритм. На його думку, він обмежує інформаційні можливості України під час війни і виглядає дивно – ніби програма "Время" за радянських часів із єдиною картинкою та контентом на всіх найбільших каналах країни [10].

Отар Довженко, експерт громадської організації «Львівський медіафорум», розмежовує актуальність марафону для аудиторії та для влади. Експерт переконаний у тім, що для аудиторії марафон втратив свою актуальність ще влітку 2022 року, адже хаос перших місяців великої війни впорядкувався, інформаційні потоки стали більш-менш зрозумілими, російських вкидів поменшало, і великої потреби в «єдиному офіційному джерелі» більше немає. До всього, зазначає Отар Довженко, це єдине джерело досить неоднорідне, бо роблять його різні команди з різними редполітиками та підходами до тележурналістики. Він також додає: «Якщо говорити про актуальність для влади, то тут треба для початку з'ясувати, навіщо їй марафон. Якщо для того, щоби впливати на аудиторію, то думаю, що дієвість марафону як інструменту інформаційного впливу за останній рік істотно знизилася. Якщо для того, щоб контролювати телеканали та не дозволяти їхнім власникам вести власну гру в інформаційному просторі, тоді так, звичайно, це залишається актуальним. Поки ці канали є частиною марафону, вони не робитимуть нічого, що може піти на шкоду владі. В принципі, ми не знаємо всього – можливо, влада справді не дарма побоюється, що медіавласники можуть використати свої медіа для дестабілізації. А, може, це просто чийсь власні політичні інтереси» [10].

Медіаексперт Ігор Куляс звертає увагу на вибіркковість інформування в марафоні, адже поза увагою залишається велика кількість тем, які є незручними для влади, а в дискусійних чи

конфліктних темах у марафоні не звучить думка опонентів влади. На думку пана Куляса, крім амбіцій влади, у марафоні є проблеми з якістю його контенту, що також суперечить інтересам глядачів. «Єдині новини» позиціонують себе як головне джерело офіційної інформації, але не гарантують точності й достовірності поданої інформації. Експерт наголошує: «...Бо всі редакції без винятку подають інформацію без перевірки, не з першоджерел, а з інтернету (зокрема, як не дивно, навіть із ворожих джерел) або ж не називаючи джерел інформації коректно. Це перша серйозна проблема телемарафону. Він геть не гарантує точності інформування. В умовах великої гібридної війни просто брати інформацію навіть з «офіційного» (як це кажуть журналісти) телеграм-каналу, з «офіційної» фейсбук-сторінки чи просто з «офіційного» сайту навіть президента, Міноборони або якоїсь ОВА, означає високий ризик появи дезінформації в ефірі». На погляд Ігоря Куляса, проблема також у тому, що марафон через власні оцінки журналістів створює ніби паралельну реальність, яка «охолоджує тил», адже телекартинка, яку сприймають глядачі, не відповідає реальній ситуації на фронті [10].

Безсумнівно, ці зауваги медіаекспертів є надто суттєвими й злободенними, адже крім усього іншого, численні порушення стандартів мовлення лише посилюють формування негативного дискурсу довкола телемарафону. Переважній більшості медіааналітиків, журналістів цілком зрозуміло, що за півтора роки функціонування в етері це утворення повною мірою вичерпало себе. Тут ідеться також і про творчо-виробниче виснаження, до якого відносимо однотипність у поданні інформаційного та аналітичного контентів, одноманітність у композиційній будові, аморфність в етерній роботі ведучих, високу частотність запрошення до обговорення одних і тих самих фахівців тощо. Вочевидь, заради трансформації негативного дискурсу в позитивний, залучення громадян у суспільнополітичні процеси воєнної доби, побудови стратегічних комунікацій між державою і суспільством телемарафон потребує докорінних змін у всіх площинах. В інакшому випадку негативний дискурс довкола нього матиме тенденцію до поглиблення.

Список використаних джерел

1. Ткаченко О. Спільний марафон триватиме до Перемоги, 2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/201693/2022-08-08-tkachenko-spilnyy-telemarafon-tryvatyme-do-peremogy/> (дата звернення: 07.08.2023).
2. Філософський енциклопедичний словник. URL: <http://slovopedia.org.ua/104/53396/1083380/> (дата звернення: 08.08.2023).
3. Словник іншомовних слів. URL: <http://slovopedia.org.ua/39/53396/260744/> (дата звернення: 08.08.2023).
4. Лех О., Кисилиця Г. Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці та лінгвістиці тексту. URL: www.nauka.com/ (дата звернення: 10.08.2023).
5. Інформаційний марафон «Єдині новини» мовить в ефірі півроку Телеканал СТБ. URL: www.Stb.ua/ (дата звернення: 10.08.2023).
6. Інформаційний телемарафон «Єдині новини» (#UAразом) – 100 днів в ефірі. Кабінет Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua/ (дата звернення: 10.08.2023).
7. Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа. URL: www.ukrinform.ua/ (дата звернення 12.08.2023).
8. Довженко О. Із кожної праски. Усе, що варто знати про національний телемарафон. URL: www.shpalta.media/ (дата звернення: 12.08.2023).
9. Миронченко В.Я. Основи інформаційного радіомовлення. Київ : ІЗМН, 1996. 440 с.
10. Данькова Н. До перемоги й далі. Що буде з єдиним телемарафоном. URL: <https://detector.media/community/article/215304/2023-08-09-do-peremogy-y-dali-shcho-bude-z-iedynym-telemarafonom/> (дата звернення: 12.08.2023).

УДК 070:378(477):004.738.1

Г. І. Пристай,
канд. н. із соц. ком.,
доцент кафедри журналістики факультету філології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТЕНТ-МЕНЕДЖМЕНТУ САЙТІВ ЗВО УКРАЇНИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ЖУРНАЛІСТИКА»

У праці здійснено аналіз окремих офіційних вебсайтів закладів вищої освіти зі спеціальності «Журналістика». Праналізовано стан, структуру, інформаційне наповнення сайтів.

Ключові слова: вебсайт, університет, спеціальність «Журналістика», інформаційне наповнення.

The work analyzes individual official websites of institutions of higher education in the specialty «Journalism». The condition, structure, and information content of the sites were analyzed.

Key words: website, university, specialty «Journalism», information content.

Актуальність проблеми. Створення ефективних сайтів ЗВО України вимагають комплексного підходу. Головним джерелом правдивої інформації для абітурієнтів і здобувачів вищої освіти є офіційний сайт закладу вищої освіти та його офіційні сторінки в соціальних мережах. Згідно зі статтею 30 Закону України «Про освіту», заклади освіти повинні формувати відкриті та загальнодоступні ресурси з інформацією про свою діяльність й оприлюднювати її на офіційному сайті. Водночас на своєму сайті заклад повинен надати відкритий доступ до різномісної інформації (освітньої, наукової, управлінської, матеріально-технічної, кадрової, адміністративної, звітно-фінансової та ін.), відсканованих й оцифрованих повнотекстових документів з підписами та печатками.

Постановка проблеми. На сьогодні проблема формування та удосконалення сучасного, зручного для користування вебсайта постає перед усіма закладами вищої освіти України. Проте дослідники і

практики у цій галузі не є консолідованими, чим і пояснюється брак якісних наукових публікацій з цієї тематики. За останні десять років сайти ЗВО стали головним інструментом, доступним для всіх відвідувачів у мережевому просторі, які надають актуальну інформацію для користувачів. Роль інформаційного джерела зростає з початком пандемії COVID-19 та змусила освітній процес перейти на змішаний формат навчання, інколи повністю дистанційний і залежний від своєчасно наданої інформації.

Стан вивчення проблеми. Правильне позиціонування сайту – це лише детальний багатокритеріальний аналіз інформаційної складової та елементів навігації сайту. Він дозволяє визначити позицію кожного ЗВО порівняно з іншими закладами освіти. Підкреслимо: тільки у Києві у довіднику вишів України відмічені ЗВО, де навчають студентів спеціальності «Журналістика». Виокремимо їх: Київський національний університет культури і мистецтв (КНУКіМ), Університет економіки та права «КРОК», Київський університет культури, Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП), Видавничо-поліграфічний інститут НТУУ «КПІ», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (ВМУРОЛ), Державний торговельно-економічний університет (ДТЕУ), Київський міжнародний університет (КиМУ), Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ), Київський славістичний університет (КСУ), Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний авіаційний університет (НАУ), Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (СНУ ім. В. Даля), Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського (ТНУ).

Сучасні тенденції у веб-дизайні припускають, що найстильніші сайти викладають інформацію за допомогою чітких, приємних для людського ока шрифтів. Колір – один з найпотужніших інструментів візуальної комунікації. Правильний колір може покращити читабельність сторінки до 40%. Добре підібраний колір допоможе не просто створити сучасний сайт, а й зробить всі тексти більш зручними для читання і привабливими, а значить, корисними для відвідувача. Колір є одним з перших елементів, які наш мозок пов'язує з даними брендом. Тому найчастіше це перше, що привертає нашу увагу. Зміни налаштувань щодо зображення також впливають на стиль текстів, які відображаються на сторінці. Тож досліджуючи сайти вишів України варто зазначити, що у Київському національному університеті

культури і мистецтв кафедра зв'язків з громадськістю і журналістики факультету PR, журналістики і кібербезпеки заснована в 1996 році і, за інформацією на сайті, стала першою кафедрою в Україні, що почала підготовку фахівців за напрямком «Зв'язки з громадськістю». З 1-го курсу студенти вивчають фахові та професійно-практичні дисципліни: «Жанри журналістики», «Соціальні комунікації», «Медіапсихологія», «Теле- та радіовиробництво», «Telegram-маркетинг», «Політичний PR», «Мистецтво комунікацій», «Корпоративні комунікації» та багато інших.

Відмітимо, що на сайті з початку 2023 року активована реєстрація абітурієнтів на *Google Диску* та зазначені контакти викладачів, які консультують з різних питань вступу. У анкеті реєстрації зазначається ім'я та прізвище, контактний номер, вказується хто Ви: 11-класник, абітурієнт–2023; 10-класник; школяр; батьки абітурієнта; інше, а також є підпункти Якою спеціальністю цікавитесь? (можна обрати кілька).

Є інформація, що на базі кафедри доктор педагогічних наук, професор, корифей українського PR – Михайло Поплавський набирає авторський курс – 2023 «Акули PR». Йдеться й про те, що впродовж навчального року на кафедрі організовуються і проводяться івенти: майстер-класи, фахові фестивалі, тренінги та воркшопи від професіоналів у сферах піар та журналістики, зірок українського шоу-бізнесу та політичних лідерів.

Для абітурієнтів підкреслено, що після закінчення кафедри PR і журналістики – можна обіймати престижні посади і бути PR-менеджером, журналістом, телеведучим, рекламістом, прес-секретарем, SMM-менеджером, брендологом, іміджмейкером, спічрайтером і копірайтером тощо. Ознайомча практика проводиться, як і в більшості вишів, на 1 курсі навчання.

Сайт вишів є їх своєрідною візитною карткою. Кольорова гамма, індивідуальний дизайн, оригінальні ілюстрації та відео – відмінні елементи веб сторінки для досягнення мети ЗВО. Відмітимо: сайт Київського національного університету культури і мистецтв стильний, цікавий, ефективний та зручний у користуванні. Високої якості фотографії, добре підібрані читабельні шрифти.

Розпочинається сайт великою, гарною картинкою (банером), яка розміщена в слайдері. Виділено 8 розділів: кафедра, студенту, вступнику, освітня діяльність, наука, анкетування, співпраця, наші

досягнення. Кожен розділ активується на ще кілька підрозділів відповідної тематики.

У розділі «*Кафедра*» виділено 6 підрозділів, серед яких і підрозділ «Зіркові викладачі». У розділі «*Студенту*» створено 9 підрозділів серед яких: графік освітнього процесу; розклад занять; перелік заліків та іспитів; анонімна скринька довіри. Необхідно наголосити, що у скриньку довіри можна надсилати свої пропозиції щодо покращення навчального процесу, проблеми, які є в університеті, про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, тощо. У розділі «*Вступнику*» виділено 4 підрозділи.

У розділі «*Освітня діяльність*» є 11 підрозділів. Це навчальні плани; освітні програми; графік затвердження ОП; силабуси, робочі програми; звіт про роботу кафедри; інформація про гарантів та проектні групи; проекти ОП; рецензії, відгуки на ОП; практика; неформальна освіта. Розділ «*Наука*» ділиться на 6 підрозділів. У розділі «*Анкетування*» виділено два підрозділи: зразки анкет та результати анкетування. Цікаво, що у розділі «*Співпраця*» сформовано 4 підрозділи: гостьові лекції, семінари, майстер-класи, зустрічі; договори про діяльність та співпрацю з установами/закладами; роботодавці із зазначеною посадою та фотографією; відгуки випускників. У розділі «*Наші досягнення*» виокремлено 2 підрозділи: зіркові, видатні випускники; фестивалі, конкурси (участь, досягнення, нагороди).

У ході дослідження виявлено, що сайт Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ) інтерактивний, але, на жаль, у часі війни, інколи був не активований. Інформація про підрозділи ЗВО подається на сайті самого вишу, де розміщено 7 основних розділів, які діляться на безліч підрозділів. Сайт вишу логічний, грамотний, зручний у користуванні. По центру сайту зазначено розділ «*Благодійність*» у якому подані реквізити, за якими можна здійснити благодійний внесок на відновлення будівель Університету унаслідок ракетного обстрілу». Також є розділ «*Календар подій*» та «*Віртуальний меморіал*». Цікаві елементи сайту зробили сайт не просто привабливим, а й ефективним.

Зауважимо: під час аналізу наведених вище вебсторінок ЗВО виявлено, що сайти у користуванні є достатньо лаконічними, логічними, грамотними, релевантними, наочними, привабливими, зручними.

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать, що офіційні сайти ЗВО мають певну популярність серед абітурієнтів, здобувачів вищої освіти, але мають деякі недоліки, над якими потрібно здійснювати чергову роботу. Отримані результати демонструють необхідність постійного оновлення матеріалів сайту та окремих розділів, своєчасне супроводження та нагадування про заходи вишів у різних соціальних мережах.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Наступні розвідки будуть присвячені дослідженню контенту, дизайну та функціональності інших офіційних сайтів ЗВО України.

Список використаних джерел

1. Буряк О. О., Саприкіна Т. Г. (2014). Значення веб-сайтів навчального закладу задля формування єдиного інформаційного освітнього простору. Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ялта, 20 – 21 березня 2014 р., 48 – 52.
2. Верховна рада України. (2017, вересень 05). Про освіту: Закон України. № 2145– VIII. Відомості Верховної Ради України, 38–39, ст. 380.
3. Таранішин О. О., Калугіна Н. А., Сакун Г. О. (2019). Удосконалення роботи веб-сайту для зміцнення іміджу закладу вищої освіти. Бізнес Інформ, 11, 390–395.

УДК 34:070(477)

Д. Д. Татакі,
ст. викладач кафедри міжнародних відносин і права
Національного університету «Одеська політехніка»

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ТАЄМНИЦІ АВТОРСТВА В УКРАЇНІ ЩОДО ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядається еволюція інституту таємниці авторства та таємниці джерел інформації в аспекті діяльності журналістів у нашій державі.

Ключові слова: таємниця авторства, таємниця джерел інформації, журналістика.

The evolution of the institute of the mystery of authorship and the mystery of sources of information in the aspect of the activities of journalists in our country is considered.

Key words: mystery of authorship, mystery of information sources, journalism.

Інститут таємниці авторства з'явився у вітчизняному законодавстві з прийняттям 16 листопада 1992 року Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». У статті 26 «Права та обов'язки журналіста редакції», пунктом 11 частини 2 передбачено право журналіста «на збереження таємниці авторства та джерел інформації, за винятком випадків, коли ці таємниці обнародуються на вимогу суду». Пунктом 3 частини 3 цієї статті також передбачено обов'язок журналіста «задовольняти прохання осіб, які надають інформацію, щодо їх авторства або збереження таємниці авторства» [1]. Отже, таємниця авторства була тісно пов'язана з правом (та обов'язком) зберігати анонімність джерел інформації.

У редакції Закону України «Про інформацію» від 13 січня 2011 року з'явилася норма статті 25 «Гарантії діяльності засобів масової інформації та журналістів» (частина 3): «Журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону» [2].

13 квітня 2012 року Верховна Рада прийняла новий Кримінальний процесуальний кодекс України. Норма статті 65 (пункт 6 частини 2) передбачає, що журналіст не може бути допитаний як свідок «про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації». Статтею 162 (пункт 1 частини 1) КПК України також передбачено що «До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належить інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації» [3].

Справа головної редакторки програми розслідувань «Схеми» Наталки Седлецької (Case of Sedletska vs. Ukraine заява № 42634/18) у справі проти Генеральної прокуратури яка розглядалася Європейським судом з прав людини виявила що де-юре і де-факто не завжди збігаються у вітчизняній юридичній практиці [4].

13 листопада 2017 року на веб-сайті інтернет-видання «Обозреватель» була опублікована стаття з доданим до неї аудіозаписом про проведення влітку 2017 року закритої зустрічі голови НАБУ Артема Ситника з представниками засобів масової інформації, під час якої він розголосив конфіденційну інформацію про деякі кримінальні провадження.

16 листопада 2017 року Генеральна прокуратура України порушила кримінальне провадження щодо Ситника. Також ГПУ встановила, що один з голосів на аудіозаписі належав Наталці Седлецькій і викликала її на допит. Під час допиту журналістка зазначила, що її не можна було допитувати як свідка, якщо це призведе до розголошення її журналістських джерел інформації.

27 серпня 2018 року слідчий ГПУ звернувся до Печерського районного суду міста Києва з клопотанням про надання доступу до інформації щодо вхідних і вихідних з'єднань з телефону заявниці у період з 19 липня 2016 року до 16 листопада 2017 року, які знаходилися у володінні оператора мобільного зв'язку ПрАТ «Київстар». Того ж дня слідчий суддя задовольнив клопотання та надав дозвіл на отримання відповідної інформації з телефону заявниці. Ухвала слідчого не підлягала оскарженню.

Дізнавшись про ухвалу слідчого, заявниця та її захисник звернулися до Апеляційного суду міста Києва зі скаргою про

скасування ухвали районного суду. 18 вересня 2018 року апеляційний суд визнав можливим прийняти до розгляду апеляційну скаргу заявниці, скасував ухвалу районного суду від 27 серпня 2018 року і постановив нову, якою надав дозвіл на доступ до відомостей про дати та час місцезнаходження мобільного телефону (геолокації) заявниці за період з 19 липня 2016 року до 16 листопада 2017 року.

Заявниця та її захисник звернулися до ПрАТ «Київстар» і ГПУ із запитом, чи отримало слідство доступ до даних з її мобільного телефону на підставі ухвал суду від 27 серпня та 18 вересня 2018 року. Низка громадських організацій також надіслали відповідні запити. У задоволенні усіх запитів було відмовлено.

10 вересня 2018 року заявниця звернулася до Європейського суду з прав людини з проханням про надання вказівок Уряду України відповідно до Правила 39 Регламенту Суду, і Європейський суд вказав Уряду України утриматися від доступу до будь-яких відомостей стосовно заявниці, згаданих в ухвалі суду від 27 серпня 2018 року.

Пізніше ГПУ повідомила Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, що з огляду на накладені згідно з Правилом 39 Регламенту Європейського суду вимоги ГПУ не здійснювала жодних дій, санкціонованих ухвалами суду від 27 серпня та від 18 вересня 2018 року у справі заявниці.

До Європейського суду з прав людини заявниця скаржилася за статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (від 4 листопада 1950 р.) на надання судом дозволу ГПУ на доступ до інформації щодо вхідних і вихідних з'єднань з її мобільного телефону, що, на її думку, становило невинуватене втручання у її право на захист журналістських джерел інформації; за статтею 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю ефективних засобів юридичного захисту щодо її скарг за статтею 10 Конвенції.

Розглянувши скаргу заявниці, Європейський суд, насамперед, зазначив, що дозвіл на доступ до інформації з телефону заявниці незалежно від виконання будь-якої з двох ухвал становив «втручання» у права заявниці за статтею 10 Конвенції, і що таке втручання переслідувало деякі із законних цілей, передбачених пунктом 2 статті 10 Конвенції, зокрема, «запобігання ... злочинам» і «захист репутації чи прав інших осіб». Європейський суд зазначив, що ухвала суду від 27 серпня 2018 року у справі заявниці була постановлена під час засідання *ex parte*, що дозволено Кримінальним процесуальним кодексом України

у виняткових випадках, однак закон не передбачав процесуальних гарантій захисту.

Тому Європейський суд висловив свою занепокоєність тим фактом, що якби заявниця випадково не дізналася про ухвалу суду, вона не змогла б скористатися жодною наявною у національному законодавстві процесуальною гарантією для захисту своїх прав.

Крім того, Європейський суд дійшов висновку, що наведені національними судами підстави для втручання у права заявниці були недостатніми, аби воно було пропорційним і відповідало нагальній суспільній потребі, а саме: дозвіл суду був наданий на збір великої кількості даних; робота заявниці як журналіста була зосереджена на розслідуванні випадків корупції серед високопосадових осіб; зібрана інформація могла стати доступною для широкого кола працівників ГПУ та бути використана не за призначенням. Європейський суд зазначив, що апеляційний суд у своїй ухвалі від 18 вересня 2018 року недостатньою мірою обґрунтував необхідність доступу до інформації з телефону заявниці, та вказав, що не переконаний, що наданий національними судами дозвіл на доступ до інформації з телефону заявниці був виправданий «головною вимогою в інтересах суспільства» і був необхідним у демократичному суспільстві. Європейський суд констатував порушення статті 10 Конвенції.

У зв'язку із закінченням строку дії наданого національними судами ГПУ дозволу на доступ до інформації з телефону заявниці Європейський суд скасував вжиття заходів на виконання вказівок, наданих Урядом України відповідно до правила 39 Регламенту Суду. Відповідним рішенням судді ЄСПЛ також постановили, що країна-відповідач має відшкодувати заявниці 2350 євро судових та юридичних витрат та 4500 євро в якості моральної компенсації.

Після майже 10 років дискусій Верховна Рада 13 грудня 2022 року ухвалила Закон України «Про медіа». З набранням чинності цього закону 31 березня 2023 року втратив чинність ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Закон затверджує нові правила роботи медіаринку в Україні. Схвалення закону пов'язують із виконанням критеріїв, необхідних для початку переговорів про вступ України до ЄС. Але ще на стадії законопроекту Закон зазнав значної міжнародної критики [5].

Розділом X Закону «Про медіа» «Прикінцеві та перехідні положення» передбачено доповнити Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» статтею 11-1 «Права та обов'язки журналіста». Норми цієї статті передбачають право журналіста «не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дає можливість встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду відповідно до закону» та обов'язок «задовольняти прохання осіб, які надають інформацію, щодо їх авторства або збереження таємниці авторства» [6; 7].

Таким чином, з прийняттям Закону «Про медіа» законодавство України про таємницю авторства не розширило інститут таємниці авторства, а навіть скоротило його. Крім того, що в основному тексті Закону «Про медіа» не знайшлося місця для таємниці авторства, норма про право журналіста «на збереження таємниці авторства та джерел інформації» було замінено на право «не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дає можливість встановити джерела інформації». З одного боку, це розширює право зберігати у таємниці джерела інформації, з іншого – не передбачає анонімності для самого журналіста. Відтак таємниця авторства (анонімність) може бути захищена лише в цивільно-правовому порядку на підставі Цивільного кодексу України та Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Список використаних джерел

1. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 №2782-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text>
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 №2657-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Справа «Седлецька проти України» (Заява N 42634/18): Рішення Європейського суду з прав людини від 01.04.2021 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01440>
5. Незалежність Нацради і блокування сайтів: експерти оцінили загрози свободі слова у законі «Про медіа». *Голос Америки*. 12 січня 2023. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/zakon-pro-media-plyusy-minusy-zahrozy-eksperty/32219915.html>

6. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

7. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста: Закон України від 23.09.1997 № 540/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-ВР#Text>

УДК 050.48(477) “Vogue Ukraine”

Т. І. Струтинська,
аспірантка факультету філології і журналістики
Тернопільського національного
університету імені Володимира Гнатюка

ГЛЯНЦЕВЕ ВИДАННЯ VOGUE UKRAINE: СТРУКТУРА, КОНТЕНТ, АУДИТОРІЯ

Розглядається структура глянцевого журналу VOGUE. Аналізується наповнення, основні завдання, функції, аудиторія та специфіка глянцю.

Ключові слова: глянець, журнальні видання, Vogue.

The structure of the glossy magazine VOGUE is under consideration. The content, main tasks, functions, audience and specifics of the view are analyzed.

Key words: gloss, magazines, Vogue.

Сучасний глянцеваий журнал являє собою окремаий різновид засобів масової інформації. Будучи доступним для широких верств населення, відображаючи різні аспекти жіночих інтересів – від віянь моди до кулінарних рецептів і прийомів виховання дітей, глянцеваий журнал «супроводжує» жінку протягом усього її повсякденного існування. Доступність глянцеваого журналу є поясненням такої його популярності серед населення країни і такого інтересу до викладених у ньому ідей і принципів.

На сьогоднішній день в Україні існує декілька популярних глянцевого журналу, які мають значний вплив і велику читацьку аудиторію. Серед них: Vogue Ukraine, ELLE Ukraine, Cosmopolitan Ukraine, Harper's Bazaar. Відмітимо, що найпопулярнішим глянцем в Україні є Vogue Ukraine. Це українське видання престижного глянцевого журналу Vogue. Воно пропонує стильні фотосесії, модні тренди, інтерв'ю зі світовими дизайнерами та статті про красу та стиль життя.

Наголосимо: досліджуючи інформацію, представлену на сторінці офіційних видань, встановлено, що видавцем Vogue є Condé Nast International. Транснаціональна компанія видає 130 видань, зокрема Vanity Fair, Condé Nast Traveler, The New Yorker, Glamour, GQ, Bon Appetit тощо. У 2012 році було підписано угоду з Condé Nast International про створення Vogue в Україні, а в лютому 2013 року перший номер журналу вже чекав на покупців на полицях українських магазинів. Гламурний журнал Vogue пропонує читачам можливість ознайомитися з останніми новинами зі світу моди як у глянцевому друкованому виданні, так і на сайті структурованої інформації в Інтернеті. Також в онлайн-форматі є можливість придбати передплату на вибір: друковану або онлайн-версію будь-якого випуску архіву. На обкладинках Vogue можна побачити моделей, співачок, акторок, а також відомих іноземок та українок, часто сфотографованих у мінімалістичному стилі високої моди. Наприклад, у вересні 2021 року 18-річна українська модель Віра Бошкова потрапила на обкладинку одного з номерів Vogue.

Варто зауважити, що на офіційному сайті «Vogue» читач знайде такі розділи: «Мода», «Покази», «Краса», «Культура», «Події», «Vogue man», «Vogue ua in English», «Весілля», «Vogue–TV». У кожному з даних розділів містяться ще декілька складових частин, які структуровані найзручнішим для читача способом. У розділі «Мода» міститься інформація про останні новинки світу моди та дизайну. Можна ознайомитися з капсульними колекціями; захоплюючими модними концепціями; дізнатися про інновації вуличного стилю; прочитати цікаві факти про улюблені бренди; дізнатися про знаменитостей індустрії моди тощо. У розділі «Покази» читачі можуть знайти фотоархів показів багатьох дизайнерів, переглянути представлені моделі та навіть перейти за посиланнями, щоб купити вподобаний одяг.

Відмітимо, що розділ «Краса» присвячений новинкам і трендам, які популярні в цьому або наступному сезоні. Журнал запрошує читачів відкрити для себе цікавинки та інструменти у світі косметології, розповідає про популярні техніки макіяжу, догляду за нігтями та тілом, дає поради щодо здорового способу життя та здорового харчування. Також на сторінках видання можна знайти б'юті-поради популярних зірок та їхні інтерв'ю. У розділі «Культура» на глядачів чекають свіжі публікації на культурну тематику, новини театрів, кіно та арт-простір. Є лайфстайл-публікації та події, пов'язані з ресторанами та високою кухнею. Розділ «Події» містить інформацію про різноманітні модні церемонії, такі як Best Fashion Awards 2021, презентації нових колекцій відомих брендів, кінопрем'єри, світські вечери, заходи на червоній доріжці.

Наголосимо, що «Vogue man» – невеликий розділ інтернет-видання, присвячений чоловікам. Тут можна знайти інформацію про бренди, фільми, чоловічий стиль, культуру, але все це буде цікаво чоловікам. Наприклад, торгова зона пропонує останні чоловічі образи та пропонує поради щодо створення власного стилю. Він сподобається чоловікам, які стежать за модними тенденціями і є частиною невеликої аудиторії, яка надає перевагу глянцевої версії. Варто зазначити, що журнал не позиціонує себе як жіночий, тому усі рубрики будуть цікаві представникам обох статей, але ця рубрика розповідає про те, що створено саме для чоловіків. У розділі «Весілля» читачі можуть дізнатися про нові тренди в костюмах і весільних сукнях, хто зі знаменитостей планує весілля або як пройшло свято. Є велика кількість фото, в тому числі фотосесії зіркових нареченого і нареченої, інформація про заходи.

Варто наголосити, що цільова аудиторія журналу – жінки віком від 16 до 60 років. Видання представляє образи жінок як активних і незалежних, які стежать за трендами, ведуть активний спосіб життя, знаходять час для фітнесу та різноманітних хобі, піклуються про своє здоров'я, люблять їжу, світські заходи, виставки, прем'єри, ресторани, шопінг, багато подорожують і отримують задоволення від культур різних країн, загалом аудиторії, що дійсно насолоджується своїм гарним життям. Слід зазначити, що ті типи суспільств, які найчастіше зустрічаються в публікаціях, як правило, належать до верств населення з різним рівнем добробуту середнім і вищим за середній і здатні

дозволити собі більше. До категорії читачів часто входять жінки, які б хотіли потрапити в такий клас, щоб дозволити собі жити, як у журналі.

Досліджуючи сайт журналу, зауважимо, що основними ознаками дизайну є колірна гамма, шрифти тексту, логотип видання, графічний контент, відео контент. Особливої уваги заслуговують також зручність використання (юзабіліті), навігація, відповідність дизайну та тематики сайту. Підкреслимо, що сайт журналу Vogue має певні особливості, які сприяють створенню позитивного враження від видання. На сайті «Vogue» є розділ «Vogue TV», де публікуються відео на теми модної індустрії. Інтернет-видання мають на сайті музичний супровід. Звукові ефекти можна зупинити в будь-який момент, не покидаючи сторінки журналу. Усі ці особливості підкреслюють вишуканість видання та допомагають читачам зануритися в атмосферу модного життя.

Підкреслимо: на популярність та читабельність глянцевого журналу можуть впливати загальні тенденції: цифрова трансформація, персоналізація та інтерактивність, вплив соціальних медіа.

Підсумовуючи наведене вище, зауважимо, що важливою рисою модного журналу є естетичність та сучасність його оформлення й відповідна цифрова версія. Візитною карткою видання стає макет видання, який може не тільки пояснити інформацію, а й створити відповідний імідж, що значно розширює коло читачів.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Наступні розвідки будуть присвячені іншим популярним глянцево-виданням – ELLE Ukraine, Cosmopolitan Ukraine, Harper's Bazaar.

Список використаних джерел

1. Антонюк А. С., Пасічник Н. Р. Характеристики якісного веб-сайту. *Сучасні комп'ютерні інформаційні технології* : матеріали V Всеукр. шк.-семінару молодих вчен. і студ. АСІТ'2015, м. Тернопіль, 22–23 трав. 2015 р. Тернопіль, 2015. С. 81–82.
2. Берко А. Ю. Системи електронної контент-комерції : монографія. Львів : Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2009. 612 с.
3. Глушко М. Мистецькі журнали в сучасній Україні: особливості контенту. *Вісник ЛНАМ. Серія Культурологія*. 2016. № 29. С. 47–57.

УДК 821.161.2(07)

М. Г. Якубовська,
канд. філол. н., доц. кафедри
інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Національного університету «Одеська політехніка»

ЗАСОБИ ІНТЕРАКТИВНОСТІ В ПУБЛІЦИСТИЦІ АНАТОЛІЯ ПОГРІБНОГО

Аналіз збірки А. Погребного засвідчив доцільність використання інтерактивного методу подачі інформації в його статтях. Це, перш за все, діалогічне спілкування, під час якого здійснюється взаємодія комуніканта з комунікатором. Інтерактивна журналістська складова цих матеріалів зібрана з уривків читацьких листів та усних відгуків. Це не що інше, як давно відомий огляд листів, правда, в сучасному ключі.

Ключові слова: публіцистика, інтерактивна журналістика, світоглядні цінності.

Analysis of the collection by A. Pogrebny proved the appropriateness of using the interactive method of presenting information in his articles. This is, first of all, dialogical communication, during which the interaction of the communicant with the communicator is carried out. The interactive journalistic component of these materials is collected from excerpts from readers' letters and oral reviews. This is nothing more than a long-known review of letters, however, in a modern key.

Key words: journalism, interactive journalism, worldview values.

Публіцистичні матеріали збірки «Поклик дужого чину» [3] являють собою відверту й гостру розмову письменника і громадсько-культурного діяча Анатолія Погрібного про мову, її сьогодення та майбутнє для духовного відродження українського народу. Це видання продовжило і доповнило його попередні гостроактуальні публіцистично-наукові видання – «Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба», «По зачарованому колу століть», «Раз ми є, то де», книжки, що набули широкого суспільного резонансу, зацікавленості проблемою шанувальників українського слова. Публіцисту болить духовно-культурне руйнування, зокрема мовне, яке може послабити Україну не меншою мірою, ніж шантаж та економічні

диверсії. Публіцистику у вказаній збірці люди схильні вважати світоглядною публіцистикою, під якою ми, слідом за Л. Василюк, розуміємо таку, що «моделює особистість та формує ідентичність; це національно-ідейна публіцистика, а публіцист-концептуаліст – захисник важливіших світоглядних цінностей і популяризатор національних ідей та інтересів. Таким чином, під світоглядною публіцистикою розуміємо журналістський макроконтекст, котрий, апелюючи до масової свідомості, моделює комунікаційний процес, що торкається визначальних світоглядних понять, переконань, універсалій, виконує роль їх медіатора, а також містить соціально-філософський аналіз проблем суспільної моралі, духовності, національного буття. Така публіцистика здатна формувати громадську думку, корегувати стан масової свідомості, вона... формулює парадигму поведінки людини та суспільства, володіючи арсеналом аргументаційних засобів, веде глибокий аналіз, це текст, покликаний до соціальної місії» [2, с. 78].

Непокоїть автора той факт, що йдеться про українців, які забули власне коріння у власній державі. А. Погрібний відстоює національну честь і гідність, тому що від ідеалу, виплеканого багатьма найбільшими патріотами нашого народу, бачити Україну справді повноцінною національною державою українського народу з усіма національними пріоритетами (мовою, культурою, економікою), не можна відступатися. Найбільше непокоїть А. Погрібного статус української мови в українській державі. З його публікацій – а їх у книзі 15 – наріжною постає ідея про те, що впровадження української мови як державної у публічній сфері не було до кінця послідовним і не супроводжувалось системними заходами, спрямованими на подолання деформованої мовної ситуації.

І. Бондаренко вважає, що «інтерактивність – це багатосторонній інформаційний обмін зі споживачем..., що притаманне і традиційним медіа, де інтерактивність реалізується через пошту» [1, с. 29].

Аналіз збірки А. Погрібного довів продуктивність використання інтерактивності у його статтях. Це перш за все діалогічне спілкування, під час якого здійснюється взаємодія комуніканта з комунікатом. Спочатку автор наводить лист, у якому порушує питання щодо однієї тематики, і нижче висловлює свою думку щодо цієї проблеми. Інтерактивний публіцистичний складник цих матеріалів збирається з уривків читацьких листів та усних відгуків. Це

не що інше, як давно відомий огляд листів, щоправда, у сучасній тональності.

Пишучи про мовні зловоденні питання, авторові вдається поєднати в одному образі риси мовознавця, філософа, критика, літературознавця, письменника, гуманітарія широкого профілю, пересічної людини, однак однозначно небайдужої до долі українського народу і української мови людини. Його цікавлять засади письменницької творчості, дух і душа мови, суспільна і людська психологія щодо цього питання, соціальне і моральне у всіх своїх проявах. У більшості текстів А. Погрібний виступає від власного імені. Його неповторне «я» у більшості випадків переходить в «ми», під яким розуміємо сучасну українську інтелігенцію. Однак оце «ми» дозволяє авторові розкуто почуватися в колі однодумців, хай і нечисленних, і сміливо протистояти «їм» – демагогам, псевдопатріотам, квазі-українцям. Цікаво, що пишучи від імені не байдужої до питань мови інтелігенції, публіцист звертається до неї ж, вбачаючи, що саме в цих колах варто вирішувати ці питання. У розумінні взаємодії «автор-читач» автор співвідноситься з двома конструкціями читача: «образ відчуваючого читача» та «образ думаючого читача». Також авторське «я» Погрібного-публіциста служить засобом оцінки дійсності і виражається по-різному: якщо оцінка розгорнута за змістом і формою, або оцінка представлена лексичними засобами, або висловлювання оцінної позиції без лексичних засобів.

Комунікативна функція «класичного» листа продовжує займати одне з основних місць у більшості сфер суспільного життя та в житті представників різних соціальних груп. Дослідивши збірку «Поклик дужого чину (3 розмов про наболіле)» А. Погрібного щодо такого методу подачі інформації як листування, ми з'ясували, що автор дотримувався «класичної» форми листування, також ілюстрував власні думки за допомогою своїх «дописувачів». У всіх статтях простежувалася виражена його громадянська позиція, яку зміг показати методом порівняння листів. Різними виділеннями він доводить читачеві, що є небайдужою людиною до проблеми мови в українській державі. Для його відтворення використовує спеціальні композиційні і графічні прийоми (виділення курсивом, дрібним шрифтом), коментар, уточнення чи протиставлення в дужках. Лист для публіциста є не лише своєрідним приводом для вираження своїх міркувань, але й він

використовує його як аргумент, що стає на користь авторському судженню.

Подекуди автор використовує неологізми, вважаючи, що таким способом він зможе передати суть явищ, про яке йдеться. Отже, А. Погрібний чітко демонструє свою небайдужість, разом із «дописувачами» і прагне, щоб цією небайдужістю захопився читач: вона полягає в категоричному несприйнятті стереотипів і в раціональному підході до всього, що стає предметом аналізу. Звісно, автор не уникає емоцій, але так йому вдається швидше наблизити читача до своєї свідомості.

Публіцист у своїх статтях використовує діалогічність, і завдяки їй хоче досягти більшого впливу на аудиторію. Діалогічність допомагає автору спрямувати свій твір на читацьку аудиторію. Укладаючи в текст певні думки, сподівання, наміри, передбачення, він робить його інформативно-комунікативним передавачем власних налаштувань на спільну дію з читачами. Публіцист свої дії організовує, систематизує, komponує у сценарій – типову програму комунікативної позиції автора. У його статтях завдяки цитуванню листів народжується діалогічна ситуація, певна думка, що сприяє усвідомленню людиною того, що будь-хто з її оточення має власний погляд на світ. Публіцист використовує різновекторну діалогічність – діалогізм та монологізм. Він у статтях не лише дає відповіді на різного роду запитання своїх адресатів, але й ставить свої запитання і відшукує відповіді у листах «дописувачів». Також автор використовує різного роду форму звернення до людей, які писали йому листи. Листи допомагають виражати індивідуальні враження й міркування автора з конкретного приводу або предмета, допомагають всебічно трактувати тему.

Список використаних джерел

1. Бондаренко І. Інтерактивність як одна з головних ознак інтернет-медіа *Інтернет-журналістика як нова форма універсального мультимедіа. Матеріали науково-практичної конференції*. Миколаїв, 2019. С.29. URL: <https://mku.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/Zbirnyk-tez-2019-2020.-Internet-zhurnalistyka.pdf> (дата звернення: 06.06.2023)
2. Василик Л. Сучасна світоглядна публіцистика літературно-художніх видань в контексті історії української журналістики: концептосфера національної ідентичності. Чернівці : Рута, 2010. 416 с.
3. Погрібний А. Поклик дужого чину (З розмов про наболіле). Київ : Просвіта, 2004. 496 с.

Наукове видання

Інформаційна освіта

та професійно-комунікативні технології

XXI століття

МАТЕРІАЛИ

XVI Міжнародної науково-практичної конференції

Відповідальні за випуск — О. В. Лаврик, О. О. Татакі.